

PETRI ANDREAE
CANONHERII.
Philosophiæ, Medicinæ, & Sacræ Theologiæ Doctoris.

DE

CVRIOSA DOCTRINA,
Libri Quinque.

AD

ILLVSTRISSIMVM IO: BAPTISTAM VICTORIVM,
P. V. P. M.
Ex Sorore Nepotem.

Pertinet ad Bibliothecam S. Francisci Transtiberim Romae ex Testamento Ill.mi ac Rev.mi D. Ascanij Rivaldi 1663

FLORENTIAE,

Apud Volcmarium Timan Germanum, 1607.
Patrum non sine permissu.

ILLVSTRISSIMO

IOANNI BAPTISTAE VICTORIO

P. Q. P. M.

EX SORORE NEPOTI

PETRVS ANDREAS

CANONHERIVS

IN SIGNVM

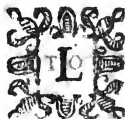
OBSERVANTIAE

DICAT.

4

DE CVRIOSA DOCTRINA
LIBER PRIMVS.

Qui Libri sint Legendi.
Cap. Primum.

LIBRI ab Ecclesia damnati omninò fugiendi, etiam qui nullam afferunt vtilitatem, vt Splandianus, Palmerinus, & id genus, omnes infami lectione notati. Sunt enim studij infœlicis, documẽtorum steriles, fabulis temerarijs, ac nugis insulsis referti, verè asserimus eos esse vitiorum seminarium: nam & vehementèr animum mouent, mysterium quorundam verborum multę mulieres desiderant, & postquàm sciuerint, desiderio flagrant experiendi. Delectatio non decidit, non, præterijt, vulneraucrũt & non transierunt, infœlices non nullos, & præsertim mulieres reddiderunt, & reliquerunt; grauissimum in se desiderium accendunt, deinde multas contrahunt sordes, quoniam animos effeminant, tanquam instrumenta nequitię, & nutrimentum luxurię. Multa pestifera cogitatione, nõnulla etiam opere perpetrantur, nam ex quo, delectabilis imaginatio semel mentem alicuius occupauerit, vix tum bona cogitare permittit. Veruntamèn in

peius.

peius crimen incidunt ij, qui in Aretini, Nicolai Franchi, & similiũ libros magno cum animi feruore incumbunt. Profectò dedecus, & ignomina eos comitatur. De istis enim libris impiæ libidinis scintillę dissiliunt, de sceleribus animus nutritur, vt aspides morbos animi sibillant, concupiscentiæ pestilentiã fundunt, & nihil est, quod magis ex arte deijciat virilem, muliebremque animum, quàm luxuriosæ Aretini lucubrationes, consultò compositæ, vt animos fœdissimè conspurcent, ac contaminent; quoniam homines ijs lectionibus dediti, paulatim pudore superato, in effrenatã libidinem, & omnium scelerum licentiam facillimè erumpunt; non enim tunc cognoscebant, illud delectabile nutrimentum, illud domesticum periculum, illam desiderabilem calamitatem, illam artificiosam tentationem, & mali naturam delectabilis boni colore depictam: Mens delectatur illicitis, eaque decernens esse facienda, volens libenter ea, quæ statim, vt attigerunt animum, respui difficillimè possunt: & si ea exequi non queat, blanda tamen cogitatione pascitur: suauiterque in recordatione teneatur, & ita mentem capit, vt nequaquàm ad rectitudinem surgere possit: Nam illa lectio parit cogitationem, cogitatio delectationem, delectatio consensum, consensus actionem, actio consuetudinem, consuetudo necessitatem, necessitas mortem, sicque in his vinculis homo implicatus, quadam vitio-

rum

rum catena tenetur astrictus. Illi etiam haud immeritò reprehendendi sunt, qui Gentilium Poetarũ figmentis deliniti, ne respicere quidẽ ad alios libros volũt. Delegerunt sibi magistros, vt Apostolus ait: Prurientes auribus, & à veritate quidem auditum auuerterunt, ad fabulas antem conuersi sunt, & tamen eò impudẽtiæ processere, vt se doctos putent, cum mendacia didicerint. Sed esto, eruditorum famam consecuti sint, apud omnes magnę æstimationis habeantur, ab omnibus vbique prędicentur. Nunquid vita defunctis, cum ad inferos descenderint, inter tormenta, horribilesque cruciatus vacabit post se relictę laudis nuncios audire, & non magis magisque affligi earum rerum recordatione, quibus factum est, vt ad tam miserandæ sortis perpetuam infœlicitatem deuoluerentur. Vellent, herclè animarum suarum saluti, non inani gloriæ cõparandæ operam impendisse, cum iam pro cãtu, fletus, & pro cythara dentium stridor, cũ iam pro iocis, & lusibus, & risu prement tenebræ, torrebit ignis, rodet vermis, nunquam conquiescent dira atquè horrenda supplicia. hic fructus, hæc merces operis, eorum erit, qui Poesim alijs libris præponunt, vt inquit Marulus. Non omnes quidem fugit, etiam versibus aliquos lusisse, sed quę ad Christianũ dogma pertinent, non quę sapiant gentilitatẽ. Procul est ab ore eorum Saturnus, Iuppiter, & Mars, cæteraque non Numina, sed portenta,

quæ

quæ Christianæ religionis assertores, vt adorarent, nullis minis, nullo vnquam supplicio cōpelli potuerunt. Nobis si quos aliquando, vel Poeticæ fabulositatis, uel mundanæ sapientiæ libros euoluere cupido incesserit, enitendum erit, vt inutili delectatione pęnitùs seclusa, id solum exquiratur, quòd piæ institutionis disciplinam iuuare possit. Omnibus sit exemplo D. Hieronymus, qui cum se tenere non posset, quin Gentilium libros, præcipuèque Ciceronis auidiùs legeret, fatetur in quiete sibi visum fuisse, se ad superni Iudicis tribunal in Cœlum trahi, accusari, verberibus affici, quod Ciceronianum dicerent esse. Ergo qui similes libros legunt, nostrosque omnino deserunt, si non hic, post mortem saltem de hoc Deo rationē reddent. Quæ pars enim fideli, cum in infideli, quæ communicatio lucis ad tenebras, quis consensus Christo, cum Belial, quid facit cum Psalterio Horatius, cum Euāgeliis Maro, cum Apostolo Cicero? Demum vt D. Hieronymus ait, non debemus bibere simul calicem Christi, & calicem Dœmoniorum. Eadem sentire, si quem non moueat, admonentis authoritas, moueant saltem patientis flagella, quæ ille experrectus, cum & vibices in corpore apparerent, & discedente somno, dolor nō discederet, intellexit non soporis fuisse, sed punitionis. Legendi igitur libri sunt, rectè, honestèque compositi. hi enim adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res or-

nanc

nant, aduersis perfugium, ac solatium præbent, delectant domi, pernoctãt nobiscum, peregrinantur, rusticantur. Si vis, ipsi loquuntur, si non vis tacent, si tragica cupias, habes, si delectabilia, iocunda, vtilia, iocosa, necessaria, ante te sunt. Si vis cum Oratoribus, Poetis, Historicis, Mathematicis, Grammaticis Philosophis, Medicis, Iurisperitis, ac Theologis sermonem habere, suauissimum, & omnium iucundissimum tenes: si temporum cursus, rerum vicissitudinem, virtutes, ac vitia hominum, Gentium, Populorum cupias scire, nullo negotio cognoscis. Libri te sapientem, iustum, prudentem creant. Multi cum in potestate essent hostium, ac Tyrannorum, multi cum in custodia, multi in exilio, dolorem suum libris leuarunt. Tandem tibi virtutem infundunt, qua nihil melius, nihil præstantius, nihil excellentius inueniri potest, cui quidem, quæ homines, arant, nauigant, ędificant, omnia parent, aduersùs quam possunt calamitates, & damna, & iniurię, quod aduersus Solem nebula potest.

Quæ Doctrina sit Antiquior.
Cap. Secundum.

CVM doctrina Theologiæ in asserenda fide versetur, facilè intelligitur, eam esse longè antiquiorem, omnibus alijs scientijs, quarum

quarum memoria ulla extet. Neque enim putare possumus, defuisse aliquando in populo Dei, qui fidei doctrinam aut sine scripto, aut in scripturis diuinis traditam explicarent, ac defenderent, quantum opus esset, vt inquit valentia. Doctrina autem fidei, quæ sine scripto saltem tradita sit, antiquior est omni doctrina humana, ut facilè ostendit Agustinus lib. 18. de Ciuit. Dei c. 37. Atque etiam ipsa scriptura diuina omnibus alijs scriptis vel Philosophorũ, vel Poetarum est antiquior, vt affirmat Iosephus lib. 1. contra Appionem, Fustinus in oratione paræetica ad Gentes, et in Apologia. 2. ad Antonin. Tertullianus in Apologet. c. 19. Clemens Alexand. lib. 1. Strom. Lactãtius, lib. 4. instit. cap. 5. Augustinus lib. 18. de Ciuit. Dei, c. 37. et seq. Nam Moyses, qui primus doctrinam sacram litteris consignasse perhibetur, eodẽ tempore vixit, quo Cecrops primus Atheniensium Rex, ut demonstrat Eusebius Cęsariẽsis præfatione in suum Chronicon. Cecrops autem bellum Troianum annis circiter. 400. antecessit, post quod floruit Homerus, cuius poemate affirmauit quidem Iosephus lib. 1. contra Appionem nullam apud Græcos inueniri vetustiorem conscriptionem. Atque etiam annis circiter 200. antiquior fuit hic Cecrops, & proinde Moyses quoque vetustissimis illis gentilium Theologis, Lino, Zeto, Amphione, Musæo, Orphæo,

qui longe antecesserunt Homerum, & Hesiodum, atque adeò etiam Philosophos omnes Græcos, quorum memoria extat, vt Solonem, Thaletem Milesium, qui fueruut è septem Sapientibus, itemque Pythagoram, ac Socratem Platonis Doctorem; & reliquos, sicut loco citato confirmat Eusebius. Nec solum Græcis Philosophis, sed etiã Mercurio Trismegisto, qui apud Aegyptios primus Philosophus memoratur, antiquior fuit Moyses, vt probat D. Augustinus lib. 18. de Ciuit. Dei capit. 39. Tametsi, vt idem Augustinus eodem lib. cap. 37. ait: Fatendum est in Aegypto iam fuisse ante Moysen nonnullam doctrinam, quæ Aegyptiorum sapientia diceretur; alioquin non esset scriptum in literis sacris, Moysen fuisse eruditum omni scientia Aegyptiorũ tunc vtique cum ibi natus est, & à filia Pharaonis liberaliter educatus. Sed tamen fuit Moyses antiquior primo quidem Philosopho Aegyptio, cuius nomen sit proditum, nẽpe Mercurio Trismegisto. Constat etiam ex Chronico Eusebij, & aliorum, plerosque ex Prophetis sacris antiquiores fuisse Thalete Milesio, & alijs Philosophis hoc posterioribus, vt Abdiam, Micheam, Zachariam, Oseam, Amos, Isaiam, Ionam; itemque Ieremiam, Sophoniã Danielem, & Ezechielem, & Aggeum fuisse antiquiores Socrate, & Platone, & reliquis. Quod cum ita sit, credibile est, ex libris sacris Prophetarum, vetustissimos scriptores

pro-

prophanos non pauca sumpsisse, vt notat Iustinus, vbi supra, & Clemens Alexandrinus lib. quinto stromat. non longe ab initio, & Tertullianus in Apolog. cap. vltimo, & Augustinus lib. 2. de doctrina Christiana cap. 4. & alij.

An magis numerosus sit sexus hominum quam Mulierum.
Cap. Tertium.

CVM ab homine hominum natiuitas inceperit, homo etiam vltimam generationem terminabit. Certum est Romæ plus hominum, quàm mulierum reperiri, certum etiam est, in quibusdam locis mulieres, vt Amazones, homines multitudine superasse, vt etiam ijs in locis, quæ in bellis quotidie viuūt; dubium etiam non est, in quibusdam locis homines, in quibusdā alijs mulieres, vt Syracusæ superiores esse. Veruntamen in vniuersum asserere multitudinem maiorem mulierū, vel hominum difficillium est. Pro vtraque parte hęc possunt fieri argumenta. Pro hominibus potest dici, quòd res, quæ sunt in vniuerso perfectiores, debent excedere imperfectiores eo modo, quo possunt; nimirum siue magnitudine, siue multitudine. Ergo homines cum sint perfectiores, mulieribus, excedere eas debent multitudine, quandoquidem nō possunt magnitudine. Illud antecedens probatur; Nā

sensu videmus, corpora cœlestia, quia sunt perfectiora, multùm excedere alia omnia corpora corruptibilia. Sed hoc confutari potest; nā pari modo probaretur, personas diuinas debere esse plures numero, siquidem sūt ipsæ longe perfectiores; nisi quis diceret, sermonem esse de rebus à Deo liberè productis. Sed sequeretur etiam, debere esse plures Soles, nisi quis responderet, rationem procedere, saluo quidem ordine vniuersi; si enim essent plures Soles, vel sol maior, quam est, non consisteret, rectus hic ordo vniuersi. Dici etiam posset, quod cū natura semper melius, & perfectius producere intendat; cùm homines verò mulieribus sint perfectiores, illa sæpe homines, raro mulieres generare solet. Sed ad hoc respondetur, ipsam naturam propter varia impedimenta suo fine frustrari. Pro mulieribus autem posset dici, quod potuis res perfectiores, sint pauciores, vt gemmæ sunt pauciores, quàm alij lapides; nisi quis diceret, sermonem esse de præcipuis partibus vniuersi, vt quæ per se primo pertinent ad illius perfectionem, nō autem de alijs quæ secundario ad id pertinent. Probatur adhuc: Nam cum humidum radicale, & calor cōtinuò debilitetur, & consequenter patres, & matres successiuè semper procreent filios, cū peiori, & peiori humido radicali; Consequens est, propter debilitatem caloris, & humidi, multo plures fęminas procreari. Sed hæc ratio solummodo conuincit, tam mares, quam

fęminas,

fęminas,debiliores nasci, cum semper proportionali decrescant, sicut decrescit humidũ radicale,quod nunquàm ęque restauratur. Cæterum si quis ęqualem numerum assereret, iudicio meo non erraret.nam tam viri,quã mulieres eandem sterilitatem experiuntur, eadem facultate sunt præditi, pari luxu diffluũt, &'coitus non minus virilia,corpora,quàm muliebria eneruat. Nec dicas,corpora mulierum languida,& delicata debiliora reddi;nam cum homines abundantius semen emittant, mulierum debilitatem attingunt

Cur Rarum sit preciosum. Cap. Quartum.

AEstimatio rei,neque à rei natura,neque à facultate, vel vi,neque à beneuolentia, neque ab inclinatione exoritur,sed à rei frequentia,vel raritate. Rara, quoniam rarò conspiciuntur,in precio habentur; frequentia verò,quamuis vtilia,necessaria,& optima sint tamen quia quotidie videntur, vilescunt. Idcirco dicit D. Hieronymus, quod rarum carum, vilescit quotidianum;omne enim quod rarum est, plus appetitur,pulegium apud Indos,pipere est preciosius,iccircó dicebat Martialis lib. 1. Epigram.

Rara iuuant primis, sic maior gratia pomis,
Hybernæ precium sic meruere rosæ.

Facit namque fastidium copia, vt inquit Liuius, & frigidius amamus semper ea, quibus, vbi, libeat, potiri fas sit. Hæc probant verba illa Ciceronis ad Herennium, vsitatæ res facile è memoria elabuntur, insignes, & nouæ, manēt diutius. Solis exortus, cursus, occasus nemo miratur, propterea quòd quotidie fiunt, at Ecclypses Solis mirantur, quia raro accidunt. & Solis Ecclypses magis, quam Lunæ, quoniam crebriores fiunt. Patet igitur rerum excellentiam non aliunde, quam ex raritate oriri.

De Furore Poetico.

Cap. Quintū.

Poeticus furor, vt genus quatuor species sub se continet, scilicet amorem, Poesim, vaticinium, & mysterium. Amor à Venere, Poesis à Musis, vaticinium ab Apolline, Mysterium à Dionisio emanat. Homerus, Pindarus, Callimachus, Virgilius, Ouidius, ab Venereo, & Poetico furore, Sibillæ vero, & Epimenides à Vaticinio rapti fuere. A Mysteriis nullus

nullus,nisi qui diuini sunt habiti,vt apud Gentiles Orpheus, & apud nos Dauid, Ariostus, & Torquatus Tassus Amorem atque Poesim solummodo obtinuerunt. Horatius, & nonulli alij lyrici, plurimum amore, parum Poesi fuerunt imbuti, nam & quo spiritu fuerunt afflati, cecinerunt. Non omnes, qui carmina pandunt,furore sunt perciti: nam & paucissimi, in tot sæculis veri Poetæ nomen sibi compararunt; & hoc probatur,ex Aristotile dicẽte: Poeta vel est vir facilis ingenij, vel furore percitus. Ex quibus patet non omnes in furore fuisse, vel esse. Verum neque ex hoc generalis regula excipi potest. Quoniam & Ouidius facillimè carmina componebat, & furor eum rapiebat: multi è contrà nullo negocio metra cõscribunt,qui furorem omnino ignorant. Petrarca, & Dantes, & nonnulli alij primi,& secundi furoris pleni ab omnibus cognoscuntur. At tu verò alios commemora, quos furore isti penetrauerint, eorum scripta etiam si elegantissima, & subtilibus conceptibus abundantissima legãtur attamen nihil furore dignum inueneris. Non mysteria intelliges, vt de multorum satis manifestum est qui quamuis multa per luxuriam locuti esse videantur, tamen doctos non fallent; nam vt ait Plutarchus: Quemadmodum in vitæ luxuriantibus folijs, ac palmitibus, sæpe fructus occultantur ita in poematibus figuris,ac fabulis luxuriantibus multa cognitu vtilia fal

lunt adolescentes; sed de Poetarum mysteriis alibi & quæ diximus, confirmemus; quis dixerit Bernian facetorum, & argutorum facile principem à furore percitum fuisse. Ad quam enim speciem eius carmina, nisi indirectè improprieque reduxeris ? Ex quo quidem facile cognoscitur multos errare, qui in furore aliquose esse natos, sibi temerè persuaserint. Abeant, qui inhonesta scribunt, neque in re inficiant animum, nam qui fæliciore sunt ingenio citius à Poetis corrumpuntur, & ideo satius esset Musas Poetarum steriles esse, quam eos ea canere, quæ Musis omnino aduersentur. Et quoniam furore pleni fuerunt ii, qui ex immortalitate Deos genitos, eosque atrociora facinora perpetrasse, tamen pertulisse asserunt, quam hominnm nefariorum filios, talesque fabulas de ijs commenti sunt, quales nemo cōtra suos inimicos dicere audeat, etiam si esset Homerus, profectò tūc in furore non erat. Ideo Poetę solummodo sunt ij, qui ad scribendum maxima quadam violentia commouentur, & quadam mentis alienatione impediuntur, & quando eorum carmina cantantur, & Cantorem ipsum & audientes quodāmodo concitant in furorem. Has enim conditiones vult Poeta, vt ait Plato. Quod idem confirmat Cicero lib: secundo de Orat. Sępe ipse audiui, Poetam bonum nullum, id quod a Democrito, & Platone in scriptis relictum esse dicunt, sine inflāmatione animorum exi-

stere

ſtere poſſe, & ſine quodam afflatu, quaſi furo ris. Idem dicit lib. primo Tuſcalan. quęſt. Mihi vero ne hæc quidem notiora, & illuſtriora carere, vt diuina videntur, vt ego aut Poetam graue plenumque carmen ſine coeleſti aliquo mentis inſtinctu putem fundere, aut eloquentiam ſine maiori quadam vi fluere abundantem ſonantibus verbis, vberibuſque ſententijs Quomodo ergo nomen Poete ſibi vendicant, qui Latinum Philoſphiam, cæteraſque ſcientias ignorant, cum vt ait Strabo, ſapientiſsimj, qui de Poeticis quicquam elocuti sũt, primam quandam Philoſophiam Poeticam eſſe aſſerunt, & inferius. Antiqui vero Poeticam primam Philoſophiam quandam eſſe perhibent, quæ ab ineunte nos ætate ad viuendi rationes adducit, quæ mores, quæ affectiones edoceat, quæ res generoſas cum iucunditate præcipiat. Quamobrem ſi Poetæ nomen ſibi atribuere velit, neceſſe eſt, ſuperius furore eſſe percitum, idque a natura obtinere. Nam ait Cicero in Orat. pro Archia Poeta: Atqui ſic à ſummis, eruditiſsimiſque hominibus accepimus, cęterarum rerum ſtudia, & doctrinā & præceptis, & arte conſtare, Poetam naturā ipſa valere, & mentis viribus excitari, & quaſi diuino quodam ſpiritu inflammari. Hos Ennius ſanctos appellat, quod quaſi aliquo Dei dono, atque munere commendati nobis eſſe videantur. Proinde minus mirum, ſi non aliũ eſſe Poetam, quàm virum bonum, ſtatuunt

pruden-

prudentiores. Hos Plato in lib. 2. de repub. Deorũ filios vocat, in Lyside adeo hos admiratur, vt sapientiæ patres nuncupet, ac duces, & in Ione Deorũ interpretes appellat, dũ afflãtur furore. Porro in Phædro scribit non hominum esse inuenta, præclara Poemata, sed cœlestia munera. Argumento illud esse, quod nemo etiamsi orbem illum doctrinatum obierit accuratissime, excellens euaserit Poeta, ni cœlestis ille vigor, & concitatio accesserit feruentior, vt vera fiat illa assertio, ex Fast. 6.

Est Deus in nobis, agitante calescimus illo,
Impetus hic sacræ semina mentis habet.

Ex his omnibus patet, quinam sint veri Poetæ, & qui falsi. nam falsorum cantus, & quorundam recentiorum nouis nummis sunt deteriores. Quid enim aliud audimus illos passim, non dico canentes, sed cum omnium nausea vlulantes, quam vt re mi fa sol la? At non sic boni. Ideo si homines Poetas legere voluerint, à veteribus, & à nonnullis etiam recentioribus non recedam. Sapientissimi certe sũt existimandi, qui scriptoribus antiquis vtuntur, non ijs, quos præposterè veteres vocant, quos vappæ verius, & feci quam vino cõparaueris. Cæterũ clarissimi Poetæ in magno precio sunt habendi, vt canit Faustus Andrelinus:

Nomina doctiloqui non sunt spernẽda Poetæ,
Nomina non viles interhabenda viros.
Rebus in humanis nihil est preciosius illo,
Qui sua Gorgoneis ora rigauit aquis.

Cui

Cui tantum natura fauet, cui spiritus ingens,
Cui furor ætherea missus ab arce venit.
Inclyta virtuti tribuit, qui nomina famæ,
Quo semel offéso, quisquis ab hoste cadit.

Et ideo excellentes Poetæ Principibus gratissimi fuere, vt Ennius Scipioni Cherillus Alexandro, Virgilius Augusto, Horatius Mecænati, Tibullus Messalæ, Papinius & Silius Domitiano, Menander Aegyptijs Regibus, Archia Ciceroni, Euripides Archelao Macedonum Regi, Ausonius Gallus Gratiano Cæsari, Cornelius Gallus Octauio, Ariostus Duci Ferrariæ & fratri eius Cardinali, Petrarca Regi Siciliæ, Torquatus Cinthio Aldobrandino, & his temporibus, Villafrancus Bracciani Thomas Stilianus Parmę Ducibus, Marinus Petro Aldobrandino, Chiabrera Petrus Hieronymus Gentilis, & Andreas Rouettus omnibus charissimi extant, vt Guarini nomen super ethera notum silentio prætercam. Notandum hic, quod qui durius carmina cōponunt, meliora scribunt, vt patet de Euripide, qui Alcestidi Tragico Poetæ respondit probabile, apud quem conquereretur quod eo triduo; non vltra tres versus, maximo impenso labore deducere potuisset, atque is secentum perfacile scripsisse gloriaretur; sed hoc inquit interest, quod tui in triduum, tantummodo, mei vero in omne tempus sufficient; alterius enim fæcundi cursus scripta, intrà primas memoriæ metas corruerunt, alte

rius

rius cunctante stylo elucubratum opus per omne eui tempus plenis gloriæ velis feretur. Si quis peteret, cur Poetę pauci boni, Iacobus Mycillius respondet.

Non bene cōueniunt trepidæ cū carmine curę:
 Non eadem versus cura lucrumque facit.
Pierides Syluas, ac otia libera quęrunt,
 Et tacitas inter flumina sacra vias.
At fora solicitæ curæ populosa frequentant,
 Et strepitus vulgi, iudiciumque colunt.
Incaste quod raros ætas habet ista Poetas,
 Et nostro nullum carmen ab vrbe venit.

Verum non Poetis solum, sed etiam alijs accidit, dicere posses, vbi desunt Polliones, & Mecænates non esse Poetas, quod & de alijs dici potest. Sed tu dicas generationem excellentissimorum hominum velle sterilem esse.

De Virtutibus, & Vitijs Nationum Cap. Sexto.

ITali multum inter se differunt, Genuenses sunt albi, statura mediocres ingeniosissimi, & vt ait Ioannes Aubanus, non solum sūt acuti in bello, sed etiam in communi vita. Sa bellicus ait hæc Gens adhuc ferox est, quippè quæ Romana exercuit arma. Vbertus Folieta post Romanorum, & Carthaginensium pugnam; Nulla gens in bello clarior fuit. Boterus dicit, eos esse acutos, domi parcos, apud

exteros

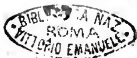
exteros magnificentissimos,ratiocinationeq; maxime tenere, omnium Italorum acutissimos,in negocijs vtilissimos. Virgilius vanos, Ouidius indomitos, Titus Liuius fures verius,quam milites. Iouius auaros, atq; crudeles. Cicero duros, ac agrestes. Veneti crudelissimos hostes olim appellauerunt. Nauigationũ sũt callidissimi,ad amicitias Regum, ac Principum conciliandas maxime apti. Nam & diuitiæ, quibus maxime abundãt,nobilitas,& liberę Ciuitatis,& ditissimi status,vt ait Bodiuus, Domini, id summopere efflagitant. Varij & instabiles in amicitijs excellentes, in rebus gerendis idonei, parum stabiles.

Florentini sunt acutissimi, in argutijs, ac facetijs singulares, Poetæ excellentes, religioni maxime dediti, Oratores præclari, inanis gloriæ capaces.

Neapolitani acuti, loquaces, astuti, simulatores, iactatores, sicophantæ, amatores, superbi.

Mediolanenses & Mantuani Iactatores, liberales, acuti, vini amatores,ac gulæ vitio maximè dediti, luxuriosi, vestibusquè maxime ornati.

Veneti virtute,& consilio,& prudentia:sunt enim prudentissimi & vigilantissimi in rebus gerendis acuti, graues in sermonibus,audaces in minis,inanis gloriæ capaces, in rerum executionibus tardi, præclarissimis moribus ornati,

nati,senes venerandi,iustitiæ cultores, omniũ rerum obseruatores.

Galli Italis inimici, partis, ac litium amici, ambitiosi, semper sua non aliorum voluntate negocia exequuntur. Nobiles sunt, liberales, populares vero, auari, suspiciosi, in vestibus quandam barbariem repræsentant, bellicosi, furiosi, gulosi, peregrinorũ amicitias respuunt, iracundi, mulierum amatores, omniũ pulcherrimi, sed fuge illos, quibus barba nigra est.

Hispani religiosi quadam sanctitate, prędi ti plus belli, quam pacis amatores, corpus habent ad omnia toleranda accommodatũ, animo inuicti, parci, secreti, sagaces, prudẽtes, Ioco, & tempori non temere cedunt, ad omnia nobilia nati, si illis superbiam demas, quã non immerito habent, cum sint orbis terrarũ Domini, nullum vitium in eis inuenies, iusti propugnatores, Philosophiã & Theologiam maxime callent, si humilis ad eos accedis omnia obtinebis, inanis gloriæ capacissimi, & profecto nulla est natio, quæ priscæ magis antiquitatis imaginem, & præsertim Romanæ retineat. Sed fuge quibus barba rubea est.

Germani sunt albi, in bello fortissimi, luxuriosissimi, corpore robustissimi, superbi, liberales, conuiciatores, furiosi, contemptores, superstitiosi.

Græci mendaces, fraudulenti, calumniarum autores, gloriæ amatores, astutissimi, doctissi

mi,

mi,igeniosissimi,perfidiosi perfidi deceptores. Turcæ infideles,sodomitæ,virginum ac mulierum violatores, crudelissimi, teterrimi,nefarij,omnium fœdissimarum libidinum sordibus contaminati, iracundi, inuidi,superbi, sacrilegi,perfidi, Deo,& hominibus infesti.

Angli verè in aspectu Angeli cum peregrinis sunt humani, in bellis terribiles, vulgus ferox, inhumanus, inuidus, inanis gloriæ capacissimus. Cæterum Apuleius eruditos appellat Aegyptios,sicuti, Iudæos superstitiosos. Nabathæos mercatores, Fluxos vestibus Arsacidas, Frugum pauperes Scythas, odorum diuites Arabas, legimus Alexandrinos esse fallaces. Topiscus scribit, Aegyptios esse ventosos, furibundos; iactantes, iniuriosos, auidosq; nouarum rerũ. Titus Liuius,perfidiam Pœnis, Cicero calliditatem, ut numerum Hispanis, robur Gallis, artes Græcis, Italis sensum, Romanis pietatem ascribunt. Ioannes Picus Mirandula ponebat in Hebræorum doctrina, mysteria, & prodigia in Græcorum disciplinis,ingenium,in Romana Academia politiam. Horatius vocat Britannos hospitibus feroces, Persas infidos. Iulius maternus ad Mauortium Lollianum scribens. quædam, inquit, Gentes ita à Cœlo formatæ sunt, vt propria sint morum vnitate perspicuæ. Scythæ immanis feritatis crudelitate grassantur. Itali fiunt regali super nobilitate præfulgidi. Galli stolidi, leues Græci, auari Syri, Afri subdoli,

doli, acuti Siculi. Luxuriosi supra modũ Asiatici, & voluptatibus occupati, Hispani elatæ iactantiæ animositate præpositi. Blondus vocat Afros fraudulẽtos, Ligures duros, Campanos superbos. Christophorus Longolius in oratione de Laudibus Ludouici, & Frãcorum vocat Britones duros, vafros Normanos, religiosos Francos, industrios Flandros, mites Lotharingos, faciles Andegauos, bellicosos Vascones, Burgundos feroces, Picardos alacres, frugi Santones, atque Pictauos, Narbonenses fideles, fortes Auernos, Hanonios pertinaces, magnanimos Senones, versutos Cenomanos, militares Bituriges.

De Iis, qui minima scripserunt.
Cap. Septimum.

VIri excellentissimi, & litterarum eruditissimi vel voluptatis causa, vel amicorũ petitionibus res viles conscribere dedignati non sunt. Sinenius Scirenensis laudem caluitij, Antonius Murnifinius pediculorum, Dion longorum crinium, Virgilius Culicũ, & apũ laudes publicis monumentis consignauere. Homerus muscarum, ranarumque pugnam scripsit, Isocrates Busirim omnium Tyrannorum impudentissimum maximis laudibus sustulit. Glaucus iniustitiam celebrauit. Fanorinus febrim quartanam omnibus commẽ-

dauit,

dauit, Lucianus muscam magnificauit, Pithagoras cępas laudauit, Homerus vinum eximia laude ornauit, Democritus qnaternariū numerū amplissimis verbis nobilitauit, Rex Iuba euphorbium herbam probauit, Efren immoderatum risum dilaudauit, Lucianus, & Apuleius, in Asinum multas laudes congesserunt, Cato brassicam cantauit, Hipocrates Ptisanam summopere laudatam reliquit; Paulus Lunonius maximā dignitatem in triremibus posuit, Taxillus ficum in coelum, Leonardus Bunnius cubiculi laudem scriptis mandauerunt, Andreas Carluccius scabelli encomiū posteritati propagauit, Marcus Lucinus vini fæcę maximis verbis laudauit, Octauius Liburnius de laude baculi librum confecit, Fabius Leocinenetus calamū litteris consecrauit, Hieronymus Pulchretus librum de pulicis laudibus, immortalitati tradidit, Andreas Barurus mastum elegantissimo carmine celebrauit.

De Potu frigido. Cap. Octauum.

THeodorus Priscianus lib. 2. & 13: dicit antiquos aquam niue permixtam bibisse? quare non nostri temporis sed antiqui inventio fuit? Idē confirmat Plutarchus in simp. modum commemorans quo nix conseruabatur. Galenus quendam refert modum apud

Aegyptios visum, qui eiusmodi erat, aquam hauriebant, & sub diu ventis exponebant, die verò in subterraneis sepeliebant locis, vasa lactucæ folijs cooperta. Nero autem modum ab Aegyptijs laudatum ad vsum reduxit, & aquã decoctam cum niue bibebat. Quare Iuuenalis satyra quinta dixit:

Si stomacus Domini feruet vinoque, ciboque
Frigidior Geticis petitur decocta pruinis.

Ex quo patet potione frigida antiquos esse vsos, & qui eos aquam bibisse calidam asserunt, longè falluntur, quod si Iuuenalis id annuere videatur;

Quãdo vocatus adest calidę gelideq; minister.

Attamen in Iuuenale hoc est mendacium, quoniam Plinius inquit, potum calidum esse contra naturam, neque in conuiuijs nisi vel ob alicuius nõdum satis conseruatam valetudinẽ aut propter eos, qui post cænam vomendi desiderium haberent, vt inquit Mercurialis, apponebatur. Cum schola Medicorum dicendum est, vsum potus frigidi maximè sanitati conducere, quem in primis Galenus cõfirmat, qui, cum quid manducare homines debeant, retulisset, subiungit, vinum postea, vbi refrigeratum sit, potent: & Hippocrates aquam frigidam hominibus rubicundis laudat, cum dicit; Frigida prodest populis rubicundis. Auuicenna etiam probat aquam frigidam esse alijs aquis præstantiorem, vinum frigidum sitim extinguit, appetitum incitat, totumque cor

pus

pus validifsimè reftaurat, Sed præcipuum argumentum eft, nullam in clarifsimorum Medicorũ libris reperiri cõtradictionem, Quinque modis autem homines vinum refrigerant niue, fontibus, puteis, vel locis fubterraneis, nitro, aere, & herba, quam ros irrigauerit. Primus, & fecũdus communis eft omnibus, quod repetere effet fuperuacaneum, Nonnulli accipiunt nitrum, & iuxta aquę proportionem illud diffoluũt, & vinum fuperponunt, certifsimum eft hoc modo vinum frigidifsmum fieri fed qua facultate id fiat, non omnibus eft notum, neque nos fcribere curamus, Nonnulli vero alij aquam, vel vinum nocti exponunt, & hoc tanto facilius, quanto nulli deeft elementum. Qui verò corpore funt delicatiore, herbam accipiunt rore confperfam in aurora abfciffam, & illa vas vino plenum cooperiunt, vafque pannis apponunt, vt ab ambiente eam defendant; nihil profecto hoc fuauius, vel iucundius bibi poteft, funt enim hæc Principum non perniciofæ delitiæ,

De Temporum momentis, horis diebus menfibus, annis, & minutifsimis fpatijs. Cap. Nonum

MOmentum, vt inquit Beda, eft minimũ atque auguftifsimum tempus, à motu

ſyderum dictum: Eſt enim extremitas horæ in breuibus interuallis, cum aliquid ſibi cedit atque ſuccedit. Hora Græcum nomen eſt, & tamen Latinum ſonat: ora enim finis eſt temporis, ſicut et oræ ſunt fines maris, fluuiorum, veſtimentorum. Conſtat autem hora quatuor punctis, X. minutis, XL. momentis. Et notanter propter errorem cauẽdum, quod computus partim natura, partim authoritate vel conſuetudine, vt menſes xxx. diebus computari. Authoritate vt hebdomadam ſeptem ferijs conſtare.

Dies vulgaris eſt Solis præſentia ſuper terras, qui proprie XXIIII. horis impletur. Hũc Hebræi, Chaldei, & Perſæ inter duos ſolis exortus: Aegyptij inter duos occaſus numerant; Romani à medio noctis in medium: Vmbri, & Athenienſes à Meridie computant ad Meridiem. Moſes autem à mane vſque ad mane vnum diem appellat. Sed Domino ſurgente veſpera Sabbathi luceſcebat in primã Sabbathi, vt homo de luce lapſus in tenebras, deinceps a tenebris rediret ad lucem.

Nox eſt Solis abſentia terrarum vmbra conditi, mortalibus ad requiem facta, ne opere diutino auida deficeret humanitas: vbi rigidior, ibi & ad opera minuenda, membra fouenda prolixior. Cuius partes ſunt ſeptem; Crepuſculum, id eſt, dubia lux inter lucem, & tenebras: Nam creperum dubium dicimus. Veſperum apparente ſtella huius nominis.

Con-

Conticinium, quando omnia silent. Intempestam, quod est medium, et inactuosum noctis tempus. Gallicinium, quando gallus resonat; Matutinum inter abscessum noctis,& Auroræ aduentum. Et diluculum quasi iam incipiens parua diei lux, hæc et Aurora solem præcedens

Hebdomada, septē diebus constat, octauus autem dies idem primus est, ad quem reditur eoque rursus hebdomada sēper ordîtur. Ijs nomina Gentilitas à Planetis indidit, habere se credēs à Sole spiritum, à Luna corpus à Marte sanguinem, à Mercurio ingeniū,& linguā, à Ioue Temperātiā, à Venere voluptatē, à Saturno tarditatē. Sed Syluester Ferias appellare constituit, primum diem Dominicum nuncupans; imitatus Hæbræos, qui primam Sabbati, Secūdā Sabbati, et sic ceteros à numero nomināt, apud quos hebdomada totidem etiam annis peragitur: qui hebdomadam quoque hebdomadarum in diebus similiter habebant, et annis. Quinquagesimum diem Pentecostem annum vero, Iubileum, id est, libertatem vocātes.

Mensis Lunaris incremento Lunæ senioque conficitur, dum XXIX, et semis diebus paulo plus, quàm Zodiacum peragit: sed facilitas cōputandi trigenis, et vndetrigenis diebus Lunę menses alternat Solaris autem mēsis XXII horis est amplior ex quibus XI Epactarum dies accrescunt, quibus Sol Lunæ cursum singulis annis exuperat: Duodecies enim vigeni, et bini CCLXIIII. faciunt, et vndecies vigeni et quà

terni eundẽ numerum conplent. Sed Hebræi menses à Luna nascente, Romani à Kalẽdis incipiunt, Aegyptij à quarto die Calendarum Septembrium vsque in nonum Calendarum earundẽ XXX. diebus suos menses putãtes: Residuos verò dies intercalares appellãt, qui primi ad solis cursum mẽses terminare cœperunt, ne Lunæ velocior, et dubius cursus impedimentum calculandi eis faceret.

Tempora sunt vices mutationum, quibus Sol accedendo, vel recedendo anni temperat orbem: Hyems enim, illo longius morante, frigida est, et humida: ver, illo redeunte, humidum, et calidum: Aestas vero, illo superemuẽte, calida, & sicca Autumnus illo decedẽte siccus, et frigidus. Hæc autem antiqui sexto die ãte Idus Februarias, et Maias, Augustasques, & Nouembres inchoabãt, ut solstitia, et æquinoctia in medio essent tẽporum. Ver autẽ Orienti comparatur, quia tunc ex terris omnia oriuntur: Aestas meridiano eo, quod pars eius calore flagrãtior sit: Autumnus occiduo eo, quòd ob confinium caloris, et frigoris graues morbos habeat: Hyems septentrioni eò, quod frigore torpeat.

Annus Solaris, uel ciuilis est, dum Sol a[illegible]s LXV. diebus, & quadrante Zodiacum peragit, quem Romani à bruma, Hebręi ab æquinoctio verno, Græci à Solstitio, Aegyptij inchoant ab autumno. Annus Lunaris communis XII. lunis, id est, diebus CCCLIIII. Embolismus

ſmus XIII.lunis,& diebus actis LXXXIIII. im plentur,à luna paſchali ſumentes initium. Annus magnus eſt, dum omnia ſydera certis cur ſibus exactis ad locum ſuũ reuertuntur, quem ſexcentis annis ſolaribus Ioſephus dicit impleri.

Hora duodecima pars diei eſt: ſiquidem XII. horæ diem complent, Domino atteſtante, qui ait: Nonne duodecim horę ſunt diei? Si quis ambulauerit in die, non offendet. Vbi quamuis allegoricè ſe diem, diſcipulos vero, qui a ſe illuſtrandi fuerant, horas appellauerit,ſolito tamen humanę computationis ordine numerum definiuit horarum. Verum notandum eſt, quia ſi omnes anni dies duodenis horis putentur,ęſtiuos neceſſe eſt dies longioribus, brumales vero breuioribus horis includi. Si vero omnes horas ęquiparare, hoc eſt æquinoctiales habere volumus, brumali diei nihilominus pauciores, & ęſtiuo neceſſe eſt plures tribuamus. Recipit autem hora quatuor punctos, X. minuta, XV partes, XL. momenta, & in quibuſdam lunæ computis V.punctos. Non enim hæ diuiſiones temporum naturales,ſed videtur eſſe cõdictiuæ. Nã calculatores, cum neceſſe eſſet, uel diem in duodecim, vel horam in quatuor,aut X. aut XV. aut XL. aut ĩ alias quaslibet minores, maioresue quid diſtribuere particulas, quæſiere ſibi vocabula, quibus,id quod volebant nuncupare, et alterutrum dinoſcere poſſent,horã videlicet appellã-

tes, quia certi temporis ora, id est, terminus sit sicut, & vestimentorum, fluuiorum, maris quoque fines oras vocitare solemus. Punctos vero à paruo puncti transcensu, qui fit in horologio. Minuta autem à minore interuallo nuncupantes. Partes à partitione circuli Zodiaci quem tricenis diebus per menses singulos findant. Porrò momẽta à motu syderum celerrimo nuncupantes, cùm aliquid sibi breuissimis in spatijs cedere, atque succedere sẽtitur. Minimum autem omnium, & quod nulla ratione diuidi queat tempus, atomum græce, hoc est, indiuisibile, siue insectibile nominant: quod ob sui pusillitatem grammaticis potius, quam calculatoribus visibile est: quibus cum uersum per verba, uerba per pedes, pedes per syllabas, syllabas per tempora diuidant, & longæ quidem duo tempora, unum breui tribuant, ultrà in quod diuidant, non habentibus, hoc atomum nuncupari complacuit. Attamen Mathematici in explorandis hominum genituris, ad atomum usque peruenire contendunt, dum Zodiacum circulum in XII signa, signa singula in partes XXX partes item singulas in punctos XII. punctos singulos in momẽta XL. momenta singula in ostenta LX. distribuunt, vt considerata diligentius positione stellarum, fatum eius, qui nascitur, quasi absque errore deprehendunt: Quæ quia vana, & a nostra fide aliena est obseruatio, neglecta ea, videamus potius, quod Apostolus ad celeritatẽ re-

surre-

surrectionis intimandam huiusmodi temporis vocabulo vtitur, dicens: Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur, in atomo, in ictu oculi, in nouissima tuba. Nec prætereundum, quia & si calculatores necessario discernant, plurimi tamen scriptores indifferenter breuissimum illud temporis spatium, quo, palpebra oculi nostri moueri potest, quod in ictu pungentis transcurrit, quod secari, & diuidi nequit, nunc momentum, nunc punctum, nunc atomum vocant.

De Hominum præcedentia.

Cap. Decimum.

IN omni statu, seu modo masculi fœminis sunt preferendi, quia per masculos conseruatur agnatio l. pronunciatio, §. Pater, ff. de verb. & ter. signi f. & per masculos cõseruatur memoria æterna ascendentium l. liberorum ff. eodem. Et ideo legimus, non sine causa Platonem de quatuor gratias Deo egisse Primo quod homo natus esset, & non animal brutum, Secundo quod Græcus potius, quam Barbarus. Tertio quod Athenis tempore Socratis. Quarto quod mas potius, quam fœmina. De pluribus prærogatiuis, quibus viri, & non mulieres honorantur, habetur in l. fœmina ff. de regulis iuris, vbi amplissime Decius, masculi mulieribus præferuntur ratione naturali,

ex eo,quod naturale illum dominari, & præsse qui viribus corporis est pręstantior,& ideo si mas,& fœmina eodem casu simul moriantur, de iure pręsumitur vir tanquam robustior diu tius vixisse,& mulier pręmori, tanquam debilior. Virum prætoria familia natum mulieri cōsulari putāt pręferēdū,quia,vt ait Euripides:

Præstat vir vnicus,estq; lucis huius munere,
Dignior,quā multa sane feminarū millia.

Et cum maior sit virtus in agendo, viri autem sit agere, mulieris autem pati, cumque agēs sit nobilius patiente,ideo homo nobilior est muliere,& pręfertur.

Vxorati præferuntur non vxoratis,cum per Matrimonium quis magnam dignitatem consequatur; quia vt dicit textus in Authent. de Nup. §. deinceps, nuptiarum magna est dignitas.Et per pulchrè scribit Aulus Gellius lib. 12. c. 15. maritos habentes vxores præferri debere, non habentibus, etiam senioribus, quamuis habeant liberos. Regij, ministri pręferuntur alijs. Magistratus cęteris præponendi, qui præsunt cognitionibus oppidi. consiliarij,& sapientes strenuis, & in militia pręcipuis anteponēdi.Quod de Vlysse,& Aiace patet:

Habentes eandem dignitatē,ille debet antecedere. qui prius illam est adeptus, etiam si posterior pluries eādem assecutus fuerit, vt dicit Lucas de Pēna ī l.mulieres col.5.C.de Incolis.& Celius lib.antiq. lect.15.c. 19. & 23.

Vir-

Virgines in incessu,& alibi præferuntur viduis, & in matrimonio collocatis ut dicit, Baldus in c. causa extra de probat.

Inter quoscũque eiusdẽ status,etiã inter plebeios habens filios non, habenti præfertur. textus expressus in l. spurij. ff. de Curionibus et eius vox in sententijs, & consilijs debet esse prima per primam C. de consulibus lib. 12. Ratio est ille fauor publicus ut Ciuitas liberis, repleatur, l. 1. ff. solut. matrimo.

Rector studij Episcopum precedit in studia incumbentem, sed non in alio loco, ut dicit Parior in cap. auditis col. 3. de electio. sic etiã filius Episcopus Patri reuerentiam domi facere tenetur sed alibi, patrem precedit, ut dicit Hostien in c. indecorum de ætate, et qual.

Inter duos æquales, qui est in suo territorio est maior altero, glo. ult. in l. apud eum ff. de manumissio. Ciuis alicuius ciuitatis mediocris ciuitatis primario anteponitur, vt tenet Decius in c. Clerici col. 6. extra de iudicijs, quod quidem de loco indifferenti intelligendum est.

Inter Plebeios legitimi plebei etiam nobilibus spurijs præferuntur, vt dicit Geminian. in c. statutũ de Hæretic. in 6. Nam abominabiles sunt, & exosi omni iure, spurij, & incestuosi quod & habetur sapientiæ 3. filij adulterorũ in consummatione erunt, & ab iniquo thoro exterminabitur semen, & si quidam longæ vi-

tæ

tæ erunt, & nihilum computabuntur, & tales spurij sunt infames, vt dicit Azon in sum.

Inter plebeos, vbi nulla est dignitas, Patres filijs sunt preferendi, iuxta illud Eccles. 7. Honora Patrem tuum &c. Colos. 3. Filij obedite patribus uestris, &c. 1. ad Tim. 5. filij reddite vicem parentibus. Senex Iuueni præferendus, iuxta illud Leuit. 19. coram cano capite consurge, & honora vultum potentis, & apud antiquissimos Romanorum, neque generi, neque pecuniæ præstantior honos tribui, quam ętati solitus. Neque solum antiquitas consideratur ex ętate, sed etiam ex tempore. nam qui longiore tempore assiduis laboribus stipendia meruit; est præponendus, vt est tex. in l. prouiden. C. de postulan.

Scribę, Tabelliones, & Procuratores alijs plebeis prę feruntur: nam magis creditur Tabellioni, aut Scribę, quàm alij, quoniam isti publicę vtilitati seruiunt, & propterea in repub. sunt honorandi.

Inter plebeos, qui sunt virtute præditi, prę feruntur, quoniam virtutum proemia tribui męrentibus conuenit, vt dicit l. vt virtutum de statut. & imagini. Et vt ait Aristoteles lib. 3. polit. cap. 9. excellentibus virture est spon te parendum, & inter cæteros prę feruntur, qui sunt probatę vitæ, & bonæ fidei, & inter istos laudandus, qui omnibus publico iudicio bonus, & optimus iudicatur.

Inter plebeos etiam originarij cæteris prę

ferri

ferri debent, vt facit textus in l. 2. C. de offic. Pretor. & facit dictum Ciceronis in lib. de amic. potiores inquit sunt ciues, quam peregrini, & vt ait Aristoteles 3. polit. Noui incolæ qui ciuitatem, & patriã incolere cæperunt honoribus ciuitatis non participant, sed antiqui, qui mores patriæ nouerunt, sunt illis præferendi, noui autem maxime penitus extranei postponendi, coram quibus non est agendũ consilium, quia scribitur Eccles. 8. coram extraneo ne facias consilium; ne scis enim, quid pariet. Inter aduenas preferuntur, qui non sunt nationis infamatę.

Inter ciues, & plebeos eiusdem qualitatis, preferri debent, qui ex honestis, & probis parentibus orti sunt, & progeniti. Idem de filijs dicendum; nã vt ait Aristoteles 1. polit. c. 4. ex quorundam sententia, sicut ex hominibus hominem, & ex bestia bestiam, sic ex bonis bonum generari, & in Rhetor. præceptis, nemini est obscurum, qui ex bonis, clarisque parẽtibus nati sunt, eos consentaneæ fieri suis maioribus non dissimiles. Et Cic. pro Rosc. nemo ex improbo patre probum filium nasci posse existimaret.

Inter populares præferri debent primates, cum inter reliquos maioris potestatis, vel dignitatis habeantur; vt notat Lucas de Penna in Rub. de Alexandriæ primatibus, lib. 11.

Diuites cæteris in honoribus preferuntur, vt habetur in l. honor. §, de honoribus, ff; de

muneri

nimeribus, & honoribus, quia diuites fidelio res sunt. Vnde Iuuenalis.

Quantum quisq; sua nummorũ seruat in arca,
Tantum habet fidei,

Et potius pacta, quam pauperes obseruant, quoniam, ut ait Philosophus, pauperes, & mi sericito flexibiles fiunt.

Honesti præferendi inhonestis, diligentes, & vtiles inutilibus, & pigris, facit tex. in l. suspectum ff. de suspectis tutor.

Inter plures artifices eiusdem artificij præferuntur, qui Principum sunt artifices, cum dicantur habere dignitatem, ut habetur de coquo principis inter plebeios, qui habent officium.

Inter omnes artificespræferuntur bibliothecarii, quoniam in dies magis, magisque hominum ingenia sola librorum commoditate vigent, & ad capessendas disciplinarum liberalium artes facilius omnes alliciuntur, ipsaque litterarum studia mirum in modum vbique florent. Inter istos Andreas Maresius est excellentissimus.

De Præeminentia Doctorum.
Cap. Vndecimuui.

INter omnes, qui litteris pollent prẹferendi sũt Theologi; Nam & scietia Theologię est nobilior omnibus alijs sciẽtijs, ratione nobilioris subiecti, quod est Deus, vt Deus, cũ omnis

eius

eius cognitio sit de Deo, uel ad Deum directa, & ideo cum ab Aristotele Metaphysica, quæ de Deo naturaliter loquitur, Dea scientiarum appelletur, ergo tanto magis, quę Deum super naturaliter respicit. Est etiam certioris veritatis, quia certiori uia progreditur. Nã omnes aliæ scientiæ habent certudinem ex naturali lumine rationis humanę, ipsa vero ex superno lumine sapientiæ increatæ, quæ errare non potest. 1. Petri 1. Spiritu S. illuminati locuti sunt Dei homines, & nihil verius esse potest, quam quod à veritate profertur, ideo Propheta Psal. 118. Principium verborum tuorum veritas in æternũ iudicia iustitiæ tuę; & Matthæus S. Cælum, & terra transibunt, verba autem mea non transibunt: Est nobilior ratione dignitatis materiæ, quia est de ijs principijs, quæ sua altitudine rationẽ transcendunt, vnde aliæ sciẽtiæ dicũtur ancillæ, iuxta illud; Misit ancillas suas uocare &c. Ratione finis, qui est ipse Deus, vel beatitudo ęterna. Ratione vtilitatis, quia, vt inquit Cananeus, illuminat iuxta illud Psal. 118. Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumẽ semitis meis: Ratione excellentioris Doctoris nam huius sciẽtiæ autor nec: Plato, nec Aristoteles fuit, sed filius Dei, qui est sapientia Patris, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei absconditi, ad Colos. 2. Cui omnia nota sunt. & qui dicit Moysi, Exod. 4. Ego ero in ore tuo. Et regulæ Apostolicæ Cãcellariæ, vbi beneficia debentur graduatis nomi na-

minatis, in Theologia Doctores sunt præferē-
di licet, præpositus in Proemio decreti, dicat
quod in beneficijs conferendis Theologo Ca
nō ista sit præferēdus. Sed alia est ratio de Epi
scopis, nam illa pars Iuris Canonici, quæ ad fo
rum contentiosum pertinet non est Episcopo
necessaria. Nam, ut ait D. Petrus apud Cle-
mentem epistola 1. Episcopum esse opor-
tet Iuris mundialibus immunem, et si quæ
lites sunt componendæ, id per Diaconum,
vel alios ministros esse faceīdum. Solū igitur
requirunt in Episcopo cōcilia, & Patres cogni
tionem eorum, quæ pertinēt ad mysteria fidei
nostræ, ac religionis commodè explicanda, et
populum informandum moribus, & ad Hære
ticos confutandos. Sed quæret quis, vtra scien
tia sit Episcopo vtilior, Iuris Canonici, an The
ologiæ? Host. iē. & Panor. super cap. 1. de affinit.
& consāgu. Respōdet, ubi Heretici grassantur,
utiliorem esse Theologiam, ubi non, Ius Ca-
nonicum. Sed respōdetur absolute, ubique esse
vtiliorem Theologiā, ita Sotus lib. 5. de Iust.
& Iur. q. 2. ar. 6. & alij, ratio est, quia maxime
pertinet ad Episcopū disserere de mysterijs fi-
dei, & moribus, refellere Hæreticos, & popu
lum instruere iuxta illud Matt. 28. Prædicate.
Euangelium omni creaturæ, docentes seruare
omnia quæcunque præcepi uobis, quod docet
præcipue Theologia. Accedit, quod partem Iu
ris Canonici Episcopo necessariam, quæ uide
licet Sacris Canonibus circa religionem, &

eccle-

Ecclesiasticum ordinem continentur, faciliuspo-
test Theologus cognoscere, quàm possit iuris
peritus percipere disputationes Theologicas.
Quare utilius est, ut sit in Theologia uersatus.
Deniqne quãdo Episcopus ordinatur, non in-
terrogatur, an sciat Ius Canonicũ, sed an utrũ-
que testamentum. Post Theologiã sciẽtia Iu
ris Canonici est nobilior, quod patet ex eius
necessitatem, quia est ad fidei munitionem, &
Eclesiæ sanctę Dei contra errores, & hæreses
subortas. Licet enim in sacra Scriptura, quid
credẽdũ sit, cõtineatur plenissimè, nihilomi-
nus multi errores, & hæreses subortę sũt in Ec
clesia Dei, occasione peruersorũ hominũ, qui
aliter Scripturã s.intepetrari nisi sũt, quam spi
ritus s.efflagitat. Quocirca necessarium fuit ad
habendam ueram cõsonantiã scripturæ sacrę,
ut ss. Patres spiritu Dei pleni simul conue-
nientes, multa explicarent, exponerent, & in-
terpretarentur de scriptura sancta, & ita illu-
strata ueritate nubila propellerentnr errorum,
quod maxime factum est in quatuor uniuersa
libus Concilijs, quorun Canones, & definitio
nes sanctæ propugnacula fidei nostræ sunt in
Ecclesia Sancta Dei. Tradit præterea hæc scien
tia præcepta, & documenta Sanctæ Matris
Ecclesiæ, quę ad religionem, pietatem, & Santi
moniã omnes homines maxime componunt;
necessaria etiam est ad multarum quæstionum
resolutionem, ad discretionem graduum, &
ordinum Ecclesiasticorum, & litium, & iurgi

orum determinationem . Ex ratione finis, vt scilicet homines ædificētur, ratione conditorum, qui fuerunt Pontifices, & Concilia, ratione vicinitatis, quam habet ad Theologiam, cũ sit vicinior scientiæ diuinæ, quàm quælibet alia scientia, ratione materiæ, quæ tractat de Diuinis officijs, de Ecclesiasticis Sacramētis, & documentis, quæ multa dignitate excellunt materiam, quæ in alijs scientijs tractatur. Ex quibus infertur, quod Doctor Iuris Canonici, Iuris ciuiuis Doctori sit præferendus, ita tenet Ioan. Andr. & omnes alij, in c. Clerici de Iudicijs. Succederent nunc Medici, uel Iuris Ciuilis periti, sed quoniã de his sermone vernaculo tractauim', hic silētio prçteribimus

Inter omnes Doctores, cuius cunquæ facultatis sint, præferuntur, qui actu legunt, licet etiam alij sint seniores, qui non legãt, prout probat tex. in l. 2. C. ut dignitatum ordo seruetur. Et hoc maxime, quoniã tales si legerint, per 20. annos, dicuntur Comites, ut habetur per gloss. & Doct. post tex. in l. unica C. de Professor. Sed tales debēt habere aliquas cōditiones, nēpe, quod sint ad legēdũ cõnumerati, quod laudabilē in se probis moribus vitã esse mostrauerint, quod docēdi peritiã habuerint, quod etiam dicendi facundia polleant, quod cętu amplissimo iudicante digni fueruit æstimati. Ista præcipue requiruntur, & alia, quæ omnia declarat Lucas de Penna in d. l. unica. Imò secũdum Boetium de disciplina, Scholari

mu

um, debet sex alias habere, scilicet quod sit eruditus, mansuetus, rigidus, antiquius, nõ negligens, & non arrogans; inter tales etiã legentes præferuntur, qui maiora stipendia habent, vt dicit Iason in l. cum quid. ff, si certum petatur & pro hoc facit l. 1. & 2. de officio Magistri; Certum est quod inter plures Doctores prçferuntur, qui libros composuerunt, cum sint maximo honore digni. Antiquior Doctor Iuniori præferri debet, secundum gloss. in l. cum quid ff. si certum petatur, quod etiam ratione patet, quoniam qui natu est maior, maturitate sensus præsumitur præstantior. Præsumuntur etiam senes graues, modesti, scientes, ac sapientes. Doctor in scientia excellens etiamsi sit Iunior, ãtiquiori prçfertur, per gloss. in uerbo tẽpus, in §. ordinatione, ĩ Authen. de monachis quod scolaris, si sit peritus, & excellens doctrina, Doctorem præcedere debet, insufficientia cùm non pro titulo dignitatis, sed pro meritis stipendia assignari debeant. Viro excellẽti deferendum est in multis, ut omnibus exemplo tradidit Athenarum curia illustris in Zenocrate Philosopho, cui testimonium reddẽti propter eius excellentiam iuramentum remiserunt, soli eius verbo credentes; pariter Senatus Romanus accusationem lege Iulia repetundarum cõtra Metellum Cõsulẽ propositam propter eius excellentiam repulerunt. Similiter Alexander Magnus, licet Thebas igne, & ferro militibus diripiendas concessisset, uni-

cam Pindari clarissimi Philosophi domum propter eius excellentiam cremari uetuit. Iura etiam propter excellentiã hominis relaxantur, eo quia vir in arte sua multum excellens, non punitur ad mortem, ubi puniri deberet, textus est in l. ad bestias ff. de pœnis.

Doctor à Sũmo Pontifice, uel Imperatore creatus præferendus est Doctori ab alio inferiore creato, etiamsi talis ab inferiore creatus fuerit antiquior, ita Alex. in l. 2. §. si prius, ff. de uulg. & pup. sub Argum. c. per tuos extra de maior. & obe. Sed dicit Decius, in c. Clerici de Iudiciis; Istud potius de æquitate quadam, quam ex Iuris rigore procedere. Ex hoc sequitur, quòd qui est creatus in nobiliore vniuersitate, sit alijs præferendus, & ideo Doctores in Theologia, iure Canonico, aut Medicina in Salamantica, aut Parisiensi Vniuersitate, omnibus alijs Doctoribus in illis scientijs, in alijs Vniuersitatibus creatis pręferri debent

Inter plures Doctores præfertur, qui plures habet gradus, quoniam duo vincula uno snnt fortiora, magisque ligant. Ex quo infertur, quod Doctor Canonum, & Theologiæ simplici Theologo pręferatur: Data paritate tẽporis, & gradus habetur ratio diuitiarum, & nobilitatis, quia duo vincula magis stringunt, secus si nõ sit paritas temporis, & gradus, quia tũc cõsideratio diuitiarũ, & nobilitatis nõ habetur; quia tales qualitates tẽporis prærogatiuã nõ tollũt. c. statuimus extra de maio. & obe.

Vtrum

Vtrum omne pulchrum sit bonum. Cap. Duodecimum.

Plotinus, & omnes ferè alij Platonici Philosophi pulchrum bonum esse asseruerunt, & ideo, qui venusta facie, forma eleganti sũt, boni etiam ab illis existimantur, eo quod ex interioris formę perfectione, atque seminariæ rationis victoria super materiam proueniat externa formositas. Quare Diogenes, cũ adolescentem formosum admodum turpia quędam fabulantem audisset: Non te, inquit, pudet ex eburnea vagina plumbeum gladium exerere? quasi, ut apud plurimos vulgatũ est, pulchritudo bonitatem semper comitetur, nec fieri possit, ut citra bonitatem sit pulchritudo, quod his verbis comprobat Maximus Tirius: Quod pulchrum est, id neque exitiosum unquam, neque lubricum, neque flagitium aliquod efficit, neque quenquam ad infortuniũm ducit, aut ad calamitatem deducit, neque in pœnitentiam desinit. In quam sententiam Aur. Augustinus pronunciauit, speciosos in diuina pagina dici Bonos, quemadmodum legimus apud Prophetã, qui ad ostendẽdam Christi Saluatoris sanctitatem, vsus est Pulchritudinis voce, cum diceret: speciosus forma prę filijs hominum. Quid de ipso Dauid? cuius multa virtutum ornamenta cum

celebrasset oraculum, tum vero quasi omniũ summam addidit pulcritudinem; Ecce vidi, inquit, filium Isai Bethelehemitem scientem psallere, fortissimum robore, virũm bellicosũ, prudentem verbis, pulchrum aspectu, decoraque facie. Quare meruit, ut quod testantur diuinæ litteræ, esset Deus cum eo. amat enim pulchra Deus, non quia pulchra, sed quia probitatis insigne pulchritudo est. Sic Ioseph Patriarcha, de cuius prudentia testatur æquanimitas perpetua, in tantis circa fortunam eius mutationibus, cum ille tot, & tantos fortunæ ictus recte sustinuerit, ea corporis pulchritudine fuisse legitur, ut amor mulierem adegerit ad insaniam. Sic & Achillẽ, atque Hectorẽ singulari pulchritudine insigniuit Homerus. Virgilius quoque Homericæ per omnia perfectionis imitator, à dignitate formæ commendat Aeneam, quem unum, & Achilli, & Hectori, & Vlyssi virtute, pulchritudine, atque animi magnitudine comparat. sic enim in quarto Aeneidos.

Ipse ante alios pulcherrimus omnes
Infert se socium Aeneas.

Ad ea, quæ diximus pertinet, quod apud Spartanos erat Licurgi Lege sancitum, vt speciosus puer, & forma liberali publice educari; mancus vero, & deformis in loca vasta, & prerupta exponi, vel in vltimas terrarũ oras ablegari deberet. Testatus & Diodorus Siculus corporis pulchritudinem pre omnibus

magno

magno in primis pondere apud eos fuisse, qui bus imperauerat Sopithes, atque in ipsa statim infantia puerorũ discrimen fecisse, vt, qui membra, ac naturam ad bonum corporis statum, & robur idoneam habere viderentur, eos educarent; quibus corpora essent deformia, ijs alendi curam impendere, superuacaneum existimarent, ac mortem inferrent; pariter, & in matrimonio contrahendo, neque dotis, neque magni apparatus, sed formæ duntaxat, & proceritatis corporum rationẽ habuisse; quasi illud Apuleij ex Apologia secunda iactantes: Virgo formosa, & si fuerit oppido pauper, tamen abunde dotata est. Affert quippe ad maritum nouam animi indolem, pulchritudinis gratiam, floris rudimentum. Ioãnes Boemus Aubanus de moribns Gentium: Connubia (inquit) non opibus & nobilitate, sed formæ præstantia conciliant inter se liberorum causa, qui in Catheis Indis habitant populi. Memoriæ quoque traditum, Aethiopum populos, qui Gymnosophistarum sapientia regebantur, Reges sibi non ex his, qui fortissimi, & opulentissimi essent, creare; sed eos tantum, qui forma essent pulcherrimi, atque prẹstantissimi. Approbatur hoc auctoritate Cepolæ, qui in tract. de Imper. militum eligendo fol. penult. concl. 10. dicit, in dubio deligendum esse in Imperatorem exercitus, qui forma eleganti cæteros excelleret. Nam & Aristoteles in Polit. suadet illos ad Magistrãdum legẽdos

esse, qui sint forma decenti, & non monstruosa. Et in Ethicis non satis ad fœlicitatem idoneum dicit,qui deformis est. Alibi quoque à signatis cauendum esse,monet. Quod in Cain aperto testimonio sacra Genesis testatur historia, qui perpetuo profugus fratricidij signum palam in fronte Dei decreto semper portauit. Animum certe ipsum non cernimus, ideo neque illius inspicimus pulchritudinem: corpus autem vmbram animi, imaginẽque videmus. Itaque ex eius imagine suspicantes,in corpore formoso speciosum animum facile coniectamus. Vnde & natura comparatum est, vt eos etiam,quos nunquam nouimus,statim diligamos, si corpore insignes fuerint;contra statim contemptui nobis aliquo pacto sint, qui turpi corpore sint, aut non ita eleganti vsque adeo, vt si duo virtute aliqua animi prædi ti sint, longe magis eam æstimemus in formoso, quam in deformi. quod Maro vidit, dum in Heroicis ita cecinit.

Gratior & pulchro veniẽs in corpore virt⁹.

Pythagoram quoque legimus à principio statim adolescentes priusquam in displinam suã admitteret, physiognomiam consueuisse, hoc est indolẽ ex oris, vultus, totiusque corporis filo, atque habitu scrutari, vt si minus apti ad philosophandi scientiam viderentur,alio potius ingenium, atque studium transferrent, quàm cum scholæ, & magistri dedecore oleũ atque operam perderent, quem secutus Plato,

diuini

diuini plane iudicij vir, quoniam existimaret corporum structuram ingeniis non dissimilē, distorta membra distortum fere gerere animum, eumque prauitate, & passionibus immutatum, corpus quoque conforme sortitum, scholæ suę talem adscripsit titulum. Ne quis corporis habitudine, & proportione prauè dimensa, compage male structa, figuraue deformi illam ingrederetur. Quod sentire videntur etiam multi, tum prisci, tum recentiores philosophi, qui abditarum in ipsis naturę penetralibus causarum secreta mirati, ausi sunt attestari, nullum vitium, nullamque inęqualitatis prauitatem humano corpori insitam esse, quam non itidem sequatur animus vitiosus, atque intemperans, cum sæpe alterum alterius quasi naturam redolens crescat, & adolescat, atque operetur. Apud Mathematicos faciem inuenias collo, ore, oculis, & toto capitis gestu tortuosam, idque contradicentem aduersarium significare, cuiusmodi simulacrū in decimo Scorpij gradu intulere, eoque supra horizontem ascendēte in lucem editum, ceruicis fore indomitæ, futurum esse præsagiunt. Notatum quoq; & illud in prisca Romanorum theologia, vt nō solum funesti à consecratione, & sacris arceantur; sed & manci, quique insignes debilitate corporis, aut membro, velut indigni, qui sacra tractarent. propterea Marcum Sergiū ob prauitatem, imminutionemque corporis à sacris fuisse amotum. Quin etiam huius generis homines

mines à propria hæreditate excluduntur. Vulcanus, quia deformis erat, de cœlo fuit eiectus, & dum caderet factus est claudus. Miphiboseth, quod interpretatur os confusionis, vel ignominiæ, cadens factus est claudus, & tandē propria hæreditate in dimidio diminutus. Tēporalia enim, & æterna sunt duæ partes hæreditatis nostræ; claudis autem hæreditas dimidiatur, quando cœlestia[dimissis eis temporalibus] subtrahūtur. Plutarchus probl. 73. scribit Augures, si vlcera haberent, inaugurandi causa sedere prohiberi, eiusque rei causam recitat signum hoc esse, quod vlcus mutilatio quædā, & pollutio corporis videatur, significans non oportere eos, qui morsum aliquem, aut vlcus, & perturbationem in animo haberent, res tractare diuinas. Assentiunt diuinæ legis interpretes, quando ad animi vitia referri volunt, quæ de corporis deformitate ad Moysen locutus est Dominus, ne scilicet claudus, vel paruo aut grandi nasu, vel torto, ne fracto pede, aut manu, nec gibbosus, nec lippus, nec albuginem habens in oculo ad Sacerdotium assumatur. In cuius rei testimonium hūc sermonem protulit Augustinus, & decreta Canonica clamāt 41. dist. §. vlt. Incompositio corporis inæqualitatem indicat mētis. Vnde Historiographus Salustius, cum eius mutabilitatem describeret, cuius conscientia excitata curis mentem vastabat, inter cætera hoc etiam notabile indicauit, dicens; Incessus eius modo citus, modo

do tardus. Apud Marcum Euangelistam, vt insania mentis motu corporis demonstraretur, ira præceps, & impatiens excutit de solio Caipham summum Sacerdotem nō inuenientem calumniæ locum in Christo. Quid vero de impio Iuliano scripserit Gregorius Naz. Hæc quidem de Iuliano alijs ipsa experimenta tradiderunt, & assumpta potestas imperij. mihi autem eius mores comperti sunt, cum hunc virum Athenis clarius agnouissem. Venerat enim illuc, cum frater eius Imperatori videretur inimicus, fuitque aduentus eius ratio duplex; vna quidem quasi decentior, qua dicebat se venisse, vt Greciam, eiusque scholas videret; altera vero secretior, & ignota plurimis, vt imolatores Dæmonum, & viros fallaces inquireret, quia nōdum habebat impietatis suę licentiam. Tunc igitur me non malum huius viri coniectorem fuisse memini. Non enim fortuito ista conspexi, sed faciebat me cautum in constantia morū eius, atque incredibilis quædam mentis emotio. Vates si quidem egregius est, qui bene considerat. Nullum enim signum in eo mihi vtile videbatur, ceruix inflexibilis, humeri iactabiles, oculi currētes huc, illucque directi, & furiose respicientes, pedes instabiles, & titubantes, nasus contumeliam, & contemptum spirans, vultus lineamenta ridicula idem significantia, risus petulantes, ac effrenati. consensus, & negatio simul, ratio nulla ratione consistens, interrogatio inordinata,

atque

atque responsio nulla congruentia sibi conueniens. Sed quid per vniuersa discurro? talem ante opera cõspicatus sum, qualẽ in operibus postea cognoui. Quod si esset mihi præsẽtes, qui tũc aderãt, testarẽtur, quod cũ hæc vidisse, repente dixi. Quale malum Romanorum terra nutrit. Hæc Theologus. Non solum autem mali existimantur, qui deformes, sed inauspicatissimi etiam ominis est distorto cuipiã occurrisse. Hinc indeformes, fœdoq; aspectu homines natum adagium. Qui te conspexerit, augurium capere poterit; Clarissimum sane illud Plutarchi in Bruto, qui infaustũ pugnæ exitum apud Philippos sibi significari putauit Aethiope illo deformi, qui procedentibus aciebus occurrit. Pari modo Septimus Seuerus Imperator ex occursu Aethiopis sibi mortem concepit, & de Adriano fertur; qui ex occursu Mauri hominis lõge omnium distortissimi ingruere sibi extrema coniecit. Augustus denique Imperator, vt tradit Suetonius, pumilos, atque distortos, vt lu dibria naturæ, malique ominis abhorrebat. Quò spectare videtur carmen illud Satyricum Iuuenalis.

Et cui per mediam nolis occurrere noctẽ.

Proinde, non ab re Philosophus, mõstra non putat alenda, cum raro apparere soleant, quin ingentia mala non portendant. Ideoque antiqui augures, ac Romanorũ auspices, eiusmodi visis, supplicationes publicas decernebant, vt mala impendentia Imperio Romano

Jup-

Iuppiter placatus auerteret. Huiusmodi si quidem humana monstra mala semper agunt, atque exitium afferre solent; sicut & de his constat, qui Saturnini sunt, de quibus his verbis meminit Marsilius Ficinus: Saturnini quidem euadunt immundi, inuidi, tristes, dæmonibus immundis expositi, quorum cõmercium procul effugito. nam Saturnini venenum alibi sopitum latet, ceu sulphur à flamma remotum, in viuentibus vero corporibus sæpe flagrat, atque vt sulphur accensum non comburit solum, sed etiam vapore noxio omnia circumplet, atque inficit appropinquantes: ita etiam Iouiales præsenti tali aliquo signato infelices euadunt. Hæc ille. Verum his & aliis, quę Petrus Bongus dicit. non suadetur, in vniuersum pulchritudinem corporis animi excellentiam denotare, quod plurimis exemplis probari potest, sed exemplum Agesilai Claudij Regis Spartarum, qui corpore deformis sapientissimus tamen ab omnibus pronũciatus est. Experiẽtia etiam patet multas meretrices corpore pulcherrimas, animo vero deterrimas fuisse, & esse, vt de Helena dici potest, & è contra multos corpore sordidos animo tamẽ præstantissimos fuisse. Quamobrem qui oculis pulchritudinem, semper considerant, stulti sunt. Nam vt ait Gregorius primo Dialogorum, stultæ mentes hominum ex qualitate corporum mentiuntur, cum vti dicitur prouerb. vlt. Fallax gratia, & vana est pulchritudo

do. Imo impudici sunt, qui hoc faciunt. nam vt dicit Hieronimus ad Eustochium, impudici oculi nolunt animi pulchritudinem conside rare, sed corporum. Quare iure merito Sene ca ad Lucillum dicit, errare mihi visus est, qui dixit.

Gratior est pulchro veniēs è corpore virtus.

Et vt dicit Boetius 3. de consol. Si lynceis oculis homines vterentur, vt eorum visus penetraret obstantia, nonne introspectibus visce ribus illud Alcibiadis superficie pulcherrimū corpus turpissimum videretur. Te igitur pul chrum videri non tua natura sed oculorum spectantium reddit infirmitas; & Augustinus lib. 15. de Ciuit. Dei hanc sententiam apertis sime corroborat; Nempe non omnes pulchros bonos esse, cum ait: Pulchritudo corporis bo num Dei donum est, sed propterea id etiam largitur malis, ne malum, bonum, videatur bo nis; & ideo aliquando melius est deformem es se, quam pulchrum & malum, vt ait Euripides in Hel.

Iudiciū ex pulchritudine nō facias, sed ex mo ribus

Deformis sī potius, quàm pulcher, & malus.

Tandem ne vultum aspiciamus præcipit nobis Deus, super 1. Reg. 16. vbi legitur: Samuel videns Heliab procerum, & pulchrum existimauit eum futurum Regem, cui dixit Do minus ne respicias vultum eius: ego enim nō corporis pulchritudinem, sed animi virtutem considero.

Quantum homines gloriæ desiderio flagrent. Cap. Tretiumdecimum.

GLoria sola animos mortalium perurit, inflammatque ad magna capessenda, ad pericula intrepidè subeunda, in tantum, vt viri magni excellentia animi præstantes, summum bonū in gloria collocauerint ad gloriā perinde, ac metam actiones suas omnes direxerint, deniquepro gloria mori non recusarint. Vullum genus est hominum, (si tamen bestiam non redoleat) qui à gloria non inflāmetur. Nam & quosdam iuduxit contra patriam sola laudis cupiditas, vt dicit Iuuenalis Satyra decima;

Quis enim virtutem amplectitur ipsam,
Præmia si tollas, patriam tamen obruit olim
Gloria paucorū, & laudis titulique Cupido.

Hæc induxit Rhodope Græcū in Aegypto celebratissimum scortum, quod parto turpi quæstu ingenti thesauro, quamquam ipsa humili fortuna orta esset, (serua enim fuerat) ad Pyramidem exstruendam, & quæ qnantū molis magnitudine ab alijs vincitur, tantum alia ipsa operis excellentia superauit; Cum meretrix, ac liberta cum tātis Regibus magni operis impendio contendere causa esset; nec minus se in lupanari, quam illi in palatiis famæ cupidam nomini, ac gloriç dare operam belle

le ostendit, quæ tanto Reges ipsos in nominis, ac famæ desiderio superauit, quanto imperij, atque opũ magnitudine Reges eam anteibãt. Hæc superbissimorum exercitũ Imperatores ad lacrymandum induxit, vt de Alexandro Magno legitur, qui ante sepulchrum Achillis ingemuit, ipseque Alexander pectus insatiabile habebat, qui Anaxarco Comiti suo ex authoritate Democriti Præceptoris innumerabiles mundos esse referenti exclamauit; Heu me, inquit, miserũ, qui ne vno quidem adhuc sum potitus. Hæc tam inflammata gloriæ cupiditas quosdam, vt Deum contemnerent, Religionem extermi narẽt, impulit. Inuẽtus est enim, qui Dianæ Ephesię templum incendere valet, vt opere pulcherrimo consumpto nomen eius per totum terrarũ orbem diffunderetur, vnum quem quidem mẽtis furorem è culeo impositus detexit, ac bene consuluerant Ephesij decreto memoriam teterrimi hominis aboledo nisi Theopompi magnæ facundiæ ingenium in historijs eum suis comprehendisset. Hæc ad homines præclarissimos interimendos adduxit, quorum e numero est Pausanias, qui cum Hermoclem percontatus esset, quonam modo subito clarus posset euadere, atque is respondisset, si illustrem aliquem virum occidisset, futurum, vt gloria eius ad ipsum redundaret, continuò Philippum interimit, & quidem quod petierat, assecutus est. Tam enim se Parricidio, quam Philippus virtute notum posteris

ris reddidit: Hæc homines sacrilegos fecit; Nam Hanon Carthaginensis eo vecordiæ processit, vt pro Deo inter mortales haberi nouo commento tentauerit. Cum plures enim aues humanarũ vocum imitatrices in obscuro loco conclusas sonare docuit, Hanon est Deus, quas postea libere permisit ire, existimans, se hoc modo immortalitatem assecuturum. Sed auiculę ad consuetum cantum redeuntes stultam nimis Hannonis cupiditatem, & spem irritam fecere. Tandem hæc doctos, indoctos, prudentes, imprudentes, malos, bonos, ad bonum faciendum, vel ad mala perpetranda impellit, vt de Caligula, & Nerone rerum gestarum scriptores nobis satis apertum reliquerũt. Nã Caligula Princeps amẽs prorsus, atque omni scelere imbutus, cũ per virtutẽ sciret, se nominis diuturnitatẽ nõ assecuturum, temporibus suis palam optare se aiebat, vt ingens aliquod malũ cõfingeret, de quo diu homines loquerẽtur. Quemadmodũ Imperãte Agusto primo Variana clades fuerat, & sub Tiberio Fidenis ruina theatri, ĩ qua vigĩti duomillia hominũ oppssa fuerãt. Nero etiã cũ nomẽ suũ preclaris facinorib⁹ aut virtute, cuius erat hostis, celebrare nõ posset inter Musicos principatũ appetit, sublatis omniũ statuisque tẽporibus suis Olympionicis victoribus, Cãtoribus, aut Tragœdis positæ fuissent, & pro eis poni suas iussit. Lucanum quoque Poetam prohibuit, ne carmen quod scribebat, ederet, vt solus in Poetica ex-

celluisse videretur. Quare desiderium gloriæ omnia alia vincit, & adeò in plerisque magna est, hęc gloriæ sitis, vt quãquam dam per eloquentiam, sapientiam, cæterasque alias scientias sibi posſint comparare, tamen gloriam ab alijs;ab alijs mendicare velint,hiquorũ numero est Cicero,qui omnes alios gloriæ adipiscendæ cupiditate maxime superauerit, nec eum pudor deterruit, quin satis audacter à L. Luceio laudem peteret; sic enim ei scribit: coram me tecum eadem hæc agere sæpe conantem deterruit pudor quidam pene subrusticus, quæ nunc expromam absens audacius, Epistola enim non erubescit, Ardeo cupiditate incredibili, neque vt ego arbitror reprehendenda nomen vt nostrum, scriptis illustretur, & celebretur tuis, quod & si mihi sępe ostendis, te esse facturum, tamen ignoscas velim, huic festinationi meę. Genus enim scriptorũ tuorum etsi erat semper à me vehementer expectatum, tamen vincit opinionem meam, meque ita vel cepit, vel incedit, vt cuperem quàm celerrime res nostra monumentis commendari tuis. Non enim me solum commemoratio posteritatis ad spem quandam immortalitatis sapit, sed etiam illa cupiditas, vt vel authoritate testimonij tui, vel iudicio beneuolentiæ, vel suauitate ingenij in viuis perfruamur. Et,paulo post: Itaque te plane,etiã atque etiam rogo, vt & omnes ea vehementius,etiam quàm fortasse sentis, & in eo leges historiæ

historię negligas gratiãque illam, de qua suauissimè quodam in præmio scripsisti, à qua te affici, non magis potuisse demonstras, quàm Herculem Xenophontium, illum à voluptate ea si me tibi vehementius commendabit ne aspernere, amorique nostro pluſculum etiam, quàm concedit veritas largiare. Et in fine, ac ne forte mirere cur cum mihi sæpe ostenderis te accuratissime nostrorum temporum consilio, atque euentus literis mandaturum à te id nunc tantopere, & tam multis verbis petamus illanos cupiditas incendit, de qua initio scripsi festinationis, quod alacres animo sumus, vt cæteri viuentibus nobis ex libris tuis nos cognoscunt, & nosmetipsi viui gloria nostra perfruamur. Non dubitabat Cicero maxima cupiditate gloriæ inflammatus veritatem aliquo modo obscurare, vnde nam istud desiderium oriatur, non satis notum est, nisi causa esset, quam Cicero libro 1. Tusculan. qq. affert: Quanquam autem sensus abierit, tamen summis & propriis bonis laudis, & gloriæ, quamuis non sentiant mortui, non carent. Et hoc verum est, nam cum nos mortem negligere ne queamus, desiderio tenemur in ore hominum viuere, cum vita in nobis semper esse nō possit. Quare non satis admirari possum, eos, qui cum disciplinas optime calleant, nullum elucubratum opus posteris relinquant. Temere mihi videntur, agere eos qui præsentem famam solummodo sequuntur, istique toti se tribuūt,

vt vllam post mortis gloriam non recordentur, cum æquè perpetua sit, & æterna, illa vero instabilis, atque momentanea. Si fortasse causa non esset timor quorundam, qui viperealingua hominum memoriam lacerant. Sed profectò si omnes, qui publicis monumentis aliquid consignauere, Momos,& Aristarchos pertimetissent nullum librum, nullam compositionē legeremus; vltra naturā mihi facere videntur, quiā natura, cum indiuidua conseruare non possit, ipsam speciem succeßiue conseruat. homini autem, cui à natura est insitum hoc desiderium, perperam negligunt, dum ipsi mortui in vita perfrui poßint.

De Nobilitate Gentium *Cap. XIV.*

VEhementer falluntur ij, qui suæ nobilitatis decus ab extrema memoria repetūt, aut sempiternum fore sperant: nam omnia antiquißima cessauerunt. Gens Aeacidarum, & Heraclidarum, quę apud Gręcos clarißimæ fuerunt, tum apud Latinos Iulia ducentesimum, ac millesimum non superarunt. Reliquiæ gentes patriciorum, Poticij, Pinarij, Cegallij, Sergij, Cornelij, Fabij, Manilij, Aemilij, Curiacij, Claudii vix octingentesimum attigerunt, vt Cæsari necesse fuit inter Patricios ad legere nouos, ac nobiles. Darij vero annos du-

ducentos floruerunt, Arsacidæ circiter sexcentos, Ottomani trecentos, Hispani Principes summum nobilitatis fastigium à Gottis repetunt. Austriaca domus potentissima, Italorũ Hispanorum, ac Germanorum Imperium habet, & fortasse prẹter Ecclesiam toto orbe terrarum fruetur: A comitibus Habspurgi generis splendorem repetens, ante Rodulphum Alberti patrem, id est ante annos trecentos, quę qualisque fuerit, quasi ignoratur. Saxonica vetustissima; ante sexcentos annos, hoc est, ante Ottonem Henrici Aucupis patrẽ maiores ciere non possit, Merouetorum autem, qui huius Imperij fundamenta iecerunt, stirps anno post quadringentesimo desijt; & Caroli Magni genus in Carolo Duce Lotharingo dutcentos post annos extinctum est.

Nunc imperant Capetiab Vuuidekindo Saxone orti. is in Galliam adductus est, & Christiana religione à Carolo Magno informatus, atque Andrium Comes creatus, vel vt alij putant ab Ottone fratre sui generis posteritatẽ omnium, quæ sunt in Europa, rerum gestarũm gloria clarissimam, & antiquissimã reliquit. Iam enim ab Vuidekindio anni paulominus octingenti numerantur; Normanornm, & Anglorum Principes, in Henrico Principe defierunt, Andium in Bocardo tertio Henrici septimi stirps in Eduardo sexto. Lãcastrorum, & Yorcorum nulli mares restant, Scotiæ primi Reges in Alexandro tertio, Brusij in Daui-

de secundo, Stuardi in Iacobo quinto, Castilij in Henrico tertio, Arragonij in Ferdinando quinto, Suecij, Dani, ac Nouergi in Margereta VValdemari Filia, Pomerani regnum, & Bauari prius extinctum, quam natum fuisse videtur. Secuti sunt Aldeburgenses, qui nunc Imperium Daniæ tenent, Gostauij Pater, & priuato Suetiæ Imperium non ita pridem suscepit, nec multo diuturnior fuit in Pannoniæ Imperio Stephani gens, cui Carolus Andegarius Rex Neapolis successit, deinde Otto Bauarius, tum Sigismundus Otto Luceburgensis cuius stirpem excepit Matthias Coruinus primus & vltimus huius gentis Rex appellatus. Polonorum vero Reges antiquitatem non longius, quàm à Pyasto rustico repetebant, cuius tamen posteri vix imperarunt annos sexcentos, hos acceperunt Sagellones à Lituaniæ ducibus, qui tamen Piastis, nec antiquitate nec rerum gestarum gloria comparari possunt; Italiæ vero Nobilitatem Veneti sibi iure merito vendicant, nec tamen eorum nobilissimus, vt ab extrema memoria stirpem eruant, ante annum septingentesimum maiores appellare potest, proximi sunt Columnæ, Vrsini, Saueli, Victorij de quibus Illustrissimus Ioannes Baptista triumphat Comites Romanæ nobilitatis reliquiæ, quibus nec Estenses, nec Gozagæ, comparandos se putant, Medicei de Virtute, non de generis antiquitate gloriantur. Familia Guicciardina antiqua, & nobilis rerum ge-

starum

ſtarum gloria celebris, prudentia, & diuitijs ſemper abundauit, in adminiſtratione Florentinæ reip. in excellentiſsimis legationibus obeundis, in hiſtorijs conſcribendis ſemper effloruit. Viuunt nunc Heronymus, & Petrus fratres, qui Priſcę, antiquitatis exemplar, ac imaginem retinent. Genuenſes Fliſcam, Spinulam Grimaldam & Auriam ſummopere commendant. Ex familia Fliſca ducenti, & ãplius Epiſcopi, quàm plurimi Abbates, triginta quinque Cardinales, duo Pontifices, ex Spinula vero triremium, ac magnarum claſsium Præfecti, regiarum & Imperialium exercituũ Imperatores exierunt. Sed Aurię nomen, ac familiæ ſplendor, & dignitas, cum omnibus Italiæ conſiſtere poteſt; nam vt omnia miſſa faciamus, quæ de hac nobiliſsima familia dici poſſent, ſatis eſt vt ab autoribus fatali nomine nuncupetur, altiori quadam fortuna nata, vt hoſtes in maritima pugna facillime vincat, ac ſuperet. Satis etiam conſtat Patricios in omnibus Italiæ vrbibus, quę in ſtatu populari floruerunt, aut crudeliſsimæ cæſos, aut bonis amiſsis eiectos, In Gallia quidem, & Hiſpania gens omnium antiquiſsima leuarum eſſe creditur, clariſsimo teſte Franciſco Valerio, qui Patriciorum antiquas origines conquæſiiſſe dicitur, Leuæ tamen ſuum genus ad leuitas referunt, quemadmodum Reges Abiſsinorum ad Iſraelitas, ſic enim Patricios appellant, qui tamen antiquiſsimas ſuorum origines non de

finiunt. Igitur soli Hebræi antiquitate certissima populis omnibus præstant, nemo tamen suam tribum nunc ciere potest, sed omnes inter se confusi stirpem agnoscunt, ramos ignorant, gens vero Sacerdotum, quæ nobilitatis summum decus ab Arone repetens duobus annorum millibus, ac trecentis floruerat, Gotticis, ac Vandalicis cladibus creditur interiisse non sine magnę diuinę vltionis argumento. Verum ergo est, quod dicit Bodinus, neminẽ ab extrema memoria repetere posse nobilitatem.

De differentijs saporum
Cap. XV.

SApores sunt septem isti: Acerbus, siue Ponticus: Austerus, siue Stipticus: Alcidus, siue Acetosus: Dulcis, salsus, Amarus, Acris; octauus vero, qui insipidus, id est, sine qualitate dicitur, potius priuatio est, quam quod ipse saporum speciem referat: At pinguis, & vinosus ad dulcedinem referuntur. Cognoscuntur autem hoc modo, vt ait Montanus. Nam cum aliquod gustui offertur, vel illud percipietur constirpare, inæqualitatemque reddere magnam: si id validissime fecerit ita, vt humorem linguæ exhaurire videatur appellabitur hic sapor acerbus, vel ponticus, indicabitque in hoc medicamento substantiam ter-
restrem

restrem plurimã inesse, quæ parum admodum à calore exocta fuerit: Ideo frigidum, & sic cum merito erit: Quod si moderate constipet, & exasperet, sapor iste austerus vocabitur, indicabitque substantiam terrestrem quidem frigidam, & siccam in hoc simplici medicamento dominari, minus tamen, quàm acerbus: acrius enim iam concoxit calor: Si vero quod gustui offertur, constipet quidem leuiter, sed penetret ad profundum linguæ, & sensum mordicationis, & tanquam incisionis incutiat; sapor hic acidus appellabitur: Exemplum acerbi experiri debemus in mespilis immaturis, & pyris immaturis syluestribus, & reliquis huiusmodi: exemplum austeri myrthis & gallis maturis in rhu obsoniorum, in cortice granatorum, in sumach, & cæteris: exemplum acidi in ophacio, id est, succo vuę immaturæ, in prunis immaturis, in limonibus, arantijs, in quibusdam granatis; Sapor acidus indicabit substantiam terrestrem non adhuc excoctam à calore quadam tenus tamen extenuatam, quę plurimo humori aqueo sit admixta, ideo talis quoque medicina refrigerabit, & exsiccabit, parcius tamen quam vtraq; superiorum, præcipueq; imbecillior erit in exsiccando. At si gustui res oblata leuiter applaudat, suauiterque linguam veluti palpet, & oblectet eam ad nullum excessum trahendo, dulcis sapor appellabitur, indicabitque siccum terreum moderate elixatum, & non adustum,

cum

cum humore interdum aqueo,interdũ aereo, Ergo moderate calefaciet, nec multum humectabit,aut exiccabit:imo quod tale erit in substantiam corporum facile vertetur alimentũque fiet; & semper huiusmodi effectus à saporibus dulci continget, si simplex fuerit si vero alij saporibus adiungator, vt acri acerbo, insipido mixtos quoque effectus producet. Si vero quod linguæ offertur plane mordicet, & tã quam erodat, videaturque ad profundum penetrare, & quendam sensum caloris inducere, saporis salsus vocabitur indicabitque siccum terreũ in humido aqueo à plurimo calore iã esse assatum, & attenuatum: tale igitur medicamentum calefaciendi. & exiccandi vim habebit, & ad profundum penetrandi propter plurimum aquei humoris illi admixtum. At si quod gustui offertur, quidpiam in lingua abradere videatur, & liquefacere, amarus iste sapor appellabitur, indicabitque longe maiorem assationem,attenuationemque sicci terrei à copia caloris factam quam in salso contigerit: propterea, & maiorem calefaciendi, exiccandique vim habebit: Quod si gustui oblatũ nõ mordicet tantum linguam, sed inflammet, ac veluti adurat, sapor hic acris, vel acrimus dicetur indicabitque siccum terreum à calore exquisitissimè attenuatum, & pene ad ignis, naturam conuersum. Ideo summæ calefaciet: & exiccabit, quandoque, etiam per cõtrarium aduret,& liquefaciet:Vltimo quod

nullum

ullum sensum gustui affert, nihilque magis, quã àqua facit, insipidus, ἄποιος Græce dicitur, si tamen sapor vocari debeat, qui nullũ saporem, reddit. Exempla autem, in quibus debemus exerceri erit quidem exemplum salsi, sal, nitrum: amari vero absynthium, aloe: acris vero, vel acuti piper, euphorbium: reliquorum exempla superius diximus: De sapore vero pingui nihil aliud dicemus, nisi etiam esse remissisimum dulcedinis gradum, indicabitque hic sapor substantiam modice calidam & humidam: est enim in ea plurima substantia aerea humida cum minimo sicco terreo: Vinosum autem Doctores reijciunt tanquam, qui nullum nobis certum gradum, & genus offerat: sed admodum diuersum:

Quis fuerit omnium acutissimus

Cap. XVI.

SVnt qui Homerum ingeniorum fontem, & doctrinarum parentem appellent vt inquis fonseca in eaque sententia videntur esse, vt putent illum mortalium omnium ingeniosissimum fuisse, eamque ob causam merito Magnum Alexandrum, cum vnguentorum scrinium, quod erat auro gemmisque pretiosum, inter spolia Darij Persarum Regis inuenisset

nisset, variosque eius vsus amici demonstrarét, librorum potius Homeri custodiæ deputasse; nempe vt pretiosissimũ humani animi opus, quam maxime diuiti operé seruaretur. Fauet ei sententiæ, quod Homerus & si obscuritate generis, ac nominis dum viueret, ignotus fuit, adeo tamen ingeniosum opus reliquisse iudicatus est, vt post eius obitum septem clarissimæ vrbes magna contentatione de eo sibi vendicando ciue certarent. Verum ea ingenij laus non vt in hominem Philosophum conuenit; sed vt in Poetam omnium (saltem quos Græcia vidit) ingeniosissimum. Qua de causa Aristoteles nunc illum oculatissimum, nunc præcipua laude dignum, nunc etiam præ cæteris diuinum appellat. Quamquam enim plurima Philosophiæ semina per totũ opus suũ sparsit, eo tamen nomine præcipuè celebratur, quod in omnibus Poeticæ artis partibus excelluerit. Quo circa Plato cum sæpe alibi Homerum miris laudibus extulisset, in decimo tãdem libro de republica plane asserit, atque adeo late confirmat, illum nec diuina, nec humana, docuisse, sed esse more Poetarum omnium, qui Tragœdiam scripserunt, caput, & principium. Atque id sensisse eos, qui Homerum videntur omnibus præferre, ex eo constat quod alias Aristotelem summũ in omni sciẽtia virum; alias virum immensæ subtilitatis appellent. Alij forsitan dixerint primas ingenij partes tribuẽdas esse Hippocrati Coo, idq;

tanquam

tanquam Philosopho, quod eius dogmata adeo firma, & certa sint, vt cum singula pene verba Philosophicum aliquod mysterium cõtineant, à nemine tamen totis iam bis mille annis, vel minima ex parte conuelli, aut erroris argui potuerit. Sed Hippocrates,&si egregie philosophatus est, atque in ijs rebus, de quibus disseruit, nullus Philosopharum,aut verius aut breuius, aut grauius scripsit, ea tamẽ sola tractauit, quæ ad Medicinam pertinent. Cum vero omnium veterũ de ea re scripta, & vulgatas multorum sententias mirabili iudicio, delectuque collegerit, & plurima,vtilissimaque humano generi perse ipse inuenerit,atque obseruauerit, denique Medicinam ab alijs minus perfectè traditam, a se autem optime constitutam, & digestam, ad Aristotelem transmiserit, non dubium est, quin ea in re Aristoteli sit anteponendus. At nos quærimus ingenium omnium Philophorum, in tota Philosophia præstantissimum, quale Aristotelicum fuisse Fonseca contendit. Atqui Socrates,qui Platonis, Aristotelis, multorumq; aliorum insignium Philosophorũ præceptor extitit, & in Philosophia penè parens, iure sibi primas ingenij partes videtur vendicare. Namque multiplex illius ratio disputandi, rerum item varietas, & ingenij magnitudo Platonis memoria, & literis consecrata plura genera effecit dissentientium Philosophorum. A Socrate enim, quod ex illius, varijs & in

omnem partem diffusis alius aliud apprehenderat, proseminatæ sunt, quasi familiæ dissentientes inter se, & multum disiunctæ, & dispares, cum tamen omnes se Philosophi Socraticos, & dici vellent, & esse arbitrarentur. Hinc Plato quicquid scit: Socrati videtur attribuere, nec fere vsquam sententiam suam, nisi Socratis ore profert: tametsi Socraticæ modestię causa, & miræ obseruantię, qua Socrates fuit in verum, raro admodum illum aliquid asserẽtem inducit. Hinc Aristoteles affirmat, vsque ad Socratem rudem fuisse Philosophiam, eumque primum vniuersalia inuenisse, res definire cœpisse, & Moralem Philosophiam tradidisse. Quod si Delphicis, oraculis, quæ erant totius Græciæ celeberrima, fides aliqua habẽda est (sæpe enim Cacodæmones vt fidem apud homines conciliarent, vera nonnulla prædicebant) quis nesciat Pythię oraculo numerose pronunciatum.

ἀνδρῶν ἁπάντων Σωκράτης σοφώτατος

Ita non immerito uidetur Cicero modo illum, Philosophiæ parentem appellare, modo Philosophorum Principem, alias, cum qui primus e celo Philosophiam deuocauit, & in urbibus collocauit. Sed vt demus Socratem ingenij acumine omnibus Philosophis, qui ad eius ætatem Philosophiam tradiderunt excelluisse (quod Plato, & Aristoteles videntur iudicasse) certe quod sapientissimus Philosophorum, & habitus, & vocatus est, non ad ingenium

nium, sed ad vitam, & studia videntur referen dum Socrates enim, vel quia in naturalium di uinarumque rerum cognitione parum se pro fecturum sperabat, vel quia in vita, & moribus multo plus operæ, ac præsidij, quam in cogni tione rerum à nostris sensibus remotarum, po nendum esse cosebat, redictis studijs natura lis, ac diuinę Philosophiæ, totum se ad morũ doctrinam conuertit, quam usque ad eam æ- tatem Philosophorũ pro dignitate coluerat. Atque hæc ipsa est Philosophia, cuius ille pa rens dictus est, & in qua Philosophorũ prince ps iudicatus. Id, quod non tam dictum, quod omnium optimè morum scientiã tradiderit (sepius enim, quam alij plerique lapsus est in ea re Socrates) quam quod eam primus inue nisse conseatur, eique primus se totũ, cõsecra uerit, & omniũ studiosissime vitã, & mores ad eius normam accomodauerit parumque fore ratus, si se ipsum meliorem redderet, passim per vicos, & porticus mortales omnes, ad vir- tutum cognitionem, & amorem publicis dis putationibus, priuatisque colloquijs, ac vitæ exemplo inflammarę non destiterit. Denique hac de causa dicitur ille Philosophiam de cœ lo deuocasse, & in vrbibus collocasse. Nam quod ex eius vario: & multiplicis disputandi vsu, varijs ac dissentientibus Philosophorum sectis auctor fuit, non tam in laudibus ingenij quam in studio veri ponẽdum est, quo ille du

ctus

ctus nullam in partem se non flectebat disputando. Quin etiam ea Philosophandi ratio non nihil imminuit laudes ingenij,simulq; ansam præbet insimulandi arrogantiæ eos omnes,qui illam amplexi sunt, quasi veriti sint, ne si aliquid assererent, multos inuenirent, à quibus ipsorum sententiæ refutarentur.

Vt enim magni ingenij non est, in quauis re hęrere, ac vacillare, sed potius certis positis principijs tramitem veritatis, quæ vna est, & sibi vbique consentiens studiosè persequi, ita non est satis modesti animi id vereri affirmare, quasi suum de quo,tanquam de propria sententia reprehendi posśit, tametsi Socrates apud Platonem veri inueniendi causa palsim optat, vt ab ijs, cum quibus disputat, coarguatur,omnibusque suadet,vt eundem animum induant. Itaque de solo Platone,& Aristotele reliqua nobis videtur controuersia. Latini enim haud difficile veteribusGræcijs,ingenij gloriã concedent. Ac Platonem quidem hac in causa Aristoteli esse præferendum ex eo contendunt plerique, quod dubium non sit, quin Plato multo acutius videatur perspexisse res lõge positas à nostris sensibus, ad quas Aristotelici intellectus acies non satis pertingebat. Multo enim plura scripsit Plato de diuinis rebus, vnde hic Diuini, ille Dæmonij cognomen inuenit. Deinde nequaquam Aristoteles viginti annos Platonem audiuisset, nisi ab eius ingenio superari suum perspicue cognouisset. Iam

Plato,

Plato, quod Græciæ ingenijs non satiaretur: longissime peregrinatus est. Aristoteles vnicū Platonis ingenium satis esse putauit, ut ex eo proficeret. Denique ornamenta illa ingenij, quæ in orationis splendore, & eruditione posita sunt, in Platone magis, quàm in Aristotele eni tuisse, nemo, inquiunt, dubitauerit; ita omnia sunt plena lectione antiquitatis, ita ornata, & polita, ut non sine causa de Platone dictum sit, Iouem, si Græcè loquatur, non alio quam Platonico sermone vsurum: His pene, atque alijs argumentis adduci pòtuerunt duo præcipua, ut plerique iudicant, Latinorum ingenia, Marcus Tullius, & D. Augustinus, vt Platonē Aristoteli vbique præferrēt. Ita enim Aristotelem admirantur, vt Platonem semper excipiant. Hæc tamen nihil obstant, quo minus Aristotelis ingenium Platonico anteponamus. Vt enim mittamus reprehensionēm illam nihil asserentium (æque enim in Platonem, atque in Socratem conuenit, tametsi vterque pauca quędam se scire professus est) quę nam quęso, pars Philosophię, seu ars ingenua extat, quæ é Platone omnibus partibus absoluta sit? Enituit quidem in illo (quod negari non potest) magna multarum rerum scientia, liberaliúmque artium insignis quædam exercitatio, & peritia; sed quam scientiam, aut artem ipse in suis libris perfectè tradat, omnibusq; numeris absoluat, quem instituat ac via, & ratione in scientia vlla promoueat,

 demon-

demonstrare nemo potest. Quod si scientiæ signum est docere posse quæ noueris [quod pronunciatum Plato ipse in priori Alcibiade, & Aristoteles initio huius operis vsurpant) summique ingenij, ea omnia que Philosopho digna pro humano captu sis affecutus optima ratione tradere, conijcere hinc possumus Platonem præstantis admodum ingenij fuisse, quippe qui alijs plurima Philosophiæ secreta egregiè tradiderit At. vt summi Philosophj, primique ingenij titulum meritus sit, omniaque ita docuerit, vt à primis initijs orsus, ipsam naturam facientem in vnaquaque re tradenda imitari visus sit, id quidē Aristoteli iure tribuitur; Platoni autem concedere, nec debemus, nec possumus. Quid enim Aristoteles nō multo absolutius, quàm Plato tradidit? Nam, vt omittam, quæ ab illo iacta sunt Mechanicarum artium præclara fundamenta, Poeticæ item, quæ penè vulgaris res est, grauissimam explicationem, certe Oratoriæ artis naturam, partes omnes, præcepta, ac vsum, omnium, qui vnquam scripsesunt, ingeniosissime tradidit. In Dialectica vero arte etsi inductiones, & quædam definitionum initia Socrati, ac Platoni tribuūtur: totam tamen ratiocinandi disciplinam, qua in parte tota penè vis, ac difficultas artis posita, est adiuncta etiam locorum doctrina, ipso firimus, & inuenit, & ita persecutus est, vt nemo post eum quicquam, quod alicuius momenti

menti

menti sit, adijcere potuerit, Philosophia verò de moribus: quam multi inuentam à Socrate, à Platone excultam asserunt: ab vtro, quęso verius, castius ingeniosiusq; & ad vsum accomodatius tradita est, vtram vtiliorem iudicaeit Christiana respublica, quæ diuino numine edocta sincerissimam de vita, & moribus doctrinam profitetur? Iam in naturali Philosophia, nemo est qui Platonem longè inferiorem fuisse non fateatur; tanta enim istu tamque profunda in omni rerum naturaliom genere Aristotelica doctrina, vt quod nobis natura inuidisse, ac occuluisse videri potest, ipse vnus inuenisse & aperuisse videatur. Ac concedatur (inquiunt) Aristoteli, naturæ cognitionem, certè Plato de diuinis rebus, (quod erat primum contrariæ opinionis caput) plura scripsit, & reconditiora. Verum si haberemus omnia Aristotelis volumina, id forsitam concedendum non esset. Namque Laertius refert scripsisse Aristotelem tres libros de Philosophia, qui ad nos non peruenerunt. Cicero in primo libro de Natura Deorum quædam de Diuinis rebus citat ex Aristotele in 3. lib. de Philosophia nomine tertij quæ in hoc opere non habentur. In secũdo etiam libro vtitur argumento Aristotelis, ad diuinam prouidentiam confirmandam, quod in libris qui extant, non legitur. Eusebius quoque Cęsariensis lib. 11. & 14. de præparatione Euangelica inserit, quędam frag-

menta libri septimi, & octaui de Philosophia Aristotelis, & alibi ex eodem authore citat, quæ, etsi ad primam Philosophiæ doctrinam pertinent, non tamen reperiuntur in hoc opere. Taceo librum de mundo ad Alexandrũ; qui si ab Aristotele editus, vt quidam boni au ctores existimant, satis indicat Aristotelem multa de diuina natura, de beatis mentibus, de prouidentia, de animarum immortalitate & alijs huiusmodi rebus fusius scripsisse, quæ in illud quasi compendiũ faciliori, & gratiori stylo, prætermissa etiam disputationum mole stia, in gratiam Regis collegit. Non desunt quoque ex recẽtioribus, qui verisimile putẽt, libros quatuordecim, qui de secretiore parte diuinę sapientiæ secundum Aegyptios inscripti sunt, & ex Græco in Arabicum primo cõ uersi tempore Leonis Decimi in Bibliotheca Damascena inuenti referuntur, Aristoteli esse ascribendos, qui si ab eo conscripti sunt, nihil iam reperiri posse existimant apud Platonem, ex Philosophia externorũ desuumptũ, quod accuratius etiam ab Aristotele traditũ non sit. Atque hos libros suspicantur ijdem significasse D. Thomam in opusculo de vnitate Intellectus contra Auerroem, cum testatur se vidisse, quatuordecim libros Aristotelis de substantijs separatis, nondum, in latinum cõ uersos, qui continerent explicationem multarum quæstionum de Deo, & anima rationis partecipe, quę in Physicis, ac Metaphysicis

non

non satis videbantur explicatæ. Nos tamen quibus hoc verisimile non videtur, libenter quidem concedimus Platonicis, plura de diuinis rebus Platonem scripsisse, verum illud adiũgimus, dubium non esse, quin Plato plura etiã in eo genere peccauerit, vt proprijs locis facile erit intelligere, At præstat, vt ipse in Theęteto ait; Pauca benè, quàm multa male definire. Qua in re ingenij Aristotelici præstantia iustius commendari potest, quod ea pauca, quæ scripsit de diuina natura, cęterisque substantijs à materia separatis, adeò egregia sunt penè omnia, vt nullum prope dogma de ijs rebus à Theologis vsurpetur (si tamen naturali lumine compertum sit) quod illi e libris Aristotelicis non hauserint. Itaque parum refert, quod Platonem eiusque sectatores Diuinum, Aristotelem vero Dæmonium, quasi medij cuiusdam ingenij inter diuinum, & humanum appellauerint. Nec enim id recte ex eo colligas, quod ille plura de diuinis, quam Aristoteles scripta reliquerit: nisi verius, & acutiùs de ijs rebus scripsisse confirmes. Quod vero Aristoteles Platonis ingenio contentus fuit, Plato autem plura cognoscendi causa multas regiones peragrauit, ad sciendi studium potius, quam ad ingenium referendum est. Quin si Plato ex tam longa peregrinatione, tantam externæ Philosophiæ cognitionem in Græciã reportauit, quid opus erat Aristoteli, vt Philosophiæ causa peregrinaretur, relicta Platonis

Academia, & familiaritate aliorum insignium Philosophorum, Socratis olim discipulorum, eo prȩsertim tempore, quo magis, quam vnquam alias Athenæ Philosophiæ studijs floru erunt. Ad id vero, quod extremo loco pro Platone afferebatur, non negatur dandam esse Platoni palmam eloquentiȩ, quod is in ea re magis se exercuerit: Aristoteles verò, etsi mirabili proprietate, ac grauitate verborum vsus est, tamen intelligentiæ rerum studiosius incubuerit. Id quod Aristoteles non obscure significat 2. Politicorum libro. Socratis, inquit, sermones [hoc est, Platonis vbique socratem inducentis] nimis elaborati sunt, & compti, vtqui rerum nouarum, inquirendarum studium præ se ferant: sed difficile fortasse est recte omnia præstare, quasi dicat, adeò studiose consectanti orationis splendorem, difficile esse rerum etiam perfectam cognitionem cōsequi. Quod vero attinet, ad ea lumina orationis, quȩ in eruditione posita sunt, nemo inferiorem fecerit Aristotelem, qui eius scripta perlegat, nisi quod enitet magis eruditio, & varia multarum rerum notitia Platonici sermonis lepore condita. Id, quod in causa est, vt non pauciores humanarum literarum professores, quam Philosophi sibi, quasi iure suo Platonis lectionem vendicent. Denique cum Cicero, & D. Augustinus Platonem excipiunt, nisi alia loca inuenirentur, quȩ magis Platoni fauerent, dici posset, id eos non iudi-

cij faciendi, de vtroque, sed potius declinandi causa dixisse, vt qui nullam de Platonis ingonio sententiam ferre voluerint, Aristotelem omnibus anteponentes, quicquid omnino de eorum comparatione dicendum videretur. Verum cum illi quibusdam alijs locis perspicuo iudicio Platonem Aristoteli præferant; respondendum est, non mirum id esse cum ambo Platonem, non solum doctrinę causa, sed magis forsitan eloquentiæ ab ineunte ætate velut Præceptorem summo studio coluerint: Aristotelem verò serius, ac leuius, & solius cognitionis rerum causa legerint: quam quam vix causa hęc ad D. Augustinum deferri potest, qui parùm admodum in lectione Aristotelis versatus fuit. Itaque non est, cur Platonis ingenium, propter eorum iudicium Aristotelico anteponendum sit, prętertim cũ reliqua ferme Philosophorum schola reclamet, eorum præcipuè, qui vtrumque Philosophum diligenter, & considerate euoluerunt. Satis nobis sit, quod Cicero Platoni addictissimus nunc maxime admiretur Aristotelem, nunc illum dicat virum singulari ingenio, dicendi etiam copia, & suauitate incredibili: alias nihil eo fuisse acutius, nihil neruosius, nihil in rebus vel inueniendis, vel iudicandis acrius. Quibus eisdem penè titulis illum insignem facit plerisque locis Augustinus Platonici nominis non minus studiosus. Satis igitur videtur confirmatum esse, ingenium Ari-

ſtotelis cæterorum omnium Philoſophorum ingenijs eſſe prçferendum. Quin etiam addit fonſeca, non de eſſe magnę authoritatis viros, qui Ariſtotelem ingenij cauſa prçter modum laudibus efferant. Nam, vt alios omittã Philoponus egregius auctor nõ ſolum aſſerit; Ariſtotelem nullam partem Philoſophiæ imperfectam ſua explicatione reliquiſſe, propriaque fretum ſolertia vniuerſam caſtigaſſe, optimiſque præceptis inſtruxiſſe, ſed etiam in ea humanum captum exceſsiſſe: Auerrœs item qui ab eius diligenti explanatione commentatoris cognomine appellatus eſt, operis Ariſtotelis præſtantiam admiratus non dubitat hoc elogio Philoſophum commendare, Vnum eſſe Ariſtotelem, qui credi debeat regula, & exemplar à natura exhibitum; in quo ſumma perfectio, quę homini in mortali vita degenti naturaliter contingere poteſt, eluceat, ac demonſtretur; tantam ingenii vim miraculum quoddam eſſe, eumque, qui hac mentis felicitate prçditus eſt, diuinum magis, quam humanum eſſe; Quę laudes etſi modum excedunt, eò tamen à nobis commemoratę sũt, vt intelligas, quantum veteres Ariſtotelis ingenio tribuerint. Hippocrates in Medicina ſolum. Homerus in Poetica, Plato nullam authoritatem, Ariſtoteles in Philoſophia vniuerſa, in Medicina, in legibus, ac in Theologia maximam habet. Nos ſi hac iucunda luce perfruemur, oſtendemus Ariſtotelem in omni re excelluiſſe,

celluisse, in nulla re errauisse, præcipuoas, &ex cellentiores leges, ex eius doctrina deproptas Rhetoricam, & Poeticam, ei maximè debere, eloquentissimus enim est habitus; ita ut eum Cicero aureum flumen eloquentiæ appellet, & dicendi copia, & suauitate incredibilem, singulari ingenio, & pene diuinum, vt acie mentis omnium rerum vires, & naturas penetrauerit; Tandem, nullus est, qui cum eo comparari possit, & profectò nemo tam accuratè, & amplè de omnibus rebus scripsit, & quod mirabilius est, eo ordine quo nihil excellentius inueniri potest.

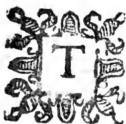

DE

DE CVRIOSA DOCTRINA
LIBER SECVNDVS.

De Mentis excessu, & an per illum possit quis aliquid cognoscere.

Cap. Primum.

Ripliciter potest mens hominis eleuari. Primo potest eleuari intellectus supra lumen naturale; illustrando phantasmata, & imagines sibi obiectas, in quo mens non est aliena à sensibus interioribus, & hoc proprie dicitur excessus mentis, in quantum lumen supernaturale excedit, lumen naturale ipsius intellectus agentis. Secundo potest eleuari mens, per altius lumen cum alienatione ab omnibus sensibus, non solum exterioribus, sed etiam interioribus, vtendo solum intellectu per species intelligibiles, quas abstraxerat, a phantasmatibus & imaginibus prius obiectis, in quibus contemplatis ipsa voluntas delectata conquiescit per aliquam

aliqnam moram, & tunc dicitur esse, in quadam extasi:Sic enim dicitur quidam status hominis contemplatiui existentis alienati quasi extra seipsum. Ter. modo potest multo altius eleuari intellectus, cum magna violentia, ab ipso spiritu sancto, vsque ad visionem diuinæ essentiæ, quę quidem eleuatio dicitur raptus ratione violentię, & ratione termini, & ratione superioris naturę, per quam eleuatur. Verum tamen quoniam hęc supernaturalia sunt, & ipsis solis Prophetis, & quibusdam aliis Dei amicis, non sine mysterio acciderunt, missa faciemus. Quærimus in pręsentia, an detur aliquis excessus mentis naturalis, quem dico dari, sed à multis non cognosci, neque à multis posse comprehendi, quod experientia probatur. Nam hominibus, qui mediocriter naturalia sciunt, aliquando noctu inter somnũ & vigiliam manentibus multa intellectui difficillima, pulcherrimaque obiiciuntur, tam cognitu facilia, quàm si extra talem contemplationem existerent, difficilia. Verum faciliter ex memoria labuntur, & homines non nisi in confuso recordantur: quare necesse est, hominem in hoc se se exercere; nam huic rei accidit, quod aliis scientiis contingere solet, quæ non subito, sed temporis progressu comparãtur. Et siquis expeririri velit, præsuppositis tamen scientiis, procul dubio brauium naturalium rerum facile attinget, non statim, quia

&

& homo, etiam alias scientias per breui temporis spatio non addiscit,sed habitus fit ex frequentatis actibus,qui,si huius rei causa sępius, & sepius fierent, tunc clarissima, quæ prius incomprehensibilia erant, circumspiceret, multas veritates eliceret, dubia quam plurima evolueret. Modus istius rei est, vt lectum pauco cibo, & ab omnibus prophanis cogitationibus seiuncti petant, omnimodo talia contēplantes, qualia iam aliquomodo cognouerint: Nam sine illius rei, quam vult contemplari, cognitione, nihil efficiet. Sed, vt dixi, antequam perfecte quis ad hoc perueniat, cū huiusmodi exercitatione diutius est laborandum. Hac arte indicio meo, non diabolico spiritu, non sacrilegi Agrippę documentis, neque Raimundi Luli ineptiis, Ioannes Picus, & alii, vt multi falso contrarium asseruerint, ad literarum fastigium peruenere. Nam ea est hominum natura, vt dum aliquam rem mirantur, & causas ignorant, in aliquod obsurdum incidant, vt cognosci potest; nam multi Diabolum in annulis alligauere, & intrinsecè sciētias non penetrauerunt. hoc autem melius noctu fit, quia tunc animus à tumultuantium rerum curis abiunctus, et externorum sensuū functione vacans, aptior est ad scientiarum cognitionem hauriendam, & etiam quia ipsū noctis silentium, maiorem erga cognoscibilia reuerentiam conciliat. Quo vero tempore noctis fiat, dicimus; fieri id non posse, nisi ante-

quam

quam homo dormiat, aut postquàm dormie rit, quia tunc animus, aut nondum vaporibus in caput sublatis omnino oppressus sit, aut iis iam euanescentibus solutior, ac liberior fiat, Diu autem potest etiam fieri, sed alio modo: quia matutino tēpore aliqui meditationum altitudine absorpti, ita obstupescunt, vt sensibus corporis alienati, mortui magis, quam viui videantur; nam Aquinatis Thomæ lectio adeo diligens, & pensiculata fuit, vt nec in proximo stante viderent oculi; neqne interpellantium voces audirent aures. Et D. Augustinus Philosophiæ Chistianæ assertor Egregius dū sanctæ Trinitatis mysterium solus in cubiculo sedens meditatur, ita à se ipso abscesserat, vt mulieri, quę illum quadam de reconsulere vehementer cupiebant, sępius interpellatus, nihil respnderet, imo ne respiceret quidem. Mulier denique quia se contemptam putauit, abiit tristis. Postero autem die; cum eum in Ecclesia Missam celebrantem audiret, in spiritn rapta vidit de Trinitate disputantē, atque audiuit, id circo se illum die hesterno frustra adiisse, quod huiusmodi meditatione occupatus ipsam neque videre, neque omnino sentire potuerat ac proinde ne redrie dubitaret. Rediit, & quod petierat consilium, sine cunctatione accepit, maiorique deinde reuerentia habere hominem cępit, quam antea habuerat, cum talia de illo sibi videre contigesset. Bernardus etiam Clareuallensis Abbas, qui

cum,

cum aliquando equum ascendens fratres Carthusienses inuisere perrexisset, & prępositus eorum ephippio nimis decoro, illum usum arguisset, quærere à Comitibus cæpit, quale equi sui ephyppium esset, neque enim aut insiliendo aut desiliendo, aut etiam insidendo animum aduerterat, quale foret. Iterum prope ripam Lausanensis lacus diei iter perfecerat, cumque iam occaso Sole ad hospitium diuertisset, & fratres qui eum commitabantur, inter se de lacu ipso verba iactarent, rogauit vbi lacus ille fuisset, postquam audiuit, miratus est, seque eum penitus non vidisse asseruit; nec tamē mirum videri debet, si rem oculi cernere non potuerit, cui animus non attenderit, qui sæpius quidem cum deo, quam cum hominibus erat. Veruntamen hæc non sine speciali Dei auxilio hominibus accidunt, & qui in hac contemplatione proficere vult, vitæ sanctitate, meritum sibi comparare oportet. Scriptum est enim secundo Eccles. Homini bono in conspectu suo dedit Deus sapientiam, & scientiam, & lætitiam

Vtrum

Vtrum Polypus & Chameleon mutationem colorum subeant.

Cae. Secundum.

QVæri à quibusdam solet non minus obscura & difficili, quam curiosa & iucunda inuestigatione, vtrum cum Polypus, Chameleō, & aliæ quædam animantes, rerum, quas attingut, colores exhibent, veram, subeant alterationem. Constat in primus experientia, refertque Aristotelis lib. 9 de hist. anim. cap. 37. Plin. libr. 9. cap. 29. Oppianus lib. 1. Solinus Polyhist. cap. 43 Lucianus in sermone Menelai & Protei, aliique nonnulli, Polypum, cuicunque se petræ affixerit, eius colorem repræsentare, adeo, vt pisces falsa imaginatione delusos, & vltro se prædoni offerentes deuoret, sicuti testatur D. Basilius homil. 7 de mundi opificio, & D. Ambrosius cap. 8. lib. s. Hexameron. Similiter compertum est Chameleon tem reddere colores corporum, quibus insederit, vt testatur Plutarchus in Symposiacis, & in commētatio de adulatione & alibi, D. Gregor. Nazianz. prima inuectiua in Iulianum, D. Augustin. lib. 11. de Trinitate cap. 2. D Isidorus lib. 2. orig. cap. 2. Tertullianus in lib. de pallio, post Aristotelem lib. 2. de hist. anim

cap.

cap. 11. & lib. 1. Ethicor. vbi ait, si quis à fortuna pendeat, & cum illa subinde mutetur, futurum, vt veluti Chameleon quispiam identidē varietur, nunc felix, nunc miser, & vt cunque fors alio atque alio vultu respexerit, ita hic quoque uultum atque animum mutet. Tarandus etiam (animal id scytharum est, bouis magnitudine, bifida vngula, ramosis cornibus, ursino colore, capite ceruino simili, vt affirmat Plin. lib. 8. cap. 24. & Solinus Polyhist. cap. 43. cuicunque rei appropinquauerit, con color ei fit, saxis, frutetis, floribus, denique sui coloris esse non libuit, sed alieni. Porrò autem, quod ad Polypum attinet, Plutarchus in lib. de causis naturalibus cap. 19. ait, Polypum carnem foraminibus, meatibusque com plurimus distinctam habere, ideoque de fluxu atomorum, è marinis saxis ad se attracto, re ceproque iis corpusculis vestiri, & eorum colore circumquaque persundi. Hæc ratio minime probanda est; Sapit enim Democritum dogma, vt aiunt Conimbricēses, asserens actionem rerum naturalium fieri per expirationē corporum ab agente, & receptionem eorundē in poris, rei, quæ patitur, quod Aristoteles in libro de gē. cōfutāt. Nā si ita res se haberet extenuarētur, & contabescerent corpora, dum vicissim agunt, ac perfectio illa, quam operādo ob tinent, in eorum incommodum, & dispendium perpetuo cederet. Nec satisfacit Plutarchus aiens, illam atomorum emissionē

peculiarem habere causam in re subiecta, propterea quod petræ littorales, cum asſidua maris allunione irrigentur, ac feriantur, frequẽter à se exigua frustula dimittunt. Nec enim verisimile apparet, ea frustula tam breui tempore sic Polypo aptari, & inhærescere, vt eum mox undique tam concinne vestiant, ac pingant, nec eadem alluuie, & salo huc illuc fluctuãte dilabantur. Adde quod Polypus etiam cũ se applicuit prædurо saxo, quod eiusmodi defluxiones non admittit, eius colorem refert. Theophrastus causam huius mutationis reijcit in genuinam quandam animalis ignauiam & pauorem. Itaque Polypum transmutari cẽset eo pacto, quo homines, qui pro varietate perturbationum, metus aut iræ v.g. commotis spiritibus hoc, aut illo colore afficiuntur. Constat enim Polypum natura meticulosum esse, & trepidum, adeo, vt (quod testatur Athænæus] strepitu audito, aut viso piscatore omnino consternatur, nec cedat, aut fugã sibi cõsulat, vt reliqui faciunt pisces; sed saxis, quæ primo occurrunt, se applicet; & cruribus liget. Hæc Theophrasti responsio difficultatem minime soluit. Namque esto Polypus metu decoloretur, & pallescat confluentibus ad intima spiritibus, & sanguine; non tamen causa redditur, cur etiam nulla pauoris causa interueniente colore mutet pro subiacentium corporum diuersitate. Addit Plutarchus in libro quo differit, plusne rationis insit aquatilibus

G bestiis

bestiis, quàm terrenis, Polypum non trepidatione, sed ex industria sese transformare, & eum colorem quasi vestitum dolo induere, vt hoc stratagemate insidas moliri, prædam agere, non cauentibus obrepere, & dolum strumentibus fucum facere queat. Quo artificio tantum proficit, tantum comparat alimenti, vt tametsi alioquì stolidus habeatur, vt potè qui se vrinantium manu facile capi sinat, & ad eam adnatet; ab Aristotele tamen loco citato egregius oeconomus, ac rei domesticæ administrator appelletur. Quod ad Chameleontē spectat Plutarchus proximè loco citato ait, illum ex metu, vicinarum rerum colores assimulare; sed hæc opiniò coarguitur ea ratione, qua paulo ante aduersus Theophrastum de motu Polypi dictum est D. Augustin. lib. 11. de Trinit. cap. 2. videtur sentire; eam mutationem ex imaginatione nasci, quia nimirum Chameleon, cnm totus pene in pulmonem habeat, & plurimo infletur spiritu, atque adeo ob corporis tenuitatem, mutationibus perquàm obnoxius sit, colores, quos apprehendit, imaginaturque sibimet imprimit. Voluntas, inquit, imaginem sensui impressam tantā vim habet, vt si admodum violenta sit, vbi non resistit pigrior, duriorque materies, visibilem speciem, coloremque commutet. Licet videre corpusculum Chameleontis, ad colores quos videt, facillima conuersione variari. Hæc D. Augustinus: Duo tamen sunt, quæ rationem

hanc,

hanc minus probabilem reddunt. Primum, quod non videatur imaginatio Chameleontis adeò: semper intenta, ac vehemens esse in apprehendendis coloribus, vt ad eos corpori imprimendos perpetuo efficax sit: & tamen si quando alijs in rebus imaginationi similes effectus, à quibusdam Philosophis tribuuntur, ij non ei semper, sed duntaxat, cum vehementer intenta est, quantumlibet materia idonea aptaque sit, tribui solent. Deinde Chameleō non omnes, sed tantum suppositi sibi corporis colores reddit, ac fieri potest, vt hos non concipiat, si nimirum alio dirigat aspectum. Item non repræsentat, aut vicinos, aut distantes, quos in alijs corporibus, quibus non insidet, contuetur; cum tamen hos imaginatrice facultate apprehendat: non est ergo putandum ab imaginatione hos ei colores indi. Quid igitur statuendum? certe facilius est, quæ alij dicunt impugnare, quam dicere, quæ alij non impugnent, aiunt Conimbricenses. Illud certum est, quod didicimus narratione eorum, qui Chameleontem in Africa, & Brasilia sæpe viderunt, nempe illum obscure admodum colores referre, & primo quidem obscurius, subinde maiori perspicuitate, ita vt paulatim in eo peregrinus color eluceat. Deinde aduertendum: etsi Chameleon aduentitios colores reprǣsentet; vnum tamen sibi vendicare natiuum, ac proprium, colori lacertæ similem, qui tanto magis absconditur, quanto illi

bestiis, quàm terrenis, Polypum non trepidatione, sed ex industria sese transformare, & eum colorem quasi vestitum dolo induere, vt hoc stratagemate insidas moliti, prædam agere, non cauentibus obrepere, & dolum struentibus fucum facere queat. Quo artificio tantum proficit, tantum comparat alimenti, vt tametsi alioqùi stolidus habeatur, vt potè qui se vrinantium manu facile capi sinat, & ad eam adnatet; ab Aristotele tamen loco citato egregiùs oeconomus, ac rei domesticæ administrator appelletur. Quod ad Chameleontē spectat Plutarchus proximè loco citato ait, illum ex metu, vicinarum rerum colores assimulare; sed hæc opiniò coarguitur ea ratione, qua paulo ante aduersus Theophrastum de motu Polypi dictum est D. Augustin. lib. 11. de Trinit. cap. 2. videtur sentire; eam mutationem ex imaginatione nasci, quia nimirum Chameleon, cum totus pene in pulmonem abeat, & plurimo infletur spiritu, atque adeo ob corporis tenuitatem, mutationibus perquàm obnoxius sit, colores, quos apprehendit, imaginaturque sibimet imprimit. Voluntas, inquit, imaginem sensui impressam tantā vim habet, vt si admodum violenta sit, vbi non resistit pigrior, duriorque materies, visibilem speciem, coloremque commutet. Licet videre corpusculum Chameleontis, ad colores quos videt, facillima conuersione variari. Hæc D. Augustinus: Duo tamen sunt, quæ rationem

hanc,

hanc minus probabilem reddunt. Primum, quod non videatur imaginatio Chameleontis adeò: semper intenta, ac vehemens esse in apprehendendis coloribus, vt ad eos corpori imprimendos perpetuo efficax sit: & tamen si quando alijs in rebus imaginationi similes effectus, à quibusdam Philosophis tribuuntur, ij non ei semper, sed duntaxat, cum vehementer intenta est, quantumlibet materia idonea aptaque sit, tribui solent. Deinde Chameleō non omnes, sed tantum suppositi sibi corporis colores reddit, ac fieri potest, vt hos non concipiat, si nimirum alio dirigat aspectum. Item non repræsentat, aut vicinos, aut distantes, quos in alijs corporibus, quibus non insidet, contuetur; cum tamen hos imaginatrice facultate apprehendat: non est ergo putandum ab imaginatione hos ei colores indi. Quid igitur statuendum? certe facilius est, quæ alij dicunt impugnare, quam dicere, quæ alij non impugnent, aiunt Conimbricenses. Illud certum est, quod didicimus narratione eorum, qui Chameleontem in Africa, & Brasilia sæpe viderunt, nempe illum obscure admodum colores referre, & primo quidem obscurius, subinde maiori perspicuitate, ita vt paulatim in eo peregrinus color eluceat. Deinde aduertendum: etsi Chameleon aduentitios colores repręsentet; vnum tamen sibi vendicare natiuum, ac proprium, colori lacertæ similem, qui tanto magis absconditur, quanto illi

viridius apparent. His positis placet ea, quæ videtur esse communior auctorum, qui de hęc re disseruerunt, sententia, nimirum tam Polypum, quam Chameleontem, alioqui similis naturæ, & ingenij animantia colores illos red dere, non quod ijs re ipsa imbuantur, sed quia cum habeant corpus rarum, & transmeabile, per id, tanquam per vitrum cernuntur rerum subiacentium colores, qui tamen, hallucinato aspectu, in ipsis animantibus videntur insi dere; quemadmodum, & vitrum rebus coloratis impositum pingi videtur coloribus, qui per ipsum transflucent. Huius rei argumentum est, quod Chameleon, & Polypus, quod alijs id genus similiter accidit, subiectos duntaxat colores referunt. Et Chameleon quidē tunc potissimum, cum aërę inflatur: referente Aristo. lib. 2. de hist. anim. cap. 11. videlicet quia tunc quasi aerius, ac magis rarus, & transluci dus euadit: sicuti, & polypus, vt testatur etiam Aristoteles lib. 4. de parte anim. cap. 5. dum timore vrgetur, quia tunc gelidus coit in præcordia sanguis, & color qui magis transparentiam impediret, euanescit. Hinc intelliges, quod ex Plutarcho superius retulimus, Polypum de industria se trāsformare mutando colorem ad insidias, verum non esse, cum ille siue insidietur, siue nō, subiecti Soli colores perpetuo repręsentet. Nec vero dictis, obstat, quod nonnunquam, saltem in Chameleonte, seu potius per Chameleontem, non statim à

prin-

principio colores distinctè apparent. Potest enim eius rei causa esse, quod tunc maiorem aëris copiam sensim hauriendo, paulatim fiat transsucidior,& ad reddendū colorem aptior. Nec item afficit quod Chameleon, teste Aristotele 2. de Hist. anim. cap. 7. pallescit, cum moritur, eundemque in posterum colorem retinet, nec reddit alienos. Id enim propterea accidit, quia ob caloris defectum concrescit eo sanguis, alijque humores; atque ita amittit diaphaneitatem,quā colores transsucebant

Quid sit Risus
Cap. III.

HOc certe minime est ridiculum,quod Philosophos non parum exercet, de quo est illud Ciceronis secundo de Orat.Quid sit ipse risus quo pacto concitetur vbi sit, quomodo existat, atque ita repente erumpat, vt enm cupien tes tenere nequeamus, quomodo simul latera os,venas, vultum, oculos occupet, viderit Democritus. Neque enim ad hunc sermonem hoc pertiniet, nescire me tamen id non puderet, quod ne ipsi quidem illi scirent, qui profitentur. Hæc ille. In primis,autem,quod spectat ad obiectum risus, sine ad ea,quæ risum mouent,sunt, vt explicat Fracastorins in lib. de Sympathia cap. 20. res nouæ repentinæ,leues, ac ludicrę, habentes argutiam quā-

dam, & concinnitatem ad aliud; quales haben tur facetiæ, & quæ à mimis seu personatis repræsentantur, & extranea quædam subito, ac concinno quodam casu facta, vt si quis elegan ti gressu, & quasi per numeros incedens in lutum cadat. Gignitur autem risus hoc modo. Offerente se nobis re iucundâ, & quę risum ex citare queat, perfunditur animus. gaudio, & lætiticia, qua affectum, cor, moræ impatiens se se dilatat, magnaque sanguinis efferuescentis, & uitalium spirituum fit diffusio, ad quam musculorum thoracis, ac præsertim diaphragmatis motus sequitur, [est verò diaphragma membranula quædam partim carnea, partim neruosa, præcordia à visceribus disiungẽs, quã Aristoteles de part. anim. 3. cap. 1, succinctu ram uocat, eiusque munus esse putat impedi re, ne uapores, qui è uentriculo attolluntur, cor ledant] ad diaphragmatis autẽ agitationem, & porrectionem ex tenduntur simul musculi, qui à lateribus buccæ sunt, gestusque ille oris fit qui risus vocatur: quo animi gaudium, & lætitia exprimitur. Erit igitur causa efficiẽs risus, principalis quidem anima; instrumentalis, appetitus, & virtus motum exequens, simulque effusio, sanguinis; & spirituum qui sunt quasi ante ambulones risus; finis, gaudij, seu lęticiæ explicatio: forma ipsa oris, ac facier deductio. Ita vero hunc inmodum risus defi niri solet. Risus est concitatior quidam

animi ex re iucunda motus, ad conceptum intus gaudium. explicandum, quo thoracis & oris musculi impetu quodam mouentur. Sunt autem quidam ad visum procliues, alij seueri. Nam cum obiectum risus sit res noua: ij, quibus quid libet nouum videtur, vt pueri, & plebs, ex causa hac facile rident; non ita senes, & philosophi. Item quia obiectum risus est res iucunda, & læta, ducuntur assidue in risum ij, qui suopte ingenio hilares sunt, quales ferè esse solent, qui plurimum habent sanguinem, & eum dulcem, non biliosum, aut melancolicum. vt inquiunt conimbricenses.

Quid causa esse videatur, cur Galli stato noctis tempore expergefiant, & canant Cap. quartum

Consideratione est digna alituum gallorũ definitis in tempestæ noctis spacijs experectio cum cantu. Hos ait Plinius lib. 10 Nat. hist. cap. 21 excitandis in opera mortalibus rumpendoque somno naturã genuisse. Norunt, inquit, sydera, & ternas interdiu horas cantu distinguunt: cum Sol e eunt cubitum, quartaque Castrensi vigilia ad curas, laboremque reuocant: nec Solis ortum incauti patiuntur obrepere, diemqee venientem nunciant cantum, ipsum vero cãtum pla-

ſſu laterum. Affrimat tamen idem Plinius lib. 26. cap. 4. ſi eorum collo circulus e ſarmētis addatur, non canere: cuius rei fides penes auctorem maneat. Licet vero id, quod aſſerit de diſtinctione temporis ex gallinacei cantu per ternas horas, fictitium ſit, ut experimēto comprobatum eſſe docet Scaliger Exercitat. 239. in Card. nihilominus, quid cauſæ ſit, cur gallinaceus circa noctis medium canat, quod verum eſſe nemo ignorat; id inquā à multis quæſitum, à nullo fortaſſe hactenus inuentum. Omiſsis aliorum placitis, quæ videre eſt apud Scaliger. loco citato. Cælium lib. 16 antiq. lectionum cap. 13. Duæ ſūt hac de re celebriores ſententiæ; Vna Democriti, vt refert Tullius lib. 2. de nat Deor. aientis excitari tūc gallū, & canere, quodquiete ſatiatus ſit, ac mirificè recreatus, depulſo de pectore, & in omne corpus diſtributo cibo: Altera exiſtimanti gallum eſſe auem ſolarem, in eumque peculiariter ſolem influere, potiſsimum, cum poſt noctis medium ad noſtrū Orientem vergere incipit, idque in cauſa eſſe cur tūc gallus ex perrectus canat, quaſi Planetæ ſuo congratulatus. Ex his duabus opinionibus, & ſi prima ad veritatem propius accedit, neutra tamē Conimbricenſibus ſatiſfacit. Non prima; quia non explicat, cur cæteræ cantatrices aues non eodem tempore excitētur & canant; non ſecnda; tum quia liber confugit ad coeleſtem influxum; tum quo

ſæpe d

sæpe Galli ante mediam noctē cantum edunt, sæpe multò post. Dicendum uidetur, vt singulis animā. ium speciebꝰ cōuenit pecu liaris instinctus, & inclinatio orta à cæteris qualitatibus, & temperie vnicuique speciei propria: ita gallinaeo ex ui natiui sui temperamenti (quod præcalidum est, ac facile cibos digerit) competere, vt ei ordinarie circiter mediam noctem soluantur sensus: eodē que tempore eidem à proprio phantasiæ instincta cantum, & alarum plausum impera ri. atque hanc esse tum expergefactionis, tum cantus causam Quare nihil mirum, si nōn idē accidat cæteris auibus, cum non omnes eodē temperamento, & instinctu prædite sint.

De ijs, qui dormientes obambulant

Cap Quinctum.

Circa eos, qui sopore affecti, è lecto surgunt & huc & illuc obeunt, quæret aliquis, num simpliciter experrecti dici debeant, an dormientes? Cum enim sui compotes non sint, dormire, vt ique videntur. E contrario ta men quod non dormiant suadet ea ratio. quia si ij virtuti motrici musculis insidenti anima les spiritus è cerebro communicant ad mem brorum motum exercendum, cur non etiam eosdem spiritus organis sensuum impertiunt. ad

ad sua obiecta dignoscendā? Atque ita versabuntur per id tempus sensus externi in opere & vigilia. Huius ce controuersiæ difficultatem Conimbricenses sic soluunt; Cum ad somnum requiratur omnium sensuum ligatio, & ad vigiliam sufficia vel vnius solutio, vt à nobis ante adeclaratum fuit: consendum erit, ijs, qui prædicto modo è lecto surgunt, non simpliciter inesse somnum, sed modum quendā somni imperfectum, & quasi dimidiatum, quandoquidem non est negandum, eos tactu etsi obscuro vti, dum terram pulsant, dū se vestiunt, dum fores pādunt, dum arma corripiunt, aliaque faciunt eiusmodi, quæ non sine aliqua tāgibilium perceptione exhibentur. Neque refert, quod interim sui compotes non sint: ad vsum namque rationis requiritur internorum sensuum solutio; quæ tamen non arguitur ex eo, quod aliqua externa facultas euigilet, & in opere versetur. Causa vero, cur ij, qui dormientes ambulant, & si nullo sensu externo perfecte vtantur, nihilominus actum virtutis motricis grauiter, perfecteque exerceant (sæpe enim longa spatia haud al iter, quàm vigilantes conficiunt: & vt cætera huius rei omittamus exempla, narrat Galenus 2. lib. de motu musc. cap. 4. aliquando se integrum ferè stadium dormiendo peregrisse) causa inquam est quia vt Vega in 3. Galeni de loc. aff. animaduertit, via, per quam cerebri facultas ad mo-

tum

tum pectoris, & artuum influit, alia est & laxior, quam ea, per quam in sensuum externorum officinas illabitur. Quo fit; vt non æqualiter potentia motiua, & sensitiua exterior, à suis functionibus somno impediatur; præsertim cum imaginatio, quæ appetitum ad motionem excitat, sæpe in dormientibus fortior, ac vehementior sit, vt potentia cui tūc ratio non obsistat. Duo præterea aduertenda hic sunt. Alterum: vim locomotricem in ijs, qui dormiunt, non solum tunc cum obambulant operari, sed etiam cum decumbunt, haud omnino officio suo decsse: vt affirmat Galenus lib. 2. de motu musc. quandoquidem & tunc loquuntur; & paruum aliquod corpus flexis digitis deprehensum seruant, & inferiorem maxillam discedere à superiori non sinunt, nisi admodum defessi, ac torpidi sint; & aurem reciprocando attrahunt, reuocantque: quæ omnia non nisi ministerio, atque opera motoriæ virtutis exhibentur. Alterum: id quod diximus superius, eos, qui inter dormiendum ambulant, vti sensu tactus, non ita accipiendū quasi interdum non aliquo alio sensu pariter vti soleant: cum Aristoteles 5. de gener. anim. cap. 1. eisdem videndi actionem tribuat; cum item ij, qui inter dormiendum loquuntur, & ad interrogata respondent, audiendi sensu vtātur. Nostra igitur sententia est, semper eo aliquo tactu vti, licet obscuro vt cunque circa aliorum sensuum functiones sese habeant

beant. Sunt autem magna ex parte hujusmodi ambulones suopte ingenio inquieti, agiles, & multis se negocijs immiscentes, quos ardeliones vocant. Vnde ex natiua sensuum viuacitate, cursitatio illa exoritur ut asserunt Coninbricenses.

De Cœnarum Generibus. Cap. Sestum

Andreas Bacius, multa de cœnis collegit quarum aliæ publicæ, aliæ priuatæ, etiam Principum. ex publicis duæ præcipuæ, Sportula dicta, & Recta, quæ officij, ac muneris gratia dabantur Magistratibus obeundis, in publicis que salutationibus. Sportula quidē specimen erat pusillæ cœnæ. Recta, quæ plena, ac recto ordine in publica quapiam lætitia à Principibus dabatur, ut Martial. ad Domitianum adulatur. lib. 7.

Grādia pollicitus quanto maiora dedisti,
Promissa est nobis sportula, Recta data est

Suetonius de Augusto scribit cōuiuabatur assidue, nec unquam, nisi Recta. & in Nerone, publicæ cœnæ ad sportulas redactæ. Ex plublicis cœnis multæ aliæ commemorantur, & in diuino cultu Capitolinæ, de quibus Liuius lib. 5. tribus Dijs sacræ Ioui, Iunoni, & Mineruæ, in stituto patrum in primis celebres quas extollit Martialis:

Non

Non Albana mihi sit conmessatio tanti.
Nec Capitolinæ, pontificumque dapes,
Pontificię, de quibus Macrobius lib. 3. cap. 13 In cęna Pontificali duobus lectis decem Pōtifices accubuerunt in tertio, tres Virgines Vestales Augurales, Cicero ad Gallum lib. 7. in eos cum incidissem, in cęna augurali apud Lentulum, quę & Adycialis cęna dicta videtur, in qua videlicet semper aliquid, veluti maiori luxu adijciebatur. Item & Dapalis, ut Festus, multis opulenta, ac magnificè dapibus instructa. Saliares cęnę à Salijs Martis Sacerdotibus institutæ Apuleio teste lib. 9. Amplè Cicero ad Atticum lib. 5. cum opipare saliarem in modum epulati essemus. Cereales cœnæ, in quibus sacrificijs nefas esset cū vxore concumbere, aut vinum in cænis adhibere, quę & Nephalia festa videntur esse dicta suidę, & Festo, vnde Plautus Auluh. Magado eum illudit Cereri nuptias esse facturū, quod nihil vini fuisset adlatum, Populares populo datæ, vt in triumphis, in templi dedicatione & in communi lætitia, quales, & Saturnales plebi communes, & seruis, quibus solemne erat mactare porcum. indicat Martialis, in Apophor.

Læta tibi faciet bona saturnalia porcus
Inter spumantes ilice pastus apros.

Triumphales, Plinius lib. 14. cap. 15. Caius Cæsar Dictator triumphi sui Cæna, vini falerni amphoras centum, Chij cados centum

in conuiuia distribuit. Nuptiales, Apuleius lib. 6. Nataliciæ cęne in vndecimo de Antonio, hodie non descendit Antonius, dat Natalia in hortis. Ferales cænę, quibus epulæ à Feralibus in mortuorum sepulchra inferebantur, ac funesta omnia. Complures præterea Solemnes legūtur, certis anni temporibus, ac diebus, vt Saturnalibus festis. Decembri mense Bacchanalia, Nouembri Feralia, Februario maiori mense, Maio, Iunio &c. In Bacchanalibus erant Binophalia, apud Arnobium descripta, & multæ alię, quæ consulto omittuntur. Multę leges leguntur de parsimonia in epulis tam publicis, quam priuatis, vt Fannia lex, Fannio, & M. Valerio Consf. Deinde licinia, postea Sulana, Aemilia, Orchia, Didia lex edita, de quibus ex Aulo Gell. accurate scripsit Vrsinus antiquarum rerum obseruantissimus. In priuatis vero cęnis antiquior videtur illa lex, quam Macrob. retulit lib. 3. cap. 17. De cænis, inquit, & sumptibus imperari cępit, vt patentibus ianuis transitaretur, ac cęnaretur, vt non solum, qui prandia, cęnasue maiore sumptu fecissent, sed etiam, qui ad eas vocati essent, atque interfuissent, eisdem pœnis legis tenerentur. In priuatis commemorantur, cæna pura, ac simplex, absque animalium sanguine parata, nuda, ac frugalis mensa, ac in tenui suppellectili. Leguntur, & Cleopatræ Cęnę luxuriosissimæ, in quibus margaritę in aceto liquefactæ, & alij preciosissimi lapides,

forbebantur. Legitur de vna inqna sex mille nummos aureos, in rosis tantummodo impenderat. Habebant antiquorum cœnæ duplicem apparatum, mensam scilicet e scariam, cum repositorijs suis, in quibns à dispensatore imponerenrur varia escarum genera, quæ ex ordine mittenda essent, ac inferenda, ad mensas triclynij, & seorsum erat mensa vinaria, in qua vinorum erat apparatus, cum abacis suis, phialis, poculis, ac cyathis à moderatore vinorum per pincernas mittendis. Mensę nomine intelligebantur & ipsę epulę, ac disci, in quibus epulę, iam paratę perdapiferos inferrentur; atque harum duplex erat dispensatio, ae duplex dicebatur mensa, prima epularum carnium, piscium ac aliorum obsoniorum, Secunda vero pomorum, & fructuum. Mensarum aliquę erant quadratę, vt ait Varro postea rotundę factę vt ait Atheneus; aliquę quatuor, aliquę tribus, aliquę duobus constabant pedibus, & Martialis lib. 2,

Ibat tripes grabatus & bipes mensa.

Digniores erant tripodes, & heroum muneru quia non facile succumberent, quales Vlyssdonasse Alcinoum Regem meminit Homerus Odijs 8. ad quę videtur Horatius al usisse munera lib. 4. carm. ode. 8.

Donarent tripodas præmia fortium.

Eadem, & Ouidius notauit in epist. Br iseidos ad Achillem,

Viginti fuluos operoso ex ære lebetes,
Et tripodas septem pondere,& arte pares,

Plinius vnam proponit Ciceronis tabulam,sestertijs quingentis, hoc est ducatis aureis duodecim millibus, & quingentis vænijsse. Vestes cœnatoriæ candidæ videntur fuisse, & lineæ, quare albati leguntur ad conuiuium accedere soliti, quin etiam in feralibus cœnis, funestas deponebant, & alijs induebant:teste Cicerone in vatinium;cedo quis vnquã cenauit atratus, vt in epulo Quinti Artij familiaris mei, cum toga paula accumberet ad mẽsam sedebãt libe ri Principum Cornel. Tacit, lib. annalium. De Nerone; mos, inquit, habebatur principum liberos, cum cæteris eiusdem ętatis nobilibus sedentes, vesci in aspectu propinquorum propria, & parciore mensa, ad quam moderatam priscorum vitam adsentitur Valerius Maximus de institutione antiquorum lib. 11. cap. 1. Apud antiquos Romanos feminæ cum viris, cum conuentibus sedentes cænitabant, apud Homer. in primo & tertio Odiss. Minerua, & Heroes sedentes ponuntur, & vita militari, notauit Athenæus lib. 1 de Alex. Mag. quadrigentos duces in sellis aureis, & argenteis veste purpurea stratos, sedentes excepisse. Tandem omnes illæ cænæ omnibus constabãt, vt nostræ, nisi quod plerique eorum vncti accedebant, & qui vncti erant, manus abluere nolebant, vt ait Plutarchus in Conuiu. septem Sap. Peruenientibus, inquit, in cænaculum

ibi

ibi Tales lauare recusauit, quòd vnctum se esse dixit. idem in Dipnosophistis Athenæi frequẽter legitur; in Plauto multis locis, & apud Terentium. Cęterum qui non fuissent in balneis, de more ante mensam lauabant manus, vtebantur flabellis, & ideo astabant ornatissimi pueri quod ventum facerent, & muscas abigerent, flabello pulchrè pauoninis pennis ornato, vt in Apophoretis Martialis.

Lãbere quę turpes prohibẽt tua prãdia muscas
Alitis eximiæ cauda superba fuit.

Qui Historici sint perlegendi. Cap. VII.

Historici lectione, & relectione digni sunt isti, quos Lypsius laudat; Thucidides: qui res, nec multas, nec magnas nimis scripsit, sed palmam præripit fortasse omnibus, qui multas, & magnas. Elocutione tota grauis, & breuis, & densus sententijs, sanus iudicijs: occulte vbique instruens, actiones, vitamque dirigens, orationibus, & excursibus penè diuinus. Quẽ quo sæpius legas, plus efferas: & nunquam tamen dimittat te sine siti. Alter ab isto est, Polybius, qui multa & præclara libris XL. composuit: sed pars pleraque, aut tota periit, aut mutilata ad nos venit, cum fraude generis humani. Illo iudicio, & prudentia Thucydidi, haud dispar, cura & stylo solutior, qui excedit

abrumpit, diffundit, & sæpe non tam narrat, quàm ex professo docet. Sed recta & salutaria vbique eius monita; & quem ego hoc magis Principibus commendatum velim, quod anxia in eum inquisitione non opus, sed sensus suos aperit, & reuelat ipse. Nam Thucydides sępe arctior, & obscurior: eique, qni circa Principē magis, quam Principi aptior. Inter Gręcos medios Plutarchus est, qui non historiam pro prié, sed particulas historię scripsit, & ablegit Illustrium virorum vitas. Sed dignus tamen, si quis alius, Principe scriptor, qui iudicium mi rificè format, & diffusa, ac plana quadam scribendi via ad virtutem vbique, & prudentiam ducit. sed ad illam magis: & nisi fallor, melior omnino, quam acutior doctor. Xenophontē prætereo? absit. Sed laudatissimus ille Cyrus eius non habet hic locum, quem magis ad exē plum vitę, quam ad fidem rerum scripsit. In reliqua historia [Gręcanica inquam, aut Persica] sane suauis ille, & fidus, certè circumspectus scriptor: e quo tamen haurias magis Prudentiam hanc ciuilem, quam vt vltro eam propinet. Sententias quidem, & dogmata rarò miscet. Sed iuuit nos hic egregiè vià alia. cum Thucydidem adhuc latentem, & in sua manu, vt opprimeret [ò candidam, & ab omni ęmulatione vacuam mentem] primus ipse protulit, & vulgauit. Iam inter infimos quoque Gręcos, duo sunt, quos non contemno. Prior est Nicetas Coniates, qui res Græcanici Impe-

rij scripsit orsus à Ioanne Commeno Alexij F. ad vrbem captam, siue ad Balduinum Flandrum. Is parum adhuc vulgo notus, fateor: sed dignissimus notitia: purum, rectumque ingenium, si aliud illo æuo. Stylus eius operosus, poetas, & Homerum sæpe resipiens; at res & narratio ipsa, distincta, composita, sine vanitate, sine ineptijs, breuis, quod satis sit, & fida. Crebra apud eum, & opportuna monita: iudicia non libera solum, sed sana. Ad summam, legite vos politici, gratiam mihi aliquis, pro iudicio habebit, certe debebit. Alter est, Nicephorus Grægoras qui historiam, & filum narrationis eius excepit, at non laudē. Scripsit enim ab vrbe capta res, ad Andronici Palæologi posterioris mortem: sed nequaquā pari castigatione, aut industria, & vitia plura traxit sui æui. Superfluit, aut euagatur; & res, orationesque proprias miscet, indecorè, imò ineptè. Iudicia tamen eius crebra, & plerumque recta, causæ euentuum curiosè positæ: pietas inculcata, & multa opportune ad primam illam causam relegata, id est, Deum. Sane prouidentiam, & Fatum non alius scriptor asseruit magis. Legendus cum hoc nomine, tum etiam illo, quod pleraque eius historia ab æuo nostro non dissidet; imo lites, dissensusq; in Sacris reperies, haud dissimiles hodiernis. Latini sequuntur, quorum agmen Cornelius Tacitus mihi ducat. Ante Liuium? inquies. Non eloquentia, aut alijs virtutibus: sed ijs,

quas nunc consideramus, Prudentiæ, & iudicij notis. Quis illo veriùs narrat, aut breuius? quis narrando magis docet? in moribus quid est, quod non tangat? in affectibus, quod non reuelet? Mirabilis omnino scriptor, & qui serio hoc ipsum agit, quod non agit. Nec enim historia solùm est: sed velut hortus, & seminarium præceptorum. Vt ij, qui vestes acu pingunt, ingeniosè gemmas inserunt, sine confusione, aut noxa formarum: sic iste pasim sententias, serie narrationis, nihil omissa, aut læsa. Scaber tamen quibusdam, & obscurus videtur. suone vitio, an ipsorum? Nam acutè, argutèque scripsisse fateor: & tales esse debere, qui eum legent. Ideo consiliariis magis Principum, quam ipsis commendo; qui habeant hunc Sapientiæ simul, & Prudentiæ verum ducem. Alter esto C. Salustius; omnino primus, si libros modo eius haberemus. Sed historiarum corpus illud totum perijt: & ex his pauculis, admirari eum magis libet, quam anxie iudicare. Illud video, Thucydidi simillimum esse: & ideo, quæ de illo dixi, dixisse hic me puta. Tertius est Titus Liuius, magnitudine quidem, & maiestate operis ante omnes. Diffusus ille & placidus, in concionibus maximè disertus; & talis omnino qualem Fabius descripsit, Patauinitas ei obiecta ab Asinio: id est, nisi fallor, sermonis quædam peregrinitas, nec tam in verbis, quam in stylo toto. Nos quoque supinum eum alibi, aut frigidum, imò

&

& ταυτόλογον agnoscimus: deriuaturi libenter tamen in exscriptores hanc culpam. Iudiciis, sententiisque bonus est, & si non frequens. quid refert? pro ipso loquitur, docetq; copia tot euentuum, & exemplorum. Sequuntur Scriptores duo, velut proprii Principum, & assidue iis in manu, sinuque habendi. Q. Curtius: qui me iudice probus est, legitimusque Historicus, si quisquam fuit. Mira in sermone eius facilitas, in narrationibus lepos. astrictus idem, & profluens; subtilis, & clarus; sine cura vlla accuratus. Verus in iudiciis, argutus in sententiis, in orationibus supra, quā dixerim facundus. Quod si varium magis argumentum habuisset: fallor, aut variæ Prudentiæ eximium magis specimen præbuisset. Sed Alexander, quid nisi bella? Caius Cæsar res suas ipse digessit: compositè sane, & pari modestiâ, ac libertate. In stylo sunt, quę culpem, sine eius tamen culpâ, nam malam aliquam, & alienam manum accessisse, satis mihi liquet. Prudentiam non è verbis eius hauries, sed è factis: & maxime militarem. Commentarij enim sunt, & nihil pollicentur præter nudam, simplicemque narrationem. Inter mediæ ætatis Scriptores (pro dedecus) nō est, quem pro mediocri Historico laudem. Adeò labente imperio barbaries statim, & squallor omnia occuparunt: & si qui scripserunt, ij ferè ad vana delapsi, falso vera, aut maiora vero, miscuerunt. Ammianus tamen Marcellinus fidei, &

iudicij latis clarius est modo styli. Lambertum etiam Schafnaburgēsem haud plane contemno, in rebus Germanicis. Vti nec Rodericum Toletanum, in Hispaniis. Vterque bonus, qu\[a\]ntum potuit tali æuo. At patrum, & nostro æuo videtur Historia se commouisse. Scripsit eam ante annos paullo minus centum Philippus Comminæus, ita laudabiliter, vt nihil verear componere eum cū quouis antiquorum. Incredibile est, quam ille omnia videat, penetret, arcana consiliorum eruat, & subinde instruat nos salutaribus, rarisque præceptis, & id diffusè, Polybiano quodam exéplo. Quamquam reuera Polybium, aut talem aliquem, nec vidit, & hoc quoque laudem eius auget, quod tanta præstitit literarum omniū rudis solo vsu rerum peritus, & naturali quadam iudicij bonitate. Ite nunc scioli, & linguarum aliqua cognitiuncula vobis placete. At Princeps noster hunc legito, & Enchiridiū Cominæus illi esto. Dignus Alexandris omnibus hic Philippus. Paulum Aemilium comitem huic do, qui in Galliis, & res quoque Gallicas scripsit, etsi non Gallus. Ludouicus XII. decus hoc Italiæ abstulit, & vindicauit sibi. Ille, vt rem dicam, pene vnus inter nouos, veram, & veterem Historiæ viam vidit, eamque firmo pede calcauit. Genus scribendi eius doctum, neruosum, pressum; ad subtilitatem, & argutias inclinans, & relinquens, defigensq; aliquid in animo ferij lectoris. Sententias, &

dicta

dicta sæpe miscet, paria antiquis. Rerum ipsarum sedulus scrutator, seuerus iudex; nec legi nostro æuo, qui magis liber ab affectu. Dedecus æui est, quod minus ille placeat, quasi pauci sint, qui capiant hęc bona. In tantis tamen virtutibus etiam hæ labeculæ, quod stylum parum nectit, & spargit, diuiditque eum in minuta quædam membra. Hoc cum in omni seriosa oratione parum congruum, tum in Annalibus minime: quorum est, vt ille ait, tarda quædam & iners structura. Deinde, quod inæqualis. alibi nimium anxius, & castigatus, ideoque subobscurus; alibi [sed rarenter] laxus, & solutus. Vetustatis etiam nescio quid affectat, in nominibus hominum, locorum, vrbium immutandis, & in veterem formam reuigendis; sæpè eruditè, interdum vanè, sed vt ego iudico, semper indecorè. Quorsum Cartierius Gallorum Cancellarius, Quadrigarius mihi sit? Ille ipse Cancellarius, dicatur Præfectus iuris? & vbique Rex Tarraconensis, Castulonensis, Dux Geldubensis; qui nobis, & maioribus fuerunt, Arragoniæ, Castellę, Geldriæ? Talia infinita sunt audacter, & ambitiosè innouata, & cum fraude pariter, ac cruce lectoris. In his, & paucis alijs, si refingere leuiter eum nobis fas: (audeo dicere] virum daremus supra omnem hanc nouitiam, & ad priscam laudem. Sunt & æui nostri Historici duo quos tangam. Franciscus Guicciardinus, prudens, peritusque scriptor, & qui tales suos le-

bo aliquid addam? illustri dignitate, & fama vir fuit: quam tamē historia sua Veneta, apud me non auxit. Iacet in narrationibus, vel friget: in verbis affectatiunculas habet materie, aut viro serio parum dignas. Nulla vox nisi ex Tulliano, aut Iuliano penu: & quæ sic dici non possunt [quippe noua, vel ijs ignota] mito verborum ambitu comprehendit: Ipsa etiam tota scriptio, & formulæ sic compositæ, quasi hęc omnia Romæ gesta, & republica illa stante. Sunt in quibus rideam; sunt in quibus indigner. & cum tam curiose à verbis sibi cauerit, reperio alibi, quæ non dicam, Tulliana non sint, sed vix latina. Hæc iudicia nostra super præcipuis Historicis sunt. Nec enim omnes sanè aduoco. quid opus? Bonis ad vsum, & exemplum satis sunt, improbis ad calumniam plus satis.

Vtrum inter Deum & Hominem sit verè ac propriè Amicitia. Cap. VIII.

QVatuor conditiones exigit amor ille, qui est vera Amicitia, vt licet colligere ex doctrina Philosophi 8. Etic. cap. 2. 3. 4. 5. & 9. Prima est, vt sit amor non concupiscentiæ, sed beneuolentiæ, id est, vt sit amor rei per se, quo scilicet ipsi rei amatæ, velimus bonum, non autem eam diligamus, ob solam vtilitatem no-

ſtram, vel voluptatem, quæ ex re capiatur. Ob defectum enim huius conditionis, ſcribit Ariſtoteles libro 8. Ethic. cap. 2. ridiculum eſſe dicere, quod habeamus amicitiam erga vinũ, v. g. non enim illud per ſe amamus amore beneuolentiæ, ſed ſolum concupiſcentiæ, vt ſcilicet illo vtamur. Secunda conditio eſt, vt ſit amor mutuus, ſiue vt ſit cum redamatione, & quidem vtrinque ex electione quadam, id eſt, certa cum ratione & iudicio vt patet ex eodē Philoſopho, lib. 8. Ethic. cap. 5. ob defectum namque huius conditionis, non dicimur habere amicitiam erga bruta, ac multo minus erga res inanimas, vt patet ex Philoſopho ibidem. Tertia conditio eſt, vt mutuus hic amor nitatur aliqua bonorum communione, qua vterque amicus participet; nempe aut communione ſanguinis, vt amicitia inter conſanguineos; vel eiuſdem inſtituti, ſiue officij, vt amicitia inter commilitones; vel virtutis, vt amicitia inter probos; vel aliquorum bonorum huiuſmodi, vt patet ex Philoſopho in illo libro, capite nono, vbi propterea conuectores etiam, & commilitones amicos appellari dicit, ac pari modo inquit, qui in alijs Societatibus verſantur. Quatenus enim inter ſe cõmercium habent, eatenus amicitia inter ipſos eſt. Quarta conditio eſt, vt hic amor mutuus non lateat ipſos amicos, ſed aliquibus, vel officijs, vel ſignis vtrique illorum ſit cognitus. Nam vt cap. 2. illius libri ait Philoſo-
phus,

phus, amicos eos, qui quomodo inter se affecti sint, ignorant, appellare quis posset? Et cap. 4. Amicitia, inquit, est redamatio, non latens. His præmissis statuendum est cum D. Thoma, Charitatem esse verè ac proprie amicitiam, qualis iam descripta est ex sententia philosophi. Probatur hæc assertio ex Scriptura, idque duobus certissimis modis. Primo quia ille amor habitualis est vera amicitia, cui conueniunt conditiones illæ quatuor amicitiæ iam expositæ; Sed ex Scriptura diuina cō stat, eas omnes conditiones conuenire Charitati nostræ erga Deum: Ergo est vera amicitia. Minor probatur de singulis illis conditionibus sigillatim. Nam quod primo charitas nostra erga Deum sit amor cum beneuolentia, patet ex illa forma præcepti, qua iniungitur; Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo &c. Deuter. 6. Matth. 22. Quod etiā Secundo vicissim redamentur à Deo ij, qui ipsum diligunt, patet ex Psal. 145. Dominus diligit iustos. Ioan. 14. Qui diligit me, diligetur à Patre meo &c. Quod tertio nitatur hic mutuus amor inter nos, & Deum communione alicuius boni patet. Nam ex eadem scriptura constat, participare iustos quodammodo ipsum bonum infinitum diuinum, tum per dona gratiæ, quibus excellenti quodammodo redduntur consortes diuinæ naturæ, vt ait Petrus 2. epist. cap. 1. tum per ius adoptionis filiorum, quod habent ad futuram beatitudi-

nem tanquam ad paternam hereditatem, qua fruentur eodem summo bono, per cuius fruitionem ipsemet Deus quoque beatus est, puta bono ipso, quod est Deus, vt patet, tum ex illo testimonio D. Petri; Maxima, & pretiosa nobis promissa donauit, vt per hæc efficiamini diuinę consortes naturę: tum ex illo D. Pauli ad Romanos 8. Accepistis spiritum adoptionis filiorum, &c. si autem filij, & heredes; hæredes quidem Dei, cohęredes autem Christi. Quod quarto denique, Deo de amore iusti in illum, & iusto de amore Dei erga ipsum constet, quantum satis est ad rationem amicitię, patet item ex Scriptura. Et de Deo quidem non est dubium, quin amorem iusti erga eum cognoscat. Cognouit enim dominus, qui sunt eius, vt ait Apostolus 2. ad Thimotheum 2. De iusto autem, quod agnoscat dilectionem Dei paternam in ipsum, probatur ex Apostolo ad Roman. 8. Ipse, inquit, spiritus testimonium reddit, spiritui nostro, quod Filij Dei sumus. Quibus verbis significat Apostolus fieri beneficio, ac efficacitate Spiritus Sancti vt iusti ad consolationem suam, coniectura facta ex suis rectis actionibus, & animi affectu erga Deum, sibi persuadeant, se in gratia, & amicitia Dei esse; persuasione quidem vera, & vt est à Spiritu Sancto, infallibili, non tamen euidenti, aut etiam infallibili ex suo quidem genere, quæ scilicet omnem formidinem oppositi expellat, sed tamen admodum

pro-

probabili,qualis etiam haberi poteſt de amicitia humana (quæ neque ipſa eſt plane euidens) id enim ſufficit, vt valeat animum iuſti in ea re, quantum ſatis eſt, ſecurum atque pacatum reddere , vt tom. 2. queſt. 4. de Gratia punct.5. explicat valentia. Quo etiam pertinet illud Pſal. 100. Pſallam , & intelligam in via immaculata, quando venies ad me.Cui nō repugnat Illud Iob.9.Si venerit ad me, non videbo eum ; quę videtur alioqui ſententia contradicens priori. Vtrumque enim verum eſt, & quod intelligit iuſtus Dei in ſe aduentum per gratiam, perſuaſione vt dictum eſt,probabili; & quod eum tamen non videt,vt ait Iob. perſuaſione nimirum euidenti, & ex ſuo genere infallibili. Ac denique huc etiam ſpectat illud Apocal.2. Vincenti dabo manna abſconditum , quod nemo nouit , niſi qui accipit. Nam hic etiam ſignificatur, eum certè noſſe, quantum ſatis eſt Dei erga ſe gratiam,eiuſque ſuauitatem , qui diuinę gratię donum accipit. Cum itaque ex ſcriptura diuina conſtet, charitati noſtræ erga Deum conuenire omnes conditiones veræ amicitię ; perſpicuum eſt ex eadem ſcriptura , illam eſſe vere amicitiam. Præterea poteſt ſecundo modō , vt diximus, probari hoc ipſum ex ſacra Scriptura, hoc pacto : Quod ſcriptura diuina ſimpliciter,& abſolutè affirmat, id proprie,vt ſonat , intelligēdum eſt,ſi ex propria ſcripturæ interpretatione non conſequatur aliquod manifeſtum ab-

ſurdum;

surdum ; Sed scriptura in multis locis, simpliciter, & absolutè affirmat, iustos, qui Deum ita, vt oportet, diligunt, esse Dei amicos, atq; adeo illorum erga Deum charitatem esse amicitiam ; neque proprie id intelligere, est vllum absurdum ; Ergo charitatem esse vere, ac propriè amicitiam confitendum est. Maior patet ex Verissima quadam doctrina de interpretatione Scripturarum, quam D. Augustinus tradit lib. 3. de Doctrina Christiana, cap. 10. & 11. Et probatur facile ex eo, quod alioqui nihil certi posset ex Scriptura colligi. Minor patet ex his testimonijs, Iudit. 8. Abraham Dei amicus effectus est. Et Psal. 138. Nimis honorati sunt amici tui Deus. Et canticorum 5. Comedite amici. Et Sapient. 7. Infinitus thesaurus est hominibus, quo qui sunt vsi, participes facti sunt Dei amicitiæ. Et Isaiæ, 41. Et tu Israel serue meus, Iacob quem elegi, semen Abrahæ amici mei. Et Lucæ 12 Dico autem vobis amicis meis. Et Ioan. 15. Iam non dicã vos seruos, sed amicos: Et rursus: Vos amici mei estis, si feceritis, &c. Et Iacob. 2. Abraham amicus Dei appellatus est, nimirum Iudit 8. & Isaiæ 41. Atque eodem modo de charitate passim loquuntur sancti Patres. Neque est difficile respondere ad quædam argumenta, quæ contra assertionem ipsam obijci possunt. Primum argumentum: Deus non diligit hominem propter ipsum, sed propter se potius, sicut & omnia propter
semet-

semetipsum operatur. Prouerb. 16. Ergo charitati hominis erga Deum non correspondet redamatio beneuolentię, sed potius concupiscentiæ. Et sic ea charitas non erit vere amicitia, ex defectu scilicet primę cōditionis amicitiæ. Respondetur, amorem beneuolentię recte posse consistere, etiam si res amata referatur ad aliquid aliud tanquam ad finem, modo ipsi quoque rei amatæ velit aliquis bonum per amorem. Alioqui neque nos ipsos, neque proximos nostros possemus amare, amore beneuolentiæ, si quidem & nos, & proximos amare debemus propter Deum, tanquàm propter finem. Etsi igitur Deus amet hominem propter semetipsum, tamen quia homini etiam multa, & magna bona vult, per eiusmodi amorem non est dubitādum, quin amet illum amore beneuolentię. Alia vero argumenta, quæ contra hęc fieri possent, de ijs, quę accidentaliter, non quæ amicitię essentialiter conueniūt, procedunt. vt Valentia vbi supra.

Qui fructus sit Excellentior, & qui peior. Cap. IX.

LOquimur hic, non de gustu, quia de gustu non est disputandum, sed de fructibus secū dum se, & quo ad sanitatem, & licet aliqui fructus sint excellentes, & laudabiles, cum sint plures, & diuersi, tamen nullus, cum ficubus po-

test

test comparari. Sunt enim gustui suauissimè, quippe qui melle dulcissimo sunt prędite, & bonitas eorum ex eo satis constat, quod omnes plus ficuum, quàm aliorum fructuum sine nocumento comedunt, qua facultate alij fructus priuantur. Auicenna dicit, quod ficus est nutribilior reliquis fructibus; & licet nutrimētum ficus, non existat in robore nutrimenti, carnis, & granorum, est tamen vehementioris roboris, quàm nutrimentum omnium fructuum; & sanguis ab ea generatus laudabilior est omnium fructuum, sanguine ęstiuorum, velocisque digestionis, & descensus à stomacho. Hac plurimum eas commendauit, cum posuit ipsas in primo loco bonitatis, dicens in vniuersalibus dietis cap. 11. Vuę sunt ficubus secundæ, & præcipuæ si bene maturæ sunt, & in particularibus ficus cæteris fructibus laudabilior est, atquè nutribilior. Galenus vero super omnes ficus extollit, scripsit enim de ijs, in quinto regimine sanitatis circa finem; ficus maturæ ante omnes alias fruges sunt eligēdæ, & hyeme caricæ, in humidę vero, & recētes ficus magis, & velocius nutriunt, quàm siccæ, verum siccæ magis sunt stomacho conuenientes, quàm humidæ, & de siccis dicit Auicenna. Sicca quidem ficus in suis operationibus est laudabilis; & postea subdit, quòd administratio siccæ, cum ieiunium adest, est mirabilis iuuamenti, & inaperiendo vias cibi, & propriè cum nuce, & amigdala cōueniunt vtræq;

ficus

ficus in hoc, quod in ipsis est remotio asperitatis guturis, & mundificatio & lentio pectoris pulmonis, & cannæ eius, & apertio opilationum iepatis, renum, & splenis. Ficus corpus humanum mirum in modum nutriunt, & impinguant, vnde in regimine sanitatis Salernitano dicitur.

Nutrit, & impinguat triticum, lac &c.

Maturæ ficus, vueque recentes.

Plinius de ficibus genera 29. scribit, quarum vt vult Auicenna in secundo Canon, cap. 208. Melior est alba, quia leuior, deinde rubea, siue citrina, & postea nigra, & quę vehementer matura est, melior est, & proxima ad hoc, vt non noceat, Tandem corporibus etiam sanis alij fructus aliquantulum nocent. Ficus autem [si tamen corpora recte disposita sunt] maxime prosunt, cum nullam in se contineant, contra rietatem. Post ficus vtrum melius sit aquam, vel vinum bibere, non satis constat, melius profectò esset, cum plurimo humido redundent, secundum illas non potare, post autem maiore cibi parte iam sumpta, consuetum potum, seu aquam, seu vinum, seu ex his mixtum accipere, qui statim vero ab his potare voluerit, huic conducibilius est, aquam, quam vinũ sorbere, vt ait Heraclitus apud Atheneum, cuius sententiam multi alij sequuntur, quia aqua prompte dissoluuntur, vino autem duriores euadunt ad imos intestinorum sinus, id quod in eis optabilius est, faciliusque ferentur. Sed

I dicen

dicendum cum Aristotele, & Hippocrate 2. de Dieta, qui vinum post ficus concedunt, & laudant, nam sicut maior ignis minorem extinquit, ita maior vini calor, minorem ficuum extinguit.

Pessimus omnium fructuum non quo ad gustum, sed quo ad sanitatem est pepo, nam vt ait Cardanus, vsus peponis non admittendus est, tam sanis, quàm ægris, cum melones tanquam minus culpatos fructus cōcedunt, quod odore sint non ingrato, sapore autem iucundissimo. His autem qualitatibus decernitur cibi natura, eò autem maxime, quia parum deterior cibus, aut potus, suauior autem melioribus quidem, sed minus suauibus est præferendus. Cum verò consideras paruitatem radicis, & stipitis eximiæ magnitudinis eius habita ratione, & quam proximus terrę sit, & quòd super eam perpetuo iacet, & quod ab omni aeris qualitate permutatur, & quod augmentum eius est velocissimum, confiteri cogeris, melonem, nil aliud esse, quam putridum terræ humorem; aliena qualitate coloratum, vitia omnia habentem, noxium ventriculo, iecori, spleni, intestinis, pulmoni, renibus, vesicę, humores non solum putridos, sed venenosos fluxosque facientem. Ad febres acutas pestilentiales, ad apostemata, ad dolores, ad difficultates intestinorum paratissimū, à nullo authore quanquam egregie tamen, satis vituperatum, noxas omnes horarij fructus tanto

habet

habet ampliores, quanto eius magnitudo, ſucci multitudo, paruitaſq; cauſæ concoquentis: omnibus alijs fructibus maior eſt. Adde quod nulli potui recte ſociatur. nam cum vino humores peſsimos producit, veſicæ maximæ ob eſt, & iecori,& renibus, & apoſtemata gignit, cum aqua leuitates inteſtinorum celiacū morbum, diarias, appetitus deiectionem ſubito operatur. Quod autem Hippocrates conſulit, rectum eſt vt parum deterior; non multo deterior cibus ſit præeligendus. Bonitas autē ſaporis, & odoris manſuetudo in eodem genere cibi, ad iudicandam ſalutarem vim, multūm proficiunt, At in diuerſis generibus nequaquam, Siliqua enim exitialis eſt cibus, ſi Galeno credimus, & fugi,& tubera, boletique & melongena: nemo tamen ſalubri cicario, ptiſanaque hordeacea negabit eſſe gratiora. Conſilium igitur meum eſt, vt non ſolum dimittatur, ſed ab vſu humano explodatur, etiā Principum Decretis. Nam quæ lues eſt perniciosior, qua quotannis multa millia hominum pereunt, Mirumque quòd à Medicis hæc pernities conſulatur, omiſsis vuis, & ficubus eiuſdem temporis fructibus longe minus noxijs. Poſt verò pepones ſtatim bibere, ſæpenumero inutile, non raro noxium eſt, ſi tamen bibere oportet, vinum potius, quia iucundius eſt, bibere conducet, quippe illi linguam attingentes, dum labili ſua ſubſtantia, in eam non admodum imprimuntur, ſed eandem ferè ab-

ſtergunt, integramque guſtui relinquunt, vinum eidem ſapidum ſentire faciunt, ſubinde vinum, quod minùs, quàm aquam illos putreſcere permittit, atque eo magis eorundem ſubſtantiam firmat, & à putredine defendit.

Cur Qui ludo latrunculorum amittunt tam vehementer perturbentur, & qui ludus omnium ſit optimus. Cap. X

QVi hoc ludo latrunculorum amittuut, eorum perturbatio non aliunde exeritur, quam ex amiſsione, quæ cum præcipue, ac totaliter fundamentum habeat in noſtro intellectu, ac mente, animum triſtitia quadam, permoleſta vehementer afficit. Hic enim cognoſcitur, quinam acutiori intellectu polleat, quod de nulla alia re certo ſciri poteſt, Omnes enim alij ludi, vel fortuna, vel aliquo iudicio, vel mixti ſunt, ſed iſte totum hominis iudicium exigit; Pari modo ſcientiæ, quamuis ſint in intellectu tamen quoniam diſputationibus, omnia ſubterfugere, vel aliquo modo res arduas, dubias, erroneas, temerarias, & abſurdas, vnuſquiſque quadam animi obſtinatione tueri valet, qui etiam accuratè ſcribunt; tempus eis eſt ad ſcribendum, & ſi aduerſus aliquẽ ſcribis, iam aduerſarij ſcripturam cognitam habes

habes. Sed hoc ludo, non nisi coniectura intelligis, quo aduersarius tendat, & sic te victũ fateri oportet, nisi vaporibus temerari ascribere velis; qui caput tuum tandum fecerunt, quod & insulsum videtur. Hinc cognosces Hispanos omnium nationum sagacissimos esse, cum hoc ludo miro iudicio ludant. Certum est, lusorem velocem pigro præferendum esse, quod aciei ingenij est maximum argumentũ; cum piger quodam mentis stupore procedat. Verum vbi vires ingenij periclitantur, tarditas magis, quam celeritas est laudanda. Nam qui nimium sibi fidit, in aliquod incidit, quod si parum animaduertisset, aufugisset. Ludus omnium optimus, est paruulę sphęræ, quam elegantissimis carminibus Dorcacius Poeta laudauit, & Galenus librum de paruula sphera confecit, cuius hæc sunt præcipua. Cæterũ alijs omnibus paruę sphæræ exercitium multis nominibus antecellit. Primo siquidem cũ cæterę exercitationes maximum apparatum, hominemque otiosę admodum vitæ requirãt, huic certe vna tantum pila, eaque per exigua est opus, quam vel paupertimus quisque comparare sibi facile poterit, neque is qui ea se exercet, cogitur reliqua negocia relinquere. Quid igitur eo esse posit commodius, quod omni fortunæ, omni item negocio conuenit? Iam vero, quę ex æquo exercere partes corporis vniuersas, seseque nunc in summam vehementiam intendere, nunc in summam facilita-

tem, remittere posſit, aliarum prętèr hãc parue pilæ, nullam quidem exercitationem inuenies, quæ modo celerrima, modo tardiſsima, iam vehementiſsima, rurſuſque leuiſsima, vt cunque ſane volueris, fieri aſſolet: hac enim membra ſimul omnia, ſi comodum tibi videatur, aut alia prę alijs, ſi id magis placet, ſtudioſius exercere potes. Vbi enim inuicem ſibi oppoſiti, alter alteri pilam ipſam prępipiunt, in ea certe concertatione, caput quidem ceruiſque, colli permotionibus, exercetur: altera autem, pectus, & venter, faciei ſubleuationibus, depreſsionibus, obnixibus, cęteriſque id genus prehenſionibus, vehementer laborãt: validèque tum lumbi tenduntur, tum etiam crura firmantur. Hæc itaque vna exercitatio, omnes corporis partes quam fideliſsime exercet. Si quidem progredientibus, alij nerui, muſculique: alij item ſubeuntibus, plus agitãtur: quemadmodum etiam alij illis, qui in obliquum ſe transferunt, & quotquot cura ipſa vno modo commouent. Quin etiam eorũ membra, qui tranſuerſi feruntur, mouentur plane inęqualiter, ſicuti & illorum qui impariter currunt. Sed quemadmodum cruribus, ita & brachijs exercitatio hæc, cuique æquã portionem largitur; quandoquidem pilam excipere in omni figura ſtudent. Accidit autem, vt dum neceſſe habent varijs ſubinde modis ſe tranſmouere, alijs muſculis, alij fortius tendantur: hique in vices omnes laborent, ęqualiter

liter quiete partita, alijs requiescentibus dum fatigantur reliqui: sicque vicissim, & laborēt cuncti, & requiescant, nec sint otiosi omnes, nec laborent omnes. Quod porro etiam visum exerceat, patebit, si reputemus quam diligenter pila sit oculis obseruanda, vt statim quo dilapsura sit, præsentiatur, ne in illius apprehensione aberrare necesse sit. Vnde etiam animus intentus, atque solicitus redditur. Et licet sola solicitudo macerare nos extenuareque soleat, exercitationi tamen, & glorię cupiditati coniuncta, in voluptatem abit, plurimumque & ad corporis sanitatem, & ad animi prudentiam confert. Quod autem & ad res maximas, adeoque eas, quas subire, præstareque Imperatores, vrbium reginę leges pręcipiunt, animum & corpus exerceat, demonstratu non est difficile. Quandoquidem & aggredi in tempore, & insidiando latère, & occasione præbitam momento arripere, & aut vi, aut in prouiso astu, quæ hostium sunt occupare, occupataque tueri, bonorum Imperatorum sunt opera. Et cum egregie cautum, sub dolum ducem esse oportet. At quotquot in palęstris dimicant, corporis obesitatem, potius quàm virtutis exercitationem, consequũtur. Vnde multi ad tantam peruercere crassitiem, vt vix etiam respirare possint. Et sane genus hoc hominum, vel ad bella gerenda, vel ad regia, vel ciuilia obeunda munera, minime valent, ac suibus propemodum potius, quàm

his rem quampiam quis posſit committere. Sed curſum fortaſſe, & cætera exercitia quæcunque gracile reddunt corpus, laudaturum me ſuſpicaberis. At hoc non ita ſe habet. Nimium quod eſt, reprehendo ſemper: omnemque quam exercere velimus artem, eſſe moderatam volo: quæ ſi modum excedat, iam bona eſſe deſinit. Qua ratione ipſe, neque curſus commendo, vt qui nimium extenuent corporis habitum, ac ne tantillum virilis habeat exercitationis. Non enim celeriter fugiendo, ſed fortiter ſtando, pugnandoque paratur victoria. Iam ſi ad ſanitatem reſpicias, quatenus per curſum inæqualiter exercentur membra, eatenus valetudo læditur. Neceſſario namque fit, vt alia defatigentur, alia autem ſint omnino otioſa. Horum verò neutrum bonum, ſed vtrumque, & morborum ſeminarium eſt, & vires in primis debilitat. Quapropter eam potiſsimum exercitationem probo, quæ & corpus conſeruare validum, & membra retinere integra, compoſitaque, & animũ præterea vegetum, alacremq; reddi. Quæ quidem facultas, in ea, quæ parua pila, fit exercitatione reperitur. Quod autem placidiſsima ſit, hinc diſcas licet, quod pueris, ſenibus, atque à morbo conualeſcentibus, hoc etiam nomine, alijs omnibus, exercitatio hæc eſſe præſtantior eſſe videatur. Quippe facilius nullũ eſt exercitium, ſi præmiſſa molli ex oleo vnctione, eo leniter, adeoque moderate vtaris

vt

vt ipsius qualitas minime à quantitate obscuretur. Illud si quidem omnium lenissimum est, quod lassatis requieturisque vtile in primis, potentissimumque ad debilitatas vires reuocandas existit, iunioribus iuxta senioribusque conducens maxime. Inter alia, eius quæ recensui commoda, neque hoc esse prætermittendum videtur, quod maxime omniũ extra pericula sit, quæ frequenter adeo in reliquas cadunt exercitationes. Celeres enim cursus, iam multos rupto vase præcipuo perdiderunt. Quemadmodum & voces magnæ, vehementesque, & confertim emissæ, maximorum non paucis malorum causa extiterunt. Sic equitationes etiam concitatæ, sæpe renes ruperunt, & pectori frequenter nocuerunt: potisquoque nonnunquam spermaticis: vt ea interim prætercam incommoda, quæ ab ipsis equis existere solent, ita vt multi equites sellis excussi subito sint exanimati. Similes ijs saltus, discus, & quæcunque nimis inflectunt corpus exercitia sunt. Nam de illis, qui ad palæstram proficiscuntur, quid attinet dicere, cum eos videas, aut claudos, aut distortos, aut fractos, aut aliqua omnino parte mutilatos redire? Quamobrem cui præter reliqua commoda, paruæ huic pilæ exercitio adsit etiam securitas, nimirum aliarum omnium vtilissima hæc exercitatio merito censenda est.

De

De laudibus Medicinæ
Cap. XI.

MEdicinam Dei singulare munus de cœlo profectam, ac propemodum diuinã antiqui sapientes sunt arbitrari, tum quod humanam vitam diutus seruet, ac protrahat, tum quod ex Hippocratis elogio futura præscire, quod Dei solius est proprium, & potest, & tenetur. Hanc primam inuenisse dicitur Appollinem, & Esculapium Greci apertissime testantur, perfecisse Hippocratem, cui tãdem Galenus Hippocratem secutus extremã manum imposuit, iam primam vt Cornelius Celsus, inquit, medendi, scientia, sapientiæ pars habebatur, vt & morborum curatio, & rerum naturæ contemplatio ab ijsdem authoribus nata sit, ideo multos ex Sapientiæ professoribus, eius constat fuisse peritos, & in primis Pithagoram, Empedoclem, Democritum. Sed veritas est eam à Deo fuisse creatam, iuxta illud Eccles. Honora medicum, propter necessitatem enim creauit eum Altissimus, à Deo, enim est omnis medela, & à Rege accipiat donationem, disciplina Medici exaltabit caput illius, & in conspectum magnatum collaudabitur. Altissimus de terra creauit Medicinam, & vir prudens non abhorrebit illam; qui hęc grauissima verba ponderare illorumque

que reconditum sensum recte explicare vellet, præterquam quod eos acutissimi ingenij, & in omni disciplinarum genere versatos esse oporteret, perquam arduum sanè munus perdifficileque negocium sibi ipsis humeris imponerent; nam quæ ex hoc textu ad Medicinæ scientiam ornandam, celebrandam, extollendam, & exaggerandam suscipi posset, tot tantaque sunt, vt facillime Ciceronem defatigarent, longior Iliade sermo conficiendus, in finitis propemodum voluminibus esset agendum. Nos vero qui breuitate gaudemus, ex hoc tantum colligemus Deũ Medicinã creasse Medicisque tantum decoris, tantum dignitatis, adiunxisse, amplissimis & maximis honoribus eos decorasse, & ornasse, vt qui Medicinæ scientiam profitetur, summum gradum honoris assecutum esse videatur. Si Theologiam excipias, alię scientię sunt eius ancillæ, vtitur enim in primis Rhetorica; Nam cum multi & ferè omnes ægroti, Medicinas quas & ipsamet natura abhorrere videtur potare noluerit Medicus Rhetoricæ peritus, verbis ad audiendum iucundis, & sententij ad pharma cum potandum accommodatis, sermone concinno ornato, atque festiuo, & præclarorum verborum floribus consperso vtens, durum animum ægrotantum franget, corda molliet, ægrum ac languidum hominem, ad se conuertet, ita afflicto subueniet, pereunti dabit salutem periclitantem liberabit è periculis, trepidantium me-

metum in ardorem mutabit. Logica cum vtilis sit ad scientias omnes addiscendas, ad omnes errores vitandos, ad ipsuisque veritatis occultæ cognitionem, ad rerum denique naturam, & essentiam, eorum que principia, causas, partes, proprietates, & accidentia peruestiganda, Medicinæ etiam vtilis erit, & necessaria, cum sine illa nihil inueniri, nihil iudicari, nihil disponi posit. Astronomia adeo Medicinę conducit, vt Galenus ægrotans moneat, ne se committant manibus Medicorum Astrologiam ignorantium. Nam ait medicamenta parum, aut nihil prosunt temporibus incongruis exhibita, imò vero sæpenumero nocere solent, & Hippocrates dicat, Medicus si non est in scientia stellarum prospectiuus, quis in eius manibus non diffidat, quia cęcus merito poterit definiri, & si ex altisimis consideraueris, innenies Astrologiam, non esse minimam partem scientiæ Medicinæ. Hiparchus ait Medicus sine Astrologia est quasi oculus, qui non est in potentia ad operationem. Albumazar hæc verba profert, Astrorum scientia est principium Medicinæ. Arithmetica, vniuersal ia & particularia tempora, horas, momenta, febrium dies quales sint pares, intercalarescompositos, ac incompositos, uumerans, & considerans Medicinę seruit, cum absque subputatione, & ratiocinatione, eorum quæ ad ægrotum pertinent, nihil confici posit. Musica præterquam quod

tri

tristitiam propellit, solicitudinumque mœrorem leuat, aliquos particulares morbos, nempe Ischiadem vt Theophrastus vult, & podagram vt Marcus Varro ait, ad sanitatem reducit. Geometria ægrorum pulsum, metitur. De Philosophia verba non faciam, cum vbi desinat Philosophus, ibi incipiat Medicus satis sit dicere. Quantus autem ex ea sit questus, honor, & dignitas, præterquam quod nobis experientia indicat quotidiana, Galenum vnius curatione mille, & octingentos nummos accepisse legimus, magnumque honorem à consularibus viris, & Imperatoribus sibi fuisse habitum ipse testatur. Hippocrates vero quoniam apud Græcos, ad summum dignitatis gradum peruenerat, Athenienses enim columnam auream mille aureorum pondo eo modo, quo Hercules Iouis filius coronam accepit, capiti eius imposuerunt, coronaque ea magnis Mineruę quinquatijs panatenaisuè, certaminaque gymmico publicata, Artaxeris Persarum Regis eum accersentis, & honores, præmia, commoda, munera suis omnibus paria à se præbita, quæque Hippocrates ipsæ peteret, & optaret pollicentis, barbari Regis Græcis acerrimi hostis policitationes contépsit, & spreuit. Phalaris Tyrannus à Policleto medico vehementi, & peracuto morbo sanatus accepti beneficij non immemor, amplissimis muneribus eum ornauit, quæ cum magna & pręclara sint, placuit hic nobis, quę ei

Ty-

Tyrannus conscripsit recensere. Hoc vnum scio eam te assecutum doctrinam. que Deo digna sit: qui Medicinæ artem inuenit. Verun tamen cum medicinę, & fidei laudibus: misi ad te animi mei erga te monumenta, puri auri phialas quatuor. Crateres argenteos non nostri temporis artificij duos. Poculorum thericliorum paria decem puellas impollutas viginti. Quinquaginta millia athicorum. scripsi præterea & teucro: vt in rerum mearum dispensatione id tibi salarium daret, quod nauium gubernatores, & corporis custodes: & reliqui centuriones accipiunt parnam profecto pro tanto beneficio vicem. Sed addatur minori meæ gratitudini me confiteri non habere quo pacto pro meritis tibi debitam possim soluere. Si Plinium videre licet inueniemus olim Medicos Romæ in annuam mercedem sex millia ducentos quinquaginta aureos habuisse, Stertinium vero Medicum summam altero tanto maiorem, hoc est, duodena millia, ac cum vrbico, & priuato quæstu ad quindecies mille aureos ascendisse. Arcuntium deinde vulnerarium medicum, ducentis quinquaginta aureorum millibus, bonorum proscriptione amissis totidem in exilio quęsiuisse. Carmides Medicus, quatuor mille, & quingētis aureis hominem sanauit. Et Romæ his tēporibus egregia Decimij Merulæ in quodam marmore sculpta conspicitur effigies, qui decies centenos mille, & ducentos, quinquaginta

ta aureos persoluit, vt libertatem recuperaret, idéque quinquaginta mille populo Rom. donauit. Quæ omnia nullum aliarum scientiarum eruditum habuisse, non constat. Sed sanè quidem si vsus, & Medicinę vtilitas pensetur, At Soranus Ephesius, insignis Peripateticus ait, nulla vnquam, quælibet magna merces Medicinę potest beneficium ex æquare, sicut enim vita omnibus rebus, ita Medicina omnibus scientijs prefertur. Iudex omnibus ius dicat, exploratè iudicet, causam conficiat, ex aliquo verbo eliciat, ius suum cuique tribuat, de aliqua re statuat, Iurisconsultus, audacter in arcem causæ inuadat, causam commentetur, hominum difensionem suscipiat, multas afferat rationes, placido sermone Iudices trahat, litem obtineat, mercatores rustici, & omnes artifices Ciuitates rerum abundãtia affluentes reddant sine corporis valetudine: Nam sine sanitate, quam Medicus recuperat, & conseruat, omnia frigent, omnia ruunt, omniaque iacent prostrata. quid prosunt affluentes diuitiæ, commoda voluptates, dignitates, & scientiæ, ei, qui continuo in lectulo iacet ægrotus, ibique elangueat, totius corporis doloribus oppressus, quid prosunt militibus rei militaris peritia, maritimaque sciẽtiæ, & morbus eos detineat. Habent præfecti, Principesque exercitus, ministri militum delectum, illorumq; nomina faciant, multitudinem contrahant, exercitum recenseant, cohortem lustrent,

ſtrent, aciem conſtituant, ad aliquam Ciuitatem copias producant, obſidione cingant, oppugnent, verberent, magna clade. hoſtem afficiant, & cum illo congreſſum habeant, receptui ſignum dent, pedem referant. hoſtes inuadant, intercludant, in ſummus anguſtias ducant, diſsipent, prælium tentent, omnia ferro vaſtent, & igne, ſine corporum ſtabili temperatura & ſanitate; nonne? maximi, & fortiſsimi exercitus ſuperbiſsimo delectu, & duriſsima conquiſitione collecti, propter corporum aduenientem morbum miſerandum in modum perierant: quid proſunt Regibus ac Principibus opes, maieſtates, dominatus, rerum abundantia, magnificentiaqne ædium Regiarum, lectus aureus, pulcherrime ſtratus, textilium ſtragulo, magnificis operibus pictus, abaci complures, argento ornati, auroque celato menſæ exquiſitiſsimis epulis eſtructæ, vnguenta, gratiſsimi odores, miniſtri electi, ad nutum intuentium principum miniſtrantes, ipſis ęgrotantibus, & aduerſa valetudine laborantibus, miniſtros illos aſpiciant, & plenum artis argentùm, manum porrigãt, in menſam, comedant, bibant, ludant, regia munera obeant, ſine Medicis, qui morbos periculoſos, & ancipites ſanant, morbo grauiſsimo laborantibus ſuccurrunt, ægris medentur. afflictos excitant, triſtes à triſtitia auocant, qui ſomnum nunquam videre poſſunt, dormiendi neceſsitatem inducunt, & qui ſpiritum afflant, ani-

animum reddūt. quid peius, quid tertius, quid miſerius, quam corpus conſpicere febri corre ptum anxietatibus, vigilijs, dementia diffici li reſpiratione, vertigine ſenſuum difficultate capitis, colli ſtomaci, & multorum aliorum membrorum, doloribus oppletum, cui vanè antè oculos appareant imagines, & lachrimæ inuoluntarie effluant, vrina retineatur, labia agitentur, omniaque tremula fiant, & quem ri gor, horror, oripilatio, æſtus, ſitiſque inexpu gnabilis, magno cum impetu aggrediatur. quid infelicius, quam toto domo gemitum, & plangorem audire, parentes lachrymas pro fundere, & conſumptis lachrymis, infixum a nimo dolorem hærere, agnatos mœrore affi ci, propinquos triſtes, & conturbatos domum redire, vicinoſque ipſos eorum vices dolore, lamentationes vndequaque reſonare. Illud ergo oportet ſichabere, niſi corpus ſanatum ſit, quod ſine medicina fieri non poteſt, finem miſeriarum & ærumnarum nullum fore. Oter que quaterque beati illi, quibus vitam vſque ad finem beatam ac felicem ducere medicina conceſsit. O feliciſsimus theſaurus, quem o mnibus Medici præbent, quęque omnes Prin cipes, & Reges, procul dubio arcis auri argen tique refertis, quæ tot ſæculis latuerunt, cæte riſque rebus quæ medicinæ effectibus vllo mo do comparari nequeunt, anteponunt, eſſet e nim ſcientias alias cum medicina, ſtellas, cum Sole comparare velle. Quis enim neſcit me-

K dicum

dicum ad omnes totius . Ciuitates ordines, ad omnem sexum, ad omnem ętatem pertinere, cum summatibus, infimatibus, viris fęminis, senibus, pueris, ægrotare contingat? Cum omnes ex hoc vtilitatem indiscriminatim petant, meritoque dici potest. Medicum rem communem terrarum esse. Et profecto si vera dispicimus, si curiose cuncta perpendimus, sola medicina, soloque medico opus est omnibus. Medicina est quæ vna contra facta depugnat, eaque identidem expugnat: quæ languentibus vitam prorogat, quæ iam deploratos, iam defletos, iam in familia orci numeratos luci, auræque vitali persæpe restituit.

Multique medicinæ opera reuixisse creduntur.

DE

DE CVRIOSA DOCTRINA LIBER TERTIVS.

Cur ad furcas condemnati, & postea reuocati, ea visa, inter tres, aut septem dies moriantur.

Cap. I.

IRVM profectò de illis hominibus, qui ad furcas cōdemnati, & postea Principis fauore reuocati, ea visa moriantur, est res digna scripturis, sed difficilis intellectu. Mihi hoc persuadeo, quód cū mors sit omnium terribilissima, & maxime metuēda, ita illius timorem eorum hominum mentes ita prosternere, vt humores, ac pręcipue sanguis, adeo alterentur, & præsertim tam nefandæ, & ignominiosę mortis augurio vt in pristinum statum reuerteris nequeant. sed, & iuxta validarum, vel infirmarum, complexionum temperaturas, tres aut saltem septem pertingant dies. Ratio cur tres dies attingant posset esse hæc, quoniam hoc tempore quilibet humor perficit suum motum, siue sit sanguis si-

ue bilis, siue pituita, siue melancolia. quare dicit Conciliator differentia 185. Christum voluisse resucitare Laxarum, post quartum diem, vt scilicet expectato fine cuiuslibet humoris, adimeret occasionē omnibus, & Philosophis, & mathematicis, & Medicis, quo minus causam resurrectionis Laxari, tribuerent aut vlli humorum motui, aut vlli alteri causæ naturali. Cur septem dies, vel quindecim sed rarissime nonnulli attingant, hæc esse posset, quod qui morbo peracuto laborant, intra paucissimos dies, vel à morbo liberantur, vel iugulantur, tamen etsi per raro nonnulli, vsque ad vigesimum, & vigesimum quartum perueniant. Sic istis idem accidere potest, propter naturæ validissimas vires. Conceptus mortis abominandus ita eos alienat, atque à verò mētis vsu remouet, vt qui infame lignum conspexerint, ab eo postea Principis gratitudine seuocati, amplius id aspexisse non recordentur. Mirum profecto, quod & inter paucos dies vt diximus naturæ satisfaciant. quod quidem ab alijs causis prouenire potest. Nam cum nullum perpetuum sit violentum, violentæ mortis amarissima imaginatio, omnibus sensibus tàm externis, quàm internis, maximam vim afferat, cumque eos valde conturbet, & humores confundat, animum etiam contundere necesse sit, qui impetu violento fractus, parum durat, sed corruit, cum debilitatas vires, & obtusam mentem recuperare non possit, & sicuti imaginatio

tio hilaris; sequitur sanguineam corporis affectionem, colericam iracunda, melancholicam tristis, secundam luxuriosa, ita multiplex & confusa, humorum permixtionem, & mortua mortis repræsentationem sequitur, imaginatio enim febris, spiritus febris vibrat, imaginatio coitus seminales spiritus ad genitalia mēbra transmittit, & scelestæ mortis consideratio sensus mortuos gignit, quod quidem experientia patet, nam nemo condēnatus huc vsq; vixit, nisi qui spei salutis confidebat, cum salutis imaginatio, mortis timorem superasset.

Imaginatio est potentissima, nam si Plinio credimus cornua noctu cuidam nata sunt qui ea valde imaginabatur, concipit enim potentissimè imagines quas recipit, & etiam fingit in se, quæ aduehuntur in eam per quinque sensuū instrumenta, cum ergo condemnatus, mortis simulacrum totaliter, & efficaciter concipiat, morti tandem cedit, & præsertim huiusmodi imaginatio contaminata sit recti iudicij expers. Videmus aliquando in hominibus, falsas imaginationes, maximum incommodum eis parere, & illud mortis exemplar, quod fixum, & radicatum in animo iacet, constanter condemnati retinentes, mortem ipsam retinent. Cum iuxta exquisitas rei imaginatæ differentias, se habeat imaginatio, quę impressiones rerum sensatarum, etiam conseruat postquam à sensibus abierint, & componit vnum cum alio, & separat vnam ab alia, & separans

in parte veras, & in parte non veras apprehen dit iuuatiuum, & nociuum, cumque hęc imaginatiua facultas sit in sanguine, vt dicit Ioannes Grammaticus; sanguinem autem obtundi necesse est ideo non mirum si suspendendi moriantur, & qui liberantur furcam conspexisse non recordentur. Accidit enim propter fixam imaginationem, alijs hominibus; qui alicui rei maxime intenti, vel vltra transcendunt, determinatum iter, vel tumultum non audiunt, neque transeuntes vident, homines ergo suspendendi mortem nefariam ita contemplantur, vt sui penitus obliuiscantur, ideo dicebat Dantes Poeta.

O Imaginatiua, che me rube
Tal uolta si di fuor che huom'nõ s'accorge,
Perche d'intorno sonin'mille tube.

Ex quo intelligi potest, quanta maxima facultate, ac vi imaginatiua potentia prædita sit.

An maior sit vis ignis, aquæ, an terræ motus. Cap. II.

CVm ignis aqua extingui possit, & aquæ impetum quisque fugere valeat, cum non tota simul ingrediatur, reliquum est vt terræ motus, qui omnino est pręter naturam, maiori vipolleat, & homines magis perterrefacere soleat, cum raro & velocissime prorumpat. nam & terra tremit, cadunt montes, tunc homi-

hominum pectora tremiſcunt, à magnoque ti more abruuntur,illius ſonus aures obſurdeſcit cum aliquando ſoni audiantur, magni,aliquã do terribiles, aliquando clari, & perſpicui, ali quando vaſti, aliquando boum mugitui,ſimi- les, de quo Virgilius ſexto Aeneid. 5.

Sub pedib' mugire ſolum,& iuga celſa moueri

Quid horribilius aliquando videre terram. motu circumductam, & in orbem verſatam, locum loco commutare, aliquando ictu con trario arietante rem interiectam ferire,aliquã do latè diffiſam recidere, ſorbereque profun- dis faucibus integras vrbes, & hiatum rurſus claudere, nullo earum relicto veſtigio,quia vi delicet cauernarum capacitas, hauſtæ molli reſpondet, aliquando ex obliquo terræ mo- tum quaſſare ędificia, aut deiectis fundamẽtis ſolo æquare, aliquando decidentem ſub mari terram ſubita voragine vndas exſorbuiſſe, ita vt nec piſcibus propè terram natantibus ſe colligendi facultas fuerit, aliquando ſpiritu. ex imo erumpente mare in miram altitudinẽ intumeſcere, alioſque ęffectus maxima cum animi perturbatione & tremore conſpicere.

An Meretrices Reip. vtiles vel noxiæ ſint. Cap. III.

Meretrix, vt aiunt leges, dicitur illa, quę duos tantum admiſit, cauſa quæſtus l.

palam, ff. de ritu nup. Abbas habet in cap. cum decorum, cir. fin. de vi. & ho. cle. & ideo mulier dum meretrix non est, inhonestum facit, si quid inhonestè faciat, sed quando meretrix, est honestum facit, quia ea, quæ meretricis sunt facit, l. tertia §. sed quod meretrici ff. de condi. ob turp. cau. & propterea quia quæ meretricis sunt facit, quod ei datur repeti non potest, l. item si ob stuprum, ¶ sed quod ff. de condi. ob turpem causam, imo nec meretrix mater filiam meretricem exhæredare non potest, l. in arenam. C. de inof. testamẽto. Ecclesias eas non cõcedit, nec permittit, sed tolerat ob maiorum peccatorum periclitationem, iuxta illud Austini tolle meretrices de mundo, & totus mundus erit repletus Sodomia, qui quidem profecto his verbis non affirmat, eas reip. vtiles esse, sed id dicit, quia, vt homines euitent maiora peccata, à quibus facillimè trahuntur. quare meretrices Reip. necessariæ non sunt. nam & qui à carne commouentur, matrimonij medicamentum habent; qui autem castitatem uouerunt, cum matrimonium eis opitulari nõ possit, ergo nec multo magis meretrices; ergo necessariæ Reip. proculdubio non sunt, cum sint contra finem generationis, quam Resp. augere cupit. nam ex varietate feminum inter se aduersantium conceptus gigni non potest. sunt etiam contra bonos mores, quos semper Resp. intactos vellet, imò mores pessimos hominum semper

corri-

corrigere desiderat. Hæ enim iuuentutem corrumpunt,homines effeminatos reddunt. Si necessariæ essent, procul dubio Deus matrimonium non instituisset, nec nos pręcepto, Non fornicaberis. coërcuisset; imo pluribus in locis hanc colluuiem ex omnium scelerum colluuione natam, detestatur, vt Exodi 20. Non mæchaberis,& Deutoróm. 23. Non erit meretrix de filiabus Israel, etiam exclamauit contra Hierusalem,eò quòd ædificauerat lupanar, & prostibulum, fecerat in cunctis plateis, & ideo dicitur, qnod destruet Dominus lupanaria, & prostibula,vt habetur Ezec. 16. Aedificasti tibi lupanaria, & fecisti tibi prostibulũ in cunctis pleteis,& fornicata es cum filijs Aegypti, viciniś tuis, magnarum carnium &c. Et paſsim Salomon homines hortatur, vt meretrices fugiant, vt prouerb. 22. Os scorti profundus est hiatus, in quem. cadit, cui Dominus irascitur 31. Ne dederis mulieribus substantiam tuam, & alibi. Ne intenderis falláciæ mulieris. Fauas enim distillans labia meretricis, & nitidius oleo guttur eius, nouiſsima autem illius amara, vt absynthium, & lingua eius acuta, quasi gladius biceps, pedes eius descendunt in mortem, & ad inferos gressus eius penetrant, Persemitam vitę non ambulant, vagi sunt gressus eius, & inuestigabiles longe fac ab ea viam tuã, & ne appropinques foribus domus eius, & alibi. Irretiuit cũ multis sermonibus, & blanditijs labiorum protraxit

xit enim, statim eam sequitur, quasi bos ductus ad rictimam, & quasi agnus lasciuiens, & igno rans, quod ad vnicula stultus trahatur, donec transfigat sagitta iecur eius, velut si auis festinet ad laqueum, & nescit, quod de periculo animæ illius agitur. Eccles. 42. Super filiam luxuriosam confirma custodiam, ne quando te faciat venire in opprobuum inimicis, à detra ctione in ciuitate, & abiectione plebis, & confundat te in multitudine populi, Prouerb. 6. Non concupiscat pulchritudinem eius cor tuum, nec capiaris nutibus eius, prætiũ enim vnius scorti, vix est vnus panis, & D. Paulus nobis præcipit, vt à concupiscentijs abstineamus, vt 5. Thess. 4. Hęc enim est voluntas Dei sanctificatio vestra, vt abstineatis vos à fornicatione. Et pasim in omnibus epistolis. Cũ ergo iure diuino hæc prohibita sint, quia sunt mala, mala autem necessaria non sunt, neque vtilia, meretrices autem malæ, ergo necessariæ non sunt neque vtiles. quam enim vtilitatem reip. adferre possunt, quæ sunt omnium malorum causæ, & fontes, quæ suis artibus occultis noxijs cogitationibus, rapacibus illecebris, sagacibus verbis, artificiosis mendacijs, commenticijs indignationibus, luxuriosis obtutibus, impudicis actionibus, audacissima inuerecundia, perpetuis fraudibus, auida auaritia, gula insatiabili, infami ambitione, moribus contaminatis, vitijs abundatissimis, ira inextinguibili, capitali odio, pæna perpetua,
rabie

rabie amatoria, inconſtanti vanitate, cæcis deſiderijs, conſpurcatiſsima libidine, vita inhoneſtiſsima, ac ruina pernicioſa ac peſtifera, omnia humana ac diuina conſpurcant, contaminant, ac miſerandum in modum fatuant, ac peruertunt, vt Arpyæ omnia deuorant, & ſicut Chameleontes omnes colores, ita illæ omnes malitias ſubeunt. quomodo ergo poteſt neceſſarium eſſe illud, quod eſt Deo inimicum, hominibus infenſum, virtuti contrarium, & quod religio magnopere prohibet. Si aliquã vtilitatem afferunt, non alia eſſe poteſt, quam turpis quæſtus, quem Principes ab illis nefariè exigunt, quod & apud antiquos erat in vſu, vt Cornelius Tacitus ait, eodem anno grauibus Senatus decretis, libido feminarum coercita, cautumq; ne quæſtũ corpore faceret, cui auus, aut pater, aut maritus eques Romanus fuiſſet. Nam Viſtilia prætoria familia genita, licentiã ſtupri apud Aediles vulgauerat, neque contra hoc quod diximus, dici poteſt, nam etſi aliquando videtur coitus neceſſarius pro ſuſtentatione vitæ, & pro vitandis malis, quæ defectu coitus prouenire poſſunt, matrimonium eſt vtiliſsimum medicamentum; alij vero qui ſe in matrimonium collocare nõ poſſunt, morbi tolerantia valde eis eſt meritoria, cum propter ſanitatem nemo ſe polluere debeat, cum non ſit faciendum malum, vt eueniat bonum.

Quæ

Quæ carnes quadrupedes sint meliores, & qui caser suauiores. *Cap. IV.*

CAro tribus modis poteſt conſiderari, vel ratione maioris nutrimenti, & irreſolubilis, & propter maximā ſimilitudinem, cum carne humana, eſt ſuilla, quam Galenus 8. de ſanitatis ratione, laudibiliorem facit, & Principes Auicenna 2. Canone cap. de ſanguine, humanum, ſuillumque ſanguinem in omnibus exactam habere ſimilitudinem ſcribit, quin eandem quoque rationem carnis tradit, adeò vt impuriſsimi quidam teſte. Cælio. lib. antiquarum lectio. c. 5. pro ſuilla, diſtrahere ſibi licentius permiſerint, quod facinus diu perrexit impunitum donec diuiti hominis intermixti forte conſpecti ad ſuplicij diritatem, etiam ſi feram autores protexere, Auerroes quinto collige. ex Auic. Placitis Porcinam carnem omnibus præferendam ſtatuit, veluti hominibus natura cognatiorem. Galenus etiam tertio alimen. Porcinæ autē carnis [ait] ſimilitudinem ad homines. addiſcere eſt ex eo, quod quidam comederunt humanas carnes, vt porcinas, nullam ſuſpicionem habentes, ſecundum guſtum ipſarum, & odorem, & eodem lib. dicit, omnium edulīorum caro, porcorum eſt maximè nutritiue, & paulò poſt

por-

porcorum carne nulllu m alium amplioris nutrimenti habere, vnde in regiminæ Salernitanæ scholę scribuntur ista.

Nutrit,& impinguat triticũ,lac,caseus,infans.
Testiculi, porcina caro &c.

Ratio est, quia generat alimentum stabile, solutioni fortiter resistens, quod & sentire videtur Galenus quando ait, Cæteris carnibus porcina est laudabilior,si porcus montana coluerit, post porcum melius hœdus, & in quinto terrapeuticæ. quadrupedum caro laudabilior est porcina in calor e, & humiditate temperata, eiusque cibus plu rimus sanguis ab ea generatus, omni melior est sanguine,quod quidem intelligendum est,teste Arnaldo, De carne porcorum non antiquorum, quia eorum caro indigestibilis, nec minus iuuenum, siue lactentium, quia caro eorum humidissima, sed ætate mediocrium,puta vnius animi,vel duorum, etsi schola Salernitana dicat.

Est caro porcina, sine vino peior ouinas.
Si tribuis vina, tunc est cib us, & medicina.

Tamen id solum est verum de carnibus porcorum assatorum, vt dicit Arnaldus,quia carnes porcinæ, quibus rustici cõmuniter vtũtur,quã do videlicet sũt salse,vel sole,vel fumo exsiccatę, nullo modo saniores sunt carnibus ouinis, cęteris paribus; ex quo constat carnes porcinas, multum laudabilis corporibus, iuuenibus sanis fortibus, laborantibus, non dispositis ad opilationes,& his qui impinguari quærunt

runt, quia talia corpora indigent maximo nutrimento, & difficilime resolubili, quare Iudæis similes videntur ij, qui obsonium tam delicatum omnino respuunt. Vel secundo modo consideratur electio carnium ratione temperatę complexionis, & facilis digestionis, & hoc modo caro hœdina, est melior, & laudabilior cæteris, vt vult Rasis, Auerroes, & Auicenna, nam Rasis dicit, tertio Almansioris cap. de animalibus, Hœdina caro est temperata, nollam in se habens admixtionem, quæ licet temperatum generet sanguinem, laborātibus tamen non congruit, post istam carnem ponunt Rasis, & Auerroes carnem Arietinam saltem annalem, sed quia Galenus, valde abominatur carnes arietum, ideo nos eas missas faciemus. Vel tertio modo considerari potest caro ratione minoris viscositatis, & melioris odoris earum, & sic carnes vitulinæ sunt meliores cæteris carnibus, quia vt innuit Auerroes quinto collige, quod tales carnes vitulinæ sunt bonæ, quia non habent vllam viscositatem, frigiditatem & siccitatem, quam habēt carnes bouinæ veteres, & carnes eorum sunt magis odoriferæ alijs carnibus, & in hoc meliores sunt & laudabiliores carnibus hoedinis, quia in carnibus hædorum apparet quædam mucilabo, antea quam coquantur, etiam Galenus tertio aliment. summè laudat carnes vitulinas, vbi vult quod carnes vituli lactis sex hebdomadarum, vel octo assatæ sanissimæ sint.

Casei

Casei verò laudabiliores,sunt multi , Lunensem causeum dicit Plinius magnitudine conspicuum, quippe & ad singula millia pōdo premitur, vnde Martialis.

Caseus Hetruscę signatus imagine lunæ.
Præstabit pueris prandia mille tuis.

Pantaleon de confluentia Doctor, fecit tractatum de laude caseorum,& in tractatu secundo laudat plures caseos, primo Florentinos, quia in territorio Florentiæ componuntur, & sunt delicati, ad partes remotas apportantur, fiunt ex eis dona, tanquam de rebus pretiosissimis. Secundo ponit caseos Placentinos, qui in bonitate Parmenses,Mediolanenses, Papienses, Nouarienses, Bercellenses, & Pedemontanos, licet cum similes fiant, quia iuxta placentiam omnium pecorum pascua bona abundāt, sunt sapidi, & boni, maxime qui fiunt tēpore Veris, & mediocriter antiquitati, puta trium, vel quatuor annorum,& hoc secundum ipsorum magnitudinem, & sunt mirabilis pulchritudinis in qua ferè omnes caseos excedūt, in tertio scribit caseos qui fiunt in Marchionatu Montisferrati, & dicuntur Robiolæ, & sunt parui vnius librę, vel circa, rotundi & gustui suauissimi, multos alios caseos commemorat, quos libenter omictimus. Caseus est cibus suauis, sed vult esse parcus, nam vt vulgo dicitur,caseus est sanus, quem dat auara manus, sed quibus caseus valde placet, post illum vinum bibere debent. Nam vt dicit Schola.

Caseus,

Caseus, anguilla nimis obsũt si cõmedãtur
Nutu sæpe bibas, vel rebibendo bibas.
Et ipsa schola caseum laudat cum scribit:
Ignari Medici me dicunt esse nociuum,
Sed tamen ignorant, cur nocumẽta ferã.
Expertis reor esse ratum, qua commoditate
Languenti stomacho caseus addit opem.
Caseus ante cibum confert, si defluat aluus,
Si constipetur, terminat ille dapes.
Ad fundũ stomachi, dũ sũpta cibaria trudit
Vim digestiuam non minus ille iuuat.
Si stomachus lãguet, vel si minus appetit ille
Fit gratus stómacho, concilians q; cibum.

Cur Honores mutent mores.

Cap. V.

IN Pluribus honores mutant mores, vt ait Isidorus tertio de summo bono, sæpe per honórem quorundam, mutantur mores, & quos ante charitate glutinatos habuerũt, postquam ad culmen honoris perueniunt, amicos habere despiciunt. Ratio huius est, quia creant cor nouum, & nouos affectus, nouæ dignitatis conscientia, Diuites facti, pauperes amicos, cum paupertate fastidiunt, necquid penes eos de veteri videatur inopia resedisse, semper enim apud indignos, mores crescit cum potestate supercilium, & ideó vt ait Cassiodorus de amicitia, nouæ dignitates veteres solent

amici

amicitias permutare. Sed hi profectò, qui mutant mores, sunt animo viles, impuri, atque nefarij. honesti, enim honoris dignitatem quidē retinent, & humani omnibus se præseferunt. Ambitiosus enim statim, vt est ad honorē promotus, in superbiam extollitur, & in iactantiā effrenatem, non curat prodesse, sed singulariter præesse, præsumit se meliorem, quia secernit superiorem, priores dedignatur amicos, notos ignorat, vt ait Innocentius, histriones honorat, Comites contemnit, antiquos, vultum euertit, ceruicem erigit, fastum obsedit, grandia loquitur, sublimia meditatur, sub esse non patitur, præ esse molitur, subditis onerosus, omnibus infestus. Ideo Aristoteles verum dicit, quod honor magnus factus, peiores facit. & ideo indigni honore, quem adepti sunt videntur. Cū fortissimus, atque firmissimus honorum custos, sit modestia. Nam, & tunc verissimè iudicatur, meruerit quis honorē nec ne, cum adeptus est. In modo etiam cognoscitur, quoniā multi bonis artibus eum cōquisiuerunt, quem postea adepti, corpus, animum mores, ipsamque naturam in deterius mutauerè. nam, vt ait Salustius, Scio plerosque non eisdem artibus imperium petere, & postquam adepti sunt gerere. Primo industrios, supplices modicos esse deinde perignauiam, & superbiam ętatem agere, ex quo patet, quomodo honores mutent mores.

Qui nam in Scientia sint praeferendi, Romani vel Graeci, Cap. VI.

SI contentio & comparatio inter Latinos, & Graecos fiet, hos longè praestantiores reperiemus, nam Quintilianus primum locum Homero, secundum Virgilio attribuit Homeri facilem fecilemque naturam miratur. Virgilij singularem diligentiam, & curiosam laudat imitationem, in Elegia Tibullum, & Propertium magnificat, pares Grecis efficit. Lyricum Horatium solum lectione dignum fatetur neminem Pyndarum imitari posse, tragœdia Latina Sophoclis, nec Euripidis grauitatem, nec minus Comœdia venustatem, vel Atticam elegantiam attigit nullus Latinorū opus Iambicum, Ditirimbicumue composuit in Satyra Latini gloriantur, nullus Orator cū Graecis, si Ciceronem excipias conferendus. Cicero in Tusculanis linguam Graecam, Latina esse locupletiorem, & in primo de Fin. contrarium affirmat, tamen Philosophiam conscribens à nouarum vocum inuentione Graecis respondentium impeditur. Quintiliann s Romanae linguae sterilitatem non tacet, in quā antiqui propter seueritatem inciderant, Graeci ab omnibus nationibus legebantur, & latini terminos suos non transgrediebantur vt ait Cicero pro Archia Poeta. E contra Plutar-

chus

chus in Platonicis quæstionibus, ait quod sermone latino omnes suis temporibus vtebantur, Grammatica Poesis, Historia, Rhetorica, Dialectica, Astrologia, Cosmographia, Physica, Medicina, à Græcis inuente, & cognite, nostri autem aliud nihil conscribunt, quàm repetitiones, emendationes, institutiones, commentaria, Interpretationes, Introductiones, epitome, annotationes, correctiones, translationes, vel si aliquid ipso Marte componunt, epistolam orationem, eclogam, Elegias, Satyras, & id genus. Nec mirum cùm sermo Latinus, Græcus, & Hebræus nobis sit ignotus, qui antiquis erat maternus, & ideo plurimum temporis terimus, disciplinas intrinsecé non intelligimus, hinc exoritur quod nos non videmus homines in scientijs præclarissimos, vt in Philosophia Pithagoram. Thaletem, Aristotelẽ, Theophrastum in eloquentia Demosthenem, & Ciceronem, in Medicina Hippocratem Galenũ, & Auicennam, in legibus Seruium Sulpitium, Papinianum, Vlpianum, in Historia Polybiũ, Thucididem, Salustium, & omniũ facilè principem Cornelium Tacitum, & Titum Liuium, in Mathematicis Euclidem, Eudoxum, Archimedem, & Ptolomeum. Verum scientiæ opus suum non determinauerunt, multa supersunt, sed abdita, & occulta, & tenebris circumfusa, occasio se se omnibus offert, aliquid addendi, inueniendi, vel explicandi. Sed veritas in profundum latet, & ideo cognitu difficilis, tarda

est in rebus excellenzia, & rara, vix in tot sæculis hominem dignum admiratione, verè doctum, & eloquentẽ, qui ingenij acie, corporũ viribus, & rerum experientia eruditum, patientiam & perseuerantiã huiusmodi negocijs per necessariã sustinuerit, reperies. Attamen constanti animo nos esse oportet. Nam si eos superare, imitari saltem nobis est concessum, multa multi mutant, de institutis priorum, multa renouantur, & multa sunt, quæ restant, multa perierunt, Aegyptiana, Persica, Indiana sapientia, à nostris seculis visa non est. Quamplurimi Græci, Latiniq; authores mortui, superstites pauci, & ad presentem vsum non satis accomodati, in fabricis nullus Vitruuium sequitur, Rustici agriculturam, & quæ artis sunt, vt Varro & Columella eos docent, non exercent, Medici medicamenta, iuxta Galeni, & Hippocratis dogmata non scribũt. Ius antiquum Romanum lites non dirimit, neque Cicero, vel Demosthenes causas agitat in foro, legibus Lycurgi, & Solonis Respublica non administratur. Musica nostra antiquorũ omnino dissimilis, prælia iuxta præcepta Vegetij nõ committuntur, Aristotelis dicit quadraturam circuli sciri posse, sed nondum inuentam, tempore Platonis Geometria imperfectissima erat, multa Vesalius in Anatomia inuenit, quę antiqui non obseruauere. Plinius insolentius se iactat, multa historia animaliũ

ipsi

ipsi Aristoteli incognita addidisse. Leonicenus mendacij Plinium arguit, Auicenna Galenum, Galenus Aristotelem, Aristoteles Platonem reprehendit, nihil est ab omni parte perfectum. Multa scire possumus, sed nostræ inuentioni pauca reseruata. Romani in scientijs Græcis, & Græci in rei militaris peritia Romanis cedant nam & debellare superbos, & parcere victis proprium Romanorum fuit Nos omnibus cedamus, quid enim inueniris, in quo cum illis comparare poteris. Præclara ingenia in doctoribus sęculis & inter subtiliores nationes extitere & per quandam formalem consequentiam disciplinarum excellentia præstantior; fuit quam quidem antequam homines attingant, necesse est eos esse felicissimi ingenij, diligentes, constantes, & vt virtute præditi à Principibus extollantur, qui profectò disciplinas minimè curant, & lentè eis fauent. Diuites voluptatibus dediti adumbratam quandam, & fictitiam sapientiæ speciem solummodo quærunt, & laboriosam sciendi profunditatem respuunt, bona pars Doctorũ Sophismate vtitur, leuissime oneribus satisfacit, omnes laborem fugiunt, & tandem eundẽ ordinem, & mensuram, mundus, tempora, cœlique obseruant, neque sol, cæterique Planetæ natiuum cursum mutauere, nullum sydus immutatum, elementa eandem vim obtinent, homines eadem materia procreati, eademque dispositione prædití, eædem generationes, sed

nos fateri oportet, otium diligentiæ, veram voluptatem falsis illecebris, diuitias virtuti, vtile honesto anteponere, & ideo in tenebris iacere. Ad artem enim, & scientiam perfectam, non tam vel docilitas ingenij, vel memoriæ firmitas vel prudentis iudicij perspicacitas, quàm perseuerantia, & bona valetudo nos perducit: Sed nostris temporibus homines natura validi, sæpissimè corruunt, & valetudinarij vitam longam maxima diligentia consequuntur, qui acutissimo sunt ingenio, in inueniendo malo, & in friuolis rebus consumunt. Quod peius est Venus ab illis non discedit, quæ vires ingenii retundere consueuit. Quamobrem nihil contemplatori, vel curioso pestilentius, quàm Venereus actus, nihil vicissim hunc sectanti alienius, quàm lectionis cura, & ideo frustra, atque etiam coniectura conantur homines scientias addiscere. Nam citam senectutem, Venus in interioribus nostris infert, vbi enim ex quouis eius motu facile corpus debilitatur, atque labescit, Ingenij, corporisque vires labefactantur. Quare impium est homines, acutissimos in perdita voluptatum libidine esse dissolutos, qui breuem quotidie voluptatem virtuti præponunt. Mirum igitur non est, si nostra sæcula nullum, vel paucissimos, verè scientes, ac doctos pariat.

De

De Hora Veneri idonea.
Cap. VII.

INter antiquos controuersia agitata est de venereorum vsu; Epicureis negantibus, eum vsum conferre aliquando posse ad valetudinem, & Hippocrate asserente. Tamen continuerunt iam Medici omnes in eam sententiam, quæ Venerem causam salubrem esse affirmat, cum opportune occurit corporibus. Sed quæ hora sit illi opportuna, non adeo est communis consensus, vt ait Vallesius. Galenus si quidem lib. 2. de tuenda valetudine enarrans sententiam Hippocratis, referensque ex illo hæc verba: Labor, cibus, somnus, venus, omnia mediocria: ipsorum verborum ordine, ordinem rerum dicit contineri. Itaque somnum à cibo, & venerem à somno & ante laborem agi debere. nimirum eo tempore est corpus, maximè in omnium rerum mediocritate constitutum. non enim eo tempore à cibis grauatur, quia hos confecit iam somnus: neque corpus quicquam est exsolutum: nondum enim post refectionem laborauit, eo tempore minimè incurret corpus eas noxas, quas venus solet parere. Sunt hæ, quas Aetius vno capite tertij libri collegit, Virium exolutio, cruditates, sensuum habetudo, obliuio, tremor, articulorum dolor rerum, & vesicæ morbi, oris

graueolentia, dentium dolor, gurgulionis inflammatio, sanguinis sputum. Preter hæc fiũt in pudendis exulcerationes. quanquam neq; hæc solũ, sed febres etiam, & vt semel dicam, omne mali genus, ad quod homo alioqui paratus est, potest ex coitu incipere. nimirum ex virium exolutione, aut ex eneruatione, aut ex labore aut desiccatione, aut fluxione, aut partis cuiuspiam ruptione, aut refrigeratione. Ad hæc omnia videtur dicto in tempore corpus minimè paratum: quoniam eo tempore virtutes omnes tam naturales; quàm vitales, & animales, ex cibo, & somno refectę sunt: naturalis alimento, animalis, somno, vitalis vtrisque, & reuocatione caloris ad interna, que per somnum fit. nerui recens refecti minime laxantur: quæ recens humectat sunt membra, minime rumpuntur: quæ nondum laboranẽre, minime fluxiones patiuntur: peractis concoctionibus minus periculi est à cruditatibus. Igitur hora concubitus haud dubiè est, quam Hippocrates, & Galenus diffiniuere; à somno ante laborem. Quanquam aliter videntur sentire multi, probati authores. Paulus lib. primo, cap. 33. ita scripsit: Veneris itaqne opportunior occasio à cibo [ceu mox mihi dictum est] & ante somnum. Aëtius lib. 3. Tetrab, 1. cap. 8. ita inquit. Commodissimum cœundi tempus est, à cibo non nimirum ingesto. Vides itaque vt hi authores videantur commendare coitum ab assumptio cibo. Neque

què verò horum opinio videtur rationibus de ſtituta. nam id tempus videtur commodiſsimum ad venerem, quod ſtatim conſecuturus ſomnus eſt, incommodiſsimum, quod labor nam cum venus omnis aliquatenus exſoluat vires, etiam quę eſt moderatiſsima; conſtat, qua ratione per famem à labore abſtinemus, eadem, aut prorſus maiori poſt venerem eſſe abſtinendum, indulgendum verò ſomno, qui veneri omnia facit aduerſa, humectat, nempe & reficit. Igitur aut ante ſomnum vtendum venere eſt, aut abſtinendum omnino ab exercitatione, quo tamen nihil eſt valetudini magis aduerſum. Addunt: cibum ante venerem præſeruare à noxis. nam minime refrigerabitur tunc temporis corpus. Cum enim cibus omnis, & cibus eſt, fit calidus, docente Galeno 3. De temperamentis, videtur tunc corpus eſſe calidiſsimum, cum mediocri cibo eſt refectum (copioſiſsimus enim etiam refrigerat) & tunc refrigeratum iri minime, cum eſt calidiſsimum. Addunt etiam bonum aliud prolis [quod etiam medicos conſideratè par eſt, cum is ſit naturæ finis] quod ſcilicet id tempus ad liberos procreandum eſt accommodaciſsimum, cum alijs nominibus, tum etiam quod mulier ſomnum capiens, ſemen genitiuum melius continet: cotra ſi ſtatim à concubitu mulier vigilat, & laborat; excidit ſemen. Huic ſecundæ opinioni videtur etiam adhæſiſſe Celſus; qui lib. 1. cap. 1. ita inquit: Con

cubitus interdiu peior est, noctu tutior: ita tamen si neque illum cibus, neque hunc cum vigilia labor sequitur. Vides vt Celsus à concubitu interdicat cibũ, & motũ: quare sõnũ videtur cõcedere, vt sequatur cibũ, & ãtecedat somnum, Franciscus Valeriola in quadam enarratione, ita statuit de re agi debere, vt prima fert opinio: tamen autores ita componit, Hippocratem, & Galenum rectum concubendi ordinem tradidisse, alios authores contulisse inuicem errores: quasi deficerent, haudquaquã optimum esse concumbere pleno ventre; sed minus malum, quàm vacuo. Valesius quidẽ hanc in parte, quanquam quod ad rem attinet verè, & doctè eum statuere arbitratur, & acutè authorum sententias interpretari; tamen frustra illum in hac conciliatione laborasse, quando quidem ipsa authorum verba, videntur hanc interpretationem redarguere. Nam cum Aetius dicat, commodissimum coeundi tempus est, nullum putat esse commodius: Paulus quoque nulla errorum in tempore facta mẽtione, ita scripsit: καιρὸς δὲ ἐπιτήδειος μίξεως μετὰ τροφὴν, ὡς ἔφην, πρὸ τὰν ὕπνον id est, expediens, aut vtilis aut conueniens (hæc enim significat dictio ἐπιτήδαιος) occasio coitus est, post cibum, & ante somnum: Quare alius fortasse aliter dixerit; coitu posse homines vti aut ad tuendam valetudinem, aut ad liberos procreandos, (duo enim hæc prestare potest) atque ita posse dici commodissimam coitus horam, in qua ille maximè

conferat valetudini, aut in qua liberi maximè procreentur. Galenus loco dicto seruandæ valetudinis præcepta docebat. Aëtius, & Paulus, nec non Celsus, ambo videntur respexisse, eoque iniunxisse post cõcubitum somnum, haud quaquàm motum. Cæterùm horum oportet, vt rationem perpendamus. Ad tuendam valetudinem non dubium est, cõmodius esse primum toto somno vti, deinde venere, de in somno, aut somnum interrumpere interiecta Venere. Nam ea, quæ ex aduersa assertione adducebantur, forent quidem formidanda post coitum nimium: sed post moderatum non sunt. Nam finiente Celso, moderatus concubitus est, quem neque languor corporis, neque dolor sequitur. hic corpus excitat. Igitur si talis est, nihil habet formidinis, statim à moderato concubitu, moderatè etiam exerceri. Si quidem immoderatius esset indulgendum veneri, aut post venerem ad immoderatos motus cogeremur; satius esset somni bonam partem ad reficiendas vires in coitu collapsas reseruare. modo verò artem optimam tuendæ valetudinis requirimus, per quam omnia agantur moderatius. Multo minus habet probabilitatis, quod de præcauenda refrigeratione dicebatur; nam magis copiosum calorem cõtraxere membra post somnum, quam statim ab assumpto cibo: sunt enim eo tempore melius refecta: cibi vero non aliter calidi sunt, quam reficiẽdo. pri-

mo

mo enim occursu potius refrigerant. quare, cibus non ingestus ad satietatem multo minus impedit futuram Venerem, quam satietas: tamen tam vtilis non est, quam completa cibi concoctione, saltem secunda, nullo denuo sumpto cibo. Quare quod ad hanc partem attinet [ad tuendam dico valetudinem] decepti procul dubio sunt illi authores. At fortasse conceptui recte prospexerunt. Sed neque hoc videtur exacte fecisse. nam peractis illis concoctionibus, non dubium, quin plus, con coctiusque semen sit effluxurum. Quod verò de quiete ad retinendum dicunt, nihil moror. id enim mulierem solùm expedit facere. nisi maius virum in lecto continere, vt concipiat mulier. Iam verò mulierem ipsam, vt concipiat, & coctum, benèque elaboratum semen præstet, melius est quiescendi ad conceptionem tempus, tempori exercitationis detrahere, quam concoctionis. Iube igitur, si omnia melius agi vis, & circa parentum valetudinē, & liberorum procreationem, dormire ambos parentes ab assumpto cibo, quantum satis est, indulgere deinde veneri moderatè, postmodumque virum ad consuetos labores remitte, fœminam in lecto aliquanto plus iacere fac. Nulla itaque ratione videntur illi authores posse ab errore vindicari. Nisi forte dicas, illos non consuluisse, quæ optima esse præsensissent, sed quæ hominum intemperātiam ferre posse, non desperabant. Cum enim à ci-

bo,

bo, & potu recens ingeſtis adeo homines inſtigentur ad venerem, ad quam ſua ſponte sũt procliues: fortaſſe non ſperabant fore, vt aut completum ſomnum expectarent, aut ſaltem completę concoctionis tempus. eoque conſuluere, quod minus erat factu graue, à prandio deambulare, & à cœna tantillum dormire. Sed quicquid illi dixerint: ſi quis ſibi benè vult, interdiu abſtineat. facit enim eo tempore Venus laſsitudines. Noctu tantum ſomni expectet, quantum ad ciborum confectionem ſentiat ſuffeciſſe: poſtmodum verò ſi tantillum ſomni veluti auctuarium, recreandarũ virium gratia, velit addere; id etiam probo. modo prolixus hic ſomnus nõ ſit, neque commodæ exercitationis obliuionem faciat.

Cur quæ de Menſa cadebant apud veteres tollere fas non erat, & cur Apij coronis in conuiuijs non vtebantur. Cap. VIII.

ANtiquorum fuerat in conuiuijs mos: vt ſi quid de menſa decidiſſet: haud quaquã illud tollerent: quod Pythagoricis maxime interdictum fuiſſe legitur. Id autem, vt nonnulli dixere, ideo cautum, obſeruatumque fuit: vt modeſtè in ſympoſijs, minimeque petulantèr conuiuæ diſcumbere condiſcerent. Ariſto-

stophanes autem icirco id obseruatum fuisse asserit, quoniam ea, quæ de mensa cadebant, heroibus sacra esse veteres credidere. Sed & illud etiam non obmittendum esse cense Leonicenus quod omnibus ferè coronamentorum generibus, in Symposiorum licentia antiquiores vtebantur, & ex omnibus passim herbis floribusque serta nectebant, præterquam ex Apio. Hoc autem ideo: vt inquit Duris Samius in ijs, quos de certaminibus scripsit commentarijs, quoniam lugubre est Apium, luctibusque magis, quàm hilaritati conueniat. Quamobrem tumulorum thecas [vt aiunt] antequàm in illis mortuorum imponerent corpora, Apij folijs sternere consueuerunt nocturna conuiuia, & vespertinas cænas hominũ corpori sunt salubriores. Lunæ etenim mirificũ sydus, ad esculentorum concoctiones maxime facere dicunt: neque hoc ab re mehercule, putrescere namque humida sui natura, cum parua caliditate ipsa facit luna. Concoctionem autem putredinis quoddam esse constat genus, quamobrem quæ noctu immolatæ fuerint hostiæ, quàm quæ interdiu, citius putrescere animaduertuntur, & ligna, quæ ædificiorũ gratia, ad lunam cæduntur iniuriam sentire syderis, & facilius putrescere autumant. Fructus quin etiã ferè omnes ad Lunam cito mitescere: & ad maturitatem peruenire dicũtur.

Si

Si Homo solus ad Venerem pro libidine quocunque anni tempore accedat Cap. IX.

Relatum est ab ijs, qui scribunt historiam de animalibus, vnum esse hominem, in omnium animantium genere, qui calidis in potu vtatur, nam cætera quidem animantia in totum abstinent, sicut etiam de Venere illud obseruatũ à Philosophis, Homines ipsos quoquinque anni tempore pro libidine, ad Venerem accidere, & in coitu esse. Cum alia fere animantia custodiant suum tempus, & proprios coitus certis temporibus habeant, quos vocant status. Sed hæc vera non sunt, nam experientia videmus canes masculos: semper ad Venerem esse promptos, si fœminæ eos recipere vellent, & passeres, & Leones, & gallos venere vti, quamuis non semper pariant, quod de multis animalibus in tanta naturę varietate dici potest.

Quod

Quodnam est animal quod magis tempus conterat in edendo. Cap. X.

ANimal, quod magis comedit, est musca, quæ continuo cibo os aperit, & ita dulce illi placet, vt eundem importunè semper repetat, quamuis flabello repulsa, identidem se ingerit, neque plagę acceptæ eam retinent. quare ex hoc constare potest, muscam esse omnium animalium edacem, & etiam per molestam, cũ nos maxima molestia afficiat, & aliquando rostro quasi perforet pellem hominis. Albertus Magnus dicit quod musca integra glutita, non nocet, sed fracta vomitum excitat, maximè in pueris, fracta, & alligata in loco veneni ad se attrahit venenum. Dicit etiam esse aliquas muscas, quæ maximè fugiunt humiditates, quas vnquam fortasse vllus conspexit, & satius esset eas apud nos esse, quam eas, quæ humiditatibus perfruuntur, sunt enim nobis maximo tædio.

De Corinthio ære, & illius temperatura. Cap. XI.

COrinthium æs, quod antiquioribus sæculis maximo fuisse in præcio, veterese

rutu

rum ſcriptores prodidere, non ex metallis ęris, quæ apud Corinthum nulla fuere, conſtaſſe perhibere, indeque nomen reperiſſe: Neque quod falſo dixere quidam: quoniam fortuita quadam mixtura Corinthi apparuiſſet, cum quędam conflagraſſet domus, in qua auri, argentique verum plures ęris ſeruabantur maſſæ. Sed ob artem ipſam confecturæque modum, qui Corinthi fiebat, ſic fuiſſe appellatum conſtat. Candens enim æs frigidiſſimo in fonte Prienes demergebant, ex quo illius occulta vi, ſingulare temperamentum ſpeciemque illam ſaturata combibebat maſſa, quibus ad vaſa, & ſtatuas, & id generis cætera reddebatur aptiſsima, ſpecieque, & decorem eximium contrahebat. Erat autem Pirenæ Corinthiorum in arce fons perēnis, cuius perſpicui latices, & potu ſuauiſsimi, ex candidiſſimis marmoribus ſpeluncarum, continenter poſitarum ſpeciem prębentibus, ſcaturientem in ſubdiualem deriuabantur. fontem; qui vniuerſę poſtea vrbi ſalubrem pariter, & vberem ſubminiſtrabat vſum. Hunc ex puella quondam in lachrymas reſoluta, largiter effluxiſſe, vulgi conſtans priſcis temporibus fama percrebuit.

De Oraculis Dæmonum.

Cap. XII.

NEgandum est Dęmones, vt dicunt Conimbricenses aut cœli intuitu, aut propria scientia, futura, contingentia, & euentus fortuitos certa noticia pręuidere. Quare ipsi cum eiusmodi futura enuntiant, oratione in diuersas partes flexibili, & ad vtrumque euentum sophisticè,& ambiguè composita vti con sueuerunt: vt si res secus euenerit, non ipsorum falsitati, aut ignorationi, sed interpretum inscitiæ ascribatur. Tale fuit oraculum illud, quod Crœso Regi Asiæ reddiderunt.

Crœsus Halim penetrans magnā peruertet
opum vim:

Ex quo elici non poterat, suamne an hostium vim esset peruersurus: vt etiam illud.

Intrepidus si Crœsus transmiserit amnem.
Imperiū perdet magnū,regnumq; superbū,

vt etiam illud, qui oraculo Apollinis consuluit, vtrum si post bellum superstes remaneret, respondit, Ibis redibis non morieris in bello; vt etiam illud Mamphredi Apulię Regis, qui maximam familiaritatem, cum Diabolo haberet, dum aduersus Carlum Galliæ Regem bellum initurus, ipsi consuluit, an victor, vel victus remaneret. Non non (responsum fuit) superabit Gallus Apulum, communem modum

dum loquendi secutus, cum enim aliquid efficaciter negare velimus, bis, & ter idem repetimus. Et illud quod Pyrrho Aeaci, ex Achille nepoti, imperium orbis agitanti, & Romanorum vires pertimescenti, responderunt: Aio te Aeacida Romanos vincere posse: quibus verbis non certo constabat, ipsene à Romanis, an ab eo Romani superandi essent. Sępe etiam responsa Dæmonum palam mendacia, ac vana deprehensa sunt: vt de Apolline confessus est Porphyrius, in lib. de oraculis, referente Eusebio lib. 6. de præparatione Euangelica cap. 4. & Oenomanus Græcus auctor, qui quam plurima Apollinis oracula falsa collegit, ac literis mandauit, teste eodem Eusebio lib. 5. citati operis, cap. 10. Denique nonnunquam Dæmones quædam futura contingentia, vera prænunciant, Aliquando etiã impia præceperunt, vt Atheniensibus qui annona carebant Apollini consulentibus, respõdit oraculum. Androgei mortem causam fuisse, & ideo Græcis iterum petentibus, dixit.

Deligite ex omni septẽ vos corpora sęxu,
Atque ea Regi Minori mãdate quotannis.
Per mala sic hæc vestra Dei placabitis irã.

Quare satis constat oracula, vel falsa, vel ambigua pronunçiasse, vel mala commisisse, vel dignos laude improbasse; vel infames laudauisse. quare factus est liber à Plutarcho Philosopho de falsitate oraculorum, quod ea vide-

licet non modo ficta, ac falsa forent, sed interdum etiam ridicula, hominumque commentis temerè comprobata. Demosthenes etiam fraudes, ac deceptiones oraculorum cognouit, in quo facilè possumus cognosse antiquiores illos, presertimque doctrinis, & prudentia excultos neutiquam istis deceptionibus fidē adhibuisse. nam & illum quoque responsum, ex Delphico, vt diximus de Rege Pyrrho.

Aio te Aeacida Romanos vincere posse.

Falsum omnino, M. Cic. affirmauit, adhibitis etiam rationibus, cur ita demum referret. Primo, inquit, nunquam est Apollo latinè locutus. Deinde etiam Sors hæc Grecis quidē inaudita est; sed & Pyrrhi tempore Apollo ipse versus facere desiderat, hactenus Cicero. Sed enim potius id Poeta Ennius pro tempore confixit: quoniam sit Poetis ipsis concessum, non modo fingere aliquid, sed mentiri etiam, & falsa dicere. Itaque meritò ab eodem Cicerone dictum est; Apertè quidem cōuincitur cætera omnia Delphica parùm syncera fuisse: quod itidem à plerique Philosophorum copiosè assertum: vt diligenter Pamphilius Eusebius ad Episcopum Theodorum demonstrat.

De

De Pindari Vatis sepulchro & de anu Thebana, Pindari Vatis cognata. Cap. XIII.

THebis iuxta . stadium Hippodromus fuerat, in quo Poetæ Pindari sepulchrum visebatur , quem ferunt, cùm puer adhuc esset: & æstatis tempore Thespias pergeret die ferè medio, calore, defatigationeque vexatum , cũ paulùm è via diuertisset, in gramine consedisse: & vt erat, profundissimo obdormiuisse somno, ad cuius os postea dormientis apes aduolasse: & eius in labijs mellis fauos constipasse perhibent. Et hoc, (vt aiunt) odarum, poeticæque fuit exordium, à quo in vniuersam postea Græciam celebris illius fama defluxit. Cæterum maximam illi artis huius dignationem, & gloriam delphici Apollinis oraculo obtigisse fama est. Si quidem Delphis hominibus mandasse perhibetur: vt eorum quæ sibi oblata forent, æquam Pindaro portionem darent, Ferunt quin etiam Pindaro iam senescẽti huiusmodi apparuisse in somnium : assistentem scilicet visam Persephonem, de illo conqueri, quod sola Deorũ illius carminibus celebrari non meruerit. Cæterum haud multo post, fore dixisse: vt cũ ad se accessisset ille, himnum in sui laudem, vel mortuus

componeret. Et Pindarus quidem decima ab hoc somnio aduentante die vita functus est. Thebis autem anus quædam erat, [vt aiunt] quę per omnem ferè ætatem hymnis, cæterisque huiusmodi pœmatibus impensam semper nauauerat operam, cum natura [vt par est] ad ea studia illam impellente; tum Pindari etiam Poetæ consuetudine edocta, cui illa saguinis cognatione fuerat propinqua. Huic Pindarus dormienti noctu astitisse: & hymnum in Persephonem compositum, à capite ad calcem integrum cecinisse dicitur. Experrecta mulier, quem adhuc mente tenebat hymnum, iisdem conscripsit verbis, quibus Pindarum in somnis recitantem audiuisse visa est. In quo hymno, & alia Plutonis cognomina leguntur, & Chrysenios Deus, id est, aureis vtens habenis, à Pindaro appellatus est: quod maxime in illum propter Proserpinæ raptum: & merito dictum esse videretur. vt ait Leonicenus.

De Variis bibendi consuetudinibus apud Grecos. Vnde & de diuersorum generum calicibus agitur. Cap. XIV.

Varias fuisse bibendi consuetudines, & modos apud antiquos, author est Critias

tias, in ijs, quæ de Lacedæmiorum republica scripsit commentarijs. Si quidem Chios, & Thasios in symposijs suis,& epulis, magnis calicibus ad dextrã bibere solitos fuisse scribit. Athenienses, verò ad dexteram identidem,verum minutis pocillis potare consueuisse. Thessalos autem dicit nullo penitus ordine, cuicũque conuiuarum libuisset grandes appositos calices propinasse. Apud Lacedæmonios verò singulijs conuiuijs, singulos apponi solitos, calices scribit, quibus astantes pueri,quantum fuerat meri ebibitum, tantundem illico refundebant. Fictilibus quinetiam vti solitos in symposijs Græcos Athenæus commemorat, scribitque ab Aegyptia Copto fictiles aduectos calices, gratissimi fuisse vsus, quos illi ex subacta prius cum aromatibus quibusdam,argilla factitasse ferebantur. Idemque refert authot. Aristotelem Philosophum in illo,quem de ebrietate inscripsit commentario, Rhodiarum cognomento,ollarum peculiariter meminisse, quas cum voluptatis, tum etiam ebrietatis vitandę gratia symposijs inferri solitas cõmemorat. Factitatas autem fuisse illas ex myrrha,schenanto, croco, balsamo,amomo,cinamomo, mixtis, & cum illarum materia subactis: Quorum caliditate innata, & ebrietas arceri facile, & veneris tentamenta à crassis excita, flatibus, salubritèr inhiberi poterant. vt ait Leonicenus.

An sæcula nostra sint antiquis peiora, Cap. XV.

EST vetus quotidiana, & popularis quærimonia quod mores deprauentur,& quotidie in peius ruunt; si hoc esset homines, nō solum bipedum, sed quadrupedum impurissimi iam essent, quod quidem profectò verum non est, sed aliquam vicissitudinem in rerum fateri oportet. Nam antiqui res perfectas non ad inuenerunt, & ætas nostra, vt inquit. Tacitus multa laude digna peperit. Hanc querimoniam a sensibus proficisci vnusquisque facilimè credere potest, qui cum florentem, & lęrā iuuentutem transegerint, senectutem attigerint, ęgrè ferunt; adolescentes voluptatem quęrere, cumque propter ętatem debiles, & propter ipsam senectutem ferè omnibus permolestam, aliquando illi contempti sint, a quibus antea maximo in honore habebantur; his, & quibusdam falsis opinionibus decepti, non fidem, non amicitiam inter homines, nō in rebus integritatem esse existimant, & ideo mirabilia iuuenibus, quæ temporibus suis acciderunt, ridiculé commemorant, quibus profectò accidit, vt nauigantibus vsu uenire solet, quibus colles, arbores, montes, ac terram nauigare videtur, voluptatem, iustitiam, humanitatem in senectute derelictam putant, quare

hec

hæc ſolummodo à quadam rerum viciſsitudine exoriuntur; virtutes regnauerunt, deinde vitia ſucceſſere, & e contra. Videmus enim terram vno tempore florere, deinde viciſsim horrore, virtutes abeunt, vitia ſuccedunt vitia abibunt, virtutes ſequentur, nam & eadem viciſsim retro commeant; quod nos nunc vituperamus, idem crimini dabant maiores, & nos dolorem illorum dolemus, ſed non omnia quæ dolemus, eodẽ iure quæri poſſumus, poſteri etiam de hoc dolorem capient, & palam vociferabunt virtutem interijſſe, malitiã regnâre, humana deteriora fieri, & omnia ſcelera largè lateque vagari, ſed profectò omnia ſemper eodem modo fuerunt, & erunt, & vt ait Ariſtoteles plus & minus non faciunt ſpecie differre, ſed tanquam fluctus ſic ferueſcũt; quodam quaſi æſtu, vt ad alios accedunt, ab alijs recedunt, nos verè dicere poſſumus, ſem per peſsimos fuiſſe, eſſe, & fore, neque degenerationes liberorum à parentibus, ſæcula corrupta non indicant; nam etſi Camillus ſui ſimiles liberos non habuerit, neque Scipio, neque Catones, qui magni fuerunt, nec Homerus, Demoſthenes, Virgilius, Criſpus, Terentius, Plautus, cæterique alij, neque ipſe Cæſar & Tullios cui ſoli melius erat liberos non habere parum refert quia placuit mundo quod ex viris ſapientibus plerumque ignaui, ac dementes orirẽtur, ſed vt plerũq; veriſsimũ etiã eſt, filios ſapiẽtes, à paretibus inſanis oriri. nã

quos

quot sunt illi, qui vilissimo loco, vilissimoque parente nati, ad summum rerum fastigium peruenerunt, quos hic necessarium non est recensere. Eandem enim ætatem attingunt, homines, quam antea antiquis attigerunt Mors in omnibus sæculis, omni ętatem semper fuit communis, patres filios, & filij patres sepeliunt, semper fuit. religionis affectus in omnibus, plus & minus, vt superstitio homines exercebat: inuenti sunt religionis contemptores, iustitia, & iniustitia, fortitudo, atque ignauia prudentia, & stultitia, temperantia, & intemperantia, castitas, & luxuria charitas, & odiũ erga Deum, & homines, charitas erga patriã & filios charitas, odiumque fratrum, fides amor & odium coniugale, proditio, spes patiẽtia, timor, constantia, inconstantia, seueritas grauitas & maiestas, amicitia, in constantia, pax, concordia, bellum, humanitas, clementia, crudelitas, ira, mansuetudo, liberalitas, auaritia, paupertas, diuitiæ. animi moderatio, disciplina militaris æmulatio, violentia seditio, gratitudo, ingratitudo, inuerecundia, taciturnitas, necessitas, varietas casuum, morum & fortunæ mutatio, fęlicitas, infœlicitas, immoderatus sumptus, & luxus, glorię cupiditas, eloquentia, glorię contemptus, hospitalitas temerarium iudicium, fraudes, leges, cõsuetudines, superbia, humilitas, obedientia, vitæ cupiditas, senectus, adolescentia, contemptus diuitiarum, vita solitaria, lectio, studium,

veſtitus, ſapienter dicta, atque facta, non ſolum apud antiquos, ſed etiam apud recentiores inuenta ſunt; atque de his omnibus apud Hiſtoricos, non ſolum antiqua, ſed etiam recentia reperies exempla. Mundus à Deo recte fuit conditus, ſed inobedientia, atque ſuperbia primorum parentum, nos maximis vulneribus affecit, paulo poſt hac ratione mũdi homicidia perpatrata ſunt, deinde furta ſubſecuta, deinde omnium ſcelerum genera, quæ paucisſimi deuitarunt, plurimi verò imitati. quare cum ſemper fuerint, vſque ad finẽ etiam perdurabunt. Quamobrem non eſt, cur dicamus nos mundum peſsimum inueniſſe, mundus enim ſemper idem fuit.

De Ingenio Ciceronis.
Cap. XVI.

MVlti fuerunt, qui ingenium Ciceronis idonee laudauerunt, vt Boetius, Macrobius, Plinius, & Auguſtinus. Boetius itaque non modo ſic vtitur, identidem Marci Tullij teſtimonijs, vt ea pro firmisſimis, & inuiolabilibus obijciat argumentis, ſed & ipſius Topicorum, qui maximus eſt honor ſuſcipere interpretationem non erubeſcit. Macrobius autem ſic in vnius eiuſdem libri, vel exigua particula, verſatur, vt nec Platoni comparem facere, nec omnibus inſiguire cum diſciplinarum

omnium

omnium titulis dubitauerit. Denique Augustinus cum in Academicis, quamquam sub alterius persona, nunc suum Ciceronem, nunc sapientem appellans, tandem ab ipso, inquit, Latinam linguam Philosophiam, & inchoatã esse, & perfectam: tum in confessionibus, vbi neutiquàm personatus, eos ex professo damnat qui linguam Ciceronis mirantur, pectus non ita. Quinimo, quod affectum mutauerit ipse, quòd ad Deum præces, & vota conuerterit, quod desideria non eadem, quæ prius habuerit, quod omnis ei vana spes euiluerit, quod immortalitatem sapientiæ quæsierit, æstu cordis incredibili, postremò quod iam surgere cæperit, vt ad Deum reuerteretur, cuncta hæc esse munus Ciceronis, munus fatetur, vnique prorsus illius libro, qui vocaretur Hortensius, omnem suæ salutis occasionem retulit acceptam. Non enim ad acuendam linguam, liber (inquit) ille offerebatur, nec loquutionem mihi, sed quod loquebatur, persuaserat. Quod isti vtinam legissent, qui, vt inquit Politianus somnium ægroti nobis Hieronimi vapulantis, ad tribunal obiectant, nec illud saltem cogitantes, illum ipsum Hieronimum, quum post repetitam dein statim Ciceceronis lectionem, periurus à Rufino arguere tur, etiam grauissimè conqueri, quod sibi ab illo suamet somnia obijcerentur Apollonius quoque ille Molo, Rhetorum omnium sui tẽporis celeberrimus, audita semel Græca M.

Tullii

Tullij, sed & extéporali oratione, defixus diu stetisse, ac deniq; ita mirabūdus pronūtiasse di citur? Ego verò te quidē Cicero, cū laudo, tū admiror, sed me Græcorū fortunæ miseret, tædetq;, quod humani- atis, & eloquentię decora, quæ sola nobis reliqua fęceramus, ea quoque per te [quantū intelligo] Romanis arrogā tur. Enimuero hoc illius iudiciū non Latinus, nō ineptus aliquis; sed Plutarchus ipse Gręcò vir ingenio, Romana grauitate, in literis retulit. Ergo adhunc sane modū de sciétiæ ipsius, deq; Gracę linguæ peritia, testatū nobis veteres reliquerunt, Sed illud mirabilius, quod Arpini natus, Romę educatus, inter decē & sex ciuitatis nobilissimos Patricios fuerit cōnumeratus, solus in turbulētissimis belli ciuilis tēporibus, [vt ait appianus] Comitia haberi iubebat, potestatē in populo, authoritatē in Sena tu solus habebat, & tāquā Florētissimę Reip. Princeps omnia exequi curabat illius cōsilio Octauianus maximis precibus id cōtulatum ab eo petens, cōsulfuit creatus. Quare & ipse Augustus, postquā Lepidi, & Antonij arma, in se ipsū cessere, quiq; cūcta discordiis ciuilibus fessa, nomine Principis sub imperiū cępit, eius filiū Cōsulē creauit, vt ōnes scirēt se inuitū ad familiæ Ciceronianę ꝓscriptionē descēdisse. Cicerone loquēte, vt ait Plini^a, legē Agrariā, q̄ ꝓprla alimēta significat, tribuni reiecerūt, ipso dicēte Roscio legis theatri auctori Romani pe percerūt, ipso persuadēte filijs ciuiū ꝓscripto-

rum

rum concessum fuit, vt honores, & magistratus peterent, Catilina eius iudicium fugit, ipse M. Antonium proscripsit, Primus pater patriæ omnium suffragio est nuncupatus. Sed deploranda est eius crudelissima cędes. nam quantopere seuitum sit in eum à M. Antonio, post eius cędem, testis est vniuersa antiquitas: qualique ignominia, & iniurijs affectus fuerit, cum eius sacrum caput, ac manus crudelitèr abscissæ, ac pro rostris affixæ fuerint. Primo enim allatum ipsi Antonio caput, in mensa apponi voluit, perque diem illud aspexit, quousque tali spectaculo animũ exsatiasset: deinde tollendum præcepit, vt Appianus Alexander refert. Sed quod est apud Dionẽ Prusieum, & in Suidę collectaneis notatum, repetendum arbitror, ne tam sæuam, tam crudelem, sceleratamque immanitatem in sacrosanctum eloquentiæ Principem non consideremus: præsertim agente hoc fœminæ improbitate. Nam cum Fuluia Antonij vxor, eiusdẽ Marci Tullij caput in manibus teneret, primo illud maledictis, ac diris execrata est: deinceps etiam inspuens gremio suo apposuit, acriusque inspiciens, linguam quoque illi è faucibus extraxit, et in eam sæpe aciculam infixit, qua tunc ad ornamenta capitis vtebatur nequid omnino posset ab aliquo desiderare, in quo muliebris sæuitiæ argumenta deessent. Huius autem cædem, atque immane facinus permulti apud veteres, tum prosa, tum carmi-

ne

ne deplorarunt: vt Porcius Latro, Albutius Sylo, Cæstius Murrhedius, aliique. Sed nemo tamen elegantius, doctius, efficatius, quàm Sæuerus Cornelius his versibus: vti ab Anneo Seneca traditum est.

Oraq; magnanimũ spirantia penè virorũ,
In rostris iacuere suis. Sed enĩ abstulit õnis,
Tãquàm sola foret rapti Ciceronis imago.
Tũc redeunt animis ingentia consulis acta,
Iurat æq; manus, deprensaq; fœdera noxæ,
Patriciumq; nefas: est nũc, & pęna Cethegi,
Deiectusq; redit votis Catilina nefandis.
Quid fauor, aut cœtus, pleni quid honoribus anni
Profuerint? sacris exacta quid artibus ætas?
Abstulit vna dies æui decus: ictaque luctu
Conticuit, Latiæ tristis facundia linguæ:
Vnica sollicitis quondam tutela, salusque:
Egregium semper patriæ caput: ille Senatus
Vindex, ille fori, legum, ritusque, togæque
Publica vox eius æternum obmutuit armis:
Informes vultus, sparsamq; cruore nefando
Canitiẽ, sacrasq; manus, operũq; ministras
Tantorũ, pedibus cuius proiecta superbis
Proculcauit ouãs: nec lubrica facta, Deosq;
Respexit: nullo luet hæc Antonius æuo.
Hoc neq; in Aemathio mitis victoria Persę
Nec te dire Syphax, non fecit in hoste Philippo:
Inq; triumphato ludibria cũcta Iugurtha.
Affuerat: nostræq; cadẽs ferus Annibal iræ:

Mem-

Membra tamen Stygias tulit inuiolata sub
vmbras.

De pulchritudine, de Amore, de Odio, de indignatione, de gratia, de Zelotipia, de vino, de mulierum excellentia, de Matrimonio, de diuitiis, sermone vernaculo multa in Spensieratorum Academia, satis superq; habuimus, publicusq; monumentis consignauimus, vt nunc necesse sit, nihil recensere.

De Miraculis. Cap. XVII.

Aegeles Samius, Athleta, mutus cum ei victoriæ, quam adeptus erat, titulus, & prœmium eriperetur, indignatione accensus vocalis euasit. Remigem in littore Tyriorum sentinam haurientem, cum è naui fluctus abiecisset, altero latere repercussum, contrarius fluctus in nauem retulit, itaque miseri simul, ac fælicis complorationi permixta fuit gratulatio, nec illius quidem paruæ admirationis oculi, quem constitutam certa acie luminum, vsū esse, vt a Lylibeo portū Carthaginensiū egredientes classes intueretur, & Poeta Antipater Sidonius, omnibus annis vno tantummodo die, quo genitus erat, febri implicabatur, cumque ad vltimam ætatē peruenisset, natali suo certo illo ciruitu morbi consumptus est, & Mœcenas donec vixit, febri laborauit, trienioque suæ vitæ postremo nunquàm sensit se

dormire

dormire. Admiratione dignus est casus Ferei, qui desperata salute in apostematis morbo quo diu laborauit, quia in medicis opem nullam inueniebat in prœlium ad comparandam mortem, vt ita morbi molestiam finiret, descendit, Vulnereque in aduersum pectus accepto, quo apostema vires suas effudit, salutē, quàm antea neque medici, neque eorum remedia præstare potuerant, ab hoste retulit. Cardanus commemorat Bartholomeum, Rauascerium, quem strenuum, & fortissimum appellat, à me etiam cognitum, ad cuius nutum aures mouebantur: istius hominis fixa adhuc remanet memoria apud Senes Patauij, vbi ipse in literas incumbebat, qui miranda de hoc homine commemorant. Ego cognoui Alexandriæ puerum annos quatuor natum, cuiusdam Nobilissimæ mulieris filium, habentem priapum tam longum, latum, & crassum, densissimis, longissimisque pilis circunseptum, vt circumspicientes maxima afficeret admiratione vocem deinde tam sonoram, & tremulā emittebat, vt noctu etiam animo constantes perterrefecisset.

De ijs quæ cuiq; magnifica contigerunt. Cap. XVIII.

Pithagoræ tanta veneratio ab auditoribus attributa est, vt quæ ab eo acceperant in

disputationem deducere nefas esse existimarent. Gorgiæ Leontino studijs Literarum ętatis sue cunctos præstanti adeo, vt primus in cōuentu poscere, qua de re quisque audire vellet ausus sit, vniuersa Gręcia in templo Delphici Apollinis statuam solido ex auro posuit, cum cæterorum ad id tempus auratas collocasset. Beremicæ quoque non vulgaris honor cui soli omnium fœminarum gymnico spectaculo interesse permissum est. Inter eos vero, quibus in vita magnæ res, ac memoratu dignę contigerunt, Pyrrhum, haud iniuria ante alios commemorabimus. Antigonus enim Asiæ atque Syriæ Rex militaris artis pertissimus, hac eum laude extulit: affirmauit, si consenesceret, primum ętatis suæ belligerendi ac militarium rerum ducem fore. Annibal quoque cum Scipione de militaribus ducibus, qui vnquam virtute insignes fuissent, minime obscura primum esse Pyrrhum, nominauit, Scipione idem affirmante. Itaque ingens profecto laus ducenda fuit, à tribus tantis viris, bello tam excellentē duci, atque Romanis ducibus præponi, qui ante eum rerum pręclarè gestarum magnitudine plurimum excelluerunt. Magnum, & quod sūmopere magnificum existimari debeat, testimonium fuit, quod Græci omnes Aristhidis Atheniensis virtuti præstiterunt, cum omnes concordes, ob insignem virtutem Aristidem iustum cognominarunt. In Hermete qui idem est quod Mercurius, quem Eupolemus Græ-

cus

cus Mosen dicit fuisse, à Græcis Musæum appellatum, à quo Orpheus permulta didicit, tria quæ plurimum excellerent, inuenta fuerunt. propter quæ dictus est Trismegistus (quod latinè ter maximus sonat, id quod Pōpeio, Alexandroque semel tantum attributū) nam & Rex maximus in Aegypto fuit, item Philosophus mira præditus doctrina: præterea sacerdotali honore, qui maximus erat, insignis: quibus de rebus ab Aegyptijs post mortem inter numina cultus est, primumq; anni mensem ei sacrarunt, vrbemque in Aegypto clarissimam ab eius nomine Hermopolim nū cuparunt. Inhærent illi voci Posterioris Africani septem C. Marij consularis; ac duo amplissimi triumphi: rogum enim vsque gaudio exultauit: qui cum apud Numantiam sub eo duce stipendia equestria mereretur, & forte inter cænam, quidam Scipionem interrogasset, si quid illi accidisset, quemnam Respub. æquè magnum habitura esset Imperatorem, respiciens se supra ipsum cubantem, vel hunc, dixit. Quo augurio virtus perfectissima, maximam orientem virtutem videritnè certius, an efficacius acciderit, perpendi vix potest. Illa nimirum cæna militaris speciosissimas tanta in vrbe Mario futuras cænas ominata est. Nam postquam Cimbros ab eo deleto, initio noctis nuntius peruenit, nemo fuit, qui non illi, tanquam Dijs immortalibus, apud sacra mensæ suæ libauerit. Potest & M. Catonis è Cy-

pro cum Regia pecunia reuertentis, appulsus ad ripam Tyberis memorabilis videri, cui naue egredienti Consules,& cæteri magistratus, & vniuersus S. P. Q. Ro. officij gratia, præsto fuit, non quod magnum pondus auri, & argenti, sed quod M. Catonem classis illa incolumem aduexerat, lætatus. Merito commemorationi virorum Sulpitia Seruij Paterculi filia, Q. Fuluuii vxor, adiicitur, quæ cum Senatus, libris Sibyllinis per decemuiros inspectis, censuisset, vt Veneris Verticordię simulachrum consecraretur, quo facilius virginum, mulierumque mens à libidine ad pudicitiam conuerteretur, & ex omnibus matronis centum autem decem sorte ductæ de santissima fœmina iudicium facerent, cunctis castitate prælata est. Magna profectò res eà fuit, quæ M. Varroni contigit, cuius viuentis imago in bibliotheca publica à Pollione posita fuit, qui honos doctissimis post mortem solum habebatur tantum enim & magnæ existimationis, & reuerentię per doctrinam Varro sibi pepererat, vt viuens quoque mereretur, eo honore perfruit, quod cęteri docti ancipiti spe etiam assequi cupiebant. Agrippinę Augustæ inter feminas Romanas, quæ ante eam fuerunt, vni contigit, vt Romani Principis vxor, soror, mater, ac filia haberetur, nam Germanici filia fuit, quem Tiberius imperij successorem adoptauerat. Claudium Augustum virum habuit. Caligulæ soror erat; de-

niquc

nique Neronem peperit. Non potest nisi mi rares dici,& cui supra modum propitia se for tuna præberet, ea quæ Thomę Sarzano conti git, qui vnó atque eodem anno Episcopus, Cardinalis, ac Pontifex creatus est, & in Pontificatu Nicolaus V. Appellatus: longe enim hoc difficilius, atque rarius fuit, quam Pompeium ante legitimum tempus triumphare. Petrarcę, Danti,& alijs ita Poesis præclare cõ tigit, vt Principes Hetrusci sermonis habean tur. Boccatio ita solutus sermo, vt authorita tem omnibus præbeat pereximiam sed mirũ est in Ludouico Ariosto, cuius carmina Itali, Galli, Hispani, Germani, Armeni, & Turcæ, legere suauissimè gustauerint. Huic accedit Ioãnes Baptista Guarinus, cuius Tragicomœdia, iam ter decies ipso viuente est impressa. Bartolo ita leges fauerunt,vt Princeps Doctorum,quamuis Baldus eum ingenij acie longè superauerit, ab omnibus vociferetur qui propter excellentem doctrinam,& iucundissimos mores, Carolus quartus Imperator, insignia Boemę Regum magnificentissimè donauit. Ioannes Picus Phœnix ab omnibus vnanimi consensu fuit appellatus,& iure meritò; nam vt ipse in quadam epistola fatetur, mẽsis vnius spatio sermonem Hebræum legere, intelligere, & dictare didicerit. & Iason Mainus ex meretrice natus, & crudeli pręceptoris disciplina primò imbutus malè morigeratus,quippe qui in omnibus vitijs, præsertim in omni

genere ludorum esset immersus, pignori Hebræo, quendam eodem maximi pretij dare coactus fuerit perque ciuitatem sordidissimis vestibus obsitus progredi; tandem resipiscẽs, ita in iuris peritia profecit, vt Papiæ Ludouicus Sforza ad legendum accersiuerit, eundem Ludouicus Galliarum Rex legentẽ, cũ quinq; Cardinalibus, Ducibus, Comitibus, ac Marchionibus intentus audiuerit prius ei veste auro contexta donata.

Quantum intersit bonos habere vicinos. Cap. XIX.

SI quis iam prouectior ætatæ vitæ totius cursum relegat, comperiet maximam bonorum, malorumque partem à bonis, malisq; vicinis fuisse profectam. quod etiam Cato prodidit, de commodo vicino habendo, non solum ad Agricolas pertinere velit, sed etiam ad vnum quemque nostrum. At Catonis sententiam nonnulli quidam reijciendam esse duxerunt, quod in nobis situm non est, qualem habeamus vicinum, quem nonnũquam mors aliæque diuersæ caussæ nobis cummutant. Id tametsi negari non potest, sapienter tamen à Catone pręceptum est, vt agricola quantum in ipso est, curet habere vicinum nec bonum tantum, sed & commodum. Bonus enim esse potest, qui tibi commodus non sit. Id vt contingat

tingat, duæ res potissimum adiuuabunt, diligentia in parando agro & commodi mores erga vicinum. Frequenter enim habemus malum vicinum, quod ipsi nos prebeamus malos vicinos. Quemadmodum igitur, vt eleganter scribit Columella, sapientis est fortuitos casus magno animo sustinere, ita dementis est ipsum sibi malam facere fortunam. Quod facit, qui nequam vicinum suis nummis parat, cum à primis cunabulis, si modo liberis parentibus est oriundus, audisse potuerit:

Οὐδ᾽ ἂν βοῦς ἀπόλοιτ᾽ εἰ μὴ γείτων κακὸς εἴη.

Quod non solum de boue dicitur, sed de omnibus partibus rei nostræ familiaris, adeo quidem vt multi prætulerint carere penatibus, & propter iniuriam vicinorum sedibus suis profugerint. Nisi aliter existimamus diuersum orbem, vniuersa gentes petijsse relicto patrio solo, Achæos dicimus & Hiberos, Albanos quoque, nec minus Siculos & vt primordia nostra contingamus Pelasgos, Aborigenes, Arcadas, quam quia malos vicinos ferre non potuerint. Ac ne tantum de publicis calamitatibus loquamur, priuatos quoque memoriæ tradidit, & in regionibus Græciæ & in hac ipsa Hesperia detestabiles fuisse vicinos: nisi Autolycus ille potuit cuiquam tolerabilis esse conterminus, aut Auentini montis incola, Palatinis vllum gaudium finitimis suis Cacus attulit. Malumus enim præteritorum, quàm præsentium meminisse, ne vicinum no-

strum nominemus, qui nec arborem prolixiorem stare nostrę regionis, nec inuiolatum seminariũ, nec pedamentũ annexum vineę, nec etiã pecudes negligẽtius pasci sinit. Iure igitur, quantum nostra fert opinio, M. Portius talem pestem vitare censuit, & in primis futurum agricolam præmonuit, ne sua sponte ad eam perueniret. Hactenus quidem Calumella declamatoria quadam eloquentia, simul, & Catoni patrocinatus est, & docuit, quanta pestis sit malus vicinus Tametsi Cato non solum de vicini moribus sentit, verumetiam quàm lauta sit re. Vicini inquit, quo pacto niteant id anim aduertito. In bona regione bene nitere oportebit. Interdum enim nitor arguit agri bonitatem, in solo vero parum fertili declarat industriam agricolę. Porrò quemadmõdum diligens vicinus extimulat ad studium bene colendi, ita vicinorum luxus, ex ignauia corrumpit vicini familiam. Itidem, & præpotens vicinus opprimit propinquum pauperem, & supra modum tenues vicini semper aliquid abradunt, siue pręcibus, siue furto. Iam cum morosis, & improbis vicinis nunquàm rixa non est, nunc de finibus, nunc de damno dato, nunc de stillicido, nunc de semita, actu vè; nunc de prospectu, aut de lumine. Quod si fortuna nobis dederit talem vicinum, nec liceat mutare, reliquum est, vt nostra commoditate reddamus illum ex malo bonum, certe caueamus, ne lacessitus fiat incommodior Turpissi-

pissimum enim fuerit; si nostris moribus ex commodo vicino faciamus incommodum. Videlicet hoc est, quod præcipit Cato: Vicinis bonus esto. Et ne satis esse putares, si ipse temperes ab iniuria vicini, adiungit: Familiā ne sineris peccare. Mox indicat, quid vtilitatis capiatur ex bonis vicinis. Si te, inquit, libenter vicinitas videbit, facilius tua vendes; operas facilius locabis, operarios facilius con duces. Si ędificabis, operis iumentis, materia iuuabunt. Si quid bona salute vsus venetir, benignè defendent. Olim igitur, qui fundum proscribebant, venalem præcone edocebant, quibus dotibus esset ager commendabilis, quam salubri cœlo, quàm commendo situ, quàm fertili solo, quam bene ædificatis villis. Sed vir acerrimi ingenij Themistocles, cum fundum venderet, iussit huiusmodi dotibus, & illud adijci, quòd haberet bonum vicinum. Id factum primum risu, iocoque multitudinis acceptum est, mox intellectum est hanc agri commendationem esse præcipuam. Plurimum itaque refert ad totius vitæ commoditatem, qualem quisque vicinum sibi deligat, tum quo pacto, qui contigit vtatur. Princeps, qui ditionem ambit, quam sine maximo negotio, summoque ditionis auitæ dispendio tueri non possit, malam vicinam sibi adiungit. Rursus qui cordatos ac fidos consiliarios, qui magistratus integros, & reipublicę amantes adsciscit, bonos vicinos adiungit.

Neque

Neque minimum intereſt, quas nationes in affinitatem ad glutinet. Qui dotis, aut hono ris gratia ſponſam adſciſcit incommodis mo ribus, aut cui ſint cognati procaces, malos vi cinos ſibi adiungit. Qui cum improbis init amicitiæ fœdus, malam vicinam accerſit. Pri ma igitur cautio ſit in deligendo, poſtrema in fugiendo, quod corrigi non poſsit. Quamquam ne fuga quidem debet carere cautione. Alio qui in vitium ducit culpæ fuga, ſi caret arte, neque rarò fit, vt odio mali præcipitemus nos in aliud grauius malum. Raro pænituit amicitię, qui iudicio delegit amicum. Et ſæpe noſtra culpa fit, vt reſcindatur amicitia, quod amicis bonis vtamur non benè, tùm quod parum commodos amicos, nec ferre no uimus, nec emendare. Neque vero leuius pec cant, qui cum inciderint in amicos peſtilentes, neſciunt ſe ſe ſubducere, ſed aut hærēt his, quos oderunt clanculum, aut non diſſuunt amicitiam, ſed abrumpunt. Obſtrepunt vndique querimoniæ deplorantium ſibi ad ſtudiorum cultum deeſſe Mecœnates. Atqui Me cœnas non ſtatim amplexus eſt virgilium, aut Horatium, nec Mæuio Bauione fuit Mecœnas. Illud primum agat adoleſcens, vt egregium aliquod ſpecimen, ceu pignus de ſe præbeat, non periturum quod in ipſum conferatur. Nec ſatis eſſe putet, quibuſcunque rationibus abſtuliſſe munus, vel prędam verius. Non eſt improbitate petendi ambienda benignitas,

sed

ſed literis,ac moribus ſemper in melius profi-
cientibus,ſic inuitat fundus agricolam ad vbe
riorem ſementem, ſi quod creditum erat bo-
na fide, multoque cum fœnore reddat . Nec
eſt ſubinde mutandus patronus,vt relicto,quē
defatigaſti, quæras integrum , & vna quercu
excuſſa, ſub alia colligas . Sic vni,aut duobus
ſeruiendum eſt , quaſi ſis perpetuo iiſdem vſu
rus . Nunc quam multos videmus, qui ſuis
moribus,& literas odio , & patronos pudore
inuidiaque onerant . Eſt quidem nonnulla
gratitudinis pars literis dictiſque celebrare
nomen patroni , ſed magni refert quo quem
modo laudes . Vana laudatio fidem abrogat
etiam vera prædicantibus , itaque fit , non vt
lector melius ſentiat de laudato , ſed prius de
laudante : Immondicæ laudes conciliant in-
uidiam potius , quàm gloriam. Iam qui lau-
dibus vehunt ea,quæ bonorum, ac ſapientum
iudicio damnantur, laudando vi uperant .
Primum,quod adfers ad Encomium ſit verū:
deinde quod verum eſt , ſic tractetur , vt ſiat
etiam veriſimile . Abſint autem Poeatarum
quorundam hyperbolæ, quibus ex homine
cum libet ; Deum faciunt, hæ virtutes potiſsi
mum depingantur , quę fauorem, ac beneuo-
lentiam conciliant,quod genus ſunt pietas, in
tegritas, pudicitia, modeſtia,benignitas,mo-
rum candor, ac facilitas . Nihil eſt humano
ingenio inuidentius , nihil hominum iudicijs
moroſius . Proinde ſi quid attingendum erit
earum

earum rerum, quas vulgus sic miratur, vt inui deat possidentibus, id arte tractandum est, ne fascinatio metuenda sit laudato. Nullus inui det opulento, qui quod vel ex benignitate fortunę, vel sine fraude patrum possideat, sic ha bet, vt dispensator sit potius, quàm Dominus. Neque quisquam inuidet potenti, qui potens est reipublicæ commodis, qui quantum eminet dignitate, tantum se submittit modestia, comitate vincens etiam humiles. Nullus inuidet formoso, qui naturæ dono pudorem, ac pudicitiam adiunxit. Nullus inuidet valenti, aut longęuo, qui magno plurimorum bono valet, ac viuit. Quod si cui deest ingenium, aut ars ad hæc pro dignitate tractanda, absti neat potius, quàm velut malus pictor bonam formã imperitia sua reddat deteriorẽ. Alexãder ille fortasse morosius, qui nullius manu pingi sustinebat, nisi Apellis. Nemo tamẽ egregio corpore à Fuluo Rutubaq; pingi cupiat. Quod emittis ĩ luce publicã tale sit, vt posteritatis memoriã polliceatur. Deniq; sic tẽperãda laudatio, vt hoc officium non appareat esse tributum, eius animo quẽ laudas, nulli enim minus expetunt, aut sustinent etiam laudari, quàm qui maxime promerentur. sed ipsi potius virtuti, quam nolentem etiam sequitur sua gloria, sed alijs ad similia studia prouocãdis. Sic & vtiliter laudabitur, qui promeritus est, & citra periculum inuidiæ, aut assentationis suspitionem. In defunctorum autem

laudes

laudes, vberiùs effundenda eſt vis eloquentiæ, cum iam mitior eſt inuidia, & minor adulandi ſuſpicio. Hactenus oſtendimus, quomodo ſtudioſi ſuis patronis commendari queant. Nunc paucis attingamus, quibus rationibus, & ſtudijs ipſis fauorem omnium valeant conciliare. Multis enim in locis iam linguæ bonæque quas vocant literæ magna flagrant, inuidia: quod quidem fit partim culpa maiorũ qui putant auctoritati ſuæ detrahi, ſi quid nouæ eruditionis accedat iuuentuti, contentique his, quæ pueri didicerunt, alia nec doceri patiuntur, nec ſuſtinent diſcere, vel quia piget, vel quia pudet, partim etiam eorum vitio, qui vetera noua inuehunt. Sunt enim in hoc ordine quidam intolerabili inſolentia, qui ſimul atque tenuerint duodecim Latina, verba, & quinque Græca Demoſthenes ac Cicerones ſibi videntur effutiunt ineptos libellos, nonnunquã, & viculentes, liberales diſciplinas omnes miro factu aſpernantur, & in harum profeſſores ſcurriliter debacchantur. Poſtremo res omnium & publicè, & priuatim erunt fæliciores, ſi ſuo quiſque vicino bonum præſtiterit vt inquit Paulus Manutius.

An.

An in rebus gerendis sit properandum vel lentè festinandum.

Cap. XX.

MVlta sunt, quæ magis celeritate, quam tarditate terminantur, vt sunt omnes opportuni euentus, & ea, quæ non possint laudari, nisi per acta, vt etiam eę res, quę cunctatione non indigent, cum ijs perniciosior sit quies, quam temeritas. Labores quoque operariorum, nauigationes, itinera, & huiusmodi. Cæterum ferè in omnibus rebus tarditas probatur, & præsertim in Principibus negotijs. quandoquidem à plebeiæ sortis hominibus si quid forte fit, vel prætermissum socordia, vel admissum temeritate; quemadmodum iactura leuior, ita & incommodum, quod acceptum est faciliore remedio sarcitur; at vero Principis, vel vnica cessatio, semelue præcipitatum consilium, Deum immortalem, quas tēpestates nonnunquam, excitat, quantas rerum humanarum ruinas secum trahit; rursum si adsit maturitas, quędam, ac moderatio simul ex vigilantia, lentitudineque temperata, vt neque per temeritatem faciat quicquam pænitēdum, neque per socordiam quidquam prętereat, quod ad reipublicę commodum pertinere videatur. quid esse potest hoc imperio felicius

[illegible] in [illegible]

licius, (vt ait Paulus Manutius) firmius, stabiliusque; quamquàm hæc felicitas haudquaquàm ipsis imperij terminis circumscribitur, quin vndique longe, latéque ad finitimos populos dimanat. hoc dicitur, quia istis vitijs ingenia Principum ferè peculiariter videantur esse confinia. Homero Agamemnoni vitiosam quãdam animi mollitiem affinxisse videtur, vt eius nulllum egregium facinus afferatur, aut animosum, nisi cum ob ereptam Chryseidè stomachatur, & Achillẽ sua spoliat Bryseide. Rursum Achilli parum moderatus impetus attribuit, nisi si cui tum videtur, cum in cõsilio districto gladio regem impetiturus, à Pallade cœrcetur, admonitus vt intra conuicia dũtaxat indignetur. Atqui hoc ipsum erat impotentis animi, in frequẽti Principum consessu, tot probris, tam manifestis conuicijs in eũ debacchari, penes quẽ rerũ erat summa. Achillem imitatus videtur Alexander ille magnus, ac planè vicit. quippe quem eousque pręcipitẽ egerit impetus animi, vt in amicissimos etiã ferrum distrinxerit. Agamemnonem Sardanapalus est; imitatus, sed ita æmulatus, vt longo præcesserit interuallo. Perpaucos autem reperias qui hæc secuti, tempestiuam celeritatem cum prudenti tarditate rectè miscuerint, nisi quod pro multis vnus sufficit Fabius ille Maximus, cui cognomen etiam additum Cunctatori: qui cum sibi laudẽ peperit immortalem, tum Romano Imperio cunctando restituit

rem

rem, aliorum Ducum inauspicata celeritatę iam ad extrema redactam. Itaque non sine causa est factum, vt hoc in tãtum arriserit duo bus Imperatoribus Romanis omnium facile laudatissimis, Octauio Augusto, & Tito Vespasiano, quorum vtrique singularis quędem aderat animi magnitudo, cum incredibili quadam lenitate, facilitateque coniuncta: vt cum amabili morum popularitate, omnium animos sibi deuinxissent, nihilo secius tamen pari diligentia, si quando res virum postularet, celeriter res maximas confecerint. Octauius igitur his tam impense delectatus est, quemadmodum in noctibus Atticis libro decimo, capite vndecimo narrat Aul. Gellius, & hunc secutus Macrobius Satur. libro sexto, vt non in sermonibus modo quotidianis crebrius vsurparet, vęrum etiam epistolis suis frequenter insereret, admonens his duabus vocibus, vt ad rem agẽdam adhiberetur simul & industriæ celeritas, & diligentię tarditas. Quod quidem Gellius Latinis existimat vnico verbo dici, natura. Nam maturari, quod neque propere fiat, neque serius, quàm oporteat, sed ipso in tempore, In hunc sensum vsurpasse Maronem, cum ait Aeneidos libro 1. Maturate fugam. Quã quam omnino vox hæc apud auctores significat idem, quod festinare, sed ita festinare, ne tempus legitimum anteuertas. Si quidem festinata recte dixeris etiam propterea, matura ta non dixeris. Neque dissident ab his, quæ

Sueto-

Suetonius tradit in huius vita: Nihil, inquiēs, minus in duce perfecto, quàm festinationem temeritatemque conuenire arbitrabatur. Crebrò itaque illa iactabat; Festina lente. Nam qui tuto, citraq; lapsu rem gerit, melior est, quam audax, & confidens, Tutiora sunt enim quæ lentis consilijs prouidentur, quam quę calidis consilijs properantur. Diutius itaquę deliberandum, priusquam aggrediare negotium, postea, quàm statueris, tum velociter peragendum, vt ad consultandi moram pertineat anchora, ad conficiendi celeritatem Delphinus. Huc pertinet Salustianum illud; Antequam incipias, consulto, vbi consulueris, mature facto opus est: Quam sententiam Aristoteles recenset sexto Moralium libro, tanquam vulgo iactatam. Aiunt, inquies, de quibus iam deliberaris ea celeriter esse peragenda cunctanter autem consultandum. Cuius actorem Biantem fuisse testatur Laertius, qui solitus sit admonere: Cunctanter aggrediendum negotium, verum in suscepto constā ter perseuerandum: Neç admodum abludit hinc Mimus Publianus, opinamur: Diu apparandum est bellum, vt vincas celerius. Idē ille dixit: Deliberare vtilia, mora tutissima est. Adde ijs prouerbium illud: In nocte cō silium. Prætereа Sophocleum illud in Oedipo Tyranno: Periculosa est propterea prudē tia. Addendum his illud Platonis. Qui plus satis festinat initio, serius ad finem peruenit.

O Paulo

Paulo diuersius est,sed tamen ad hanc referendum formam, quod ait Quintilianus : Præcox illud ingeniorum genus non temerè, peruenire ad frugem . Et, quod vulgo dicunt . Qui pueri adhuc, & velut ante tempus sapiūt, eos in senectute stultos euadere. Quod Actius approbare videtur, qui apud Gellium ait,sibi in iuuenilibus ingenijs itidem,vt in pomis immaturis placere acerbitatem : nam hæc demū maturescere. Porrò maturitas, tempestiuam affert suauitatem, reliquas ante tempus putrescere. Alter vsurpandi modus fuerit, cum admonebimus affectus animi, rationis velut habenis reprimendos esse . Si quidem Plato animum hominis in tres partitus partes, rationem, iracundiam, concupiscentiam , in hoc Philosophiæ summam sitam esse putat, si affectus pareant rationi, non aliter, quàm Regi, cui quidem ob id ipsum sedem in cerebro, velut in arce datam esse existimat . Peripatetici, quorum signifer Aristoteles, affectus, qui sunt animorum impetus quidam , ceu stimulos quosdam à natura datos existimant, quibus ad virtutis vsum, excitemur , quamquam reclamantibus stoicis, & nominatim Seneca in libris, quos ad Neronem scripsit, de ira. Putant enim effectus huiusmodi non modo nihil conducere ad virtutem, verum etiam officere: quamquam ne isti quidem inficias eunt, in animo sapientis illius, quem imaginantur reliqui primos impetus, aut euertere

solitos

ſolitos rationi, quos funditus extirpare non queas. Verum ijs, ne conſequantur aſſenſio, protinus à ratione reijciuntur. Hoc innuit Homerus, cum Iliados primo. Pallas à tergo adſtat Achilli, iamque manum admouentem gladio, coercet. Igitur violentos illos animi motus, Delphinum recte dixeris: ancorā moderationem, ſapientiam, Seneca ſcripſit, nulli rei prodeſſe moram, niſi iracundiæ. Immo, quicquid impensè cupimus, aut odimus, ibi ſalutaris eſt mora. Plutarchus in apophtegmatis Romanorum narrat Athenodorum Philoſophum, cum ob ſeniū impetraſſet ab Octauio Augusto veniam redeundi domum, admonuiſſe eum, vt ne quid iratus liceret, faceretq;, priuſquàm viginti quatuor Græcorum literas apud ſe nominatim recenſuiſſet. Quo audito, reſpondit, ſibi adhuc illo opus eſſe, quo diſceret, & tacendi artem, atque hoc prętextu totum annum hominem apud ſe detinuit.

Huc ſpectat etiam Terentianum illud; Vide, ne nimium calidum hoc ſit modo. Sunt autem quædam ingenia, quibus calcaribus eſt opus; ſunt, quibus freno. Proinde recte veteres illis à Delphino anchora complecti voluerunt, quod oporteat alterum, altero temperari, & vtrumque cum altero coniungi, quo videlicet eiuſmodi quidam animi habitus exiſtat, qualem Plato conflari putat ex Muſica, gymnaſticaque, ſi pariter exerceantur ratio tertium fuerit, cum admonebimus, in om i negotio

vitandam pręcipitem celeritatem: quod vitij quibusdam ingenijs peculiariter insitum est, vt illis in omni re quantulacunque mora longa videatur. Huiusmodi festinationis comites esse solent, error, & pœnitentia, iuxta versiculum illum apud Græcos celebrem.

Multis malorum est causa præcipitantia.

His occinendum nobile illud Catonis dictum Sat cito si sat bene, cuius mentionem fecit diuus Hieronimus, scribens, ad Pammachium in hæc verba: Scitum, est illud quoque Catonis, Sat cito, si sat bene: quod nos quondam adolescentuli, cum à perfecto oratore in præfatiũculam diceretur, risimus Meminisse te puto erroris mutui, cum omne Athæneum, scholasticorum vocibus consonabat, Sat cito, si sat bene, Hactenus Hieronjmus. Quadrabit & in illos, qui præpropere famã affectant, maluntq; paratam, ac magnam, quàm solidam, & perpetuam. Solent enim prœcocia subito flaccescere. Quod autem paulatim accrescit, durabile est. Horatius.

Crescit occulto velut arbor æuo
Fama Marcelli.

Et Pindarus in Nemeis hymno. 8: Augescit autem virtus veluti cum arbor virenti rore surgit, sapientes inter viros sublata, iustosque ad liquidum æthera, In summa, quicumque vel socordia peccant, vel immoderato impetu, ijs, illud Octauij Cæsaris, simul symbolum, illud olim Titi Vespasiani, oportebit in memoriam

reuocare, vt Delphini atque anchore meminerint.

De differentia hominis, & Mulieris. Cap. XXI.

HOmo, & mulier eadem membra etiam testiculos habent, & mutatio mulieris in homiuē plebi difficilis, & incredibilis, facilis autem Philosophis videtur; ambe tam actiue, quàm pafsiuè ad generationem concurrūt. ambas eodem tempore emittere fenien oportet, si concipere velint. Ex Victorię vnius feminis de altero mares, vel feminæ gignuntur, vt plurimum feptem concubitus cum muliere, ad hoc vt concipiant, necesse est, quamuis post vnum, & alterum fecundæ accipiant. vndecim digitis Priapum, intus vero vuluam totidem, adhoc, vt homo vfque ad matricem perueniat & vt fœtus formetur, constare necesse sit, dum femen non emittunt, hominis eijciunt, mulieres æstate, homines verus hyeme ad generandum funt magis procliues. Mulieres longæ, femellas, breues vero mares, vt plurimum pariunt, quod etiam de alijs animalibus patet, oua enim longa femellas, rotunda verò mares gignunt. Viri mares, feminæ vero filias amare consuefcunt. Si de femella funt impregnatæ, magis amant coitum, mulieres etiam à quibus non exit menstruum fufficiens, magis appetunt coitum. Mulier multum men-

struans non parit, quia non restat cibus in matrice, vt conceptus nutriatur, homo quindecim, mulier verò tredecim annis Venerem recipiunt; homines quidem ante terseptem imperfecte generant, fœminæ vero si impregnantur, antè annos quindecim; periculum est mortis, propter paruitatem matricis, nisi quantitas corporis suppleta defectum ætatis. Mulieres exercitio fouentes facilius pariunt, spiritus enim exercitatus fit fortior, & validior. Homines, & mulieres omni tempore luxuriosæ; & homines luxuriosissimi, qui densis sunt circumsepti capillis, mulieres vero albę pallentes, quia magis trahunt, & sugunt vuluis suis sperma, & magis debilitant viros. Homo quatuordecim annis, mulieres tredecim vocē mutant. Mulieres, quemadmodum, & iuuenes cum concumbunt libidinosiores euadunt; meatus enim laxantur, redduntq; corpus lubricum, & simul voluptatis, qua olim gestiuerint memores desiderio mouentur prę eritæ contrectationis. ex multis cognoscunt mulieres signis vterum gerentes, nam dum conceperint corpus graue sentiunt, caligines oculorum, & dolores capitis, mouentur alijs die decimo, alijs serius, nauseæ, & vomitus eas capiunt, sæpe etiam multis distillatio vrinæ ad postremū infestat, sed magna ex parte, quæ marem ferunt facilius exigunt, & minus pallent. mulieres grauidæ infestantur maxime, mense quarto, & octauo, & si hic partus perierit, se quoque

que magna ex parte intereunt, quod Galenus eleganti similitudine ostendit, in commentario primi aphorismi libri quarti. Eandē fœtus cum vtero coherentiæ, & coalitus rationē habent, quàm cum arboribus fructus. Hi etenim prima generatione infirmis pediculis cōtinentur, atque ideo facilè decidunt, si quando ventus vehementior concusserit, postea verò aucti ipsi difficulter à plantis dissoluuntur, & diuelluntur. quemadmodum rursus, vbi ad perfectam maturitatem peruenerint, spontè sua, & sine vlla vi decidunt externa. Eodem sanè modo conceptus quoque, primo à seminis submissione tempore, si vel saltare aliquādo, vel loco lubrico vestigium fallente cadere, vel quoquo modo aliter, aut animo, aut corpore vehementius moueri mulierem contigerit, facile ab vtero abrumpútur; quemadmodum, & cum perfecti iam fuerint, & adulti. Tempore verò intermedio firmiorem coalitum habent, & auulsioni minus obnoxium. Quare mulier tum in vtero ferens, potest vehementiores motus sustinere, sine fœtus offensione. Mulieres libidinosæ incontinenter libidine cessant, dum cū sępius generauerint, Homo vsque ad vigesimum primum annum, vel secundum, aliqui vigesimum tertium, vel secundum plurimos ad vigesimum quintum crescunt. Mulier vero non crescit in longitudinem, nisi postquam tres peperit infantes. Mulierum nates circa annum decimum quar-

tum inspissari incipiunt, & vulue fissura claudi, & eius labia ingrossari, & mollificari, & in eius circuitum pili generari incipiunt, propter menstrui, & humoris spermatici descensum. Hominum verò non nisi post decimum octauum. Mulieres extra vteros crescunt, citiùs, quàm viri, ob imbecillitatem, vt fructus deprauati citius maturescunt, quàm synceri: at tamen tàm homo, quàm femina, cùm tertium annum perfecerint, dimidium eius creuerunt, quòd crescere volunt; mulieres crassę rarò concipiunt, & si mulier non concipit, & scire placeat, an sit conceptura, veste pręligatam, & vndique obuolutam supter suffitio, (vt inquit Hippocrates) ac si odor corpus peruadere videatur ad uates, & os vsque, non sua culpa sterilem esse scito. Quæ verò fœtum sunt perdituræ, ijs mammiæ extenuantur. Contrà vero duræ si fiant, dolor, aut mammas, aut cóxas, aut oculos, aut genua fatigabit, neque abortiunt. Si mulieri partum gerenti lac e mãmis copiose fluat, fœtum imbecillum significat, si verò firmæ, solidæque mammæ fuerint, valentiorem conceptum indicant. si scire velis an mulier conceperit, dormituræ aquam mulsam potui dato, & si ventris tormina patiatur concepit, si minus, non concepit, vt ostendit Hippocrates. Homines maxime extenuati, minime generant, homines caluescunt, at mulieres perraro, quia similes sunt natura pueris Caput mulierum, & hominum nulla est, vel exigua

xigua differentia, cæteris paribus, in oculis exigua, in naso nulla, nisi quòd homines eum habent apertiorem, mulieres fronte sunt strictiori, angustioribus, & breuioribus manibus. mulieres quamuis longissimæ, pede sunt tamen breuissimo. Pedes mulierum in planta non sunt plani, & ima, molli carne sunt circundata. homines habent pedes inarticulatos, mulieres vero bene articulatos, & formatos; pedũ digiti, vt plurimum in hominibus sunt coniũcti, mulierum autem digitus patuulus, maior est hominis. Pectus hominis est angustum, mulieris autem augustum. Capilli in mulieribus sunt longiores, tum propter mollitiem, tum propter humiditatem, homines eos quamuis crescere finerent, tamen ad tantam proceritatem nõ peruenirent. In brachijs mulieres sunt breuiores, crura, & nates, vt plurimum hominum maiores, faciem mulieres habent minus patentem, magis micantem, leuiter intendentem ad gratiam, & suauitatem. Muliebria corpora sunt delicatiora, & molliora, vocem tenuiorem mulieres habent, & ideo homines tali voce præditos effeminatos appellamus. Mulieres, & homines ab omnibus morbis exercentur, sed homines morbos, quos vel vterus, vel menstrua, vel matrix pariunt, non intelligunt. Mulieres odio habentur etiam à parentibus, nam illi maxima pecunia homines quærunt, vt è domo extrahant. Mulieres sunt hominibus ingratiores, superbiores,

ana-

auariores, magis infidæ, crudeliores, magis suspiciosæ, in omnibus actionibus tam naturalibus, quàm animalibus, longè hominibus debiliores: Differunt etiam Ciuiliter nam ab actionibus tam ciuilibus, quàm criminalibus reijciuntur, vt videre est apud Deciũ in l. quod feminæ ff. de reg. iur. at non sic homines. Sunt etiam peioris conditionis, nam multa hominibus licent, quæ mulieribus sunt illicita, atq; inhonesta. mulier multo quàm vir proptior est ad astutias, & malignitatem, inquit Democritus, sunt peioris cõsilij, vt dicit Publius Minius, Malo in consilio feminæ vincunt viros, homines possunt neque amare, neque odisse, mulieres vero nulllum habent tertium, aut enim amant, aut odio habent, inter hominum calamitates, nihil est peius muliere, vt ait Sophocles.

O Mulier omne facinus ausa, & plusquã omne
Verum nihil est peius, nec erit vnquam muliere inter hominum calamitates.

Quare non est mulieribus credendum, etiam, si vera dicant. De muliere possumus credere, quod à morte non reuiuiscant in cœteris vero diffidendum, donec mortuæ fuerint, vt aut Antiphones:

Ego mulieri hoc vnũm credo,
Quod à morte non reuiuiscat,
In cæteris veró omnibus diffido, donec mortua fuerit.

Et profecto si res humanę astu fierent, mulieres

res nobis imperarent, vt inquit Euripides in Danae.

Sic dici solet mulieribus artes
Curæ esse, viros autem plus valere hasta
Nam si dolis victoriam acquirere liceret.
Nos sanè viris imperaremus.

In bonis rebus sunt inferiores, in malis verò multum superiores, vt idem inquit:

Pape quantum infelicius mulierũ genus est
Quam virile, nam in bonis rebus
Multum inferius est, malis autem superat.

Qui mulieri credit, credit deceptoribus, vt inquit Hesiodus.

Qui mulieri credidit, credidit ille deceptorib⁹.

Quare vt ipse ait mulierum sepelire melius est, quàm ducere in vxorem. Tandem omniũ, quę sunt animata, & mentem habent, mulieres sunt misertima planta.

Cur quæ difficilia sunt pulchra videantur. *Cap. XXII.*

EXtat apud Platonem in Hippia maiore in calce Dialogi hæc verba, nam qui ait prouerbium difficilia esse quæ pulchra sunt, videor mihi intelligere. Et in Cratilo circa initium; Vetus prouerbium est, difficilia esse, quæ sunt egregia. Citatur alicubi à Luciano. Item à Plutarcho in libello de liberis instituendis, prouerbij nomine. Quidam prodiderũt,

Pittacum, vbi semet abdicasset imperio, dixisse; Difficile bonum esse. Porro solonem, Pitacci mollitiem, atque ignauiam, taxantem dixisse; difficilia, quæ honesta, vtriusque dictum in prouerbium abijsse. Vsurpauit Plato libro de republica quarto. Fortasis enim verum est ò Socrates, quod dici solet, difficilia esse quę pulchra sunt. Vsus est eodem libro Politiæ secundo. Omnes enim vno ore canunt, Honestam quidem rem esse temperantiam, ac iustitiam, sed difficilem tamen, ac laboriosam. Vtitur eiusdem operis libro sexto ac septimo, & alijs compluribus locis. Sunt qui hinc arbitrētur natam paroemiam vt ait Manutius. Periander Corinthius, initio populariter, ac moderate gerebat imperium, postea, versis moribus, tyrannicè agere cæpit. Id simul, atque cognitum esset Pittaco Metilenæo, diffisum de sui ipsius animi constantia, magistratum deposuisse, relictoq; imperio in exilium abijsse. Percunctantibus deinde quibusdam, qua gratia fugisset imperium, respō disse, quòd admodum esset arduum, probum esse, propter mutatum Periandrum: quibus auditis. Solonem addidisse suum apophtegma. Huc spectat illud quoque, quod meminit Plutarchus in commentario, Platonem, cū Heliconem quendam Dionysio, datis literis, commendasset, scribens illum virum probum, ac modestum, adscripsisse in calce epistolæ. Hæc autem tibi scribo de homine, videlicet

ani-

animante natura mutabili. Nec absurde quis referat ad celeberrimam illam Hesiodi sententiam.

Omnino vitium facile est contingere cui vis.
Est via ad id breuis,& vicina in sede moratur,
Contra virtutem sudoribus vndique diui
Præsepsere,& lōgius ab hāc,perq; ardua callis,
Asper, & est primum: sed vbi, alta cacumina victor
Contigeris, iam fit facilis,licet ardua dudum.

Neque quidquā est tritius eo, quod dixit Aristoteles lib. Moralium Nicomachiorum secundo. Et ars, & virtus circa id versatur, quod est difficilius. Eodem pertinet, Litera Pythagoræ discrimine secta bicorni, Item duplici via apud inferos, quarum altera ducit ad campos Elysios, altera ad malam rem.

De amore eroico. Cap. XXIII.

AMor heroicus, est vehemens, & assidua cogitatio, suprà rem desideratam, cum confidentia obtinendi delectabile appræhensum ex ea vt inquis Arnaldus. Huius autē notificationis veritas,sic mōstratur. Primo nāq; copia præsentatur alicui,seu deuenit ad apprehēsū eiusdē,vel per se, vel per resolutionē alterius,vel per simulachrū aliquod,vel quomodolibet aliter,& ex forma dç. rei,vel accidētibus eius,apprehendens aliquod,cōcipit delectabile,

le,sicut ex rebus ōnibus, ex gratę speciei intui tu,aut in homine ex suauitate colloquij,aut liberalitate personę seu cōsuetudinis lenocinio, seu circunstantijs quibuscunque: tunc si præd. delectabile præiudicet existimatiuę eius,quod excellentissimum sit in re tali, cuius erroris opinione, causa inferius ostendetur, exinde sequitur,quod appetitus,in quantum talis delectabilis sit,quod ipsum vehementer desideret obtinere, eò quòd excellentissimum delectabile iudicat. Et ex hoc necessariò sequitur, quod propter huiusmodi rei desiderium vehemens, eius formam impressam phantasmate fortiter retinet, & memoriam faciendo de re continuè recordatur. Ex his verò duobus nascitur tertium consequenter, oritur etenim ex vehementi desiderio, & recordatione assiduæ cogitationis impulsus, cogitat namque talis, qualiter, & quibus ingenijs valeat rem ad libitum obtinere, vt nociui delectabilis cultum possit assequi, quod concepit. Quod verò formale seu perfectum huius constantis cogitationis existit, est species delectabilis obtinendi per conceptum, nisi naturam de illius consecutione prępararet, nullo modo tali furia torqueretur; quamobrem necessariò sequitur, quod confidit de illius obtentu. Hic autem amor furiosus, cum particulare rei exemplo lucidius pateat inter virum, & mulierem, videtur imperio subiugato rationis dicendi, propter singularem coitus delecta-

tio-

tionem, quod alter in altero notato corrumpitur, vel errandi iuditio per aliquam circumstantiam, seu delectationem, quã conceptam ardentes desiderat obtinere. Cum igitur in amantibus hoc sufficit, in quantum amant res existunt, & in eis pro vt talem amore irrationabilem actum exercent, nihil amplius valeat reperiri; quoniam assidua cogitatio, non de omni, sed de re desideratá, videlicet, & hoc obtinendnm delectabile conceptum, de quo vehementer speratur: rationabiliter igitur cõ cluditur, quod descriptio iam prætacta sufficientèr explicat Heroici amoris existentiam, vt assidua cogitatio, loco generis supponatur. Sequentes verò particulę in tantũ differentiarum struantes dictam cogitationem, hic ad huiusmodi amoris formam specificam cõtrahunt, & inclinant. Hoc igitur de notificatione eius. Causa autem huius, sit potent inueniri. Cum enim alicuius animæ sensatum, de quo mentio iam præterint occurrit, ex sola ignauia apprehensione, non operatur, nec aliquod ei cõsequendum, aliter mouetur aliquo desiderio, nisi causa supra alicuius virtutis intentione conuenientis, seu boni, tanquam nũtiã desiderij metum eliceretur ab eo, quę intentio sensu non causatur. Est autem virtus hac intentione eliciens æstimatiua, quæ à sensatis intentionibus extrahit non sensatas: hoc enim in talibus, propter delectabile conceptum sensatum aliquo concipit, non tantum iu-

iudicat esse bonum, sed vlterius errore deceptionis implicito cunctis alijs illud iudicat melius.. Et cum nullatenus vanæ à non sensatis intentionibus animæ vehementer infinis penitus occultatur, & hoc cogit in parte iterum æstimatiuę iudicio concupiscibili, quasi stimulata per eam, cogitur hanc rem, vt singularem vehementer optare: sic igitur ex omnium harum virtutum operationibus dæ. cogitationis immensitas continuę procuratur. Cùm igitur, quasi ad imperium æstimatiuę, ceteræ inclinent virtutes, patet, quod superius dicebatur, scilicet, quòd rationis imperium sensibilium virtutum delusionibus subiugatur erroneis, cùm decretum æstimationis sustineat, vt informet. Causa verò, propterquam æstimatiua virtus in opere, vel iudicio suo claudicat sic, & errat, neçessariò sumenda videtur ex parte Instrumentorum, quibus dicta virtus suas perficit actiones, mediæ scilicet concauitatis cerebri, & spirituum receptorũ in ea, virtutes namque non senescunt, nec in operationibus vitium patiuntur sui ratione, sed organi recepri spiritus, vel etiam apparentis. Nulli autem reuocatur in dubium, quin in talibus debeat esse mala complexio, & cùm remissi ad motum tales non existant, immò potius promptiores ex forti desiderio animato non videbitur frigiditas, sed potius caliditas disposuisse partem organicam, quamuis eiusdem ex continuata furia videatur aliqua

siccitas

ficcitas, quo adiungi harum qualitatum excessum sufficientem lædere tantum, & taliter operationem virtutis, hoc sola nouit diuina cognitio mensurare. Sed vt prædicta clarius pateat ex euidentia, sume de ea, qualiter dispo nat ad confusionem Iudicij: cùm etenim virtus æstimatiua in prætacta parte suos actus exerceat, cum spiritibus eiusdem confusè mo tis tantùm, quantùm sufficit ad tale iudicium errans ferendum, eiusdem operatio necessariò confundetur. Et ad hoc non tantum organicitas operatur, sed ipsorum spirituum calefactio aliunde contracta, sicut, & bene considerantí apparere videbitur; cùm enim animæ gratum seu delectabile presentatur ex gaudio delectabilis apprehensi, spiritus in corde multiplicati subitò calefiunt, & calefacti subitò, pro ut in tract: de motibus animalium inquisitum est, in ea parte, qua de motu cordis agitur, delegantur ad membra corporis vniuersa. Cùm sint igitur calidi, vel quasi feruētes, ad organum æstimatiuæ virtutis, veniunt copiosè ad organum, quia siccum, & inde exacuens, aut etiam calidum, nequit illorum caliditatem reprimere; tunc quasi motu mixtionis, turbatæ voluuntur, quapropter confundunt virtuale iudicium, & velut ebrij tales iudicant cum fallacia, vel errore; hęc autem nō ideo dicta sunt, quod precipuè veritatē exponant, sed vt ad faciliorem intelligentiam viam præbeant leuiorem. Ex prædictis iterum eli-

cere conuenit, propter quod imaginatiua sic permanet circa rem, vnde talem gradum anima præconcepit: oportet enim similiter ex organi vitio, seu alia malitia; cum itaquè firma retentio formarum in multis quibuslibet nequaquam effici valeat sine sicco, necessariò sequitur, cerebellarem partem imaginatiuę virtutis aliqualiter exsiccari, hoc vero ex pręta-ctis sic ostenditur; videtur tamen etiam fortis, & frequens sit transitus caloris spirituum ad cellam ęstimatiuæ, fluentium ad iudicium celebrandum pars anterior, in qua virtus imaginatiua residet, propter humoris cõsumptionem à calore spirituum relicta, remanet necessariò siccior, seù minùs humida, quàm fuerit; per hanc igitur introducta qualitate aliqua, maximè si aliqua frigiditas coniungatur, quod forma imaginationis in organo firmius retinet, nec non multa solicitudo validius excitatur. Dicitur autem amor heroicus, quasi dominalis, non quia solum accidat Dominis, sed quia vt dominatur, subijciendo animam, & cordi hominis imperando, aut quia talium amantium actus erga rem desideratam similes sunt actibus subditorum erga proprios Dominos; quemadmodum etenim hi timent Domini maiestatem offendere, & eisdem fideli subiectione seruire canantur, vt gratiam obtineant, & fauorem; sic ex parte alia proportionatur circa rem delectam, heroici afficiuntur amantes; sed huiusmodi hactenus.

Vtrum

Vtrum in exordio mundi Rosa sine Spinis generata sit. Cap. XXIV.

BAsilius in Genesi, ait factam rosam sine vllis spinis: eas namque post peccatum hominis, in eius pænam esse rosæ adnatas; multò autem magis, diceret id Basilius de Herbis homini noxijs, atque lethalibus; Nec à Basilio dissentit Augustinus, in primo enim libro de Genesi contra Manicheos cap. 13. sic ait per peccatum hominis terra maledicta est, vt spinas pareret: non vt ipsa spinas, vel vt alij legunt, pęnas sentiret, quæ sine sensu est, sed vt peccati humani crimen semper hominibus ante oculos poneret, quo admonerentur aliquando auerti à peccatis, & ad Dei præcepta conuerti. Herbæ autem venenosæ ad pęnam, vel ad exercitationem mortalium createę sunt, & hoc totum propter peccatum, quia mortales post peccatum facti sumus, sic Augustinus, Sed quis credat rosam ante peccatum factam esse absque spinis? Deus enim tales condidit res quales sunt secundum naturam suam: nec peccatum Adæ mutauit proprietates rerum, atque conditiones, cum nè ea quidem quæ vera sunt secũdum naturam hominis, peccatum eius quicquam variauerit. Rosam vero nasci inter spinas, naturalem rosę constitutionem, atque generationem consequitur. Quare an

te peccatum Adæ erant spinę, & tribuli, & herbæ homini noxiæ, & lethales: verùm non fuissent in pœnam ei, si non peccasset, & terra, quam ipse victus causa coluisset, nihil infructuosum, nedùm perniciosum ei protulisset, sic enim homo animo, corporeque fuisset affectus, vt huiusmodi res omnes sibi exitiosas facillimè internoscere, & cauere posset.

Utrum Luna creata sit in nouilunio an in plenilunio. Cap. XXV.

TRadit Beda in Hex, & fusius in libro de ratione temporum quarto die, qui fuit mercurij, & duodecimus Kalendas Aprilis, hoc est vigesimus primus Martij, solā ex ortu suo, quartam Arietis partem ingressum primum ę quinoctium vernum consecrasse. quo circa, primum Mundi diem fuisse, decimum quintum Kalendas Aprilis. hoc est decimum octauum diem Martij. his addit Beda lunam creatam esse in plenilunio, quod sic admodum credibile, factam esse à Deo, in statu perfecto qui est plenilunij: neque enim conueniebat imperfectam creari primam lunam, præsertim, cum Moses dicat, Deum fecisse lunam, vt preesset nocti, Hoc est ad illuminandam noctem, nisi autem plenilunij tempore, luna noctem plene, & perfecte non illuminat. Ex aduerso contendunt alij, lunæ primo exorientis

lumen

lumen fuisse imperfectam tale nimirum,quale habere solet in nouilunio; nam cum luna men ses cursu suo definiat, congruum fuit à prima luna primi mensis initium fieri: Si autem crea ta esset in plenilunio, non primus,sed decimus quintus primi mensis dies ille fuisset. Augusti nus lib.2. de Genesi ad litteram cap. 15. neutrum horum asseueranter probare, aut reprobare audet, quod neutra opinio; vel necessarijs rationibus, vel manifestis scripturæ testimonijs nitatur. Iustinus martir in respondē do ad quæstionem 60. Orthodoxorum. Cur post creatam primo die lucē, quarto die astra sint condita, ita respōdet, vt vel sententia eius falsa sit, vel necesse sit locum illum esse insigni ter vitiarum atque deprauatum vt inquit Pererius.

Vtrum sit facilius diuinare quid facturus sit vir bonus an vir improbus Cap. XXVI.

HOmo consideratur vt viuit, & operatur, secundum rationem, aut secundum sen sum, & appetitum. si secundum rationem,sic homo non pendet a cælo, est enim mens,& ra tio expers materię, & incorporea nullum autem corpus per se agere potest, in id, quod est incorporeum ratio item libera est,suarumque actionum Domina, & suo arbitratu, ac volun-

tate potest ad hoc, vel illud agendum se ipsa applicare. Nam quamuis vel à cælo, vel ex naturali constitutione, & temperatione sui corporis, vel a Diabolo, vel aliunde infligetur ad male agendum potest ea tamen reniti, vt vi & sua omnes instrinctus impulsus, & irritamenta extrinsecus, ei obiecta comprimere, & irrita facere, quin etiam contra quam inutatur agere. Hoc manifestum fit, vel vnius socratis exemplo, qui naturali corporis affectione, & comparatione, & bardus, & mulierosus erat sed huiusmodi vitiosas naturę propensiones, adeo animi robore, & diligentiæ magnitudine emendauit, vt omnium sui temporis prudētissimus, & contrinentissimus sit habitus. Homo autem viuens secundum, sensum, & appetitum carnalem, tam variabilem, & incertam vitam agit, vt qualis futurus sit nullo modo prædici queat. Quamobrem salomon (quod est in 3. cap. lib. Prouerbior.) dixit Alia quædam sibi esse cognitu difficilia; illud autem prorsus esse ignotum, qualis sit via Adolescentis in adolescentia sua. Est enim ea ætas vt inquit Benedictus Pererius adeo mollis, & flexibilis in omnes partes adeo vagans, & errās per omnia, & nulla, in re diu perseuerans, vt nulla certa ratione modoque regi & duci, sed quocunque impellit cupiditas illùc inconsultè, & temerè rapi videatur. quo fit, vt facilius sit diuinare, quid acturus sit, qui viuit secūdum rationē, & virtutē, quā quid sit acturus, qui ratio-

tionis, & virtutum regula, & lege post habitæ suas dumtaxat cupiditates sectatur. Sic etiã facilius est diuinare, quid facturus sit Rex, qui secundum rectam rationem, iustasque leges imperat, quàm quid facturus sit Tyrannus, qui omnia pro suo commodo, & libidine administrat. Qua ratione igitur Astrologi certa sciẽtia consequi possunt, ea quæ nihil ratum firmum, fixumque, & certum habent.

An fœmina sit per se an per accidens generata. Cap. XXVII.

QVod Deus dixit faciamus ei adiutorium simile sibi, satis indicat vt inquit Pererius fœminam nõ per se, ac principaliter, nec primaria Dei intentione esse generatam, sed propter virum, vt esset ei adiutorio ad procreandam sobolem, & ad hunc locum Mosis proculdubio respexit Paulus, cum in cap. 11. prioris Epist. ad Corinth. dixit virũ esse imaginem Dei, fœminam autem viri, & virum quidem non esse factum propter mulierem, mulierem autem factã esse propter virum, nec virum ex muliere, sed ex viro mulierem esse procreatam, & cum hac Mosis, & Pauli doctrina, valde congruit, & consentit Aristotelis, & peripateticorum sententia, appellantium fœminam, animal occasionatum, id est non per se, & ex principali naturę intentione generatum; sed ex occasione, id est propter imbe-

 cil-

cillitatem, & defectum virtutis generatiuæ, quæ est in semine virili; quod si validum semper, & perfectum esset, semper virum, & nunquàm fæminam generaret. Omne enim agēs, si perfectam habeat vim agendi, & nisi quid obstet, quàm maximè potest generat sibi simile. Sane si per virum, tantummodo multiplicari potuisset genus humanum, & humana vita, vt par est agitari, non vtique mulier esset generata, quippe cum sit multo præstantior, & perfectior vir quàm fœmina, sed quanquā fæmina est inferior viro, multis tamen rebus excellentior est cæteris animantibus, quod arguunt multa: nam & singularis modus, quo est à Deo procreata, & formatio corporis eius, non ex aqua, vel terra, vt cæterarum animantium. Sed ex costa viri: Et quia facta est similis viro, & adiutrix eius, ad opus generationis efficiendum, denique, quod indissolubili vinculo, & coniunctione cū viro, vt eius socia, eiusdéq; vitæ, ac munerum particeps copulata est, hæc satis declarant præter virum, & cæteris omnibus animantibus mulierem, multis partibus esse præstatiorem.

DE CVRIOSA DOCTRINA

LIBER QVARTVS.

De Remedio Amoris.
Cap. I.

NIMI motus, qui nos ad aliquam deformitatē motum, Vitæque turpitudinem inducunt, maxime vitandi sunt, tum veneris titillationes præcipuæ, omnemque lasciuiam cōuenit aspernari: quibus nihil, neque turpius, neque minus honestum, neque magis calamitosum cuiquam contingere potest. Namquis se hominem esse verè audeat dicere, qui se affrenata illa belluarum libidine, in venerem rapi patiatur? omnium sanè voluptatum, quibus homines vexantur, maxima & deterrima est libido rei venereæ, quæ opes dilapidat, obest memoriæ, vim oculorum labefactat, stomachum frigidiorem, & Imbecilliorem efficit, cum vim illam semen genitale secum auferat, qua cibus in stomacho, & cocoquitur: ex quo plurima rerum redūdantium copia fit, malorumque humorum abundantia, in stomacho procreatur. Preclarum est igitur, illud medicorum præceptum,

cillitatem, & defectum virtutis generatiuæ, quæ est in semine virili; quod si validum semper, & perfectum esset, semper virum, & nunquàm fæminam generaret. Omne enim agens, si perfectam habeat vim agendi, & nisi quid obstet, quàm maximè potest generat sibi simile. Sane si per virum, tantummodò multiplicari potuisset genus humanum, & humana vita, vt par est agitari, non vtique mulier esset generata, quippe cum sit multo præstantior, & perfectior vir quàm fœmina, sed quanquã fæmina est inferior viro, multis tamen rebus excellentior est cæteris animantibus, quod arguunt multa: nam & singularis modus, quo est à Deo procreata, & formatio corporis eius, non ex aqua, vel terra, vt cæterarum animantium. Sed ex costa viri: Et quia facta est similis viro, & adiutrix eius, ad opus generationis efficiendum, denique, quod indissolubili vinculo, & coniunctione cũ viro, vt eius socia, eiusdéq; vitæ, ac munerum particeps copulata est, hæc satis declarant præter virum, & cæteris omnibus animantibus mulierem, multis partibus esse præstatiorem.

DE

DE CVRIOSA DOCTRINA

LIBER QVARTVS.

De Remedio Amoris.

Cap. I.

NIMI motus, qui nos ad aliquam deformitatē mo rum, Vitæque turpitudinem inducunt, maxime vitandi sunt, tum veneris titillationes præcipuæ, omnemque lasciuiam cō uenit aspernari: quibus nihil, neque turpius, neque minus honestum, neque magis calamitosum cuiquam continge re potest. Namquis se hominem esse verè au deat dicere, qui se affrenata illa belluarum libidine, in venerem rapi patiatur? omnium sanè voluptatum, quibus homines vexantur, maxima & deterrima est libido rei venereæ, quæ opes dilapidat, obest memoriæ, vim ocu lorum labefactat, stomachum frigidiorem, & Imbecilliorem efficit, cum vim illam semen genitale secum auferat, qua cibus in stoma cho, & cocoquitur: ex quo plurima rerum re dūdantium copia fit, malorumque humorum abundantia, in stomacho procreatur. Preclā rum est igitur, illud medicorum præceptum,

tem-

semperque ad seruandam sanitatem in ore hā bendum; Vesci citra Satietatem, impigrum esse ad laborem, vitale semen conseruare, res esse saluberrimas. Quare scitè dictum est ab eo Poeta.

Vina lauacra, venus, mortalia corpora frāgūt,
Et citius Ditis Tartara adire iubent.

Quod si vehemens sit Veneris pruritus, & titillatio, facilia sunt & omnibus eiusce rei remedia, Victus moderatio imprimis, vnde præclare illud defluxit; sine Cerere, & Baccho friget Venus. Neque id parum confert mandatum, médicorum secundum, quod etiam, ita recitauit Ouid. in lib. de remedio Amoris.

Otia si tollas periere, cupidinis arcus.

Memoria prodidit Plutarchus in Symposiacis problematis, rutam quoque non mediocriter conferre, ob insitam illi à natura siccitatem, quam habet propter vim caloris. Nā genitale semen cogit, & coagulat, quare etiam de illa ita scripsit Ouid. de remed.

Vtilius Sumes, atuentes lumina rutas.

Verùm ne hoc remedium, aliquos fallat sciendum est in viris tantummodo contundere Venerem, mulieribus vero addere, vt dicunt recentiores medici iuxta illud.

Ruta viris minuit, Venerē mulieribus addit.

Prodest lactucarum etiam vsus, ad sedandam Venerem, ob naturę frigus. Id autem significare voluerunt antiqui poetæ, qui mortuum Adonim inter lactucas à Venere, depositum

fuisse

fuisse inquiunt. Scripsit preterea Nicandri enarrator, cumilæ, vsum cum illa frigida sit Venerem sedare quare in Thesmophorijs, in quibus sacrificijs custode, esse sacerdotes, & adeuntem populum oportebat, vt scripsit Hegesander, Herba illa substernebatur, fuerunt etiam loca huic rei accommodata, sicut Silemnus Fluuius non procul. a Pataris, vt refert Pausanias in Achaicis, in quo viri vel femine lotæ, priscorum amorum obliuiscebãtur,. & Sappho apud Ouid. sublimem esse locum, apud Nicopolim, in Leucadia inquit, è quo se in mare præcipitantes, amoris obliuiscebantur, sic enim inquit.

Constitit, vt dixit, quid nũc nô ignibus æquis,
 Vrens? Ambraciæ est terra petenda tibi.
Phæbus ab excelso, quãtũ patet aspicit æquor,
 Actæum populi, leucadiumque vocant.
Hinc se Deucalion Pirrhæ succensus amore,
 Misit, & illæso corpore pressit aquas.
Nec mora, Iussus amor fugit lætissima mersi,
 Pectora Deucalion igne leuatus erat.
Hanc legem locus ille tenet: pete protinus altã
 Leucada, nec saxo desiluisse time.

Primus omnium Phocus, ex ea petra sex precipitauit, vt ait Plut. in claris mulieribus. Hoc omium remediorum vltimum, & non nisi furiosis hominibus adhibendum censet Natalis Comes, vt è præcipiti loco in mare, non sint; maximo periculo desiliant. Quamuis Cicero etiam libro quarto disputationum Tuscula-

sculanarum meminit, de hoc loco. vt pote, è quo multi se præcipitarint, qui modum igitur vitio quærit similiter facit, vt si posset, pu et eum, qui se e Leucade præcipitauerit, sustinere se cum velit, sed prestantius remedium est illum non quærere, vel descrereren amatam, & cogitare amantium miserabiles fines. Quid est enim nostris temporibus, quod non per scorta, & lenones, & meritorios pueros obtineatur? multæ sunt ciuitates, multa regna, multæ prouinciæ per hunc insanaum, & furiosum Deum deuastatæ: Nam quot ciuitates arma ceperunt, ob raptas mulieres? quot fæminæ patriam, & parentes hostibus prodiderunt, propter hūc furorem? quod mariti vxoribus, aut contra illæ maritis, ob hunc ipsum præclatum Deum insidias tetenderunt? quot filij à matribus fuerunt trucidati? atq; nihil est prope nefarium, impium temerarium, cuius cupido non sit autor. Quare nemo sapiens, haberi Iure potest, qui Cupidinem laudibus extollat; nemo non infœlix, qui eius cupiditatibus obsequatur. Quippe cum talia Concilia, plerumque suggerat stultis hominibus, qualia mede aliquando aduersus parentes, & patriā se ipsam in mentem intrusit, cum illa ita secum diceret, cōquerens desfuturis Iasoni periculis. Quid mihi tunc, animū cū vita excesserit ille? Cede dec', discede pudor, pcul omni honestas

Nam Cupido, re ipsa multorum malorum, discordiarumque occasio fit imprudentibus,

exter

exterarum, & domesticarum, velut ostendit Sophocles in Antignone in his,

Amor Insuperabilis pugna,
Amor, qui opibus incidis.
Qui in mollibus genis,
Puellæ pernoctas,
Incedisque super mare, &
Per pasto vales aulas.
Te neque mortalium fugent quisquam,
Neque mortales intret,
Viros; habens vero insanit.
Tu, & iustorum, iniustas
Mentes facis per detrimentum,
Tu, & hanc contentionem virorum.
Consanguineam contrines perturbans.
Vincit palam Ciliorum
Desiderium pulchræ
Nimphæ magnarum assessor in Imperijs,
Legum, inuictus enim illudit Deus Venus.

Quamuis illud magis verum est, quod non malus est Cupido, sed occasio potius facinorosis, & perditis hominibus male agendi, qui suapte ingenio mali sunt, vt scripsit Archias ĩ his Carminibus.

Nullum amor offendit, prauis occasio, sed fit
Mẽtib' ille hominũ, quos mala multa iuuãt.

Neque enim vllæs, est animi æffectus, à Deo optimo inutiliter concessus hominibus, sed vel ad exercendas virtutes, vel ad res naturæ necessarias: quare vt præclarè ille inqnit Poeta, cum quis modum excesserit in animi mo-

tibus, illisque nimis obsequitur, ipse sibi fit hic Deus, cum voluntas uiusque inordinata, & inconsiderata cupiditas, fiat Cupido, vt est in libro nono.

Dij ne hunc ardorem mentibus addunt,
Euriale? an sua cuique Deus fit, dira cupidi?

Amoris sedes oculos creditus est precipue, quod per eum tanquam per fenestram, animus spectra, & imagines concipiat, & Interius admittas, quibus perculsus incidit in rei spectatę desiderium, Quod ita Musęus clarissime expressit.

Si mulier fuerit pulcherrima, forma sagittio
Corde vtrū fugit velocius: est via, ocellus,
Ex oculi iactu paulatim labitur, elcus,
In mētes, illasq; domat, seq; Imprimit alte.

Et verum est, quod naturalis dicit nempe, esse duos periculosos maxime scopalos, in quos deuitandum est, ne humana vita illabatur, ira scilicet, & ingens rei alicuius amor, ac desiderium. quando vterque horum affectuum potest, quemuis nisi moderatus existat, in apertissimam perniciem, tanquam in duos marinos scopulos, scyllam, & Charybdim impellere atque illidere. nam sicut tanta vis est, irę, vt vel in res anima, sensuque carentes excitet; & in ferrea artis Instrumenta inflammes, si opus artis parum feliciter, ob imperitiā succedat, & ad contumelias lapidi, vel ferro uel ligno dixcendas, nihil ijs ipsis rebus homines. prudentiores, sic amor facit cum sit quoddā

animi

animi delirium, si Immoderatus existat, vt neque nobilitatem maiorem, neque maiesta tem Imperij tantilli faciant, plerique, neque In telligatur his motibus, agitatos cæteris omni bus derisum, & contemptum iri. Nam si virtus, & illa animi diuinitas, quæ rerum omniũ præciosissima est, & Deo gratissima, contaminatur, & conculcatur, captiuaque ab amore quolibuerit trahitur. facio enim amor, vt turpias, deforma, tristitia damnosa lætissima, vtilia, pulchra, honesta, atque laudabilia videantur; quare non minus illi qui amat, quam ebrio, & insano illud conuenit, quod est in Oreste Euripidis.

Tace silens tuo miselle in lectulo.
Nihil vides vere, vt videris cernere.

Inde fingitur Iupiter ipse, in Taurum animal lasciuum, ac furibundum esse conuersus, cum vellent antiqui amoris Insolentiam, & obscænitatem per hæc patefacere. Nam omnia prope bella, deuastationes regnorum, euersiones ciuitatum incendi, prouinciarum descripta, a poetis omniaque hominum deliria, propter lasciuos amores, & Immoderatam libidinem euenerunt. Præclare igitur, ac sapien ter suauissimum Poeta Euripides in Hyppolito, coronifero ita scripsit: vbi quot mala in humanam vitam per mulieres irrumpant, considerasset.]

O Iupiter quid hoc mali? mortalibus
Cur protulisti fæminas, olim Viris?

Virile feminare, Si velles genus,
Non id decebat fœminas producere:
Sed in tuis templis viros deponere
Ferrum, vel æs, puri, Vel auri pondera,
Et filiorum sic referre semina
Pro precio mox singulos, in ædibus,
Mox liberos, sic esse procul a fœminis.
Et Iucundus Menander in Tibicine
Mentem si habes nullam, capesse conuigē,
Vitam relinquens hanc. ego duxi prius.
Quare tibi suadebo ne ducas. nihi
Decreta res, & iacta prorsus alea est.
Seruaberis sic perge, te credis freto
Magno negociorum, at non illi libyco,
Ponto, vel Aegeo perire, vbi solent.
E nauibus triginta, tres haud sæpius.
Est nemo sospes coniugem, qui duxerint.

Atqui si res altius, consideretur vertur Comes ne omnis illa reprehensio fæminarum in ipsos viros redundet, quia nullum malum cō mittitur, à solis fœminis, cum omnium malorum, ac scelerum vel adiutores, & socios, vel consultores viros habuerint. nihil est igitur, quod sua dementia à viris, in mulieres reijciatur. nam fæminæ animalia imperfecta, vt plerique appellant non sunt, à perfectis viris, ad omnia flagitia iuuande, aut etiam impellendæ, sed potius admonendę, atque à conceptis in animo erroribus, salubri concilio retrahendæ. habent fæminæ verecundiam quandam à natura insitam, magis quam viri, & timorē,

&

& imbecillitatem ingenij,ac corporis ad res perficiendas, quibus magis ab omni turpitudine deterrentur, & sane facilius est mulieres, quàm viros intra honestatis terminos coercere: oportet infęlicium muliercularum misereri, quæ tot icommoda vere patiuntur quot memorātur ab omnium prope Poetarum suauissimo, in his versibus.

Nos fęminę, miserrimæ plantę sumus
Viuentium, vel mente quæ pollent. prius
Nobis maritos est opus pecunia,
Emisse grandi perpetique corporis,
Heros quid infelicius dici queat?
In hoc labor fit, plurimus nobis, honos,
Nanciscier, quod à viro decedere
Sit turpe,nec spreuisse fęminę licet.
Leges nouas petenti, & hinc domum nouā
Illi fit, esse vatem, opus nisciuerit,
Domi marito conuenit, quali vtier.
Quod si maritus, gaudet illis moribus,
Feratque lętus id Iugum dulcissimum est
Sin emori præstaret inde millies.
AEgre vir ipse, cum tulit Domestica,
Sedauit iram cordis exiens domo,
Petens amicum, vel sodalem quempiam:
Nobis misellis cernere hunc vnum est opus

Vtrum inter pocula Philosophandum, Cap. II.

IN negantem sententiam adferre ista possunt, vt ait Melchior Iunius, quod primum Philosophia, tanquàm honesta matrona, non debet se immiscere libero, cui tumultus sunt familiares: deinde seria non conueniunt con uiuijs, tum inter edendum, non laborandum, aut intensa cogitatio adhibenda. Contra in affirmantem valent ista: quod, si Philosophia adsit è conuiuijs, adsint quoque eius alumnæ, honestas, modestia, sobrietas. 2. Vtile proba re rebus, quod verbis docetur. 3. Veluti lumē tollit è conuiuijs Philosophiam, qui tollit. Definienda ergo ita sententia videtur: vt in conuiuio habeat locum Philosophia, sed ita, vt conuiuarum ratio habeatur; nec vulpis, nec gruis fiat conuiuium; deinde deligatur mate ria, non profunda, nodosa, difficilis; sed simul & facilis, & iucunda. Plutar. Conuiual. quest. lib. primo Probl. primo Macrobius Saturnalium lib. 7. cap. 1. stuchius Antiquitat. Conuiualium lib. 3. cap. 18.

Plurimum verò delectant ioci, & facetiæ, parrè, & càute adhibitæ. Ctesibius quidam interrogatus, quid ex Philosophia illi superesset, respondit vt possit sine simbolo, & gratis cænare, propter facetias. Spartani quo-

que

que Adolescentes suos, ita instituerunt: vt sæpè morsu,& scommata dicerent, & pati aliorum iocos possent, Alexander ab Alexandr. lib. 5. cap.21. Sed in hac re sæpè peccatur, & multis per Iugulum eunt sales, & Ioci. Itaq; habenda ratio rerum est: vt in ferijs absit Iocus quantitatis, vt modus adhibeatur; qualitatis, vt facetiæ sint modestę, & verecundę; personarum, vt non contra quos vis proferantur. Aristot. lib. 3. Rhet, cap.10 & in Rhetoricis ad Alexandrum de facetijs & Eth. lib.4.cap.4. Quintil.lib. 6.cap. 4. Plut. in Symposiacis lib. 2. Probl.1.& 4. Macrobius lib.7.cap. 3.

Postremo,& illud in Conuiuijs obseruandũ, vt non vsque ad plaudite hæreamus, sed etiam obseruemus tempus, redeundi, domum à cæna: ne illud prouerbium objiciatur: Hercules Hospitator: quod qui Herculem exceperunt, conuiuio diu fuerunt expectare coacti, donec ille satur fieret: qui vno sæpe in Conuiuio Integra boues commedit. Nimis enim, dui, qui herent, temulentiam,& voracitatem suam produnt, ingrati conuiuatoribus fiunt. Athen. lib. 10. variarum Eras. in Prouerb. Chil. 4. Cet. 1. Prouer. 29.

Reliqua ad huc vna pars est, quæ ad vestitũ & ornatum corporis pertinet. In quo primũ vitanda est peregrinitas quæ deprehensa fuit in Alexandro Magno, vt notat Curt. lib. 3. & 5. Ideoque regula tenenda cultus, procuratio morem sequatur. Et boni principes, ac reges

habitum antiquum cõseruare sunt conati; Augustus Adrianus Theodosius; vt apparet ex Suetonio Spartiano, lib. 4. Cod. tit. 10. & Ephori Spartæ quotidiæ obire Inspectiones vestimentorum sunt soliti Plut. in Lycurgo. Aemilianus lib. 4. cap. 7. Iustinus lib. 3.

Secundo fugienda mutatio crebra, & nouitas vestitus, si quidem pestis hac nulla maior est rerumpub. & illa temeritas dam ac sensim etiam mores commutat, atque efficit vt & res. veteres, homines contemnant nouas habeant in precio Plat. lib. 7. de legibus. Tertio; luxus quoque, & ornatus nimius reprehenditur. Vnde Romæ lex olim vestiaria fuit, lata Diõ. lib. 49. Suet. in Iulio Cesare Senec. lib. 7. de beneficijs Plinius lib. 5. cap. 17. liu. lib. 34. Cornel. Tacitus lib. 3. & notum est illud Poetę Ouid. Epist. 4.

Sint procul a nobis Iuuenes, vt fęmina cõpti
Fine coli modico, forma Virilis amat.

Sed nec Interim, quarto sordities placet, verum est munda vestis homini appetenda, quia natura homo est elegans, & mundum animal, Senec. lib. 14. Epist. Epist. 93. Ideoque videndi sunt illi, qui neglecto vestitu videri docti, & Sapientes volunt, tenendum illud Seneca illud te admonet, ne eorum more, qui non proficere, sed conspici volunt, antiqua facies, quæ in habitu, aut genere Vitę sunt. notabilia asperum cultum, & negligentiorem barbam; & cubile humi positum, & indictum argento

odium

odium, & quidquid aliud ambitionem peruersa via sequitur, non splendeat toga, sed nec sordeat lib. 1. Epist. 5. habeatur postremo ratio Conditionis, & dignitatis; seruetur mediocritas; sit Inmunditia non odiosa, aut exquisita nimis fugiatur: agrestis, & inhumana negligentia Cicer. 1. offic.

De Geniis. Cap. III.

Dictus est genuus à gignendo, vt placuit latinis: vel quia nobiscum gignatur, vel quia illi procreandorum cura diuinitas commissa putaretur. Hic creditur, nobis clam, nunc suadens, nunc dissuadens, vniuersam vitam nostram gubernare esseq; mentis, & voluntatis nostra propè moderator. Nam existimantur Genij demones, rerũ, quas voluerint nobis persuadere, spectra, & imagines sibi tã quam in speculo imprimere, quòd illis facillimũ sit, in quæ spectra, cũ anima nostra clã per spexerit, illa sibi veniunt in mentẽ, quæ si ratione perpẽdãtur, tũ recta fit animi deliberatio. At si quis post habita ratione, malorũ spectorũ, & visorũ ductu feratur, ille in multos errores incurrat, necesse est, si spectra fuerint præcipuè à malignis Dæmonibus oblata, ita multi fiũt supra modũ libidinosi, aut crudeles, aut auari, qua omnia ad geniũ referũtur. Ethnicis psuasũ erat, vt dicit Giofred' Linoceri', opin. quadã contracta ex reliquis, adhuc veteris &

primæ Doctrinæ vestigijs, cuilibet homini quam primum natus esset, sorte decerni, atq; adiungi duos Genios, quos Demones vocabant Græci, eosque adesse homini toto vitæ cursu, omni momento, & corpore extincto animam, ad orcum deducere: vtrumque; ex his bonum esse Genium, alterum malum credebant, illi quidquid prospere euenisset, adscribebant. Ab hoc tristia, noxiaque oriri, & infligi censebant. Illum procurare, ac promouere, quæ ex re nostra essent; ac defendere; quem in fidem, patrociniumque suum accepisset, atque arcere pericula; nocumentaque, & aduersari alteri; quantum posset, Hortatoremque esse, & impulsorem ad honesta, ac Salutaria Consilia, studia, & actiones: Vnde eum auersorem, defensorem, depulsorem, malorum liberatorem, fugantem mala Genium, auerruncantem diras, & Imprecationes nominabant. Hunc contra interuertere, & eludere res bonas, & salutares calamitates verò, & incommoda, tum incutere, tum (si impenderent) maturare, atque in capita nostra cogere, ac velut per præceps agere, omninoque ad scelera, & flagitia propellere: Indeque in discrimina, vitæ adducere, vel in subitum præcipitare exitium putabant. Vnde noxium scele ratum Impurum Genium ratas facientem diras, nuncupabant de his citantur versus.

Suus cuique Genius est mortalium.
Vitæ initiator vniuersæ, & arbiter.

Et sæpe spectra visa, esse & conspici notum est, ex historijs multorum, & presertim Bruti, de quo meminit Plutarcus, Nam Bruto cum dies ille fatalis immineret, & in asia nocte ferme intempesta, ex more vigilaret, in tabernaculo lucerna iam emoriente, videre visus est personam quandam Tragicam, & humana spetie maiorem, atque ille protinus, vt erat animo interrito, percunctatus est, quisnā esset hominum, aut Deorum, Cui illa cum murmure: Tuus sum Brute Genius malus, Philippis me videbis, eadem itaque imago rursus apparuit, confligenti Philippis, quę quidē illi pugna postrema fuit. Huic consimilem quandam fabulam idem refert. de M. Antonio atque Augusto, videlicet. hos reliquis quidem in rebus amantes summaque inter se se concordia agitasse, cæterum in ludis, quos ad emulationem quandam edebant, Octauium semper superiorem esse solitum, Eam rem Antonium non medio inter discrusiasse, fuisse aut in Antoniano comitatu magum quempiā AEgyptium. Is seu quod verè nosset eius fatum, seu quod ad gratiam Cleopatræ fingeret eum admonuit vt a Cesare se quantum posset seiungeret, quod ipsius genius alacer alioqui, genium illius reformidaret, quoque proprius accessisset hoc humilior, deicetiorque videretur. Testatur, & Plato Socrati peculiarem quendam fuisse genium, de quo scripsit Apuleius, & Plutarchus. de genio sensisse vident

Terentius, cum ait in Phormione mihi vsu venit hoc scio, memini relinqui me Deo irato meo. Bonum genium explicat Hæmus in stalagmonis, apud Donatum adeo, meo propitio meus homo est. Idem Persius Dijs iratis, genioque sinistro. Retentam vero hanc de Genijs opinionem, inter Ethnicos conijcit Giofredus Linocerius, ex Doctrina Sanctorum Patrum, de discrimine inter Angelos bonos, & malos quorum, illi quod perstiterunt in vera, erga Deum & præfinita diuinitas obedientia retinuerunt attributas, ipsi in creatione dotos, & fruuntur Dei conspectu, & consuetudine, suntque sicut describuntur. Epistola ad Hebreos, administri Spiritus, qui ministerij causa mittuntur propter eos, qui salutis hæreditatem obtinebunt. Hi superbo, ac contumaci contemptu, violarunt obedientiam, conditori debitam, & defecerunt à Deo, sua voluntate libere, nullius impulsum, aut coactione. Ideo non conseruarunt originem suam, sed exuti dotibus, & ornamentis summis, ac iusto Dei iudicio condemnati, & præcipitati de cælo, ad æterna supplicia, fieri hostes Dei, atque immani Dei odio cum deformare summis viribus Dei gloriam excitatis, in Ecclesia falsis, ac blasphemis dogmatibus, ac hæresibus, hisque auctis, & dilatatis tum acerrime oppugnare Ecclesiam caperunt: priuatim quidem moliendo exitium, aut struendo, atque intentando innumera pericula singulis;

publice

publicè vero crudelitatem excitando, impulsi tirannorum, vt dilacerent Respublicas, vt sæuiant in innocentes, vt moueant non necessaria certamina, & inflammatione inquietorum ingeniorum, vt moueant seditiones, & turbent Respublicas. Contra hos sancti, & Casti Angeli velut in aciem collocati, & excubias agentes perpetuò dimicant. Cumque tamen gloriam Dei,& veram Doctrinam promouent, pia studia reprimunt Diabolum, & seuntes falsa dogmata, impediunt, Tyrannorum conatus, & crudelia Concilia. priuatim vero, custodiunt, regunt, & tuentur pios, arcendo, achumouendo, quę à Diabolo struuntur, & intenduntur. Non diuinæ voluntate, aut dispensatione mali Angeli hominibus adduntur, sed ipsi se se his adiungunt, contra Dei voluntatem, incitati Dei, & hominum odio, & cupiditate cruciandi humani generis, trahendique id secum in æterna supplicia. Contra machinationes horum, vero & conatus, comparata sunt diuinitus Sanctorum Angelorum præsidia. Sed Doctrina amissa vix, tenuis famæ aura, de his tantis rebus (à Mose in patriarcharum vita varijs libris Geneseos locis, abunde expressis) permanauit ad Ethnicos. Vnde nouæ postea opiniones coniecturis confutæ, & ex his mox diabolicę idolomaniæ detectæ sunt.

Vnum

Vtrum in fæmina Doctrina, & eruditio probanda. Cap. IV.

Controuersa etiam hęc inter litteratos esse questio solet. Et quidem contra doctas fęminas ista efferuntur: quod 1. harum eruditionem plerumque libidis, ac lasciuia comitetur. Iuuenalis quoque, displicere sibi in Satiris suis affirmat, eruditas, ac disertas: cum Satira. 6. Scribit.

Nō habeat matrona; sibi quā iuncta recūbit,
Dicēdi genus, aut cursū sermone rotato, (nes
Torqueat Enthymema: nec Historias sciat om

Preterea cautę quoque, & ingeniosæ feminæ, promptiores & acutiores esses dent ad struendas machinas, quibus viros decipiant. Muret. variarum lect. lib. 8. cap. 21. & vt inquit Pamphilius saxus: intret nulla domum coniunx, sed si tamen intret, nec sit pulchra, nimis docta, nec illa nimis. latius Philel. decade 8. satira 9. incip. Antonij Rationem ponit Manganellas c. 3. quod incipit; venire vna matrona Padoana, vbi lati, & dum char. 2. dicit de illa, quæ scit ducere epatam lunæ adde Petronium in Satira char. 17. Talibus enim mulieribus omnia chariora sunt, quam pudicitia, aut decus vt inquit Sallust. ante medium Catilinarij, de sempronia quæ litteris græcis, & latinis erat satis edata, psallere, & cantare:

quæ

quæ instrustumenta luxuria sunt; elegantius quam necesse est, probę mulieri, de qua meminit Mapheus veggius in tract. de educatione liberorum lib.3. c. quod autem in manibus vbi subijcit, quod ista nullam virtuté argumnt in muliere. Polycratius lib. 8. c. 12. est char. CXCVIII. facit Antereos fregosij char. 33. & & seq. & char. 36. vbi refert illud dictum Sallustij, & Ouidus in 2. de remedio Amoris. Eneruant animos Citharę, cãtusque liræque. & subdit Eloquar inductus, teneros ne tange Poetas: quoniam & eorum lectio prouocat ad lasciuiam. late Bertach. in tract. de Episc. Char. 11. est in prima parte secundi lib. Char. pen. Petrarca de remedio vtriusque fortunæ lib. 1. Dialogo LXVII. de vsore fecunda, & fecunda vbi allegat illud Iuuenalis Solacismum liceat fecisse marito. Iamque aliquid Impolitum vel Commune sine coniugis censura, & irrisione proferre non poteris; & quando sciunt scribere, non est opus alio lenone, secundum Phil. vbi supra tamen, egó vidi per tale litteras mulierem detectam, & hoc timebat Gineura in Peregrino Antonij lib. 1. c. X. facit Cornazanus Prouerb. piu fen; che paglia d' orzo circa medium vti subijcit; Ire dare ignotis natas, nunc discite matres: Item quando sunt doctæ a quadam ambitione dominandi commouentur taliter; quod dubitantes, ne Dominio expellantur, proprios filios enecant, vt exempla recitat fregos. in Valeriana, lib. 9. c. XI. de scelerate

lerate dictis,aut factis dū loquitur de laodice Regina Cappadociæ, & alijs duabus seq. facit exēplum Calphurnie, seu Caiæ Aphramiæ de qua in l. 1. §. sextum ff. de postul. Gammarus in tractatu de extentione col. 38. Baccerius in §. illius autē col. 2. instit. de testam. milit. Codius serm. 4. Char. pen. quę erat ita docta. quod orabat causa,& erat impudicissima. Contra quod litterę vtiles mulieribus, inde ostēditur 1. quia disciplinæ id præcipuum habēt, quod ab ineptis rebus, ac studijs animos mulierū abducūt. Geometrię gnaram saltationis pudeat, eadēq; magicis incantationibus capi, sese minime patiatur. Platonicis,& Zenophāteis disputationibus incātata, 2. nisi fœmina honesta doctrinæ cōcipiant,& instituantur virorum opera, ipse ex sese opiniones absurdas, & affectus prauos multos gignunt. 3. Celebres eruditione, ac Doctrina pulcherrimæ fœminæ sunt factæ. Plutarchus in Cōiugalibus præceptis, Saba Austri Regina lib. 3. Regū cap. 10. Appasia magistra Periclis magni illius, & Imperatoris,& oratoris, Plut. in pericle Aganice Astronomiæ peritissima. Plutarchus in pręceptis coniugalibus. Callistrāta lesbia Athenæus lib. 5. cap. 14. Cornelia mater Grachorum, quæ filios eloquentes reddidit. Cicero in Bruto Cornelia Pompei vxor. Plutarchus in Pompeio. Daphene Tiresię filia, ex cuius versibus multa Homerus mutuatus dicitur. Diod. siculus lib. 5. Hyppias hospita lucurgi Plat. in Lucurgo Hortensij filia,

eloquen

eloquentia clara Appianus lib.4. bellorum ciuilium. Quint. lib. 1. cap. 1. Lelia C. Gracchi filia Cic. in Bruto olimpia morata Gyraldus lib.2 da Poetis nostri temporis Quare qui superiorem sententiam imitantur vulgo similes sunt, qui mulieres eruditas, non laudat, nec probar, quasi si naturali nequitiæ artificialis adda tur esse nequiores fierir, quod quidem in hominibus esse potest, si accidit ingenio versipeli, astutiam, ac callidatem topulari. agnorantes hominum conditionem, quę ita terra, est, vt bonum non cognoscatur, si aliquis homines eam non doceat, & malum quamuis aliqui celare experiantur tamen occultari non potest. Quamobrem si vni sexui doctrinam, & non alio auferas est perinde, ac si arma militibus auferres, eosque inprotestate hostiū relinqueres experientia rerum magistra, nos non docet nullam mulierem Impudicam fuisse, nisi propter inscitiam, non adnimaduertentem, quam pulchrum & pergratum Thesaurum sit Castitas, & si eam abijcient, omnibus bonis nuncium remitti, quandoquidem ex preclararum eruditionum lectione, contemptum vitiorum discunt rectum que finem cognoscunt, quæ sciante oculos mulieres, sibi ponant, impossibile est, vt ipsæ aliquid enormè cōmittāt. sed si nostrę fragilis carnis defectu, ac tentatione ab aliqua luxuria attentantur, vnisquisque, cogitare potest, quòd

si

si tot bona præcepta, quę in libris continentur, eas à malo liberare non potuerint, profectò sine librorum cognitione castæ non vixissent; Et si exempla mulierum reminisci velimus, inueniemus meliorem partem vitiorum muliebrium, præteritorum, & præsentium, ab ignorantia promanasse, cum nobiles disciplinas non lectitassent, quas de vero mulierum decore, multi sanctissimi homines & antiqui Philosophi scriptas reliquerunt. quæ si legissent, nonnullæ profectò tam amplum materiã tragicis Poetis, & Satyris accuratissima manu scribendi, tot libros, tot volumina in earum vituperium, non prębuissent; neque obstat ex tam numeroso sexu tres, aut quatuor in medium adferre, quę doctę, & Impudicæ exstiterunt, cum infinitus sit numerus earum, quę Doctrinæ praditę summum rerum bonarum fastigium perte tetigerunt, quia vna Hirundo non facit ver, & Ieuntia quę ab omnibus impudica existimatur, docta Metrodori domum non est ingressa, cum ab ipso Doctrinam didicent quæ Epicurea fuit, id est magistra delectationum humanarum; & semptonia nõ aliud quàm Rethoricam perdicit, quæ sine optimis disciplinis, etiam ab eius scriptoribus damnatur.

Quid

Quid Astrologi ex obseruatione syderũ praecognoscere & praedicare possint quid non possint.
Cap. V.

HAnc quęstionem sic soluunt Conimbricenses, Prima Conclusio Syderum, planetarum, quæ omnium ortus, aspectus & Eclipses, aliaque id genus ad cæli statum pertinentia, possunt Astrologi certo multoquè, ante à prænoscere. Probatur: quia hęc omnia tantum pendent à Cælestium Spherarum motibus, quos rato, indeflexo, & ęquali ordine fieri constat. Astrologi autem possunt eiusmodi motuum, leges compræhensas habere. erit tamen ea certitudo Physica, dumtaxat, quia in diuina potestate, est talem ordinem (si libuerit) immutare, id quod non semel etiam accidisse, ex sacris litteris cõstat. legimus enim Iosue cap. 10. solem diuino Imperio constitisse. & 4. Re cap. 20. & Esaiæ. cap. 38. decem lineis retrogressum.

Secunda Conclusio; morbos, frigora, tempestates, sterilitatem, pluuias, siccitatem, terræmotus, aliaque eiusmodi naturalia affecta, quæ infra lunam; è cælestium corporum defluxu, magna ex parte obueniunt, possunt Astrologi admodum probabiliter, non tamen

certo

certo enunciare : Huius conclusionis prior, pars suadetur : quia non latet Astrologos vis, & efficientia astri, aut constellationis certo huius anni tempore dominantis : atque ita possunt diligenti obseruatione, quæ in hoc rerum genere oritura videantur, coniectari.

Posterior, pars (quã Columella lib. 11. cap. 1. ait se in ijs libris quos contra Astrologos composuerat, ostendisse), ex eo concluditur, quia per difficile est omnium Syderum, à quibus eiusmodi euenta inhiberi queunt, vim, & concursum amussini tenere. Nec poterit, non confundi ratio. disciplinæ, in tanta stellarum multitudine, & influendi varietate, que nulli mortalium nota est : presertim cum alia, quæ minus difficilia, minusque recondita censentur, nondum satis comperta habeant Astrologi, vt quinam sit numerus orbium cælestium, qua inter eos dignitatis differentia, quæ motuum varietas, & proportio, quo spectat illud in lib. Iob. cap. 38. (nunquid nosti ordinem cælius) & illud Psal. 146. qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocat. Preterea vt Auicenna in sua Metaph. aduertit, ad eiusmodi effectorum cognitionem non sufficit Astrologo calum inspicere, sed oportet inferioris mundi naturam, diuersorum terrarum situs, & innatam cuique regioni têperiem, ac denique omnes proximas causas, qua ad promouendum aut Impediendum cœli concursum, aliquid momenti habent explora

tas

tas habere, Quare necesse erit, in his etiam naturalibus effectis, incertum esse, fallaxque Iudicium. Id quod monuere preter alios, Eudoxus Archelaus, Carsandrus, & Hoychilax; mathematici peritissimi. Denique idem ex eo confirmatur: quia sæpe astrologi in hisce Iudiciis, toto cælo, terraque aberrarunt, ac multo aliter quam prædixerant, euenit. Certe Picus mirandola lib. 2. aduersus Astrolog. cap. 9. ait lepositis ante oculos decretis Astrologorum, è diebus supra centum triginta, quos iugi obseruatione notarat, non plus sex, aut septem tales vidisse, quales in eorum libris futuros legerat, quam deceptionem frequenter inueniet, qui Astrologorum Ephemerides cōsuluerit; præsertim cum eorum præditiones, ad certam horam, aut diem pertinent. Tertia Conclusio neque, actiones, quæ ex humana voluntate pendent, nequè successus contingentes, aut casus fortuitos possunt Astrologi prę noscere. Hęc conclusio est sanctorum Patrū, & Theologorum communis: probaturque à D iuo Roma. 2. 2. quest. 95. articu. 5. quia quod ad actiones liberi arbitrij attinet, sicuti corpora cælestia, in intellectum, & voluntatem directo, aut necessariò motu, nihil influunt [alioqui omnis arbitrij libertas, omnis honestæ, & laudabilis vitæ ratio, omne meritum tolleretur, ita nequeunt Astrologi, ex cælestiū corporum intuitu, eiusmodi actiones præuidere. Deinde suadetur Vniuersim eadem Cō

clusio: quia euenta talem causam sortiuntur, qualia ipsa sunt, cum causa, & effecta sibi mutuò respondeant. Quare sicut ipsa, ex auidente, & non necessario eueniunt, ita non vendicant certam causam, cuius intuitu innotescant, sed omnino ancipitem, & difinitam; & ex Consequenti antequam exsistant, à nullo intellectu creato, viribus naturæ cognosci possunt.

At enim nonnulli tam veterum, quàm recentium astrologorum Superioribus conuicti argumentis, fatentur non esse in calo, & apud sydera certas humanornm euentuum causas; sed tamen esse stellas quasdam fatales, quę sub certo situ ac facie, cuiusque fortunam, & successus etsi non efficiant, portendant tamen, & tanquam litterę descripta, exhibeant. Pro quorum sententia adduximus, quintum Superioris articuli Argumentum. Sed hęc etiam vanitas coargitur à D. Thoma, loco cit. ea ratione, quia omne materiale signum, vel est effectus eius, cuius signum est, quo pacto se habet fumus, ad ignem, quem indicat, vel tam signum, quàm res significatæ, proficiscuntur ab eadem causa, atque ita sese mutuo Indicāt, quatenus id quod causam monstrat, consequutione quadam effectum prodit. Sicuti Iris Serenitatem denunciat, quia causa Iridis serenitatis causa est. nequeunt autem corporum cælestium motus, aut situs, esse effecta ipsorum futurorum, contingentium, & luce clarius est.

Neque

Neque item illi,& effecta ad aliquam Superiorem causam materialem, sibi communem referri possunt,vt etiam patet : cum hæc causa, non detur. Si quidem corpora celestia,supremum locum obtinent inter agentia, quæ materia constant, ergo & quod si quis dicat, vtraque reduti in diuinam prouidentiam, vt in cõmunem causam, fatendum id quidem est, verum aliter à prouidentia diuina constituuntur, atque ordinantur motus, situsque corporum celestium, aliter euentus contingentium futurorum : illa enim sortiuntur rationem necessitatis, & stata, & stabili lege, ac definito modo eueniant; hac autem rationem Contingentiæ, vt variæ, ac mutabiliter in vtranque partem accidant. Quare fieri nequit, vt ex syderibus, tanquam ex notis signisue prædicta futura cognoscantur. Hęc ex D. Rom.

Præterea stellæ, quas Astrologi considerãt continentur certo numero : sunt enim nõ plures, quàm mille,& viginti duæ. Igitur nullo modo fieri potest, vt omnium hominum, qui tunc nascuntur, fata & tot rerum futurarum euentus, tanquam dissimiles casus describãt, nisi quis dicat, eas varie componi, & inter se commisceri ad modum litterarum, quę paucæ cum sint, varia coitione,& transpositu efficiunt innumerabilem vocabulorum, ad res significandas multitudinem. At hæc responsio futilis omnino est,nec enim stellæ ita confunduntur : quandoquidem in errantes, semper

eundem inter se retinent situm: ex diuerso autem errantium. ad inerrantes positu aspectuue, non potest conformari distincta significatio, ad tantam rerum colluuionem, simul iudicandam.

Aliter quoque probatur idem institutum, apud D. Clementem lib. 9. recognitionum & a D. Augustino lib. 7. cōfess. cap. 6. a D. Gregorio Homil. 10. in Epiphaniam a Tullio lib. 2. de diuinatione; videlicet quia compertum est, multos eodem conceptos tempore, & sub eodem aspectu syderum, ac cęli inclinatione natos, denique acquorum genitura, idem cæli thema describere, eadem enunciare debet Astrologus: nihilominus non eadem accepisse fata, sed alios fuisse piscatores, alios reges, alios nautas, alios tardo, alios Solerti ingenio & dissimili prorsus vitæ excitu, Successiue rerum. Quod Cicero loco citato illustrat, exēplo Euristhenis, & procli gemniorum. Sed habemus in diuinis litteris, luculentius exemplū duorom fratrum gemniorum Iacob, & Esau., quibus constat tam diuersa vitæ studia, & mores fuisse.

Huic argumento occurrunt Planetarij, breuissimam illam moram, quæ inter geminorū ortus cadit, & si apud nos perexigua iudicætur, tamen in cælesti mundo, ob eius magnitudinem, rapidissimamque vertiginem insignē esse. magnumque habere momentum, ad varietatem. Verum istiusmodi effugium euertit

D.

D. Gregorius. Homil. 10. super euangelia hunc in modum: Si propterea Iacob. & Esau non censentur nati sub eadem constellatione, quod non simul nati sunt, sed vnus post alterū ob eandem causam iudicandum erit nullum hominem sub eadem constellatione totum nasci, non enim totus simul ex vetero procedit, sed particulatim, & menbratim. Quare singulis membris, singula erunt fata. quod ridiculum est.

Preterea mittamus geminos, in quibus eam interiectæ moræ, latebram Astrologi in venere: constat multos eodem prorsus tempore eodem positu syderum, in eadem Constellatione in lucem edi, quibus tamen diuersa omnia in vita contingunt; e contrario etiam patet multos, quibus diuersa facie Sidera, pleraque mirè conuenientia, & similia obtinuisse. Vana ergo sunt ac ficitia Sydera, illa fatalia, quæ Astrologi ponunt.

Atque hinc confutata etiam manet ea responsio quæ contra Superiorem D. Thomæ rationem posset. excogitari, si quis nimirum diceret, stellas non esse naturalia, sed diuina ssigna futurornm contingentium, ita vt à Deo supra facultatem naturę, eam significādi vim acceperint, hoc enim argumentum ab experientia ductum, palam ostendit sydera non solum esse naturales, sed nec super naturales notas futurorum euentuum: alioqui diuina signa, falsa essent. vt pote, quæ multis eadem, quibus,

diuersa multis diuersa, quibus eadem contingunt indicarent.

Ex superioribus liquet, non posse Planetarios certi alicuius hominis, regni, aut ciuitatis casus. fortunam, aut circonstantias rerum negociorum ve prædicere; vt Alexander vele no periturus sit? an Aeschylus poæta casu, testudinis, ab æquila demissa interimendus; an regnum Græcorum regno Persarum dictius durare debeat, aliaque eiusmodi, quæ tamen in Antrologorũ in obseruando, superstitiosa vanitas, atque in pronunciando in consulta temeritas, se scire profitetur: quibus certe in rebus, illi non tam multa metiuntur, quam mẽtiuntur, neque tam ex cęli, quam ex cerebri vertigine loquuntur: de sane quidem, dum hæc affut iunt, artem suam conuicta vanitate in contemptum, & risum vocant, & quod multò grauius est, bonis moribus non parum officiunt: nam & scelerum causas tacite, in stellas referunt, & excusandæ nequitiæ Asylũ aperiunt, & illos, qui si Consulunt, eo interdum addùcunt, vt nihil nisi auspice Cælo moliri audeant, nec tam in Dei ope, quàm in afflata syderum rerum suarum spem collocent.

Quamobrem multis locis, nos Sacræ pagine auctoritas ab hac diuinatrice Superstitione deterret, vt Deuteron. 18. illis verbis (Gẽtes istæ diuinos audiunt; tu autem a Domino Deo tuo, alitèr institutus es. Et Esaiæ 47. qui contemplabantur sydera, & supputabant

menses,

menses, vt ex eis annunciarent ventura, tibi, ecce facti sũt quasi stipula ignis cõclusit eos) & Ieremiæ 10. Iuxta vias gentium, nolite discere & a signis cęli nolite metuere, quæ timẽt gentes; quia leges populorum vanæ sunt.

Eandem superstitiosam Astrologiam, damnauit olim Senatus Romanus, qui alioqui omnium pene gentium superstitiones sibi assumpserat. Itaque Chaldæos, hac fallaci syderum interpræatione, mendacij questum comparentes, vrbe pelllendes censuit, vt testatur Cornelius Tacitus, annalium lib. 2. damnarunt quoque eandem permultæ leges, in Codice Iustiniani, lib. 9. tit. 25. de malef. & mathemat. Item Concilium Bracharen se 1. cap. 9. & 10. Concilium primum Toletanum, circa finem, asserris ne fidei, contra Priscillianistas, & Martinus Papa 26. cap. (non licet) alijque Pontifices varijs decretis, & diplomatis, atque Alexander Tertius vt habetur cap. [ex tuarum de sacrileg.] sacerdotem quendam, qui imprudẽtia magis, quam impietate, autddo per Astrolabium constellationem obseruauit, eo animo vt deprehenderet auctorem furti, aquores, e templo quodam fuerat ablata, nam hoc etiam planetarij se scire inquiunt, vt patet ex his, quę tradit Hali Iudiciarius, in explicatione quartę domus cap. 39. quod inscribitur de Thesauris, & rebus terra occultatis, cum inquam Sacerdotem pœna multauit, vt per annum integrum, ne celebraret: monens id factum, cum

lius Tacitus Histor lib, 1. qui mathematicos genus hominum potentibus infidum, sperantibus fallax : nuncupauit; quod etiam testati sunt Doctores Astrologi, vt Bardessanes Chaldeorum peritissimus, apud Eusebium Cęsariēsem lib. 6. de preparat. Euang. cap. 8. fauorinus apud Gellium cap. 10. lib. 14. in ea oratione, quam Romæ aduersus astrologos habuit, Eudoxus Platonis discipulus habitus sua tempestate Astrologorum Coripheus. Nec sane Plato & Aristoteles Philosophia Principes, cum de astris, & rebus cælestibus disputarent : nec ante illos Timæus Pithagoricus, in lib. de natura quicquam de ratione, ex astris diuinandi litteris mandarunt.

Plura contra hanc vanitatem, disertè scripsit Picus Mirandula libris 12. eiusque nepos libris 5. Gerson in Trilogio Astrol. & in tract. de error. art. mag. Medicina lib. 2. suæ Paręn. Mirand. Episcopus lib. 22. 23. & 24. de singulari certam. alijque ætatis nostræ Theologi, & Philosophi non pauci :

Sint ne Senibus Ducendæ Vxores nubendum Vetulis. Cap. VI.

VIdetur quod sic, quia vt ait Iunius Primo magis in Senectute, quam iuuentute videtur necessarium matrimonium : eo eandemque demus ætas ista, maxime cura, & officio eget.

debi-

debilis plerumque, & infirma est; Secundo Senes, vt plurimum publicis negocijs occupati, opus domi habent matrefamilias bona, vt res domesticæ bene curentur. Terzo vxorem ducunt nō voluptatis, sed salutis causa, vt sit adiutorium Quarto Etiam exempla hæc summorum, & clarissimorum virorum, hoc ipsum comprobant, vt Abrahami, qui anno ætatis centesimo, & quadragesimo ke turam elegantem puellam duxit. Gen: 25. cap. Masinissa, qui puerum quadrimum nonagenarius reliquit. Diod. lib. 32. Val. lib. 4. cap. 14. Plin. lib. 7. cap. 14. Pompei qui Corneliam, Metelli Scipionis filiam, Iuuenculam matrimonio sibi copulauit. Plutarchus in Pompeio Ciceronis qui Sexagenarius, cum Publia Virgine matrimonium contraxit, Plutarchus in Cicerone, Catonis, qui octuagesimum agens annum, filiam Clientis sui adolescetulam duxit, Plutarchus in Catone, & notum illud demetrij Policrætę est, qui cum ad Philę antipatri filiæ, nuptias compelli non posset, & quòd vetula illa edentula esset parēs illud Euripidæū insusurrauit, vbi lucrum affulserit, ibi præter naturam vxor ducenda, quod non pauci hodie Concilium sequuntur, Sabellicus lib. 7. Ennead. 4. Sed parum felici euenti. In omnis enim generis libidines, & flagitia alia Demetrius delapsus probauit.

Sed par & æquale matrimonium deligendum est, vt Iuuenes omnes Euripides hortatur

tur, ne ī senectute nuptias celebret, stobæus sermone 69. ex Eurijpide in Danae, neque temere vetus illud dictum, Senex amator, extremũ In fortunium. Tiraquellus ex carmine Græco lege. 6. vt & Tibulli istud. quando scilicet senex amator conspicitur.

Hunc puer, hunc Iuuenis: turba circũterit arctā
 Despuit in molles & sibus quisque serius.

Neque illud temere, quia Primo imparia matrimonia cum contrahuntur oriuntur discordię, ac dissensiones inter coniuges, Arist. Polit. 17. cap. 26. Coniugum vero dissensio, totius est domus perturbatio, August. in Psalmum 33. Secondo senes natura sunt morosi, difficiles, intractabiles, ac propterea ad amicitiam & societatem inepti, Aristoteles 2. Met. de moribus senum. Et Ethicorum 8. cap. 6. 3. Est. pręterea horum frigida, & sicca Ideoque ad matrimonium inepta ætas, nisi naturæ leges violandę sint Aristoteles de longa, & Breui, vita, Plato lib. primo de Repub. Plutarchus, in Solone, Cicero in libello de Senectute. Accedit huc 4. quod matrimonia in Senio contracta, etiam propter liberorum succesionem, sunt Infelicia: quia parentes cum grandes sunt natu beneficiorum suorum fructum à liberis suis reportare nequeunt vt neque liberi à parentibus re aliqua propter mortem subleuari. Vnde post, aut mollitier, Peniersque educantur, aut summa in egestate, atque inopia vitam tradu cant. Arist. lib. Polit. 7. cap. 16.

Sed

Sed & pręter hæc incommoda alia, eaque plurima sunt, è senum coniugijs, quę manant, ac profluunt. Sunt adulteria: quandoquidem Plautus in mercatore, vt ait.

Senex edẽtulus, & Capularis, & decrepitus est,

Tãtumdẽ, quasi sit signum pictũ in parietes Imperia in maritos: iuxta illud Aristhophanis: vxor senis sponsi domina est, lites, & contentiones perpetuæ: ædaus, ac letiferæ febricn læ: interitus senum: Ludouico hoc XII. Galliarum Regi accidit, qui ducta maria, Henrici Octaui Regis Anglię sorore, Virginę, eximiæ venustatis, ætatis, & valetudinis suæ, pene obli tus, concepta edaci febri non multos post nu ptarum dies interijt. Iouius lib. 3. in leone X. Zelotijpia denique maritorum, quæ facit vt quemadmodum Reges, sic etiam mariti, dũ omnia timẽt omnia suspicantur facile credũt, quæ suspicati fuerant vt Chrijsost. in Mattheũ & Bernardinus in prima parte Rosarij dicit, quod puella ducta à sene, potest Pheretum secum deferre, pro tumulando maritum, quoniã & ipso mortem, cum vxore ducunt, nã coitus vitam diminuit, vt dicit Auicenna in primo lex & ideo dicitur, quod mulus est longioris vitæ, quam asinus, & Commentator dicit quod Ideo Enunchi plus viuunt, & Aristoteles primo de Animalibus, quod gallinæ multum ouantes, cito moriuntur, & arbores, quæ multum fructificant, citò desicantur, & præser tim non conuenit, quia senectus per se ipsa

morbus

morbus est, vt ait Terentius, & senex præsumi tur minus, viuere, quam ęger, & Cicero luxuriam omni ætati turpissimam, senectuti fædissimam esse, & Seneca, Adolescens luxuriosus peccat, senex luxuriosum insanit, & vt dici solet

Militat in teneris annis amor, hospes amœnus
Et in Canitie ridiculosa venus.

Portius instit: de nuptijs col. 4. quod & senectus est tantum apta nuptijs, quam tum bruma messibus; ridiculum Ioci genus est, sponsus senex, vt inquit nauis stultifera, de antiquis fatuis, Aeneas silvius Epist. 83. omnibus infedeles sint fæminæ, senibus quidem infidelissimæ sunt, propterea dicebat seni amico suo, si capis Iuuenculam faciat tibi cornua, vt per eum in l. precipiunt ædiles ff. de ædil: edict. & senum coitus minus aptus est, ad procreationem sobdis, & licet senes multos videamus amantes, amatos autem raros, cum igitur senes non possunt fere dici habere spē prolis, videtur, quod vxores capere nō deberent, & si se in matrimonium collocunt, sine spe prolis, non matrimonium sed connubium, est vt dicit felin. in c. cū sit generale col. 8. de for. compet. dicit etiam Rosarium busti Seconda parte si maritus, & vxor sint correspondentis ætatis, que placebunt naturaliter vni, pariter alteri, si è contra secus erit iuuenit, velet ire dormitum, senex voluerit stare penes ignem, quoniam in lecto omnino dormire non posset, & dissimilitudines

nes œconomicemorum, inter virum,& mulie rem causæ sunt inimicitiæ; & Cicero dispares mores, disparia studia sequuntur, quorum dissimilitudo dissociat amicitias, vnde sequitur, quod non diligitur, quod faciliter contemnitur, quia nullum bonum nisi voluntarium, & symmacus quod natura semper gaudet æqualibus, & familiares sibi est omne, quod simile est. & in habentibus symbolum, facilior est transitus, reiterati nuptiarum est contra hone statem, magisque expedit Reipub. honestatē seruari, quam multiplicationem populi, ex corruptis moribus promanantem; quod dictum est de homine etiam de vidua potest dici: nam ex secundis nuptijs contristatur anima mariti defuncti, § nos igitur volentes, in authen. de nuptijs, item contristatur prima soboles, parit enim vidua incommoda, dicitur enim fornicari, qui capit viduam licet sit honesta fornicatio, quare Franciscus Philelphus in quadam Epist. dicit, inter cetera, quod duas habuit vxores, & quod si tertio sibi nubēdum foret, adhuc virginem capere vellet. Propterea Apuleius in Magia, aiebat, quod quodcunque in dotem acceperis, potest cum libuerit reddere sola virginitas reddi nequit, sola apud maritum ex rebus dotalibus permanet, item, qui ducit viduam, bigamiam incurrit, & priuilegium Clericatus ammittit, & alia plura de quibus in titu: de bigam. & licet primus coniux viduæ fuisset, Dęmon; tu vero sanctus

semper

ſemper tibi bonitatem primi obijciat. maxime quando ex primo, adhuc habet prolem, viuum à tali enim prole ſemper tenecandum minatur, mulier etiam ſecundum, Philoſophum, ſemper plus diligit virum, a quo fuit defloratas, quam alios quoniam abeo ſuam perfectionem cæpit, vt Fenero ſcribit Phalaris, item Bulgarus fuit à ſcolaribus deriſus, quia in eraſtinum primæ noctis, qua dormiuit cum vxore, cæpit illum l. rem non nouam C de Iudic. Omnis dementia capit homines, quando vetulam capiunt, quoniam præter votum captandæ mortis, coitus te vetularium mulierum eſt, adeo noxius, vt eos ipſis vetulis quæ ex hoc vegetantur, breuius viuere facit, vt ipſi in mortem quam vetulę ſpectant, priores incidāt, & ſic euenit illud Mænandri quod refert Gellius lib. 2. dum eius mortem inijo egomet uiuo mortuus, inter viuos. ſpectat adhoc etiam illud Philoſophi, vetulam non cognoui, cur debeo mori. & illud quod Capra Iuuenit commedit Sal, ſed antiqua deuorat Sal, & ſaculum, & eorium vetus maiori adipe nidiget, & ideo medici ſcribunt coitus cum vetulis, ardorem vrinæ valde Iuuare, quia multum attrahunt de ſpermate, & in annotationibus varijs Paptiſta Puis, cunnum vetulæ vermes quandoque generare, quare fornicari cū vetula, eſt turpe, & grauius peccatum, quam cum Iuuene, & preſertim cum ſe ridicule adornant de quo illud poteſt dici, materiam ſupe-
rabat

rabat opus. Gallus tunc dicebat, se male plumam, quam carnes. vt refert silua nuptialis.

De Vitijs Mulierum. Cap. VII.

FAEmina est peccati symbolum, labilis enim mollis, & ad delinquendum procliuis admodum est mulier, tantaque infirmitatis vt Salomon dixerit meliorem esse iniquitatem viri, quam, mulierem benefacientem, cui concinit Mænandri versiculus.

Muliere nihil est peius, vel etiam bina
Alter quoque
Vbicũque mulieres sũt ibidẽ mala sũt omnia.

Quoniam mulier homini confusio est, continua solicitudo indeficiens pugna, quotidianum damnum, solitudinis impedimẽtum, adolescentiæ naufragium, Animal pessimum, pondus grauissimum, aspixs insanabilis, humanũ mancipium, & vt ait Chrisost. amicitiæ inimica, ineffugabilis pæna, necessarium malum, naturalis tentatio, desiderabilis calamitas, domesticum periculum, delectabile detrimentum, mali natura boni colore depicta, malum omni, malo peius, siue illa mulier, siue illa pauper sit, siue facultate habeat, cooperatrices sunt malitiæ suæ, si iniuriam patitur insanit, si honorem accipiat extellitur. Si potentis vxor, sit, non cessat nocte, atque die, callidis stimulare

lare sermonibus, blanditur nequiter, & quod vult, importuna rapit violenter; si pauperem habeat virum, ipsum ad iracundias, & vixas concitare non desinit, si vidua sit omnes passim despicit, & ad omnem audaciam tumide inflatur; nonnulli fæminas monstra hominum esse aiunt, & propter calorem deficientem nasci, nec id quidem iniuria, cum multis placeat mulieres ferme rationis esse expertes nã Diuinis Plato dubitare videtur, vtro in genere ponat mulierem rationalium animalium, an brutorum. Martianus autem scribit. Mi neruam ideo sine matre na am, quod in fæmina prudentia non est, cuius Dea est ipsa Minerua, versus Martiani sunt huiusmodi in hymno Palladis.

Hãc de patre ferunt, sine matris fœdere natam,
Prouida concili, quod nescit curia matrum.

Porro mulierem esse malam, per quam venuste significauit, & Democritus, qui, cum percunctaretur, cur, cum magnus esset vxorem, duxisset pusillam, ego inquit in malo deligendo quod minimum erat, elegi, & Prothagoras interrogatus, ob quam causam inimico filiam dedisset, respondit se illi nihil dare potuisse deterius: & Diogenes, cum vidisset mulieres, ex oliuo pender laqueo præfocatas, vtinam, inquit, & cæteræ arbores similem ferrẽt fructum eo quia male cupiebat, videre omnes pensiles; Idem cum videret mulierem in lectica, dixit, Caueam non conuenire feræ, notans tam

S efferum

efferum, ac noxium animal ferrea. cauea coèrcendum. Gilbertus in quęstionibus œconomicis, enumerat ducenta incommoda, quas mulieres ad ferre solent. sunt enim fatuæ. quare mulieris concilium est inualidum, & à mulieribus non bene ciuitates administrantur, propterea non possunt de consilio esse, nec cōdere statuta, quia inter eas, non solet regnare prudentia, sunt enim communiter stultæ, vt habetur in quadam Genuæ Cronica, vbi dicitur, quod earum natura est in principio habere præsumptionem, in medio stultitiam, in fine verecundiam, & ibi rationem assignat, ex ijs tot sunt stultissim, quot simpliciter stultę videntur, sapientes, & propter earum stultitiam, stulte loquuntur, & propter summam fatuitatem communiter quærunt concilium, cōtra primum commodum, vt Amadæus in Dialogo de Amicitia, antea quam nubant, caperent vilissimum quemque deinde vero si vir Rex esset, eis non satisfaceret, semper conquerentibus, singulisque mensibus vellent viros quatuor, vel sex, mutare. Item credunt ipsę Zelotipię dare poculum amatorium viro & eum enecant, vel deducunt ad Insaniam quibusdam superstitiosis commixtionibus hinc illud verificatur quod maius damnum infere fatuus quam fædissimus homo, quia omnis ignorans malus, cum ignorantia sit mater omnium errorum, & ignari homines non sunt: sed hominum imagines, vt Panormitanus in c.

pru-

prudentiam de offic. deleg. Hęc mulierum fatuitas adeo contagiosa est, quod viros secum conuersantes, etiam infatuat, vt Bibilia Aurea c. 33. de concilijs malis, iuxta illud, qui tetigerit picem, coinquinabitur ab ea nihilque tam nocet homini, quam deprauata societas; si ergo ambo erunt fatui, succedit s. fatuo fatua. ff. de postul. quare si cæcus cæcum ducet, ambo in foueam cadent. sunt inconstantes. nã varium, & mutabile semper fæmina, cap. forus de verb. significat. nam fæmina, falsa dicere nunquam desinit. & Codrus, quod fortuna recte effingitur fæmina, quia est varia, Vitio Incontinentiæ laborant, nam casta est quam nemo rogauit. Panormitan. in c. 2. de Bigamia, Eliogabalus in oratione ad meritrices Ioannes Baptista Ignatius ait quod si quis diligenter perquirere voluerit, tot ferme lupanaria in illa vrbe sunt, quot domus, & subijcit inter secretas, & publicas meretrices tantum differre quantum inter milites, & grassatores, iustumque bellum, & latrocinium, quorum alter palam in aciem prodiens committit prælium; alter vero quia ei tanti non est animi, clanculum sine signis latrocinatur, Hoc non credens, experiri voluit secundus Philosophus qui ipsam matrem sic adinuenit, sibique silentium elegit perpetuum. etenim vellent redire ad illam coniunctionem, quam dicit Plato, fuisse masculum cũ fęmina generatos, postea sciftos, quia citius sentiunt odorem hominis

quam anferes glossa in Clementia. Si Domi numin §.licet in vers.omnium sanctorum de re liq. & venerat, sanct. in mulieribus enim quã doque Igneus ille furor nescit habere modum, plurimæque sunt, que viros mortuos vellent, vt licentius peccare posſint, sed pænitentia impulsæ plurimæ cognouerunt, quanta fuerit viri iactura, Impium profecto videtur, homines famam suam in fœminarum manibus ponere, quæ aliqua indignatione irritatæ facino ra perpetrant fœdissima, neque cogitant mulieres adulterium natura, iure diuino & huma no turpissimum. Sed experientia docet, adulteras tandem in longa ægritudine, vel necessi tate mori. peccatum enim vetus pænitentiam nouam expectat. mulier adulterium committens, nihil deterius committere potest. nam latrocinia, homicidia, rapinæ & huiusmodi virorum facinora à mulieribus absunt, solam honestatem mulieres seruare deberent & ideo eas ab omnibus publicis officis, ac muneribus antiqui, & recentiores remouerunt, vt pudici tiam, & castitatem in actam conseruare possent, ex adulterio concipit in eam vir grauissi mum, iustissimumque odium, indignatur enim plus de adulterio, quàm si filiam aliquis vitiaret vel mulierem occideret, vt Lucas de Penna in l. prima C. pub.letit. & Polycraticus quod non est dolor, sicut ille, quo corpus suũ quis vide aliena libidine pollui, cum sit os ex ossibus, & caro de carne c. admonere 33.q.2.

plus-

plusque delinquit mulier, propter nationis infamiam, quam si furaretur, vt Aret. conf, 3 1 & si vir de adulterio non indignaretur, lenonem procul dubio leges præsumerent. Accedit virorum derisio, filiorum etiam, ad quos si mulieres aduerterent, cum sint earum caro non ita faciliter peccarent exprobatio. quæ abominabilis est, vt de Alexandro magno legitur, & de Phaetonte, & alijs pluribus. Inde oriuntur discordiæ, bella, & indignationes, occultaque odia, magnam ignominiam vere existimantes esse, quod sibi obijciatur esse spurios; sequitur aliquando ex hoc Inconueniens grauissimum, quia vir indignatus forte non inueniens virtutem in verbis, nec in herbis, tandem quærit eam in lapidibus, & ferris & vt plurimum ad hoc peruenit indignatio, quod vir inducitur ad vxorem veneno afficiendam. Quod quidem vxor aduertens, mauult præuenire, quam præueniri, vt de vxore Luchini vicecomitis, quæ Insubriam infælicem reddidit. quæ nomine Isabella, cognomento fusca, e fliscorum gente apud ligures nobili, quæ Luchino vicecomiti nupsit, ingenio procax, & leuis, ac impudica mulier, vt Venetias spectaret, à viro impetrauit, vt ornatissima classe, per Padum deueheretur, delectis in comitatu fœminarum nobilissimis, quibus, & ambiguus inesset pudor, nec viri earum tuendæ pudicitiæ cura tāgerentur. verum luxuriosissimæ nauigationis exitus fuit, vt cum insigni pro-

bro, proſtratæ pudicitiæ apud Vgolinum Gon zagam Mantuanum, Dandalumque Veneti ſe natus principem redierit, pari infamia defla- grantibus nonnullis illuſtribus fæminis ex co mitata, quum a pudicis pariter, atque in eo- dem crimine maculoſis. leuitate muliebri per mutuas delationes ſiugularum adulteria pro- derentur, Fuſca cum detectum marito ſcelus vi det, ipſum podagra laborantem, veneno len- to atque tibeſico necat. Ita familiam, & mari ti domum infamia replet, & grauiſsimis bel- li cauſam dat, quod poſtea inter Mantuanos, & Mediolanenſes infeniſsimis animis geſtum naſcuntur etiam ex adulterio quandoque a- dulterini mares, qui legitimos a pater na ſuc ceſsione excludunt, qui quamuis non præſu- mantur propter ſcandala, quæ ex ijs oriri poſ ſent, tamen mulieres, vt plurimum flagran- tius adulteros amare, quam viros compertum eſt. quod quidem ex eo ſatis conſtat, quod cum infami peccato, & ignominoſa turpitudi nis nota, maximiſque ſuper eminentibus peri culis datis perditionis illis complaceant; qua re dicendum videtur quod in coitu facilius cō currit cum adultero, ad procreationem ſobo- lis, quam cum marito, quem minus diligere ſolent. Sequuntur etiam diſcordię inter fratres qui licet ſint vterini, diuerſo tamen ſemine ge niti, diuerſiſque naturis prędíti, ſemper diſ- cordiam alunt, & nutriunt. ſed quod peius vi- detur, eſt quod, damnum Reipub. maximum

in-

infertur, quia non solum discordia inter multos, sed etiam inter adulterum, & virum quia nulla vehementior est discordiarum causa quam vnius fæminæ a multis maribus appetitio, secundum Platonem. Item & inter affines, quia naturalis affectus hoc permittit, vt qui vnum agnatum, offendat, totam agnationem offendisse videatur, secundum Baldum in c. final. de appellat. iniuriaque facta vni de familia, toti familię facta censetur, aut fœlin. in c. eum quidam col. finali. de Iur. Iur. Vnde perturbatur pax populi, & bella Ciuilia oriãtur, quorum finis vel seruitus, vel interitus. nascitur etiam aliud incommodum, quod viri domi suæ adulteros inuenientes, iusto dolore permoti, eos trucident; in nulla ergo muliere est probitas animi, nec morum institutiones nisi sanctificentur, Auarissimum est genus mulierum, Iuraque præsumunt omnes esse malas communiter, multasque habere malitias, quę narrari non possunt. sunt qui enumerent septem mulierum proprietates præcipuas, vt Aphrodiseus, sanctas videlicet in Ecclesia, angelos in accessu, Dæmones in domo, Bubones in fenestris, Picas in Porta, capras in Horto, fætorem in lecto. alij vero enumerant, per ætates, singulo septennio, quod exerceat fæmina Primo ergo septennio, quia est lœna, id est, quia mater per eam, cum sit infantula, nec exinde concipere malitiam possit, mittit vocatum Amasium, Secundo septennio est vir

go. Tertio est Philo apta Quarto est meretrix. Quinto est porca. Sesto iterum lęna Septimo. reuenditrix, Octauo mendicat cum dolio vinum Nono. efficitur strigmaga, & tandem comburitur, somnium viridarij lib. primo nouem mulierum vitia auctoritae legali, præterquas multa alia enumerat Tholosana q. 418. quæ longum esset recensere. prohibentur mulieres intrare aliqua Ecclesiarum sacella, vt in Sācti Ioannis in suburbio Ticini, pæna mortis statuta, secundum Iacobum Gualum in sāctuario Papiæ. lib. 4. & in Sacello santi Ioannis Baptistę in Genuæ metropoli constituto in Ecclesia santi, Fiacri scoti, quæque temere tentauerunt ingredi, in rabiem verfæ sunt, vt Gaguinis in vita Glotarij. & priscis temporibus interesse sacro Herculis prohibebantur, vt dicit. Iac. Bonon in varijs annotatis ad Silium Italicum: habent caput dissimile viro, vt cognoscunt, qui aliqua de causa ex humare arida mortuorum capita ex diuino præcepto debent viris seruire, & in Sacra Scriptura, non legitur fęminas in regno vnquam successisse. nā. vt ait Lucas de Penna in l. pen. C. de profess & med. lib. 10. quod si regna regunt vuluæ, gens tota proclamat simul. Verba non faciam de laruis, quę passim ab auctoribus tractantur, sed de vitiis ignominiosis, & impurissimis quarumdam, quæ ab hominibus vitiatæ artificio quodam virgines se in matrominium collocant, quare Philelfus decade 4. Satyra 2.

di

dicebat, ideo felix, tibi, si illa, quam credis Virginem, non fecerit nisi vnum spurium, cur ita diceret, scire debebat, sciunt enim inquinatissimæ mulieris scelestis artificijs, quæ hic recensere non libet, instrumenta sua restringere, pro vt de Domina Caracosa, quam refert præpositus in c. consulto de frig. & malefic. quæ, vt placeret viro suo, tantum se restrinxit, quod nec ipse, nec alius potuit amplius eam cognoscere. solent turpissimæ mulieres, se in obscuro collocare, id est dorsum ad fenestras vertere, ita quod lux eas non percutiat in facie, quam artem mercatores etiam seruant in vendendis mercibus, & ipsæ, quę cautiores sunt, si sunt in aliqua aula, semper loca eligunt eiusmodi, vel aliqua ornamenta faciem abscondentia adferunt, vt longe pulchriores videantur, excusantes ea propter solem deferre, ideo homines illis confidere non deberent, nisi eas aperto aere conspicerent, & cum alijs sociatas, vt comparatio nullo negocio fieri possit l. viduæ §. primo C. de nup. iuxta illud purpura iuxta purpuram adiudicanda. Nigræ enim cerusa veneta sese dealbant, vultum deformem artificiosa pulchritudo restaurat, non eis tarda pænitentia venit, quoniam vetulę, & rugosæ statim apparent. quod artificium, homines ipso vultu cognoscũt, prȩsertim quæ sulphuræ subq; fumigant frontem, vt horridum fætorem redoleant; & in eis accipiendis homines opiensſes

imi.

imitari deberent, qui, vt ait Thomas Morus, in Repnb. lib. 11. volunt mulieres videre, antea quam eas desponsent, nec immerito, vt Seneca Epistola 81.& Apulæius de Deo Socratis lib. primo circa finem, quem refert Ioannes Andreas in c. constitutus col. pen:de appellat. quod in emendis equis, non phaleras consideramus, & ornatissimæ ceruicis diuitias, sed solum eius corpus, & animum intuemur, illa tamen, quę ostenduntur, veniunt vendito equo, vt Angel. in l. eum qui §. non solum ff.de furt. sũt loquacissimę, quia vt Gellius lib. primo ait habent duo ora, & plures linguas, viri autem prudentiores quia habent duo capita. quare Iure cautum est, quod non possint missæ inseruire, Qui mulierum uitia scribere vellet, infinitis prope modum voluminibus esset agendum, Quare ego, qui sermone vernaculo non nulla de mulieribus publicis monumentis cõsignaui, in pręsentia silebo. Cæterum si quis nequitias mulierum legere cuperet, pręter satyricos, tragicos, ac Venereos Poætas legat bibliam auream, de fallacis mulierum, Merlinum Cocacium Macaronices, lib. 4. Platinam cõtra mores, pagina penultima, Rosarium busti lib. 11. Claud: super luc: tractatu quinto, Simproniam apud. Celestinam c. primo. Alanum Carterium Card: in Clement. si benefic. quæstione 10. de decimi lamentationem noui nupti ad septem sapientes Romanos. malitias mulierum Ioannis Alexandrini. Campanel-

lam

lam mulierum, Ludouicum Arioſtum in Poemate cantu 25. & 26. Corbacium, & nouellas Ioannis Baccacij, Ghiraldi, & aliorum Manganellum Albericum, in Dictionario, in verbo mulier; ad hominem Malleum Maleficarum Polyantheam in verbo adulterum, matrimonium, & mulier Ioſep. Paſsum, & infinitas Sacræ ſcripturæ auctoritates, & quod malis occaſionem ipſę præbuerint lati Muſonius quem latinum fecit Stephanus de nigris, symphorianus de bello medicinali, multoſque alios, tum latinos, tum vulgares, qui apertiſsime demonſtrant, qua arte mulieres vtantur, vt aliquem ſemper fallaci reti trahant, vultumque earum diuerſum, ac, varium, cum non ijs ſemper idem vultus ſit, qui nunc pudicus, nunc caſtus, nunc impudicus, nunc reconditus, nunç uagus, nunc iratus, nunc errans, nũc placidus, nunc triſtis, nunc lacrimoſus, nunc iucundus, ex tempore eum mutet, nunc videbis oculos benignos, dulciſsimos, lætos, ſerenos, timidos, pigros, qui ſemper lubricam ſpem oſtentant, nunc lingua verborum, ſentẽtiarumque ſterilis, nunc illecebrarum fęcunda, nunc indignata, aliquandoque permoleſta, quæ & ſi iniuc eunda, aliquem pietatis radium ſemper reſplendere facit; conſpicies eas aliquando ſolitarias, vuultum actioneſque ſuas fingentes, ac diſtribuentes, & fallaci dolore oppreſsas, lachrimas plerumque elicere quibus homines inuitant, etiam ad luctum & ſub ſpecie

cie amoris arma crudelissima, acutissimosque mucrones parāt; si vero aliqua spe permotæ atque irretitę hominibus suauissimis verbis alloquitur, vocantur, atque blandiūtur, frontem gaudio exultantem, vt sol ex eo emergere videtur conspicuus & dum suauiter loquūtur, suauiterque ridet conduplicato dulcore, sensus temulentos reddunt, qui deinde animum ex corde eruentes, atque extirpantes in præcipitium malorum immergunt, inter tot intra se contradicentia, id est inter glaciem, & ignem, inter risum, & luctum, interque metum & spem malitiarum suarum iaciūnt fundamenta, supraque illecebras vanas, blandiloquosque iocos fabricantes fallacissimæ mulieres homines ruunt, in miseriarumque abyssum pręcipitant.

Vtrum præstantius sit Amare, vel Amari. Cap. VIII.

Videtur amatos primum, amantes vero secundum locum obtinere nam cum causa nobilior sit effectu, amatus vero causa sit amoris, sequitur amatum pręstantia amātem superare. amatum esse nihil aliud vult dicere, quam possidere aliquod bonum, cuius expers sit amans, quod ita verum est, vt si supponamus, Deum mihi dotes alicuius rei amatæ tribuere, ita vt eas in me ipso contemplarer eisque fruerer, tunc certissimum est, superuacantum

caneum fore, eiusmodi rem amare, quandoquidem tanquam alter Narcisus, aliena non curarem Quamobrem videtur sequiperfectionem ab amante desideratam, non in ipso, sed in amatis reperiri, fauet illud vulgatum, quod actio sit prꝭstantior passione, & quoniam amari, etiam si nomen passionem significet, at tamen actio est, cum pulchritudo amati, animum moueat amantis, ex quo etiam sequitur amatum, ipso amore excellentiorem esse. sed dicendum est amantem, amato nobiliorem esse, quod ex responsionibus cõstare potest. Respondetur enim causam amoris, non in amatis, sed in nobis met ipsis in esse, si sermo habeatur de illis desideriis, qui amores nuncupantur, quique à nostra voluntate, dependent cuiusq; ĩmediate causæ sumus, quę veræ causę à Philosophis appellantur. nam & si amati pulchritudo, causa amoris sit mediata, attamen effectus immediatis causis, à quibus essentialiter, & mutiuo dependent, attribui solent remotę enim causæ, non semper effectus producunt, vt videre est in cælestibus causis, quæ aliquando rem propter aliquam causam impedientem, vel impeditam, non sortiuntur, illa suppositio sophistica, & falsa est, quippe quæ decipere potest, non veram causam effectus accipit nam casus ille implicat contradictionem, quandoquidem ego verus amans, pulcherrimas partes amati, ab eo repturas non patiar. etsi accidere possit casus impossibiles,

&

& aliqua possit probari consequutio, tamen impossibilitas contradictoriam repugnantiã non admittit, vt est eo in casu, si amor verbo actionem, ita etiam re ipsa motum spiritualẽ denota, pulchritudinem, vel veram, vel adumbratum sequens, & quamuis pulchritudo amata appetitum moueat, hoc solummodo in principio accidit eius complacentię, de qua hic non est sermo, sed motum ipsius desiderij, qui verus amor appellatur qui ab electione amantis dependet. Quare concludendum est, certissimoque habendum, amato amantem præstabiliorem. esse nam exempli gratia, si aliquem nobilem mulierem amo, eodemque amore ipsa. ametur, ita vt ego amans ipsa, vero sit amata, quid tunc præstantius. erit vt amans, vt amatum? profecto nobilius erit amans, nam si laudabiles partes, quæ in nobis sunt, considerare velimus, dicendum erit cum Picolomino quod sicut amatum pulchritudinem denotat, id est virtutem in re amata, ita amare virtutẽ in amante demonstrat, quoniam amare virtutem, vt virtutem manifestnm erit signum virtutis amantium, Hannibal vero Romeus, distinguit amorem duobus modis intelligi, posse vno modo, cum quis cupit amato copulari, vt ab eo perfectionem aliquam acquirat, ltero vero desiderium aliquid perfectionis, amato tribuendo, primo modo sicut diuitiæ a nopia sũt præstãtiores, sic amatũ amãte secũdo vero modo, è contra, cum in amante abundan-

dantia supponatur; inopia, vero in amato supponatur Ex qua distinctione sequi videtur, amores ab abundantia, vel defectu exoriri sicut affirmat Plato in hysidæ fingens Porum diuitiarum patrem, & peniam amoris matrẽ cum amor ex inopia amantis, aut ex amatæ abundantia, saut e contra proficatur.

Utrum eodem tempore quis duo amare possit?

Cap. IX.

HAnnibal Romeus negatiuã partẽ affirmat mihi vero affirmatiua placet. Supponẽdũ est duas res inæquali pulchritudinis, neminem ęqualis vero omnes amare posse, Quod quidẽ experientia constare potest iis in rebus, quę eiusdem pulchritudinis videntur. nam exempli gratia si quis præmanibus duas res habeat non inęqualiter pulchras, alicuique dicat, quorum mauis accipe, profecto ille eum per multum tempus animo pendebit ambas vellet, sed vni determinatus animo hæsitabit. ex quo satis constat, quod si vna sola amaretur, ea etiam sola susciperetur Manifestum ergo est signum, hominem eodem tempore duas res amare posse, quod etiam in iis, qui effrenatius amant, clarius conspicitur, qui si re possent, sicut desiderio valent, multis mulieribus eodẽ tem-

tempore potirentur. Amor est desiderium pulchri, quod cum late vagetur, plurimis eodem tempore potest esse intentus, & sicut intellectus multa eodem tempore intelligere, ità voluntas multa velle potest, & de siderare; si ergo desiderare potest, ergo & amare, cum desiderium sine amore non reperiatur, & sicut duobus modis intellectus potest intelligere, vno modo vid: cum multa simul eodem fere instanti intelligit, alio vero modo, cum hoc verbum simul consequutionem immediatam significet, id est consequutione quadam plura sed immediate intelligat eo modo, quomouēs & motum simul sunt, id est sine media coniunctione, sic etiam quando homines desiderant, aut eodem instanti, aut consequenter, & immedi ate optare, Quis ergo non cognoscit hominem eodem tempore duas res, & plures amare posse? & non solum generaliter, sed etiam specialiter potiri cuperet, id quidem fatendum est istius amoris effectum vnica tantum re, determinatum esse, At obiicies, dum animus inter duo pendet, tunc non amantem sed indifferentem esse, ergo respondetur, pendentiam illam non indifferentiam esse, cum in differentia plurima non duo respiciat, sed in est neutralitas, quæ amorem non aufert.

Obiicies etiam, amorem desiderium esse, neque inter duo obiecta in esse posse, nisi prius ad vnum determinetur. Respōdetur hoc verificari in effectu, & exequtione rei, non

autem

autem in ipſo amore.poſſum enim ego amare, & meum amorem non determinare, vt faciũt illi, qui honeſte mulieres adamant, Quod etiam intelligi poteſt obiectio de duabus rebus inæqualibus, non æqualis pulchritudinis, vt prius ſupponebamus. Quæ omnia Ouidius confirmat in eleg. 10. lib. 2.

Per te ego decipior, per te deprenſus in armis,
Ecce duas vno tempore ſolus amo.

Quod etiam Mutius Manfredus in Se miramis affirmat.

Qui vehementiores primi, vel vltimi amores Cap. X.

PRimi amores vehementiores ſunt, ratio eſt, quia ſunt magis intenſi, quam ſecũdi, vel extremi, exempli gratia, ſi olim homo flagrantiſsime mulierem amauerit, eique alterius amor accidat, nunquam primam perfectionem, & deſiderium tetigerit. videmus enim experientia, homines primam vxorem quam ſecundas nuptias amare; & patres vnicum filium diligentius diligere, & primogenitum, quam cæteros; Amor enim prior totam rem amatam occupabat, in alijs vero amatis, cum diffundatur, neceſſe eſt eam frigidiorem fieri. confirmatur ab accidentibus, quæ priorem amorem ſequuntur, imprimis in capite amans vim amoris perfectionemque amatæ,

T tæ,

tæ, & primę impreſsionis ratione, quæ eſt in delebilis, amor flagrantiſsimus redditur; homines, vero qui iterum amant, cum prius mul tas difficultates, ac pericula in amore experti eſſent, penæ, tormenta, amatoria flagella eos tardiores efficiunt, probatur etiam, quià cum amor in ſuo eſſe formaliter, ac eſſentialiter per deſiderium conſtituatur, augmentum de ſiderij, quod primus amor abundantiſsimus facit, ſit vehementius, ſecundos amores imbe cilliores eſſe fatendum eſt, probatur adhuc, quia cum amor à voluntate proficiſcatur, & vo luntas in primis actibus ſit efficacior, ergo, & amor, Hæc quæ diximus intelligenda ſunt de ijs, qui vehementiſsime non autem de ijs, qui leuiter amauerunt; extremi enim amores erũt flagrantiores, ſi hoc modo intelligantur

Vtrum voluptas ab Appetitu, an à tactu proficiſcatur. *Cap. XI.*

PRO vtraque parte ſunt argumenta, pro ap petitu hæc ſunt, experientia: nam ſi quis verbi gratia, alicui puellæ manum tangat, acce dente appetitu, voluptate afficietur, receden te vero appetitu, nulla voluptas; quamuis idẽ interſit tactus, ergo voluptas ab appetitu naſcitur. Voluptas, & dolor animæ ſunt affectus

&

& ideo ad appetitum pertinent, non ad sensum, ergo appetitus est causa voluptatis, non sensus, amor est quidam appetitus, ergo, & voluptas eius effectus, accidens, vel finis; è cōtra Arist. definit cupiditatem rei iucundæ, ergo concludi videtur ad sensum non ad appetitum pertinere, amor exequi non potest sine tactu, ergo sensus est causa voluptatis, finis amoris est voluptas, voluptas vero terminatur in tactu, ergo tactus est causa illius. Ego dico rem voluptatem immediate, & secundario à sensu proficisci primario, & mediate ab appetitu, cum ambo ad perfectam voluptatem requirantur; appetitus enim tactum requirit, cum in solo appetitu homines non acquiescāt tactus vero sine appetitu nihil producant, duplex vero est voluptas corporis, & animæ, Arist. tres species constituit, primā in contéplatione, secundam vero in actione, tertiam in sensibus. Aliquæ voluptates sunt necessariæ & naturales, vt potus, cibus, & huiusmodi, aliquæ vero naturales, & non necessariæ, vt ciborum pretiosorum, ac exquisitorum appetitus voluptatem crudelissimam, ingratissimam, & abominandam appellat Aristoteles, coniunctionem eiusdem sexus, cædem propriorum filiorum, & aliorum huiusmodi scelerum. nonnullæ voluntates puræ sunt, vt rerum diuinarū, nonnullæ falsæ, nonnullæ veræ, vt animi, sicut ille sensuum. Plato veram voluptatem nuncupat visus auditus, & odoratus, casque iu ni a

T 2 guas

gnas, paruas, intensas, remissas, non bonas diuidit. voluptas ab animalibus omnibus desideratur, quę non solum natura procliues facit Verum etiam impellit, & vnusquisque naturaliter voluptatem appetit; quod ergo ab omnibus vniuersaliter exoptatur, summum bonum videtur esse; idque Eudoxus Architæ Tarentini discipuli probabat hoc modo, dolor per se ab omnibus expellitur, ergo voluptas per se appetitur, cum de contrarijs sit eadem disciplina. Si quis enim interrogetur, cur voluptate afficiatur, respondebit per Idem, eadem ratio in alijs rebus naturalibus videtur non esse, vt inquit Marius Equicola, diuitias enim volumus propter commoda, commoda vero propter voluptates, medicinam propter sanitatē, sanitatem propter voluptatem, voluptatem per se ipsam. omnes honestas voluptates cō cupiunt, non consuetudine negatas, non lege interdictas, non metu impeditas, neque infamia vetitas, neque aliqua religione prohibitas ijs honeste frui possunt, Inuenies, qui nullo negocio voluptates parum honestas damnant, non qui facillime expellant. inuenies eius exprobratores, non qui eam fastidiunt, si aliqui eam turpitudine affecerunt, ratio fuit, quia existimabant vitæ humanæ vtilissimum fore, male de ea sentire: omnes enim illi procliues vehementius eflagitassent, Aristoteles eos condemnat qui voluptatibus publice detrahunt, quandoquidem ab ea se non abstinentes, cau

sa

sa sunt præcipitii imperitæ multitudinis credit ipse omnes in huiusmodi rebus, effectibus non verbis fidem adhibere.

An Amor possit esse sine desiderio Cap. XII.

Respondetur negatiue, cum enim desiderium diminuitur, item, & amor, quando, aufertur, item, & amor discedit; probatur quia amor est desiderium, & desiderium tanquam genus amorem cōstituit, ergo remoto genere remouentur & species; natura amoris hæc est, quod semper respicit, quod non habet, & quando habet, semper desiderat illud retinere, qui enim est diues, & sanus cupit esse, in eodemque statu permanere desiderat, desiderat ergo, quod habet in præsentia, & futurū cogitat, cum ergo amor desiderium sit eius boni, quod sempernobiscum esse, & permanere vellemus, dum desiderium abit, amor etiam illud sequitur, concludendum ergo est, amorē semper cum desiderio esse, desiderare vero est quidam motus, qui duplex est, circularis, & rectus, Circularis est, quando virtute illius amans cogitatione circa amatum circumagitur, rectus vero, quando lætitiæ succedit tristitia, certis dubia, fælicitati infælicitas, quod quidem sæpissime accidit; motus enim rectus continuus esse non potest, & reflexibilis necessitate

sitate quadam moratur. desiderium aliud amicitiæ, aliud amoris, aliud dilectionis, aliud charitatis, quæ quatuor inter se sunt distincta amicitia est tanquam habitus, amor significat actum, vel passionem, ita etiam dilectio, & Charitas, sed diuersitate, dilectio enim amori addit quandam liberam electionem præcedentem, vt ipsum nomen dilectionis videtur significare, dilectionem, quasi electionem, quare non inconcupiscibili, sed in absoluta voluntate reperitur, charitas autem addit amori, quandam perfectionem, hoc modo, nempe, quia amans credit amatum maximæ existimationis, & pretij Videtur esse alia differentia inter dilectionem, Charitatem, & amorem, nam nomen dilectionis, & charitatis pulchritudinem non videtur significare, vt amoris nomen, quo statim intellectus pulchritudinem concipit.

Ratio pernoscendi ingenia. Cap. XIII.

VEteres Philosophi priusquam in scholas, & ad disciplinas altiores admitterent Adolescentes, secus eorum pendebant ingenia. Pythagoras tum Arithemica, quæ ingenij monstrat acumen, tum quinquennij silentio indicto. Plato si mathematica prius didicissent: Socrates vero eos loquentes audiens

qui

quare & dicebat; loquere, vt te videam; Diogenes Cynicus querebatur terrena vasa non emi, quæ antea tinnitu non explorarentur; solo autem aspectu contentos esse, qui emerent hominem; obseruabant alij alia, Prothagoras Abderites puer ligna in fascem compendiose posita, & ratione quadam Geometrica librata humeris expeditissime gestabat, quæstus causa: Democritus Philosophus compositionis gratiam admiratus, fascem soluere, & denuo componere iussit. quod cum Prothagoras sine cunctatione fecisset. Adolescens [inquit] cum ingenio valeas, me sequere, vt maiora, melioraque addiscas. Aristoteles proloquijs, seu proæmijs scabrosa, & ardua proponens, stupidos, & negligentes arcebat, inuitabat viuidos, & perspicaces. Dion hamo non attrahi, Atheniensibus is erat mos inquit [Gregorius Nazianzenus] vt adolescentum patiētiam primo pertentarent, cuius fortasse nullũ vestigium, nō reliquum est; in quibusdam Europę Academijs, quod vocant pupillatũ eximere studiosos. Quæ cum antiquitus virtutis aliqua esset probatio, deflexit alicubi ad licentiam, peccandique, ac ebrietatis ansam; quare & ad pristinum statum, qualē Christianos decet, esset ea probatio reuocanda. vt inquit Antonius Posseuinus. In qua si quid pecuniæ [quod cęteri studiosi solent] extorqueatur à Tyronibus, quibus id commode liceat, id in pauperes scholasticos alendos, honesta

in domo, vel septentrionalium excitato semi nario tribuendum esset. Sic enim diuinæ sapientiæ liberalitatem in persequendis studijs demererentur. Alij igitur a parentum educatione, à præsagijs aliquibus, à propensionibus, quænam futuræ essent indoles, iudicarunt Origenes (ait Eusebius) cum adhuc esset puer de abditis scripturæ sensibus Leonidam parentem, de causis autem, atque instrumentorum vsu opifices fatigabat. Asclepiodotus Alexandrinus a puero miracula naturę obseruabat, eademque accuratissime inquirebat de opificibus, quæ Origenes. Sanctus Nicolaus Myræ Episcopus in Lycia adolescentulus ad lectiones sacras adibat, cum cęteri lusibus vacabant. Carolus Borromæus Cardinalis, cuius memoria recentissima est, altaria domi puer excitabat, ac coram iis sæpe procumbebat. Galenus Pergamenus tantum non excedens ex ephæbis methodo operam dabat. Andreas Versalius nostro sæculo, vix euaserat ex infantia, cum mures dissecaret. Hi igitur, & alii indiciis, aliisque quantus quisque in variis studiis futurus esset, monstrarunt. Sane nullo vnquã tempore desuit Deus, quin edere fineret argumenta ingenii eum, quo ad publicum bonum vti vellet, nisi is alio peccatis rueret. Quare & interrogandi essent parentes, vel susceptores, ecquibus rebus filii eorum libentius hærebant pueri, tum pro captu, si propensio ad bonum esset, vnusquisque duceretur. Quin etiam haud
faci-

facile iudicium ferendum est, vbi inuicem simi liavidentur ingenia. Mirum enim est, quot quęque circumscribunt hominem, quasi proprietates indiuiduæ, si sunt haud medicinam, horum Theoriæ alter, praxi alter, si qui erga Theologiam, hic positiuæ scholæsticę, ille eua sit aptior. Quemadmodum igitur, quæ intrinsecus speciem habent simillimam, qualem habent inter se candidum Sal, Saccarum, farina, calx contusa, optime omnia facile sensum oculorum fallunt, nisi gustatus adhibeatur; sic plerumque in quibus videantur eadem esse ingenia, interiore disquisitione indigent, vt probe noscantur.

Gustatus porro harum rerum interior, quādo nobis, qui in Christi luce versamur, palatum sanatum est, rectius ad hoc negocium adhibebitur, quam fiebat à Gentilibus. Cum enim dicat Apostolus à spirituali diiudicari omnia, etiam, quæ profunda sunt Dei, è Christiana, & spirituali schola petenda est vniuersa hæc ars pernoscendi ingenia commodissime.

Id vero etiam cogitandum est, eum, qui nobis indidit mentem, corporique absque ulla ipsius cooperatione constructo, & variis qualitatibus prædito infudit, posse item ad maiores gradus euehere nos, atque efficere, vt quæ ex ipsis qualitatibus existunt in nobis difficultates, superentur, aut ad certam temperationē redigantur. Si quidem nouę frequenter illumina-

nationes emanant ex illa diuini splendori abysso in Angelicas mentes, & quanto puriore, & eminentiore natura pollent, tanto excellentius conuertuntur ad Deum, sanctis autem ijs donis perpetua cum datoris laude vtuntur: quamobrem pleni harum illuminationum, eas aliis subministrant: quorum desideria ad altâre diuinum erga salutem nostrã seduli efferunt. Iam ipsum intellectus donum quod è septem Spiritus sancti est vnum, mentes uostras attolit ad ea noscenda, quæ solo naturali lumine, nunquam assequi, nec intime potuissemus indagare. Videlicet hoc dono in fide constabilimur, atque ad diuinam gloriam procurandam impellimur: permouemur item ad salutem proximi, atque ad cõtemplandam in creaturis altitudinem, Sapiẽtiam, & bonitatem Dei, non humanis quidẽ argumentis, quæ ab effectibus producunt nos in notitiam causarum, sed interiore quodam lumine superinfuso, ac denique per eum fit, vt ab eo magistro imprimis pendeamus, a quo magisterium omne, ac disciplina, scripraque & in quibus veritas aliqua fit, profecti sunt. ipsi in æternum gloria. Amen. Et a Dauide quidem enixe hoc intellectus donum ad diuinam intelligendam legem expetebatur, quod multo magis faciendum est nobis in percipiendis ijs scriptoribus, qui cum de sciẽtijs humanis egerint, populos à diuina lege, atque à veritatis semita auerterunt. Hinc itaque

que factum est, vt non solum prophetis, Apostolis, & quibus extraordinarie sublimium scientiarum munus collatum est à Deo, verum etiam alijs ad humanas ipsas disciplinas, diuina se manus exeruerit ijs, qui dimisse, ac cupide vota sua Deo obtulere. Alberto Magno, qui capere Philosophica nō poterat, quoniam certis quotidianis precationibus à Beatissima Virgine hoc flagitabat, certis item condicionibus concessum est. Ac neminem pene latet, oratione plusquam studiis, eo scientiarum Thomam Aquinatem euectum fuisse, quo nescit; Possemus, an aliquis vllus peruenerit, plurimi vero; qui ad diuini pectoris ostiū, cūfide pulsarūt, verū esse expertisūt quod Iacobus scripsit Apostolus, Deū esse, qui petētibus Sapiētiā largiēs nemini improperat.

Ceterum pro certo habeat quisque probus adolescens, si certum tenuerit ordinem, mentiem autem animi, & corporis ad scientias adhibuerit, pleraque se, tum naturalia, tum extrema commoda superaturum; quandoquidem & ferrum, quod vel Rubigine fuit exesum, vel aliunde retusum, industria potest expoliri, atque exacui. ordo; autem dicitur quod fere vniuscuiusque ingenio, summo in gradu vna tantum disciplina respondet, [nimirum cum in eam serio incumbitur] sic varijs sese eodem tempore dedere disciplinis, ingenia distrahit, mentisque aciem obtundit, vt dum hæc in plu-

res inspicit nullam integre Contempletur, atque concipiat, nisi huiusmodi esset ingenij, quales multi fuerunt, & sunt. Accedit, si quid vnum recte addiscimus; id quasi gradus ad alia superstruitur, è quibus tandem tuto peruenitur ad apicem. Sed hæc planius in Philosophis. Ordo item intelligitur, qua omnes animi vires ad id. cui vacandum est, apposite adhibeantur, ita vt, nedum altera tantum vtamur, reliquæ iaceant, atque se desertas relinqui ægre ferant, cum si quis omnes vires ordinate ad dicendum intenderit, vniuersus ipse homo euasurus sit doctus, faciliusque reliquis adhibitis, quas vocant animę potentiis res ipsas sit percepturus: quemadmodum pluribus manibus, quam vna, leuius onera, licet grauia gestantur. Quod vt magis liqueat, sciant, qui solum speculatione pascunt intellectum, aut sine hac memoriæ tantum mandant, quæ audiunt, aut legunt, aut intellectu, aut memoria posthabitis, vnam ipsam voluntatem specie pietatis quadam afferunt ad disciplinas, hos absoluto studiorũ curriculo, non admodũ vtiles futuros. Nã vel docere alios nesciẽt, aut cũ [illegible] cabũtur a libris, in cælo ne [vt aiũt] in tertiis cõsistãt ignorabũt. vel occasione studiorũ, ac speculationis, vix fructũ aliquẽ ferẽnt, ob quẽ scientię ipsæ comparantur.

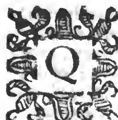
De

DE CVRIOSA DOCTINA.

LIBER QVINTVS.

Quæ occulta possit Dæmon reuelare.

Cap. I.

VAEDAM non omnia possunt, quia non omnia norunt; vt dicit Martinus Delrius, quę communis est orthodoxorũ sententia, post tertulliane, & Origenem, nempe D. Augustin, Eusebij, Anselmi, Damasceni, & D. Thomæ; Adscribit, solius verba Marci Historici qui postquam narrauit mendaces responsiones idoli Veneris, subdit ista. Tales enim sũt Dæmones, vt qui decipiant, & nihil veridicant, neque enim possunt aliquid certo præscire: sed ex verisimilibus præ se ferunt, se præscire apud eos, qui eis seruiunt. Quomodo enim possunt verum dicere, qui exciderunt a veritate? quod si in aliquibus contingit eos diuinare, hoc fit ex eo, quod euenit; quo modo etiã accidit in hominibus, vt sæpe quædam prædicant futura de re, quę euentura. ; Quæ valde obscura dicta, sic intelligenda, vt vera sint: m a le

le dæmones mentiri, sed posse si velint, verum aliquando dicere, atque adeo dicere solere, vt tamen hac ipsa veritate decipiant, nonnulla quoque, quę creatam scientiam non superant, scientifice posse prædicere, iuxta illa, quæ mox dicenda.

Primo nequit dæmon certo prædicere ea, quę sunt omnino libere futura, vt sunt primo quæ dependent absolute a voluntate Dei, cuiusmodi sunt supernaturalia mysteria, nec non gubernationes, & mutationes regnorum, ac rerumpub. quia corda principum sunt in manu Dei, qui solus illa commutat. vt lubet, 2. ea quæ ex arbitrii humani libertate, vt quid cras sim facturus, vel cogitaturus, 3. quæ sunt omnino, & proprie futura contingentia, quā diu illa non habent causam certam, & determinatam,

Secundo ex istis, quæ certo non nouit, potest dæmon multa probabiliter tantum, & cō iecturam faciens prędicere. Summam enim diuturna obseruatione sibi experienttam comparauit, & pollet Angelico ingenii acumine, & cptime nouit rerum naturalium facultates, & ad quid valeant hominum voluntatem mediante appetitu sensitiuo inclinare, nouit omnium hominum temperamenta affectusque, nouit, quid ex his, & illis sequi soleat. Vnde contingit, vt sæpe ad amussim prædicat, quid quando homines sint facturi, vel etiam quod

Deus

Deus hunc, vel illum populum sit puniturus quod talis exercitus, gladio, fame, pestilitate affligetur, quod talis a tali sit occi dendus, quod Princeps de solio exturbandus, nam & hoc ex diligentia, & fide coniuratorum, socor dia, & incuria cauendi, vel pellendi potest col ligere. Sic apud Nicetam fanaticus ille Basila cius Isaacio excæcationem, & de solio deiectio nẽ; quæ mox cõsequuta prædixit. Degebat iste va tes prope Phadestu, habebatur à vulgo prophe ta; Ceterũ ait Nicetas, nihil veri, aut perspicui de rebus futuris loquebatur, sed verba cõfusa in ter se dissidentia & perplexa fũdebat; & quam uis sæpe ridicula quædã admisceret, tamen tur bam pastorum, agricolarum, & remigum at trahebat; Nam mulierum ad se venientium, mammis contrectatis, & talis exploratis ob scura promebat oracula, & ad plerasque quæ stiones non respondebat, & suas diuinationes discursationibus, & insanis gestibus perage bat. Adstabant ei quoque cognatæ aniculæ, væcordes, & insanæ, quæ consultoribus expli ca bant, quid illi Basilacij gestus rerum futura rum designarent, & taciturnitatem, vt sapien tem orat ionem interpretabantur. Is igitur homo, vates vulgo habebatur, & futura prædicere pu tabatur à mulierculis præsertim, quibus turpes quæstiones, & deformes vestium implexiones pro ludo, & ioco cordi erant. Cordatis vero hominibus ineptus histrio, & vetus silicernium videbatur. Erant etiam qui

cum Pythonico spiritu esse præditum, haud obscure, indicarent, quorum iudicijs maxime assentitur Delrius rectissime, nam & obscena illa disquisitio, & discursationes, verbaque perplexa cuncta Satanicum satanicum fuisse concinnunt, vt ea, ea sequuntur Imperatorem enim ad se venientem, neque vt tanta potentia præditum excepit; neque salutationi eius, quæ erat; Salue pater Basilaci; respondet, neque tacito nutu capitis gratias egit Sed huc, atque illuc instar pulli equini, aut hominis furiosi saltans accedentibus maledixit, nec ipsi quidem Imperatori parcens, vix tandem inquietis illis agitationibus omissis scipione, quem manibus gestabat imaginis Imperatoris, quæ in eius oratoriæ cellæ pariete depicta erat, oculis, erasis, etiam pileū de capite illius auferre studebat. Quæ cum fecisset Imperator eo, vt deliro despecto discessit. Vaticinium mox euentus comprobauit, quem poterat qui vis sagaci prudentia præuidere, cum & Alexius diligentissime in fratris perniciem tenderet, & Isaacius in opportuna seruitate omnes delatores arceret, atque repelleret, adeo vt velle perire videretur

Tertio potest Diabolus certo prædicere, quæcunque dependent à causis necessariis, quę quidem ab alijs naturalibus causis nequeunt impediri, vt sunt motus cælorum, eclypses t coniunctiones astrorum, & eiusmodi: quæ vero non necessario, sed vt plurimum dumtaxat

xat eueniunt, eo quod possint ab alijs causis naturalibus impediri, vt imbres, pluuias, nimbos, tempestatesque sonantes, & alia de hoc genere illa per coniecturas cognoscit, & probabiliter prædicit tantum. Certo quoque potest prædicere ea, quæ nouit se permittente Deo, facturum. Sicut u g. Si Deo permittente ipse pestilitatis alicuius auctor, & illator fuit, vi mali cessatura certo die nouit pestem cessaturam; idque certius adhuc, si expacto, ad certi signi alicubi reconditi vel conditi sublationem morbus desinet, poterit certo finem mali prędicere. Sic Turca ille Famagustanus, qui congregata in foro concione populi, prædixit se intra horæ spatium moriturum, & confestim se mortuo luem desituram quod & factum, huic dæmon id manifestarat, refert historiam Villamontius lib.2. Peregrin. 7. Item quæ intellexit per reuelationem; Siue illa contineatur in Sacris literis, quæ aliter Dæmoni fuit à Deo manifestata. Hoc pacto tam multa olim maligni Spiritus prædixerunt, de fidei arcanis, de Christi ortu, & miraculis, de idolatriæ euersione, & similibus, vt cum Hermetem ijdem spiritus docuerunt Aegyptiorum superstitionem abolendam; cum Apollo se cedere Hebræo puero pronunciauit, & alia, quæ accurate congesta a Steuco Eugubino. Hæc quo ad futura.

Quarto nihil dubitandum præterita dæmonem omnia memoria tenere, quæ vel aliena

Y r cla-

relatione accepit, vel ipso coram gesta. fuerex tunc enim actus cognitionis cognoscentis rē, vt præsentem sui speciem in mente Dæmonis impressum reliquit.

Quinto de præsentibus res obscura non est, nam quæcunque actu exteriore prodita sunt, vt secreta furta, res perditæ, Thesauri olim defossi, metalla subterranea, quæ hominum cognitionem fugiunt, dæmonibus nota sunt; de solis cogitationibus in animo manentibus cōtrouertitur, an eas Dæmon cognoscat. Experientia sępe probauit illum non esse mendacē indicem, sed per energumenos veris infamiæ iaculis conficere solet, quid scot. Duran. Occam censuerint: sed placet Delrio communior sētētiam Alberti Magni, Alexan. de Hales. D. Thomæ D. Bonauent. Richardi, & Ariminens. virtute sua naturali nullas eum affectiones liberas, vel cogitationes spontaneas hominis, sine alicuius manifestatione posse cognoscere quia hoc Deo proprium; Quo argumento Santi Patres Ambros. & alij probant, Christi & Spiritus sancti diuinitatem, ex cogitationum secretarum cognitione sed & Gentiles hoc fassi cogitationes hasce, soli diuinæ naturæ perspectas, cæteros latere; verum si cogitationes vultus, vel membri alicuius, motu aut mutatione, vel alio extrinseco signo probantur: perritus & solertius, quam exercitatissimi medici, ex huiusmodi demones indicijs internas animi affectiones deprehendunt, vt do-

docent Augustin. & Cassianus: potest etiam veterator adeo vehementer phantasmatibus immissis hominem turbare, vt vix ad aliud advertere, vel aliud queat tum cogitare, quam quod ab eo suggestum fuit: ita fit vt videatur diuinare, quæ homo cogitat. hoc accidit in Albigeriana visione de qua ex Augustino Cardanus ita scotus Parmensis anno 1579. Traiecti ad mosam hanc cogitationum scientiam aucupabatur, dicebat, enim cogita quod voles, & cogitationem diuinabo. scilicet Dæmon importunissimam statim de re aliqua Mago nota immittebat cogitationem, & anno 1600. idem factitabat Græculus ille, apud Brabantos impostor, & hac fraude pluebat Apollonius Tyanæus apud Philostratum lib. 1:

Notandæ circa hęc fraudes aliquæ Diaboli: Nam cum est ignarus rei futuræ, tum si coram prudentioribus, & doctioribus agat, exili sono ambiguè vel perplexe, & obscure adeo respondet, vt vix intelligatur. Exempla vetera suppeditant varij, recentius vnum Grillandus, idemque fieri ab eo solere testatur Psellus lib. de Nat. dæm. si res ipsi sit cum ignaris, & simplicibus fucum non facile deprehensuris, audacter, & palam mentitur. Causa tam ambigue respondendi est, vt quomodocunque res accidat, laudem consequetur, si pro consultoris voto; sin contra queat prætexere ignorantiam, atque stuporem interrogantis, qui

V 2 men-

mentem responsi non intellexerit, ecce Cræso respondet

Perdet te Cresus, Halyn transgressus maxima regna.

Si vicisset, Cyrum hoc volebam, dixisset, copia omnes hostiles depopulaturum, vincitur Cræsus, hoc ait volebam, te amissurum regna amplissima, cur mentem meam non assecutus? Simile responsum tulit Ferrantis flandriæ Comitis mater, cum pro diademate carcerẽ filius sibi infælici prælio despondit. lege Gaguinum lib. 7. Histor. franc. & Bernard. Girard. lib. 10. annal.

Septimo sciendum, qua pollent celeritate, quæ in remotis longo iterum interuallo regionibus geruntur, ea tam celeriter denunciare posse, vt diu ante prædicta ab ignaris putentur. Sic Apollonius, cum Ephesi esset, exclamauit vt præsens spectaculo, Romæ interfici Domitianum. aliud, exemplum de quodam iuuene refert Gellius aliud de Chariberto Aimonius aliud sui temporis Grillandus plura æui huius Nicol. Remigius.

De his qui volet plura legat Grilland. q. 6. a 9. 3. Michael. Medinam lib. 2. de recta in Deum fide c. 1. Binsfeldium in rub. (de malefic. & mathe mat. notab. 10.

De

De Remedis naturalibus contra malefi-cia § 1. Cap. II.

MVlta de his more suo Grillandus q. 2 nu m.3. in cuius sententia, quid vitandum docebant sequentia. Theologi quidam vim omnem adimunt naturalibus medicamentis medici plerique magnam nimis tribnunt; & quædam memorant vt naturalia quæ quibusdam queant esse suspecta. Non assentitur iis Martinus Delrius qui omnem omnino efficiētiam rebus corporatis in dæmones tollunt, nec ijs etiam, qui directam vllam vim naturalem in dæmones concedunt, vt videntur concedere Gregorius, & alij: Sed ijs assentitur qui secundariam, & indirectam tantum tribuunt, quæ sent entia peritiorum medicorũ & Theologorum fuit vt Paris. li. de vniuers. Dionys Cartusiani in Iob. c.8. Francisc. Victo r. relect. de magia q.6 Lulli lib.2. de quinta essent. Leuini Lemnij lib. 2. de occult.nat.mirac. Francisc. Vales. c a: 28. Sacr. Philosoph. Bapt. Codronchi Cæsalpini, & aliorum mox citandorum. nulla enim naturalis corporeæ rei, vis est, quæ dæmoni posit præualere, aut directe, in illum aliquid agere: cui nulla super terram potestas est, quæ comparetur; qui factus est, vt nullũ timeat; teste Sacra Scriptura. Sed concurrente naturali agente causa, super naturali Deo

vel Angelo agere res corporea potest in dæmonem, eumque pellere, & iam cruciare, verum tum agens primarium, & directum est, supernaturalis illa causa. secundarium vero, & indirectum est, corporeæ rei vis naturalis illi a Deo initio creationis insita. Hoc ergo in sequentibus remediis semper ante oculos habendum, nec eorum ui s vlterius extendenda. Adscribat autem illa, vt illi colligenti occurrerunt lapididus & herbis vim aliquam tribuit.canon· dæmonium 26. q. 7.& sane de multis mox subiungat. Radices varias commendat Ioseph. & in his baaras, sed modus euellendi, & alia quædam, quæ addit suspectã rem reddunt lege lib. 8. antiqu. c. 2. & lib 7. belli Iudai c. 23. a Thapisia dæmones fugari scribit Apostata fidei amatus lusitanus in Dioscor. lib 4. Plinius dæmonum ludibriis arcendis pæoniam commendat, sed nigram lib. 25. c.4. veneficia depellit h amni ramo, & ad valuas, & fenestras posito, vt fama celebri, scribit Dioscorides lib. 1, c. 110. confirmat Bionis exemplum, sed lauri additis folijs apud Mustrinum, in eius vita herbascum valde cõmendat botanographus Apuleius, lib.de virtutib: herbar.c. 71. Ouidius lib. 6.fastor.

Spinam, que tristes, pellere posset,

A foribus noxas [hæc erat alba] dedit.

Molij, seu rutam agrestem multi ad hoc commendant, Homerus in odyss,x;& ibi Didymus scho-

ſcholiaſt. in Plutum Ariſtophanis,Plinius lib: 25; c. 4. Scyllam in limine ianuæ suſpenſam Dioſcor: laudat lib. 2.c: 168. pellem capitis lupini, affixam villæ valuis, vel lupo roſtrum, Plinius lib.20.c:9. Alyſſum in domo appenſū, idem lib. 13.c.4. alij [apud Codronchum] plurimas alias herbas rutam Ariſtotel. Problem: 24. Dioſcor.& Plin. Hypericon, quod ideo vocant fugam dæmonum, verbena, quã ideo herbam ſanctam veteres dixere, Dioſcor: lib. 4.c. 56. Herba paridis, ſemen non minus XX. diebus in pondere drachmæ quotidie illitum, Pandectarius Anthirrhini, ſeu lychnis ſagriæ ad collum appenſio. Matthiolus lib. 4.c.129. Artemiſia, auctor lib. ſimplicium 25 c. 10. Abrotanum Plinius lib. 21. c. 2. Mytridatium, Scordites, Centaurium, ſabina palma Chriſti, Aſteratticum, quę &; Bubonion, Ariſtolochia, Tuſsilaho, Dioſcoridi, & recentioribus, & iiſdem ſaluia, anethum Marubiū fæniculum, chamæpitis, quæ, & lua cyclamicum, allium, ruta, cepraria & cupreſſus. Quin etiam in humano ſanguine vis aliqua naturalis indirecta ineſſe poteſt. vt menſtruata muliere agros circumeunte noxia vermina necari, cenſuere Dardani ſecratores apuq Columellæ & lud: Banairolus ſcribit Ennead. muliebri c. 2. ſi menſtruo cruore domus alicuius peſtes in iungantur, dæmoniacis Mægorum artibus,& inſidijs aditum omnem pręcludi: & apud Mich. Iſſelt. anno 1586: legitur in liuonia fuiſſe

locum, vbi nimbis, tonitruis, ac tempestatibus dæmonia truculenter grassabantur, nisi in lacum quendam innoctuus infantulorū cruor à rusticis infunderetur. Posterius hoc aperte satanicum, priori aliquid Physicum inesse potest, sed indirecte agens. sed non iniucundum erit si adscribam, ex Balduini Ronsæi venatione nonnulla, quæ vel carminis elegantia, vel raritate materiæ que aut curiosum lectorem delectare, & si naturæ genius faueat, ægrum iuuare de lupo cecinit.

Nec rostrum virtute caret, nam munere quodā
Naturæ arcano depellit fascina dira;
Si prius, ex succum fuerit; mos hinc fuit olim
Antiquis villæ portis præfigere.
Quid? quod dira cutis rigida ceruice reuulsa,
Tristia dicat ut depellare fascina posse?
Restat adeps pinguis celebrem Saturnia Iuno
Quem fecit populis, dum vincla iugalia curat,
Et linit obductos vittis hoc vngine postes,
Ante venit sponsus, quam optatæ limina sposæ
Hinc quodam iuuenes illi, innuptæque puellæ
Instituere lusus festos, atque annua festa:
Quod lamijs, strigibusque feris, quoque sustulit ansam
Turbandi noulter nuptos, noxamque ferendi,
Nomen, & a facto sortita est Vinxia Iuno.
Quid referā cædes, aut quid data vulnera ferro
Quidue cibis aliis dicam noua toxica mixta.
Dæmō homo est homini, sic nos vesana libido
Exagitās, sæpe trahit ad genus omne malorū

Sic strix dira oculos, & totos fascinat artus,
Artus, ac lento consumit corpora Tabo:
Horrendum facinus nimirum, nil tale verentes
Promeritosue homines violenta obtrudere morti,
Et spoliare bonis. sed magni rector Olympi
Antidotos homines docuit. Nā frontis Hyenæ
Noctiuagæ pellem perhibent arcere verenda
Fascina, si gestet quisquam, tacitusque reseruet
Stercora; quæ reijcit violenta, & morte perempta.
Ossaque creduntur magicas depellere fraudes;
Et confert canuli nigri tinxisse cruore
Interiora domus, murosque obducere rubro
Incrustamento, vel fel suspendere tignis.
Lichenes tumidos celeris dromadæ; & resecare
Conuenit, & siccos seruare cubilibus amplis;
Quod strigibus fraudes adimant, & fascina pellant:
Atque oculus dexter mustelæ includitur auro;
Post teneris digitis aptatus reddere tutos
Dicitur à diris lamiis strigibusque ligatos.
Creditur a multis torui seruata leonis
Pars caudæ prodesse viris; quos fascina vexant.
Fertur quod simili vi polleat pardi

Item Ronssæus epist. 22. conatur ostendere, cur asini siluestris, seu onagri nec non domestici nulla nigredine aspersi vngula ad effascinationem faciat, id quæ tribuit facul. ei animalis

nimalis eius naturę, & ad illud maleficium re ſtringendum cenſet, quo viri velut ligati ad venerem inutiles reddantur. contra hoc male ficium hiænę neruos in Vino cum thure po tos pręſcribit Plinius d. 2. item rubet eſſiculã in potu additum lib. 32. c. 5. & lentopodii ra dicem appenſam Dioſcorid. lib. 4. c. 126. Q. Sammonicus ſerenus medicinæ. c. 58:

Præterea ſi forte præmit ſtrix atra puellos.
Viroſa immulgens exeſis vbera labris
Allia præcepit tundi ſententia vecti,
Qui veteri claras expreſsit mores togatas.

Euonymus iu Theſauro Medico cap. de ſo-ſidis quibuſdam & c. docet confectionem ele ctuarij, ex argenti viui pulueribus conficiendi quod faſcino aduerſetur. Marbodeus Gallus multa de lapidibus diſſerens, inter cætera de Adamante.

Et noctis lemures, & ſomnia vana repellit.

Thetel Iudæus lib. de Sculpturis, eandem vim tribuit Chryſolitho, mulieris figura natu raliter formato, ſed & Marbodæus de eodem.

Eſſe Phylacterium fixus perhibetur in auro,
Contra nocturnos fortis tutela timores,
Pertuſus ſetis, ſi traiiciatur aſelli,
Dæmonas exterret, & eos agitare putatur;
Traiectum læuo decet hunc geſtare lacerto.

Quid corallium?

Vmbras Dæmonicas & Theſſala monſtra [repellit

Quid Gagates?

Idem dæmonibus contrarius eſſe putatur,

Vin.

Vincit prestigias, & carmina dira resolutt.

Contra maleficos omnes morbos prodesse tradunt Dioscor. lib 5. c. 103. Plin. lib. 25. c. 10. & Mesue ad hoc laudat oleum quoddam ex Gagate, quod Sacrum vocant.

Quid Iaspis?

Et sicut perhibēt, phantasmata noxia pellit

Quid onix?

Insomnes lemures, & tristia cuncta repellit.

Sic vulgo legitur, sed sensum membranæ contrarium exhibent.

In somno lemures, & tristia cuncta figurat

Sane maleficam, eius vim ipsemet indicat Marbodæus cap. de sardio, cum scribit præsente sardio onycem nocere non posse. de Aëtite, & smaragdo Codrūchus idem probat Georg. Villichius de Cameleonte.

Cameleontis hepar tostum nicromātia pellit.

Appensum collo

Infantum cunas pellis villosa defendit.

Horrificosque metus pellit, & ista simul.

In Nili flumine lapillum inueniri, qui quā primum energumeni naribus apponitur, dæmonem extrahat, & Thra yllo scribit Stobæus.

Marcellus, Empir. lib. de medicina cap. 20. potionem præscribit contra cuncta in cibo, & potu sumpta maleficia, quæ ab illo peti potest; contra equorum fascinationes, quasdam suffumigationes præscribit Renat. Vegetius lib.

lib. 3. Veterinariæ cap. 74. Sane suffitibus dæmones expelli de corporibus censuere Iudæi, & gentiles Iustino mart. cont. Triph. & Targũ Chal. Cantic; 4. v. 6. de Hyperici suffitu id testantur. lullus lib. 2. de quinta essent, & Mathiolus in Diosc. & factitant nostri exercistæ toæ ste Mengo flagel. dæmon. ex 3. 4. & 6. Theologis placuit, estque verissimum corporeas res in naturam intellectualem, & immortalem qualis est dęmonum nihil posse, quare censet, cum Angelo, lapides, herbas, particulas animantium, & alias medicinas directe, & proxime nihil in dæmones operari, indirecte tamẽ, & mediate iuuare contra eius conatus maleficoseo quod impediunt, vel auferunt dispositiones illas, quibus dæmõ vsus fuit; ob naturaléob tũ corporis ilus, quẽ vexat, vesaltẽ inuitatus, vel aditus ratione influxus astrorũ, vt de lunatico Euãgelico Origenes & Hieronymus cẽsuere vel ratione cõplexionis attrabilaria, & similiũ causarũ cõsideratio, ista dispositionũ, vel amicarũ, vel odiosarum dæmoni, (odiosæ fuere in his duabus iosephi, & Tobiæ narrationibus] magis consentanea est Philosophiæ, quam quod Drusus opinatur, Dæmonem fugatum dum taxat ratione simboli, & significationis, per hepar, & cor illud repræsentati. si Demon dumtaxat vsus fuit efficacitate agentis naturalis, nec de suo addidit malitiæ aliquid artificiosa commixtione, vel industria sibi nota, & hominibus incognita, vel fractura, vel continui so-

lutione,

lutione, vel detorsione occulta; tunc posset fieri, vt totum maleficium naturalibus, quæ medicorum ars approbat, remedijs tolleretur. Sic interpretatur Delrius sententiam Richardi Mediauillani, qui censet maleficium naturalibus remedijs aliquando in totum superari posse. Si quid huiusmodi immiscuit(vt solet) remedia. hæc naturalia ex parte poterunt iuuare, in totum iuuare non poterunt. Ratio diuersitatis est, quia priore casu poterunt illæ dispositiones in totum tolli, vel ad tempus impedirit, & sic etiam actio dæmonis priore casu in totum tollitur, posteriore remittitur dumtaxat, & ad tempus, impeditur Deinde Dæmon, etiam si vsus sit solis venenis naturalibus, solet nonnunquam, vt; potest vim remediorum naturalium deblitare, & impedire quando Deus permittit: ratio etiam medici possunt conijcere, quibus mediis naturalibus ille ad nocendum sit vsus; ita fit rarò immo vix vnquam maleficia remediis penitus tollantur.

De Lynceis. Cap. III.

FErunt lynceos videre, quæ abdita penitus in terræ visceribus, venas aquarum, & metallorum Thesauros, & sub Sarchofagis sita cadauera; res receptissima, & celeberrima est, & fieri posse censuerunt non Pindarus, Izezes

tzes

ze, & alij Poetę, modo sed philosophi, quorum nonnulli vim habent, hanc humori melancolico, & natorum inde Spirituum vehementiæ adscribunt; quæ quidem aut credenda non sunt, aut, asserendum, vt nas aquæ nosse illos ex vaporibus mane, & vesperi locis illis expiratis, venas metallorum cognoscere, ex herbę quodam genere, illic nasci solito, thesauros & cadauera, dæmonibus ostendi, & indicari, potest, acies oculorum, quando nullũ densum corpus interiicitur. diffusissima spatia transmittere; sed medium istud sarcophagorum, aut telluris tam densum, solidum, & opacum, id vel omnino expers, vel parum capax est illuminationis, & pellucidatis, quæ ad videndum necessaria. Accedit, quod hanc isti facultatem videndi solent ad certos dies restringere, feriam tertiam, & sextam, quod latentis pacti inditium. Quin, etiam rubedo oculorum, quæ in Zahuris maxime conspicitur, plus noceat, quam iuuet acumen oculorum. Dici videntur lyncei, a lynce ceruo secundum multos, vel lupo simili animali auctores tradunt præcipuam videndi vim in lynce inditam esse, vt solida corpora penetret, tanta mque illi videndi aciem esse ac perspicatiam vt a diaphanis rebus præcipue lædatur vsque ad excæcationem. sed si quid norit, linx trans solida corpora, vt ait Simon Maiolus, aut trans parietes non à visu id consequitur, sed ab olactu, quo pręcipuè quoq; illa fera valet, quod à dia-

à diaphanis, ob transparentiam lędantur oculi, non est mirum, nam, & qui homines visu plurimum valent, inspicilis nequeunt vti. Refranguntur etenim visus ipsius radii, ideoque læduntur, si diu refrangantur, sed breuis imo obtutu nulla est læsio: de hoc animali Solinus cap. 7. ita habet: In luporum genere numerantur, & lynces quarum vrinas coire in duritiem preciosi calculi fatentur, qui naturas lapidum exquisitius sunt persecuti. lapidi isti succini color, est pariter, spiritu attrahit propinquantia dolores, renum sedat, medetur regio morbo. Cui accedit, & Aelianus lib. 4. capit. 16 qui memorat lapidem ad sculpendum esse accommodatum, & simul ad muliebrem mundum expetitum esse.

Ridicula sane sæpe sunt muliebria ornamenta, lyncis vrina, & moschi, seu catti stercus, & bombycis excrementa, toti orbi in ornamentum cessere, vt non prudeat iis rebus, summo studio, summa auiditate inhiare, cum putidissima animantium excrementa sint, non adnimaduertentes homines culpa amisisse diuina, vt belluinis excrementis exornentur quum studio maiore, quàm aurum, quærunt ista; nam quoad moschum, seu cattum, eiusque stercus zibettum, siue id natibus posterioribus purulentia sit, sunt nobiles quidam in Vliisipone, quorum totus annus census cōstat, ex hoc stercore seu, purulentia: nam ad mille quingentos annuos aureos ascendit ipse, hic ex stercore

fructus,vt ita præstet stercus hoc colligere quã verere frumẽtum, id memorat Grannata Aloysius in instructione ad Symbolum.

Et plinius dicit, lyncem prænoscere suæ vrinæ vim,atque inuidia ductã, eam terra operire, ita ille lib. 8. c. 38. Quare deprehendere quodam modo possumus pudere,vel illam lyncem,vt homo omnium creaturarum nobilissimus excrementa quadrupedum ad sui ornatum conquirat.

De Hermaphroditis, Cap. 4.

HErmafroditos esse nonnulli haud contemnendæ auctoritatis scriptores tradiderunt; Nam supra Nasamones, confinesque Illis,Maelias Androgynos vtriusque esse sexus inter se vicibus coeuntes,Caliphanes tradidit. Aristoteles quoque, addit dexteram mammã ijs virilem esse lævam muliebrem.scribit Plin. 7. lib.cap.2.cui etiam accedit Aul. Gel. lib. 9. c. 4.&Isidorus lib. 11.cap.3.

Et ipse S. Augustinus reperiri huiusmodi monstra (perraro tamen) fatetur lib.de Ciuitate Dei 16.cap.8. verum ne lunde in sibi arrget,turpissimum hoc hominum genus,ab illis Genesęos verbis, idem Santissimus Augustinus,de Genesi ad litteram lib. 3.cap. 22. sic respondet. Ne quisquam arbitraretur ita factũ vt in homine singulari vterque sexus exprimeretur,

retur, ficut interdum nascũtur,quo Androgy nos vocant: Ideo pluralem numerum conti-nuo fubiecit dicens,fecit eos,& benedixit eos, ego Florentiæ,Mediolani, Ticini, Genuæ & Romæ huiufmodi homines vidi, & incertos etiam, quos nemo mulieres,an homines efsẽt diiudicaret. Vidi etiam viginti dies natum, cuius pater medicum accerfiuit, qui totum corpus, & maxme,pudendã refpiciẽs, tandẽ quandam pelliculam fcidit, & ftatim abdita vulua naturalis erupuit qui profecto incertifsi mis permanfiffet,eiufmodi vidi,& vt in Sabi-nis fortaffe olim infans natus, incertus,an maf culus an fæmina effet, alterque annorum fex-decim ambiguo fexu inuentus, vt tradit Li-uius Dec.4. lib. primo,quandoquidem natu-ræ vires prorfus in geniralibus defecerunt.
Ratio cur Hermaphroditi vtriufque fexus fiant,eft, quod humor vt inquit Maiolus, vn de corpora gignuntnr, ab omnibus genitorũ partibus fluit, & æquifsima fingulorum men-brorum portio inftillatur. ita fit,vt omnia mẽ bra, præter genitalia a maris, ac fæminæ fe-minibus rite femper componantur, At de ipfis genitalibus, cum diuerfa vtriufque for-ma fit,vtriufque femita inuicem pugnare ne-ceffe eft in efformando huiufmodi genitali.
Si igitur vtriufque genitalis materia fuperflua sit,tum maris,tum fæminæ; neque valeat alte ra alteram fuperare, & abfumere neceffatium illud fequitur, vt vtriufque forma retineatur.

Et ideo erit Hermaphroditus, at cum alterius genitale semen ab altero absumitur, eius forma redditur, quod alterum efficacia superauit. Ii igitur populi, qui omnes Hermaphroditi sunt, magnum in modum genitale semen tam mares, quam fæminæ emittunt, quod inuicem nequeat absumi. Albert. magn. anim. lib. 18. tract. 2. cap. 3. vtrum vero huiusmodi vtriusque sexus homines matrimonio iungi possint, videtur, quod non, quia abominandum esse videtur, duos vno matrimonio viros esse duasque vxores. Si enim vicibus coeant, & pariant, vterque erit vxor pariendo, vterq; etiam maritus gignendo, fueritque etiam hoc aliud super additum miraculum. Verum quidem matrimonium huiusmodi negandum nõ est, quod ad prolem est institutum, simul quoque ad Sacramentum, & ad carnis imbecillitatis remedium. Vnde crudeli quadam ratione fieret, si eis matrimonium negaretur. Verum non vtroque sexu vtendi facultas eis conceditur, sed eo tantum, in quem magis incalescant: Iuris peritis hoc demandatum lege est, vt si aliquando de Hermaphroditis, matrimonio copulandis agendum fuerit, quæstio prius habeatur, si alter in virum, alter in mulierem incalescat, vt suo quisque potentiori sexu, unis nuptijs iungatur; quod si adeo æquali potentia in vtrumque incalescant, cogendi sunt ad sexum eligendum, quo vti velint, atque electione facta, alter viri, alter vxoris fungetur

getur offitio, Episcoporum auctoritate adhibita, Iuramentoque adhibito, ita vsuros matrimonio, sicuti sexuum, electio facta est. id tradiderũt peissimi iuristarum Gl. Bal. & hul. in l. quæritur ff. de statu hom. Siluest. etiam Tabien. idem tradidere in summis in verbis Hermaphroditus, sed & alij etiam summistæ; sed quid, si accideret vxorem in virum mutari. Simon Maiolus standum promissis statuit prescrtim iuramento confirmatis, sed contrariũ videtur, quia iuramentum conditionatum est, & multa spondere possunt mulieres, quæ homines non possunt. & e contra.

De mutatione sexus. Cap. V.

FActos ex mulieribus viros multos legimus, Hippocrates lib. 6. Epidem pag. 8. scribit Abderis Phætusam vxorem Pithei parti vicinam, misso in exilium marito, aliquot mensibus cessante fluxu menstruorum, cunctis in membris magnos perpessam dolores, corporis habitu in virum mutatam: Idemque apud Thasios accidisse Anamisæ vxori Gorgippi. T. Liuius lib. 24. de Spoletana muliere idem refert, belli Punici 18, tempore Plinius. l. 7. C. 4 ex fæminis(inquit] mutari in mares nõ est fabulosũ. Inuenimus in animalibus P. Licinio

nio Erasso C. Casio Longino Coss. Casini puerum factum ex virgine, sub parentibus, iussuque auspicum deportatum in insulam desertam. Licinius Mutanus prodidit visum a se Argis Arescontem, cui nomen, Arescusæ fuisse, nupsisse, mox barbam, & virilitatem prouenisse, vxoremque duxisse, eiusdem sortis, Smyrnæ puerum a se visum. Ipse in Africa vidi mutatum in marem; nuptiarum die L. Cosiniū ciuem Tisdritanum, viuebatque cum proderē hæc. Hæc ille. A. Gellius lib. 9. Noct, c. 4. libitum tamen est (inquit) in loco miraculorum notare, id etiam, quod Plinius secundus vir in temporibus ætatis suæ, ingenij, dignitatisque gratia, auctoritate magna præditus, non audisse, neque legisse, sed scire sese, atque vidisse, in lib. Nat. Hist. VII. scripsit, quæ infra posita ipsius sunt, ex eo libro sumpta: quæ profecto faciunt, vt neque respuenda, neque ridenda sit nouissima illa veterum poetarum, de Coenide, & Cæneo cantilena. Hæc Gellius subdens superiora illa Plini verba. Quibus verbis, quod dicit miraculosum, hac voce vsus est late sumpta, pro eo, quod rarum, & admirandum. de Cæneo, & Tiresia legendus Ouidius, in Metamorph. quid opus fabulis, vbi suppetunt Historiæ? D. Augustinus vlt. c. l. 3. de Ciuit. Dei memorat ex Gentilium scriptis, & mulieres homines, & gallinas in masculinum sexū fuisse conuersas. Iouian. Pontanus in Histor. Nea-

poli

politana, narrat Caietæ mulierem piscatori cuidam annis quactuordecim nuptam, in virũ migrasse, & aliam cui nomen Aenulia, nuptã Antonio spensæ ciui Ebulano post annum nuptiarum. XII. in virum mutatam, soluto matrimonio vxorem duxisse, & liberos procreasse, addit idem aliam fæminam, cum marito filium, vnum peperisset subito? exorta virilitate, marito iam non fæminam, relicto alterã duxisse, equa liberos genuerit: nonnulla consimilia narrauit Cosccins Sabellicus, quibus omissis, duo ponit Delrius, que suis temporibus Hispania dedit, & conscripta fnere fidelissime, ab Ant. Torquemada patris idiomate; Amatus lusitanus; autorest in oppido, Ezgueyra lusitaniæ, distante à Conymbrica nouem leucis, vixisse quendam virum nobilem, cui filia erat vocata Maria Pacheco, quæ um eius iam ætatis esse inciperet, qua fæminis mẽstrui flores inchoantur, loco liquidi humoris erupit ei elocis, [si intus absconditum latuerat] vel aliter notum foras prodijt, virile menbrum; sicque ex puella, subito adolescens ephebus apparauit. Cum sexu vestitum virilem, nomen quoque assumpsit Manuelis Pacheci. Nauim conscendit in Indiam, profectus rebus fortiter gestis, strenui militis existimationem, opesque magnas comparauit in patriam rediens, vxorem nobilem duxit: de liberis subdit mentiouem amatus nullam sed ait illum imberbem permansisse facie in

fæmineam declinante. quæ sunt inditia non perfectæ virilitatis. Vltimo loco subdit Torquemada, se ab amico viro magna auctoritatis, & fidei pleno accepisse, non procul ab vrbe Beneuentana Hispaniæ, vxorē rustici cuiusdam fortunæ mediæ, quæ quod sterilis esset, minus a marito benigne habebatur; pertæsā malæ tractationis, quadam nocte aufugisse, sumpto vestitu famuli domestici: sic orbata, virumque mentita, varijs in locis opera serulli vitam sustentauit: post aliquod tempus, siue quod calor in ea naturalis tam efficax foret; siue quod imaginatio nata, & confirmata continuo habitu, & ministerio virili, eam efficacitatem nacta sit, certè ipsa se in virum mutatā deprehendit. statuit ergo, quæ diu fuerat vxor maritum agere. fæminam sibi matrimonio cōpulat. diu res latuit, illo non audente. cuiquā rem narrare, donec quidam ei prius optimè notus, cernens tam similem esse facie vxori profugæ rustici illius, interrogauit, num forte frater esset talis mulieris, huic rem omnem vti contigerat, narrauit. Sic res in lucem venit. Fulgosus scribit sequentia Neapoli regnāte Ferdinando primo, cum Ludouico Guarna salernitanus. ciuis quinque filias suscepisset; quarum natu maioribus duabus, alteri Franciscæ, Carolæ alteri erat nomen. posteaquam ad quintum decimum annum peruenerunt, ambabus genitalia membra in marium morem eruperunt; mutatoque habitu pro maribus habi

habiti sunt, Franciscus, & Carolus nuncupati. Item Ebuli sub eodem Rege, puellę, quæ iam quatuor annos viro promissa, spósæ habuerat nomen: qua nocte primum viro tradita, cum eo cubuuit, siue ex confricatione, siue ob aliã causam, quæ ignota sit, effractis membranis, quæ vt mulier videretur, efficiebant, virilia mẽbra prodierunt; domumque reuersa in Iudicio dotem repetiuit, in virorum numero postea habita. Hæc præmisi, minus vt incredibilis videatur Phlegeontis narratio; virgo quadam, inquit, smyrnæ nata Philotis nominẽ cum matura viro nuptum tradita esset, à parentibus masculino enato membro, in virum abiit Quin & laodiceę, quæ est in syria, mulier Aeteta nomine etiamnnm, cùm marito degens, e fæminauir extit, cui nomen Aetetus, Præside Athenis Macrino, Romæ Coss. L. lamia & Aeliano vetere, & addit Plegon Hadriani libertus se hunc vidisse. Michael Montanus lib. 1. exprimentorum cap. 21. testatur suo tempore, Vitriaci fuisse, puellam nomine Mariam quæ cum saltaret violentiis, subito virilibus, erumpentibus, in virum mutata sit, & ab Episcopo suessionensi confirmationis sacremento mutato nomine, Germanus vocari cæperit, Eius postea mento barbam adnatam, diu vixisse ad decrepitam vsque ætatem, vxorem tãmeu duxisse nunquam. ille hoc vehementi imaginationi tribuit. notant medici quidam, non esse obscuram rationem, qua id natura det ef-

fectum: conari super eam, id quod perfectius mulierem esse, quasi virum quendam imperfectum. menstruis retentis diutius fieri vocem robustiorem, cutem pilo vestiri, reliquum corporis habitum roborari: nec aliud ad Metamorphosim hanc deesse; quam vt quæ sunt intus vasa seminaria, foris appareant, & quæ inuoluta prius fuerant, expellantur, caloris naturalis vrgentis impetu. Quare id fieri posse, vt è fæminis in masculos vertantur, cuiusmodi quæ narrata sunt. perspicue indicant; non est ambigendum, quoniam naturæ vis, plerumque pueris est imbecilla. Vnde non omnia membra facile prodeunt, nisi vi aliqua postea accedente: at è conuerso, è masculis fieri fæminas impossibile est, quandoquidem emergentibus membris nulla vis esse potest, quæ ea introsum penitus contrahat, & occultet. in reliquum vitæ tempus: licet enim introrsus contrahantur, non tamen fæminei sexus vsum prestabunt.

Nam ait Sanctus Augustinus, de Gen. ad literam, lib. 12. c. 17. puerũ fuisse scribit, apud Hipponem, qui exordio pubertatis dolorem accerrimum genitalibus patiebatur, medicis nequaquam valentibus, quid illud esset agnoscere, nisi quod neruus ipse introrsum reconditus erat, ita, vt nec præciso præputio, quod immoderata longitudine propendebat, apparere potuerit, sed postea vix est inuentus. Hæc ille. Vnde huiusmodi contractio fieri sane posset, at non vlla sexus mutatio.

Quæ species Animalis vnum tantummodo sexum obtineat.

Cap. VI.

ADmirabile est in Anguillis, quod nullius sint amoris participes, cum adeo mutuo glomerentur: Non enim coeunt. neque mutuis complexibus gignunt, quandoquidem illis nullus sexus, est; vt Plinius memorat libro decimo. capite sexagesimo octauo. neque villa est, inter eas fœmina teste Aristotele anim. libro octauo capite trigesimo: Cum igitur nõ pariant, neque coitu ipsæ procreentur vt, Aristoteles tradit anim. libro sexto capite decimo sexto, facile credi potest nilli in vnũ globum glomerari posse, vbi nulla sit æmulatio, nullus ob sexum Zelus. Propterea diuus Basilius, in ex.hom.9. admiratur Anguillas nouo quodam miraculo, absque parẽtibus procreari. Albertus tamen dubitat in anguillis, esse sexum, cum viderit in Germania duas, ex quarum vteris, aliæ multæ ederentur, animu: libro vigesimo quarto. Adiicit autem illud, Anguillas neque in Danubio flumine viuere, neque in aquis in illum influentibus, vt Anguillis nulla est fæmina, ita murenis nullus est masculus: cum igitur omnes fœminæ sint, poterat natura instituere, vt Anguillis murenæ essent vxo-

res

res,& murenis Anguillæ meriti.sed certe admi randa est inter vtrumque hunc sexum abstinē tia, cum tamen vtriusque forma non admodum sit dissimilis: Esse omnes murenas fæminas, tradit Plinius libro nono cap, vigesimo tertio: Sed.vt deprehendit Maiolus fæmineum omne genus magis ad adulteria procliue est, quia mares consueuerint: quæ malit terrestris animantis,eiusque deterrimi serpentis viperæ complexius, & ex illo gignere, quam ex optimo sibi persimili piscium genere, concipere ac procreare,

De quibusdam precipuis piscibus Cap. VII.

OStreis accidunt memoratu digna, sexum non habent, sicut nec reliqua animantia, quæ saxis adhærent. Plin.lib.16.cap.68 Augentur tamen aliquando in tantam amplitudinem,& copiam in indico mari, vt credi vix possit. vnius enim caro ad librarum viginti quinque pondus, comperta fuisse, perhibetur, Auctore Antonio Pigafecta, quin etiam ad libras quadraginta septem,in Regno Burneo ascēdisse memorat Maximilianus Trā siluanus apud Ramusium Tomo primo.

Ex ostreis eximia purpura,cum conficiatur mirum ibi adeo esse ingentia ostrea, vbi nemo purpura induitur. In Europa vero,vbi frequentissimi sunt,qui illa vtuntur, adeo tenui

carne

carne sunt, vt vix humanũ digitum excedan Id certe fert humanarum rerum conditio, vt, vbi res quæritur, absit, adsit autem vbi contemnitur. Nam aurum apud indos, Arenæ ac lapidum more inuentum nihil habebatur: quod in Europa, cum tan: fiat nusquam com percunt, nisi illatum. Conficitur autem pur pura ex ostreis, si sanguis eius colligatur; quod præcipuè fit in Insu a Tamboli indica: vbi plurimus illis, & sanguis, Iambolus, est auctor, apud Ramusium Tom: primo, vniones quoque pretiosissimi in ijsdem ostreis, nati comperiuntur, & maximi, quandoquidem in Insula, cui ob id vulgus nomen indidit Italicum, de'le perle, repertus est vnio, quanto est nux Iuglans, coemptus aureis nũmis, ducentis: supra mille, vbi enim matu ruerint in vtero, eos edunt, pariuntque ostrea, perinde ac oua gallinacea edi solent, retẽtis immaturis, vt tradit Petrus martijr summ: Ind. esse autem frequentes tantæ amplitudinis & ipse testatur, & Ouetanus sese vidisse affirmat hist. lib. 19. cap. 8.

Est in ostreis sua quoque solertia, nam præter id quod contacta foribus occlusis, sæpe mures captiuos fecere, & expilata sunt, vt carmine Alciatus, memorat: nam dominorum, quibus furta multa illi fecerant, vindictam exercuerunt, sic igitur ille

Regnator penus, mensæque arrosor herilis,
Ostrea mus summis vidit hiulca labris:

Queis

Queis teneram apponens barbam, falsa ossa momordit,
Ast ea clauserunt tacta repente domum.
Deprensum, & tetro tenuerunt carcere furem.
Semet in obscurum, qui dederat tumulum.

Et quod maioris æconomiæ est, quibus nec pedes, nec manus, aures, oculiue illi sunt, domi alunt solertem hospitem: nam ostreis sociatur animal, minimi cancri, forma, à quo monentur, si quid extraneum forte obfuturũ superueniat, vt concham occludant; id habet Alb. anim. lib. 5. tract. 2. cap. 2. Mirum hoc & magis quod cancer ostreis insidiatur, & ex est. nam cum apertam videt ostrei concham, ne occludi posit lapillum, aut lignum interponit, atque ita illud depascitur, vt Basilius exemero tradit. Qua etiam arte Polypus edendis ijsdem vtitur, vt eodem capite 2. memorat. Alb. Admirabile igitur est, vt ostreis is Cancer, studiosus tuendis inuigiet. Erit igitur ille cancerculus, cancrorum hostis: ita enim accidit, vt animantia hosti litatem cum ijs gerant, plerumque, quos formæ specie imitantur, formicis hostis est formicoleon, fucus apibus, lupus Canibus, atque alia alijs vel degenerando virtute, vel inuidendo æmulandoue moribus. vt dicit Maiolus.

Pertinacioris naturæ est spongia, & dolositatis quoque habitaculum, domi enim lationem fouet, qui pisciculos per insidias enecat Mirum igitur in spongia marina inesse sen-

sum,

ſum ,cum tamen inter plantas, & animalia medium eſſe videatur, ſic enim de ea Ariſt. an. lib. 1. cap. ſpongia inquit ſenſum habere aliquem creditur, argumento quod multo difficilius abſtrahitur,niſi clanculum agatur, vt referunt auulſores. Quod,& Plinius habet lib. 9. cap. 45. ſpongiis inquis intellectum eſſe conſtat, quia vbi auulſorem ſenſere, contractae multo difficilius abſtrahuntur; hoc idem pulſante fluctu, faciunt circa Toronem,ex relictis radicibus recreſcunt. At ticentius natur. lib. 5. cap. 79. tradit ſpongias marinas quædã eſſe corpora inter plantas,& animalia, quoniam & radicibus aluntur, vt plantæ, & tactu ſentiunt vt animantia, eticumque principia eſſe vapores. Vnde prius per ſe oriuntur, plantę vero ex ſeminibus pluuia mediante. ſed Ariſt. tradit perſimiles eſſe plantis. viuunt igitur aliquo ſenſu ſpongiæ, ſed peſsimo reip. exemplo, ac pernicie. ſunt illi domus latebroſæ multis ſinibus impenetrabiles, vt ibi quęque mala,& fieri,& abdi poſſunt,facinoroſi,lationẽ enim,& inſidiatorem alunt, cuius latrociniis ipſæ quoque ditentur. Ariſtoteles etenim tradis naſci in cuubillibus ſpongiam,beſtiolã araneí perſimilem, cui nomẽ eſt Pynothera, Regis haec intra ipſas ſpongiarum latebras, & aperiendo, claudendo piſculos, caput, aperit, vt ad ingreſſum inuitentur,claudit cum in

greſſi

gressi fuerint, ne redeant, sed pluribus id explicat Aelianus. lib. 8. cap. 15. spongiam dirigit pusilla bestia, non specie quidem Cancro, sed magis araneis similis, neque enim inanima hæc est, nec sanguinis expers, sed partus maris animans, quē admodum in saxis innascitur & cætera animalia motu prædita sunt, si hæc ipsa suum quendam motum habet, verum tamē animalculo ad se sensu afficiendum, & vt si animata eget, nam propter quandam charitatem ingenitam, & molritudinem pertusā non se commouet. sed eum quidpiam in suo foramina incideris, ab eo bestiola, araneo similem excitata, id comprehendit: cum autem ad euellendum eam e saxis homo accedit, ipsi abeo ipsi animali conuictore suo stimulata in horresci et cōtorquens, se arctissime contrahit, quæ causa hercle est, cur piscatori plurimum negotij facessat. quod de Remora tradit Plinius, perparum est, ac plura sunt, quæ commemorat lib. 32. cap. primo paruus admodum [inquit] pisciculus echeneis ruant venti licet, & sæuiant procellæ, imperat furori, viresque tantas compescit, & cogit stare nauigia quomodo non vincula vlla, non anchoræ pondere irreuocabili iactæ, Infrenat impetus, & domāt mundi rabiem, nullo suo labore, non retinendo, aut alio modo, quam ad hærendo Hæc tantilla est satis contra tot impetus, vt vetet ire nauigia, sed armatæ classes imponunt sibi turrium propugnacula, vt in mari quo-

que

que pugnetur, velut e muris, Heu vanitas humana? cum nostra illa ære, ferroque ad ictus armata, semipedalis inhibere posit, ac tenere deuincta pisciculus. fertur Actiaco bello, tenuisse Prætoriam nauim Antonij properātis circumire, & exhortari suos, donec transiret in aliam. Ideoque Cæsariana clasis impetu maiore protinus venit. Tenuit, & nostra memoria Caij Principis ab Astura Antiū remigantis, nec longa fuit illius moræ admiratio, statim causa intellecta, cum e tota classe quinqueremis, sola non proficisceretur, exiliētibus protinus, qui id quererent circa nauim inuenere adhærentem gubernaculo, ostenderuntque Caio indignanti hoc fuisse, quod se reuocaret quadringentorum remigum obsequio, contra se intercederet. Constabat peculiariter miratum, quomodo adhærens tenuisset: nec idem polleret in nauigium receptus. Qui tunc postea que videre, eum limaci magnæ similem esse dicunt.

De Canibus. Cap. VIII.

IN Canibus, Maiolus non admiratur vires, quæ tigribus etiam atque aliis feris multis communes sunt, sed insitas quasdam, quasi virtutes solis ipsis proprias. Nam Basilius in exhomil.9. Dialecticen quandam canibus isse in differit iis, verbis. Rationis quidem expers

est

est canis. æquiualentem tamen rationi sensum habet, quæ enim per multæ vitæ otium desidentes, mundi sapientes vix inuenerunt, syllogismorum, inquam plexus, ea se a natura edoctum ostendit canis. Vestigium enim feræ perscrutans, vbi inuenerit ipsum multiformiter fissum, digresiones quocunque diuertentes signatim rimatus tantum, non Syllogisticam vocem per ea, quæ facit, edit, aut hac inquit fera diuertit, aut illac, aut in hanc partem. Atqui, neque hac, neque illac, reliquum igitur ipsam hac digressam esse, & sic per destructionem falsorum verum inuenit. Quid magis eximium faciunt, qui in Mathematicis figuris designandis reuerenter, & cum graui auctoritate desident, & puluerem lineis insculpunt, & tribus propositionibus tollentes, & destruētes duas, & in ea, quę reliqua est, veritatem inuenientes? Hactenus Basilius, qui & aliud addit. Porro [inquit] memoria beneficij huius animalis, quem non ex ingratis erga benefactores pudefacit? Cum sane multi canes, & iam occisis Dominis, solitudine commortui esse commem rantur. Iam vero quidam in recenti adhuc facto, & affectione etiam viæ duces iis, qui occisores inquirunt facti, sunt, & ad pœnam rapi malefactores fecerunt, qui per simile in Epiro contigisse memorat. Plin. lib. 8. c. 4.

Quod angustioribus verbis Basilius, & Plinius subiudicarunt, apertioribus S. Ambrosius

ſius explanauit : Nullum [inquit] animal tam tenax eſſe beneficii poteſt, vt canis & memor gratiæ, quandoquidem pro Domino ſuo, & latrones inſilire, & extraneis nocturnos acceſſus nouerit prohibere, mori pro Dominis ſunt parati, ſæpe etiam illatæ necis euidentia canes ad redarguendum reos indicia prodiderunt. Nam Anthiochiæ in remotiore vrbis parte ferunt virum necatum, qui canem ſibi haberet adiunctum; Hunc.n. quidam miles prædādi ſtudio interfecerat, & in alias partes ceſſerat, Iacente autem cadauere inhumato, frequens ſpectantium vulgus aſtabat; Canis autem vultu lachrymabili ærumnas Domini ſui deflebat. Is vero, qui necem intulerat, ingenii verſutia, quo præſumptam fidem aſciret innocentiæ, ad illam circumſpectatis populi coronam, quaſi miſerans acceſsit. Tunc canis ſequeſtrato paululum doloris queſtu audaciam vltionis aſſumpſit, & apprehenſum tenuit, ac velut Epilogo quodam miſerabile carmen immurmurans, vniuerſos in lacrymas conuertit, fidemque probationi attulit, quia ſolum eum ex plurimis tenuit, nec dimiſit prorſus, Vinc. Hiſt. lib. 19. c. 13. Excitauere alij quoque canes ſuis latratibus iudicia publica in facinoroſos, adeo non ſolum perſonæ domini, verum honoris, & rerum curam canis geſsiſſe repertus eſt. Nam cum è templo Aeſculapij Athenis ornamenta furto ſublata fuiſſent, canis ſemper eſt latronem in

sequutus, adlatrans, non abstinens, nec lapidi ictibus, nec buccellis pinguibus idque indicio sufficere visum est, vt inquireret in latronem ad latratum, qui comprehensus, & tortus fassus est, & suppliium sumptum de eo; cani vero publice decreta alimonia, id habet Aelianus Hist. anim. lib.7.c.13.

Eadem cura cani comperta est circa domini res, a furibus ablatas, Eupolidi Poetæ Comico.[f] Nam illi Augeas Eleusinus munere canẽ donarat, forma præstantem, quem Eupolides etiam Augeam appellauit. Cum igitur Ephiartes, seruus Domino Eupolidi furtum faceret canis insultans in furem, mordicusque comprehendẽs interfecit Eupollidæ postea in Aegina defuncto, canis & vlulatu prælongo, & mærore inediaque extinctus est. Ael. Hist. ani. lib.9.cap. 42.

Vt rerum, ita, & honestatis domini curam canes gerere comperti sunt. Catellus enim siculus adultero[g] infestissimum se præbuit: nam & si adulteræ familia omnis corrupta faueret admisso adultero, repentino mariti reditu necessarium fuit, certo quodam loco adulterum occludere. Catellus solus fidelis, nunquam cessauit ostium illud adlatrare, pedibusque fores conuellere, adnitens marito, indicium fecit aliquid ibi latere mali, referato ostio inuẽtus est adulter armatus, vt maritum futura nocte occideret, adulteram ducturus ex Aeliani. Hist.

Hist. anim lib. 7. c. 21. & Darius, qui extremus, narrauit apud Persas in ea pugna, quam contra Alexandrum suscepit, & commisit, cum a Besso multis vulneribus confossus esset, & iaceret stratus, omnibus mortuum relinquentibus, canis ab eo educatus solus permanit fidelis, eumque tametsi non amplius suum alterem, sicut tamen adhuc viuentem seruauit Aelian Hist. anim lib. 6. c. 24. qui & aliud exemplum ibi mox addit. Lysimachi. n. Regis canis (inquit) cum se seruare quiret, non inuitus eadem, qua suus morte dominus defungi voluit, quod & Plinius habet lib. 8. cap. 4.

Habet idem Aelian li. 7. c. 33. & 35. non spernenda quædam. Polus. n. tragædus, cum defunctus cremaretur, canis eius alumnas in medios rogos se misit, viuiusque cum altore suo exustus est. Theodori quoque fidicinis præstantes, cum sepulcro iniiceretur, canis meliteus in ipsius sepulcrum se ipsum proiecit, & simul sepultus est. Memorabilia videntur ea, quæ profert Plinius lib. 8. cap. 40. Garamantum enim Regem canes ducenti ab exilio reduxere, præliantes contra resistentes. Propter bella, & colophonij idemque Castabalenses cohortes canum habuere quæ primæ dimicabant in acie, nunquam detrectantes, sed, & nostræ Christianæ fidei temporibus, Rhodiensium militium canes ea insula ita educati fuisse memorantur, vt cum noctu vagaren-

tur, Turcas ita a Christianis solo odore discreuerint, ac illos latratibus, ac etiam morsibus profciderint, his autem blandirentur Bergo. an. Domini 1308. de initio Rhodiensium militum. sed & ii, qui orbem nouum pelustrarunt, referunt in Hispaniola insula canes compertos, qui dimicantibus copiis, sese in conflictum immiscuerint, potissime hostes morsibus lædentes, quin & captiuos Indos tanta solertia asseruasse commendatos, vt qui aufugissent etiam multitudini admistos internoscentes, trahentesque reduxerint; noctu autem effugientes, siue etiam interdiu, tametsi iam ad multa passuum millia dilapsos nutu dominorum, odoreque insequentes inuenisse, dentibus abreptos, dextera fortissime recenta, ad reditum compulisse, reluctantes discerpsisse. Ideoque intra militum Cathalogum fuisse conscriptos, duplique stipendio donatos memorat Ouet. Hist. lib. 16. c. 11. subiicit autem Plin. lib. 8 c. 40. rem plane memoratu dignam de canis fide, & gratitudine, vt qui a Domino alitus Domini, quem putaret fame affligi, allatum panem ori obtulerit, Nostro (inquit) æuo actis Populi Romani testatum Appio iunio, & P. Silio Cos. cum animaduerteretur ex causa Neronis, Germanici filii in T. Sabinum, & seruitia eius, vnius ex his canem, nec a carcere abigi potuisse, nec a corpore recessisse abiecto, in gradibus Gemoniis, mæstos edentem

vlulatus, magna Populi Romani corona circumstante, ex qua, cum quidam ei cibum obiecisset, ad os defuncti tulisse: innatauit in Tiberim, abiecto cadauere sustentare conatus, effusa multitudine ad spectandum animalis fidem. eadem Zonoras in Tyberio.

Agnouere canes etiam Dominorum pericula aliqua, quibus pro suis viribus succurrere adnixi sunt. habet enim Aelian. lib. 1. c. 9. in hunc modum. Nicias venator, cum in fornacem imprudens incidisset, canes eius, & circa cursabant auxiliaturi, & vestem apprehendentes extrahebant, quin huiusmodi canum adnixus indicarunt reliquis hominibus, ibi Niciam aduri, cum id nemo hominum aduertisset.

Et illud est memorabile. Gelon Syracusanus canem amicissimum habuit, cum igitur dormiens somniaret, se vehementer percuti, ideoque etiam clamaret, canis impetu in lectū se coniecit, & circumcursitans latrabat, quasi auxiliaturus domino: Sed excitato Gelone, quod insomnium erat, euanuit, fidesque canis apparuit. Hæc Aelian. libro 6. cap. 6. & libro. 7 cap. 10.

Et rerum Domini curam habuisse canes, ne deperderentur, compertum est. Nam mercator Colophonius ad nundinas profectus est cum Seruo, & cane; Seruus à via diuertens, marsupium ibi oblitus est, vbi se spoliauit: canis viso marsupio, ibi custodiuit, donec in nun-

dinis Dominus,acSeruus se pecuniam perdidit se animaduerterunt. Hi igitur in reditu, cũ repetiissent locum, vbi per obliuionem marsupium permanserat, canem custodem repeririunt, qui tunc expirauit inedia, lętitiam præseferens, Aelian histor.lib.8.c.30.

Mira quoque in canibus est docilitas, nam quę ab histrionibus, in foro agi videmus, per canum industriam, quanquam id mirabile videatur, quando hominum mores internoscere videntur, non nisi docilitas est canum, qui nutus domini sui norunt, nemine alio id animaduertente: innuunt enim Domini digitis, aut bacillo, postquàm de moribus locuti sunt ita vt canis nutu percipiat, de quo loqui dominus videatur, atque ita fit, vt recta ad demonstratum eat siue meretricem, siue vsurarium, siue sicarium, aut etiam virum optimum, quæ res spectatoribus miranda videtur, quasi canis verborum sensum intellexerit, cum tamen tantummodo nutum acceperit. Propterea quod zonaras in Iustiniano miraculi loco habet, passim in Italia, quasi tristissima res cernitur. Sic igitur ille, Iustiniano Imperatore quidam canem mirificum in vrbem adduxit, ad quẽ spectandum confluente populo, multi suos annulos, in vnum aceruum cõgestos, ante canem posuerunt, quos Domini iussu cuique suum extra errorem, ore attulit. Iam rogatus quis ex iis, qui adessent diues esset, quis pauper, quę mulier meretrix, quæ vidua, quæ vxor, & id ge-

nus ; aliaea quoque omnia absque omni errore demonstrauit, veste cuiusque ad quæstionē ò reprehensa. Hactenus Zonaras, cui accedit Nauclerus Gener. 19. qui & rufum canem fuisse memorat, quod autem cæcum purat, falsum est, omnis enim canis industria illa ab solertissimo obtutu pendet, cum ipse totus pendeat ab obseruatione digitorum Domini. Sed id neque Græci, vt Zonaras, neque Germani, vt Nauclerus nouerunt, cum Italis res huiusmodi, vbique sit notissima. Eandem Historiam etiam recensuit Theophanes ijs omnibus vetustior, vt est apud Anastasium Bibliothecarium, anno Domini 536.

Santi quandoque, docuere agere, quædam canes, in quibus miraculum non natura valuit, cuiusmodi quando Beatus Petrus Apostolus cani Simonis magi iusserat, vt Simoni deferret, aduenisse Petrum Apostolum, nam reuera id effecit, canis locutus omnibus. stupentibus; quanquam etiam Simon suis præstigijs, idem quoqae efficere videretur, vti ex antiquis scriptoribus memorat Iustinopolitanus, Hist. Sacr. lib. 1. c. 20. quod etiam constat apud Clementis Recognitionum libros.

Quandoquè edocti ferre Sarniculas, velut Asini implentes officium, eximie cōfecerunt, imo passim id eorum munus, est in orbis noui plaga, vt memorat Petr. Hisp. p. s. c. 24. ex Alberto magno de animalibus lib. 8. tr. 6. cap. 1. canem edoctum in mensa conuiuis lumen brachijs

stabili vestigio tenuisse, donec perduraret epulæ; Ad hæc accedunt canes cęcorum Romanæ Vrbis, qui per Vrbem ad omnes Ecclesias, ad omnes Principum, Ciuiumque domos loro ligati, perducunt Dominos eleemosinæ petendæ gratia, norunt enim ii catelli locum, quò veniendum fuit, ibique subsistunt, atque ita cæcus Dominus, & ipse subsistit, auget miraculum, quòd ij cæci die lunæ pro defunctis oraturi, quasdā habent domos Ciuium, vnde eleemosina petenda sit, alias die martis Angelorum, ob memoriam, alias die Sabbati ob Beatæ Mariæ Virginis Commemorationem, & ad has diuersas diuersorum quoque dierum domos catelli, cæcos dominos suos absque vllo errore perducunt. Et cum quadragesimali tempore, quotidie adeò diuersis locis indulgentię, ac stationes indictæ sint, ad omnes tamen, qualibet sint vrbis parte, aut etiā extra Vrbem absque vllo vnquam errore, Dominos suos prorsus orbatos perducunt, quæ res quoniam luce meridiana Romæ manifestior est, non est longioribus verbis memoranda, vt inquit Simon Maiolus.

Hoc igitur præcipuè nobis est cordi, canes Dei ministros sæpe fuisse, reductus est Tobias cane semper comite, eiusque ad domum paternam reditus à præcurrēte cane parentibus, magnam ob expectationem, mæstis renuntiatus est Tobiæ filiat ad Dei Iram exercendam, iuxtà Sanctorum Prophetarum prædictionē, fuere

fuere ministri, cum enim prædixisset Regi Achab Helias futurum, vt canes aliquando san guinem eius lingerent, 3. Reg. c. 21. id breui po stea est insecutum, vulnerati etenim Achab Regis sanguis profluens e curru, à canibus lam bebatur, in pugna aduersus Galaaditas 3. Reg. 22.

Regina quoque Iezabel cum vineam Na bothconcupiuisset, & abstulisset, eiusdem He liæ prædictione à canibus deuorata tota est, pręter caluitiam, & pedes, & summas manus 3. Reg. cap. 21. & 4. Reg. 9.

Vtrum si Demones corporei essent, Vim haberent generandi, & si Vim habe rent generandi, ex mulieribus gene rare aliquid possent. Cap. IX.

ET. am si Dęmones co rporei essent, nó pro p tereà tamen Vim haberent generandi, nec haberen semen prolificum, vt asserit Pere rius. Est autem semen genitale vltimi alimen ti residuum, vtle generatio ni. Etenim facultas generandi, & creandi semen pertinet ad ani mam vegetatiuam, cuius propria sunt opera generare, & alimento vti, sicut Aristot. docet lib. 2. de anima tex. 34. in quibuscunque antè corporibus est anima vegetatiua, necesse est

ea corpora aliquando fuisse generata, & ali quando esse interitura: Nec anima tantum vegetatiua esset in dęmonibus, si in his esset facultas generandi, sed esset quoque anima sensitiua, siquidem natura le est in viuentibus perfectis, ex ipso actu generationis voluptatem caperei, quam sane voluptatem nec istius opinionis Sectatores Dæmonibus denegant, quin aiunt eas voluptates expetere ipsos, & libidinosis, & obscęnis congressibus gaudere, & oblectari. Atqui sensus talis delectationis, pertinet ad sensum tactus, qui ex primarum quali tatum temperie existit, nec in simplici corpore, sed in mixto, & temperato ex elementis sedem habet. Ex his igitur concluderetur, corpus Dæmonis non esse simplex, sed mixtum ex omnibus elementis, nec vniforme, quod græce dicitur Homogenenm, sed multiformes habent partes, scilicet organa, varijs animæ actionibus perficiēdis destinata, & accommodata. Quapropter corpus Dæmonis solidum, & crassum, & aspectabile, atque omnibus conspicuum esset. adiice quòd facultas generandi fert secum distinctionem sexus, in marem, & fęminam, ad perfectam enim generationem, vterque sexus conuenire debet, cum in altero sit vis actiua generationis, in altero autem passiua, nec sinè vtriusque concursu generatio effici queat. Erunt igitur Dæmonum alij mares, alij fæminæ, essetque inter eos ad generandum coniunctio. Non igitur mendacia

runt

erunt poetarum figmenta, nec fabulosa erised vera Hesiodi Theogonia, & pro veris cre-denda erunt, quæ fabulati sunt Ethnici de Dijs & Deabus, & de eorum inter se coniugijs, adulteriis, & incestibus. Denique cum Dæmones tot annorum milia ab eo tempore, quo sunt creati, iam transegerint, si vim generandi haberent, plane innumerabilis esset, atque intolleranda Dæmonium progenies. Hæc si falsa, si absurda, si impossibilia, atque incredibilia sũt illud quoque falsum, impossibile, & absurdum esse necesse est, Dæmonem habere vim generandi.

Alia esse posset ratio, quia licet Dæmones corporei essent, & vim haberent generandi, non idcirco tamen ex mulieribus generare aliquid possét. Duo enim principia ad perficiendam generationem, necessario conuenire debent. alterum est principium actiuum generationis, quod est in mare, alterum est principiũ passiuum, quod est in fœmina. Quamobrem si Dæmon generaret ex muliere, vis actiua generationis esset in Dæmone, vis autem passiua esset in fœmina, sed hoc fieri nequit, nam inter potentiam actiuam generationis, & passiuam naturalis debet esse conuenientia, & cognatio, vt sit vtraque in his, quæ sunt eiusdem speciei, vt in viro, & fẹmina, equo, & equa, Leone, & leæna; vel certe eiusdem generis proximi, vt in equo, & asina. Vnde gignitur mulus; non enim quodlibet animal ex qualibet animali generari potest, multo minus animal ex ani-

mali

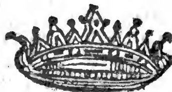
mali, cum ista differant genere. Dæmon autem, & mulier differunt, non modo specie, sed etiam genere, & quantum ad animum, siue mentem, & quantum ad corpus: nulla igitur esset conuenientia, inter potentiam generatiuam Dæmonis, & mulieris, quapropter nulla ex his generatio existet. confirmatur hoc auctoritate Arist. qui lib. 10. metaphys. text. 25. ad hunc modum scribit, masculus, & fœmina propriæ quidem animalis passiones sunt, sed non secundum substantiam, verum in materia & corpore. quare idem semen aliquam passionem passum, aut fęmina, aut mas sit. Et sequenti text. sub finem eius libri affirmat corruptibile, & incorruptibile diuersa esse genere. Dæmon autem incorruptibilis secundum naturam, mulier vero corruptibilis, quocirca genere diuersa sunt inter se. Ergo non potest Dæmon habere vim actiuam generationis, respectu mulieris, nec mulier passiuam respectu Dęmonis.

Est etiam alia ratio, sed concedatur Dæmones esse corporeos, & habere vim generandi, quin etiam generare posse aliquid, ex muliere non posse tamen, his rebus, & concessis concludi Dæmonem ex muliere generare posse hominem, sed contra potius conficietur, si prolem ex muliere crearet Dęmon, eam non fore humanam. Cum enim duo diuersæ speciei, inter se coeunt, ad generationem ex vtriusque commixtione, quod generatur, id specie ab

vtroque

vtroque diuersum est, ex equo enim, & asina generatur mulus, idemque cernitur in alijs, quę sic generantur: Nam quæ generantur ex parentibus diuersæ speciei aut essent eiusdem speciei cum vtroque parente, quod fieri non potest, cum illi differant specie, vel essent cum altero parente eiusdem speciei, sed cur potius cum vno, quam cum altero, cogit igitur ratio Philosophica sentire, illud diuersum esse, debere ab vtroque. sed ita tamen, vt etiam cum vtroque aliquam habeat conuenientiam, sicut in mulo, manifestum est. Cum autem dæmon genere diuersus sit à muliere, quomodo, quod ex Dęmonis, & mulieris congressu generatur, potest esse homo, id est similis omnino mulieri, diuersus autem omnino a Dæmone, cum deberet contra euenire, vt similior esset secundum substantiam Dæmoni, quam mulieri, siquidem Dæmon haberet vim actiuam generationis, fæmina vero pasiuam, & vt materia prolis ex fæmina est, sic forma præcipue actiuo principio accepta fertur, facit ad Confirmationem huius sententiæ, quod scribit Plinius libr.6.capit.2. quosdam Indorum cum feris coire, mixtosque, & semiferos esse partus, quam fortasse ob causam Gentilium poetæ generatos ex parétibus, quorum alter Deus esset, alter homo, vt Herculem, Dionysiú, Aesculapium, Aeneam, Romulum, non Deos simpliciter, nec homines, sed Semideos, & Semihomines nuncuparunt. Quamquam isti re
uera

vera homines fuerunt, tota enim eorum substantia erat hominis; Sed quantum ad fabulosam originem generationis, & fictam parentũ conditionem semidei nominabantur. neque ex cõcubitu Dæmonis cum muliere generata sunt monstra illa, quæ stulta gentilitas Syluanos, faunos, & Satyros nominauit, & coluit, in quibus ferinum aliquid, & aliquid humanum non nihil etiam diuinum esse dicebatur. hæc enim, & alia quædam horum similia, Dæmonum fuisse figmenta, & ludibria, aut enim nuda tantum fuerunt rerum, quę cernebantur simulacra, & inania spectra, aut monstruosa fuere animalia, visuque insolita, per quæ Dæmon humanum sermonem, sensumque mentiebatur, & humanam aut etiam plusquàm humanam vim, atque sapientiam ostentabat.

Vtrum

Utrum sit plus momenti in conceptu, aut in ortu hominis ad diuinandum. Cap. X.

PLus esse ponderis, aut certè non minus in conceptu hominis, quam in ortu, magister istorum Ptolomæus locuples testis est. Is enim in tertio Apotelesmatū ita scribit. Cum principium temporale hominis aliquid statuatur, natura quidem, & per se illud erit principium, cum semen vtero genitali admittitur, potentia verò, & secundum accidens, cum hora partus infans egreditur; qui igitur horam admissi seminis, vel casu, vel obseruatione deprehenderit, illam sequi potius debet, in proprietatibus corporis, & animi dignoscendis, considerando, quę sint eò tempore stellarum configurationes: cum enim semel a principio semen ex ambientis aeris affectione, certa qualitate disponitur, licet per consequentis conformationis tempora varietur, quoniam, tamen propriam, cognatamque materiam naturaliter sibi ascilcit, magis etiam primæ suæ qualitatis dispositioni assimilabitur. Hæc inibi Ptolemæus, quibus verbis non obscurè, vt inquit Pererius, docet, primum naturale, atque efficacissimum hominis principium esse seminis admissionem, hominisque cōceptum, atque hoc

Prin

principio potissimè insistendum, & inhærendum esse ad prænoscendas hominum affectiones, & euentus, tam qui ad corpus, quam qui ad animam pertinent. Sed quia bene nouerat, Ptolemæus punctum illud temporis, vel admissi seminis, vel conceptus vix cognosci posse ab Astrologis, ne illorum iudicia, & diuinationes quas ipsi ducunt ex ortu hominis, infirmare videretur, mox subiecit: qui autem horam ignorant principij seminalis, eos necesse est sequi principium natiuitatis. Haly nobilis Astrologus in eo libro, quem scripsit de electionibus, ingenuè fatetur, efficaciam decernendi fatum hominis esse in hora conceptionis, sed quia hæc nescitur ab Astrologis, propterea eos ad horam natiuitatis confugisse. Quin cum astrologi præmuntur argumento geminorum, quorum cum idem sit ortus, dispar tamen exitus est; respondere solent, diuersitatem euenturam, qui fuit in Geminis, ex diuersitate cóceptus eorum esse profectam. Sed Astrologorum dementia eò insania processit, vt etiam orbium, non hominum modo facta profiteantur, hac arte posse prænosci, & prænuntiari. obseruata enim astrorum compositione, quæ fuit, cum vrbes conderentur, posse earum casus, euentusque omnes prospici, ac prænotari, fecit hoc in vrbe Roma rogatu Varronis quidam, Tharutius mathematicus, vt in Vrbe Romulo tradit Plutarchus, quam Historiam lib. 2. de diuinat. his verbis

Cice-

Cicero enarrat. Quidam L. Tarutius firmanus amiliaris noster, in primis Chaldæis rationibus eruditus, Vrbis etiam nostræ natalem diẽ repetebat ab ijs Paralitibus, quibus eam a Romulo conditam accipimus, Romamque eum esset in Iugo luna natam esse dicebat, nec eius fata canere dubitabat. o vim maximam erroris, etiam ne verbis natalis dies ad vim stellarum, & lunæ pertinebat, fac in puero referre, ex qua affectióne cæli primum spiritnm duxerit num hoc in latere, aut incæmento, ex quibus vrbis effecta est, potuit valere. ita Cicero vera Astrologia est, quando multi diuinant singulari quadam, vt inquit pererins sagaci ingenij solertia, & multiplici humanarum rerum peritia, vsuque, & exquisita eorum hominum, quibus diuinatio fit negociorum, morum, studiorum, & ingeniorum obseruationes, atque notitia. Etenim quidam sunt, qui perspectis, quorundam hominum temperamẽtis, & affectionibus corporum, studijs item, exercitationibus institutis, familiaribus, denique virtutibus, aut vitiis, multa euentura eis prouident ipsiquæ, magna asseruatione, & auctoritate. prænunciant, ac plerumqne diuinant. Ad hoc genus diuinationum pertinet, si quis. Principem tyrrannice tractantem ciues crudeli Dominatu præmentem, a suis eum occisum iri prædixerit hominemque frequentissimum in furtis, & rapinis suspendio periturum, religionis contemptorem, falsæque Do

ctrinæ proseminatorem, contra veritatem fidei, & Ecclesiæ Catholicę auctoritatem ignis supplicio mulctatum ire. Hoc genere diuinationis vsus est Annibal, qui perspecta imperitia, atque temeritate Terentij Verronis, & C. flaminij, Romanorum Coss. & Imperatorum Afris victoriam, Romanis insignem cladem valde fidenter, & asseueranter prædixit, eamque prædictionem mox certaminis exitus, plurimis Romanorum militibus interfectis comprobauit. Aliquando etiam Astrologorum diuinatio vera existit, obstultam consulentium credulitatem; multi namque facillime credunt, quæ dicuntur ipsis de rebus, quas vel maxime optant, vel timent vehementer, atque perhorrescunt. Solet enim eiusmodi credulitas instillare animis consulentium magnam spē rei bonæ, à diuinis promissa, vel ingentem metum inijcere tristium, & acerborum casuum, calamitatisque ab illis prænuntiatæ. Hi autē duo affectus animi, cum potentissimi sint ad efficiendum, & commouendum hominem, crebro efficiunt, vel certe multum proficiunt vt humana negocia ad prædictos fines perducantur. Etenim vehemens quædam spes, ardensque desiderium excitant, atque incitant homines, vt ad bona ipsis promissa, sedulo se comparent, & omnibus suis opibus viribus contendant; quo fit, vt ob eam rem, plerumque, quo intendunt, optatum suorum, & alieno-

rum

rum promissorum compotes facti perueniãt. exaduerso autem metus, pauor, horrorque prædictorum malorum, atque calamitatum, sæpe faciunt homines cunctanter, ac dubitanter, aggredi negocia timide, ac negligenter persequi, & quocunque obiecto impedimento, turpiter, & infeljciter deserere eaque ratione in prenunciata ipsis mala delabi. luculenta ciuis rei exempla reperimus iu Romano exercitu, cui [vt scribit Liuius] cum auguria & auspicia secreto inspectu, infaustum belli exitum minarentur auspices, & duces, ne militum in arma euentem funesto nuncio consternarẽt versis in contrariam partem auspicijs, omnia fausta, & triumphalia portendi, & a dijs promitti mentiti sunt. quo mendacio vtiliter decepti, milites alacriter prælium inierunt fortiter pugnarunt, & hostes, quos auguria victores fore permonstrabant, feliciter vicerunt. Contra vero, cum Nicias dux classis Atheniensium incognita sibi lunæ defectione portendi ratus classis naufragium, si ea nocte portum egrederetur, cum stulto metu occupatus oppressusque dicessum differt, e Siracusanis, cum tota classe captus est.

IL FINE.

Ego Don Horatius Morandius Vallisumbrosæ Monachus, de mandato Ad M. Illustriss. ac Reu. Domini D. Vicarij Florentini, hoc præsens opus de Curiosa Doctrina Petri Andreæ Canonherij Teologiæ, & Artium Doctoris perlegi diligenter, ac curiose examinaui, & nil in illo contra fidem, vel aduersus, bonos mores reperi, sed illud multiplici, varia, ac inculpata doctrina confertum animaduerti. Et in fidem manu propria subscripsi.

In monasterio Sanctæ Trinitatis de Florentia Pridie Idus Nouembris. 1607

Ego Don Horatius qui supra manu propria.

Imprimat. Floren.

Horatius Quaratesius Vic. Flor. subst.

Fra Lelius Plac. Inq. Flor.

Petrus Cabal. pro Ser. Magno Duce Etrur. Aud. Fiscalis

INDEX

LIBRI PRIMI.

Libri secundi.

Libri Tertii

Libri Quinti

TYPOGRAPHVS LECTORI

Hæc pauca correctá libuit adnotare, vt intelligeres librum hunc iis, quibus ex mea imperia, Au torisque absentia laborat mendis, posse a te interlegendum faci e expurgari. Vale.

LAVS DEO

Errata sic corrige.

Pag, 5. vers. 4. & ignomina eos. & igoominia eos. ibid. 7. sibillant. sibilant. ibid. 21. volens libenter, ea, vult libenter, quæ ibid. 25. teneatur. teneturr. p. 9. u. 13. in oratione pa rætietica. in oratione parænetica. p. 11 v. 21, difficilinm est. difficillimum est. p. 16. v. 14 & quoniam furore. & quouam furore. ibid. v. 16. tamē pertulisse, ac pertulisse. p. 20. v. 11. Incaste: Hinc est. p. 21. v. 19. inanis gloriæ capaces. sed inuidi, ac superbi p. 60. u. 30. ne cesse fuit. necesse fuerit. p. 64. v. 19. Alcidus. Accidus. p. 65. v. 7. minus tamen quam acer bus. minus tamen quam in acerbo.

LAVS DEO.